

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Poszukiwania osób zaginionych

System i metody działania
w procedurach służb

Aleksandra Wentkowska

Warszawa 2016

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Aleksandra Wentkowska

Poszukiwania osób zaginionych

System i metody działania
w procedurach służb

Warszawa 2016

Poszukiwania osób zaginionych. System i metody działania w procedurach służb

Autorka:

Aleksandra Wentkowska

Recenzent wydawniczy:

dr hab. Izabela Nowicka, prof. Wyższej Szkoły Policji

Wydawca:

Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich
al. Solidarności 77, 00-090 Warszawa
www.rpo.gov.pl
Infolinia Obywatelska 800 676 676

© Copyright by Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich
Warszawa 2016

Oddano do składu w listopadzie 2016 r.
Podpisano do druku w listopadzie 2016 r.
Nakład: 300 egz.

ISBN 978-83-65029-24-9

Projekt i opracowanie graficzne, skład, łamanie, druk i oprawa:

Argrafpol Agnieszka Blicharz-Krupińska
ul. Czarnieckiego1
53-650 Wrocław
tel. 507 096 545
email: argrafpol@argrafpol.pl

Spis treści

Wstęp	5
-------------	---

Rozdział I

Procedury policyjne	9
1. Kategorie osób zaginionych	10
2. Zawiadomienie o zaginięciu osoby	11
3. Prowadzenie poszukiwania osoby	13
4. Właściwość miejscowa prowadzenia sprawy	15
5. Poszukiwanie osób za granicą oraz poszukiwanie cudzoziemców	16
6. Dokumentowanie czynności poszukiwawczych	17
7. Zakończenie poszukiwania osoby zaginionej	18
8. Postępowanie w przypadku ujawnienia NN osoby	19
9. Postępowanie w przypadku znalezienia NN zwłok	22
10. Publikacja informacji	26
11. Centrum Poszukiwań Osób Zaginionych Komendy Głównej Policji	26

Rozdział II

Profilowanie zachowań zaginionych (dorosłych) z dysfunkcjami psychicznymi	31
1. Zaburzenia afektywne jednobiegunowe (depresja)	31
2. Zaburzenia afektywne dwubiegunowe	33
3. Schizofrenia	34
4. Upośledzenie umysłowe	35
5. Demencja (otępienie)	37

Rozdział III

System Child Alert	41
1. Wybrane przypadki	42
2. Amber Alert Europe	43
3. Systemy proceduralne w państwach członkowskich UE	45
4. Problemy interpretacyjne w systemach państw członkowskich UE	46
5. Procedura wszczęcia alarmu	50
6. Child Alert Polska	54
7. Profilowanie zachowań dzieci z dysfunkcjami psychicznymi	59
7.1. Autyzm	60
7.2. Zespół Aspergera	61
7.3. Upośledzenie umysłowe	63

Rozdział IV

Procedury Państwowej Straży Pożarnej	67
1. Historyczne uwarunkowania organizacji grup poszukiwawczo-ratowniczych	68
2. Jednostki realizujące działania poszukiwawczo-ratownicze w zakresie podstawowym	70
3. Jednostki realizujące zadania w zakresie specjalistycznym	72
4. INSARAG i USAR Poland	76
5. Dysponowanie grup i zespołów ratowniczych w województwie śląskim	79

6.	Psy ratownicze	86
6.1.	Praca węchowa psa ratowniczego	86
6.2.	Typy psów ratowniczych	90
6.3.	Certyfikacja	96

Rozdział V

Współdziałanie służb w poszukiwaniach osób zaginionych	101
1. Procedury i algorytmy wspólne	101
2. Współpraca policji z innymi podmiotami na otwartym terenie	111
3. Aspekty etyczne działań poszukiwawczo-ratowniczych	114
4. Wybrane przypadki poszukiwań w latach 2014-2015	117
4.1. Informacja ze zdarzenia 1216001-0622	117
4.2. Informacja ze zdarzenia 1213001-0473	118
4.3. Informacja ze zdarzenia 1216001-0068	118
4.4. Informacja ze zdarzenia 1236001-1907	118
4.5. Informacja ze zdarzenia 1227002-0472	118
4.6. Informacja ze zdarzenia 1208003-0644	119
4.7. Informacja ze zdarzenia 1207001-0308	119
4.8. Informacja ze zdarzenia 1229001-0103	119
4.9. Informacja ze zdarzenia 1207003-0101	120
4.10. Informacja ze zdarzeń 1223001-0419 i 1223001-0425	120
4.11. Zaginięcie na Mazurach	122
4.12. Zaginięcie w okolicach Krakowa	126

Rozdział VI

Inne instytucje w systemie poszukiwań osób zaginionych	127
1. Fundacja Itaka	127
2. Rzecznik Praw Obywatelskich	129
2.1. System poszukiwań osób zaginionych	130
2.2. Jednolite zasady działania grup poszukiwawczo-ratowniczych	130
2.3. Baza danych DNA NN	135
2.4. Treningi psów ratowniczych	136
2.5. System informacji o hospitalizowanych NN	139
2.6. Działanie numeru 112	140
2.7. Porwania rodzicielskie	147
2.8. Zaginięcie Karoliny O.	148
3. Najwyższa Izba Kontroli	149
4. Sejm (interpelacje poselskie)	151
4.1. Interpelacja nr 14659	151
4.2. Interpelacja nr 14787	153
4.3. Interpelacja nr 32765	160

Zakończenie	163
--------------------------	------------

Summary	165
----------------------	------------

Bibliografia	167
---------------------------	------------

Wstęp

Problem zaginięć jest przedmiotem ożywionej debaty publicznej, zarówno ze względu na skalę jak i wrażliwy charakter zjawiska. Ludzie giną bez względu na płeć, wiek, status społeczny, wykształcenie. Część zaginięć to efekt przemysłanej - bardziej lub mniej, ale świadomej decyzji takiej osoby. Inne to wynik różnego rodzaju wypadków losowych, bądź typowe zagubienia. Efekt globalizacji z jednej strony oraz kryzys migracyjny z drugiej potęgują jedynie to zjawisko. Osoby dorosłe, jak i dzieci uciekają przed ubóstwem w ich krajach, przemocą ze strony gangów przestępczych oraz przestępczością zorganizowaną. Migranci, w tym w szczególności kobiety i dzieci są narażeni na przemoc seksualną i handel ludźmi. Jak donoszą statystyki, w okresie październik 2013 - lipiec 2014 w Stanach Zjednoczonych zatrzymano 52 193 dzieci migrantów pozostających bez opieki, a z szacunkowych danych wynika, że całkowita liczba zatrzymanych dzieci bez opieki do końca listopada 2014 mogła przekroczyć w stanach granicznych 90 000¹.

W aktach prawnych takich jak Kodeks cywilny, Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz Kodeks postępowania cywilnego znaleźć można takie terminy jak: „zaginiony” (art. 29-32 k.c., art. XVIII – XXXIII u.p.w.k.c., art. 526-art. 534 k.p.c.); „osoba nieobecna” (art. 184 k.r.o.; art. 601 k.p.c.; por. także art. 34 k.p.a.); „strona, której miejsce pobytu nie jest znane” (art. 143 i art. 144 k.p.c.). Pojęcie zaginięcia osoby określa Zarządzenie Komendanta Głównego Policji w sprawie prowadzenia przez Policję poszukiwania osoby zaginionej oraz postępowania w przypadku ujawnienia osoby o nieustalonej tożsamości lub znalezienia nieznanymi zwłok oraz szczątków ludzkich jako zaistnienie zdarzenia, uniemożliwiającego ustalenie miejsca pobytu osoby fizycznej i zapewnienie ochrony jej życia, zdrowia lub wolności, wymagające jej odnalezienia albo udzielenia pomocy².

Jak wynika ze statystyk KGP, każdego roku w Polsce ginie ok. 17-20 tys. osób, z których nigdy nie odnajduje się ok. 2 tys. Szczególnie niepokojące dane sygnalizują, że od trzech lat liczba zaginięć wzrasta co roku o kolejne 2 tys. Policja stworzyła oraz stale udoskonala system poszukiwania osób zaginionych. Przyjęte procedury bywają jednak niedbale stosowane przez niewystarczająco przeszkolone służby. To sprawia, że niekiedy poszukiwania rozpoczynają się zbyt późno zwłaszcza w sytuacjach, w których decydującą rolę gra czas. Pomimo tego, że od kilku lat w Polsce obserwowany jest systematyczny wzrost zaginięć osób (z 15 059 osób zgłoszonych jako zaginione w roku 2009 do 19 368 w 2013 roku, by wreszcie w roku 2014 przekroczyć próg 20 tysięcy), to skuteczność Policji w ich odnajdywaniu jest bardzo wysoka. Przykładowo w 2014 roku w Polsce ze zgłoszonych jako zaginione 20 760 osób, do chwili obecnej (dane z 7.08.2015 r.) Policja odnalazła prawie 98%, tj. 20 226 osób. Najczęściej, bo aż w 65%, zgłaszanymi przyczynami zaginięć dzieci i nastolatków w wieku do 18 lat są ucieczki małoletnich z domów rodzinnych oraz ośrodków opiekuńczo-wychowawczych. Porwania i uprowadzenia przez osoby trzecie na szczęście zdarzają się niezwykle rzadko. Większa liczba osób zaginio-

¹ I. Malinowska, A. Rybicka, Zagrożenia społeczne wynikające z zaginięć ludzi we współczesnym świecie. Kwartalnik Policyjny Nr 1 (36)/2016, s. 49.

² Zarządzenie Nr 124 Komendanta Głównego Policji z dnia 4 czerwca 2012 r. w sprawie prowadzenia przez Policję poszukiwania osoby zaginionej oraz postępowania w przypadku ujawnienia osoby o nieustalonej tożsamości lub znalezienia nieznanymi zwłok oraz szczątków ludzkich Dz.Urz.KGP, poz. 29, z późn. zm.

nych – odnalezionych w poszczególnych latach wynika z tego, że w danym roku statystycznym odnajdywane są również osoby, które zostały zgłoszone jako zaginione w latach poprzednich. Ponadto wprowadzenie nowych przepisów (zmiany w ustawie o Policji), pozwala na pobieranie materiału biologicznego od osób zaginionych, oznaczanie profili DNA tych osób, wprowadzanie ich do bazy danych DNA a następnie porównywanie tych profili z profilami ujawnionych wcześniej NN zwłok oraz NN osób. Dzięki temu możliwe jest zakończenie spraw zaginięć nawet sprzed kilku lub kilkunastu lat. Z policyjnych danych wynika, że w ciągu pierwszych 24 godzin odnajdywanych jest około 30% wszystkich zaginionych, w ciągu pierwszych 48 godzin około 54%, w ciągu pierwszych 7 dni - około 77%, a w ciągu pierwszych 30 dni od przyjęcia przez Policję zgłoszenia odnajdywanych jest ponad 90% wszystkich zaginionych.

Często w sytuacjach zaginięć Policja zwraca się do innych podmiotów, np. Państwowej oraz Ochotniczych Straży Pożarnych, a także działających na zasadzie stowarzyszeń grup ratowniczo- poszukiwawczych o pomoc w prowadzonych akcjach lub operacjach policyjnych. Działania w takich wypadkach odbywają się na podstawie zawartych porozumień oraz wytycznych, które określają zasady włączania tych podmiotów w poszukiwania osób zaginionych. Akcje poszukiwawczo-ratownicze są działaniami trudnymi, zróżnicowanymi ze względu na teren działania oraz wymagającymi od uczestników specjalnych kwalifikacji i sprzętu. Powstaje swego rodzaju proces efektywnego zarządzania potencjałem ratowniczym, którego celem jest optymalizacja zaspokojenia potrzeb podmiotów ratowniczych, uwzględniająca harmonijne wykorzystanie sił i środków własnych, innych służb, podmiotów cywilnych oraz zasobów i możliwości gospodarki narodowej. Na ten jednolity proces składają się: przedmiot zaopatrywania (materiały, urządzenia, sprzęt), czynności (określenie potrzeb, dostawa, rozdział) oraz funkcje (organizowanie, planowanie, wykonawstwo i kontrola).

Celem publikacji jest całościowe zebranie i przedstawienie podstawowych i obowiązujących aktów prawnych i procedur służb zaangażowanych w poszukiwania osób zaginionych, to jest: Policji i Państwowej Straży Pożarnej oraz wspomagających ich Ochotniczej Straży Pożarnej, Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego, Górskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego oraz grup cywilnych. Inicjatywa ta jest wynikiem coraz większej ilości powstających grup poszukiwawczo-ratowniczych (zarówno w ramach straży pożarnej, jak i cywilnych), a co za tym idzie zapoznania tychże grup z obowiązującym stanem prawnym oraz procedurami i algorytmami, na podstawie których zobowiązani są podejmować działania. Z drugiej strony, pojawiające się nieporozumienia pomiędzy różnymi służbami i grupami, na które zwracają uwagę organy kontrolne czy organizacje pozarządowe, również stały się kanwą do podjęcia się opracowania tego zagadnienia. Z tego też powodu można postawić pytanie: czy kwestia prawna i logistyczna poszukiwania osób zaginionych w Polsce jest w pełni uporządkowana, a wyznaczone zasady jasne i czytelne dla wszystkich służb? W celu udzielenia na nie odpowiedzi w książce omówiono obecnie funkcjonujące akty prawne oraz problemy z ich stosowaniem, na które zwraca uwagę Najwyższa Izba Kontroli, Rzecznik Praw Obywatelskich, posłowie w postaci interpelacji, czy organizacje pozarządowe, jak np. ITAKA.

W rozdziale pierwszym omówiono obecnie obowiązujące akty prawne, które regulują policyjne procedury poszukiwania osób zaginionych ze szczególnym uwzględnieniem aktów prawnych KGP, w postaci: zarządzenia KGP w sprawie prowadzenia przez Policję poszukiwania osoby zaginionej oraz postępowania w przypadku ujawnienia osoby o nieustalonej tożsamości lub znalezienia nieznanego zwłok oraz szczątków ludzkich, Decyzji w sprawie Centrum Poszukiwań Osób Zaginionych Komendy Głównej Policji oraz zarządzenia zmieniającego zarządzenie w sprawie prowadzenia przez Policję poszukiwania osoby zaginionej oraz postępowania

w przypadku ujawnienia osoby o nieustalonej tożsamości lub znalezienia nieznanego zwłok oraz szczątków ludzkich. Zarysowano również działania względnie nowej instytucji, którą jest Centrum Poszukiwań Osób Zaginionych Komendy Głównej Policji.

Rozdział drugi poświęcony został profilowaniu zaginionych osób dorosłych. Profilowanie psychologiczne to proces polegający na badaniu pod kątem psychologicznym danych dotyczących zdarzenia, w tym wypadku zaginięcia oraz określenie na ich podstawie prawdopodobieństwa przebywania osoby zaginionej w danym miejscu. Opisano zaburzenia i dysfunkcje, które bardzo często są diagnozowane u osób zaginionych, czyli zaburzenia afektywne jednobiegunowe (depresja), zaburzenia afektywne dwubiegunowe, schizofrenię, upośledzenie umysłowe oraz demencję (otępienie). W opisie najczęściej występujących zachowań zaginionych osób z zaburzeniami psychicznymi wykorzystano materiały MSW, Policji oraz Fundacji ITAKA - *Zaginięcia. Profil zachowań osób z dysfunkcjami psychicznymi*. Wskazane w nim postępowanie ze znaną osobą z zaburzeniami jest niezwykle cenną wskazówką dla wszystkich służb poszukiwawczo ratowniczych.

W rozdziale trzecim kontynuowana jest problematyka policyjna, czyli system Child Alert. Opisane w nim przypadki są jednymi z dziesiątek tysięcy zaginięć dzieci na całym świecie, a wedle danych statystycznych liczba ta się stale zwiększa. Obrazują one zarówno skalę problemu, jak i mnogość zagadnień pojawiających się w trakcie poszukiwań, tj.: niedoskonałość systemu poszukiwań, ale i samego systemu ścigania i karania, wtórną wiktyimizację czy brak pomocy ofiarom. Dlatego też ważnym jest, aby przybliżyć instytucje działania Amber Alert Europe, Child Alert Polska, procedur w państwach członkowskich UE i problemów związanych z ich stosowaniem oraz procedury wszczęcia alarmu. Rozdział kończy opis profilowania zachowań dzieci z dysfunkcjami psychicznymi.

Procedury działania jednostek PSP realizujących działania poszukiwawczo-ratownicze w zakresie podstawowym i specjalistycznym oraz system poszukiwania na szczeblu międzynarodowym (INSARAG i USAR Poland) omówiono w rozdziale czwartym. Celem ich działania jest ochrona życia, zdrowia, mienia lub środowiska poprzez walkę z pożarami lub innymi klęskami żywiołowymi, ratownictwo techniczne, ratownictwo chemiczne, ratownictwo ekologiczne, oraz ratownictwo medyczne. Wspomniano również o zadaniach realizowanych w ramach Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego (KSRG) przez takie jednostki jak Państwowa Straż Pożarna oraz inne jednostki ochrony przeciwpożarowej, włączone do KSRG, inne służby, inspekcje, straże, instytucje oraz podmioty, które dobrowolnie, w drodze umowy cywilnoprawnej, zgodziły się współdziałać w akcjach ratowniczych. Podmioty te na obszarze powiatu realizują podstawowe oraz/lub specjalistyczne czynności ratownicze również przy wykorzystaniu psów poszukiwawczo-ratowniczych. Przypadki zaginięć, jak również ich liczba, wskazują na szerokie wykorzystywanie psów ratowniczych, które okazują się nieocenione w tradycyjnych metodach poszukiwawczych. Dzięki wprowadzeniu w życie dokumentu organizującego działania grup specjalistycznych KSRG realizujących działania poszukiwawcze na terenie województwa śląskiego oraz wprowadzeniu uporządkowanego rozwoju grup OSP na terenie województwa śląskiego realizowane są postulaty: powszechności, szybkości i efektywności. Komenda Główna PSP rozpoczęła reformę grup ratownictwa specjalistycznego w 2012 roku, natomiast na obszarze województwa śląskiego konieczność posiadania grup specjalizujących się w poszukiwaniu ludzi zaginionych w terenie została podjęta już w roku 2011, a od początku roku 2014 KWPS w Katowicach informowała oraz szkoliła przedstawicieli Policji o działaniach grup poszukiwawczych. Powoduje to, że system funkcjonujący w województwie śląskim może stać się wzorcowym dla innych województw.

Rozdział piąty omawia zagadnienia związane już szczegółowo ze współpracą poszczególnych służb. Polega ona na wykonaniu zadania, które należy do obowiązków Policji, a do realizacji którego mogą być wykorzystane inne podmioty, np. Państwowa Straż Pożarna (zwłaszcza jej grupy specjalistyczne), grupy poszukiwawczo-ratownicze działające przy różnych jednostkach Ochotniczej Straży Pożarnej, cywilne grupy specjalizujące się w tym zakresie, grupy działające przy Polskim Czerwonym Krzyżu, a także Górskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe. Przy tej okazji nie sposób pominąć zasad etycznych, jakie powinny stałe przyświecać każdemu zaangażowanemu w akcję ratownikowi. Przedstawiono również kilka przykładowych akcji poszukiwawczych, korzystając z materiałów z udostępnionych przez KWSP w Katowicach, CPOZ KGP oraz Internetu.

W ostatnim rozdziale przedstawiono instytucje zaangażowane w pewnej mierze w działania systemu poszukiwawczo-ratowniczego oraz problemy wynikające z jego funkcjonowania, które zostały wychwycone przez instytucje kontrolne, takie jak: NIK, Rzecznik Praw Obywatelskich czy Sejm oraz instytucje pozarządowe w postaci np. Fundacji ITAKA.

W opracowaniu korzystano z informacji, prezentacji oraz statystyk gromadzonych przez Komendę Państwowej Straży Pożarnej w Katowicach, Komendę Główną Policji oraz Centrum Poszukiwań Ludzi Zaginionych Fundacji ITAKA.

W powstaniu tego opracowania znaczące role odegrały osoby, do których kieruję wyrazy wdzięczności. Niewątpliwie największe podziękowania przekazuję st. bryg. mgr inż. Jeremiu Szczygłowskiemu - to dzięki niemu narodził się pomysł mojego osobistego zaangażowania w grupę poszukiwawczo-ratowniczą oraz uwrażliwienie na normy prawne, na zasadzie których funkcjonuje system. Zapleczem logistycznym zawsze służył nadbryg. Marek Rączka. Nie obyło się bez wsparcia mł.kpt. Tomasza Michalika, który dostarczał materiały i wprowadzał mnie w techniczne zawiłości systemu KSRG. Znaczący wkład w zakresie profilowania psychologicznego i doskonałych, praktycznych prezentacji na ten temat ma Sylwia Kaczan, której doświadczenie psychologiczne w poszukiwaniach osób zaginionych jest nie do przecenienia. Wyrazy szacunku i podziękowań kieruję w stronę recenzenta pani prof. dr hab. Izabeli Nowickiej z Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, jak również do prof. dr hab. Bernarda Wiśniewskiego. Dziękuję za graficzne koło ratunkowe panu Szymonowi Korfantemu oraz korektę obcojęzyczną niezawodnej dr Marii Stec.

Za życzliwe kształcenie dziękuję specjalistom - kynologom i instruktorom w zakresie poszukiwań terenowych: Krzysztofowi Szymańskiemu, Maćkowi Kumorkowi, Zbyszkowi Krasuckiemu przy udziale SGPR Jastrzębie-Zdrój. W szczególności dziękuję instruktorowi Mirkowi Dubielowi za wsparcie, ogrom bezinteresownie poświęcanego czasu Hektorowi i Herze oraz stałe podnoszenie naszych kwalifikacji na treningach, warsztatach i seminariach. Za niezliczone ilości godzin treningowych dziękuję druhom i zespołom przewodnik - pies z GPR Solarnia. Równie wielkie podziękowania za wprowadzenie w inny - wodny wymiar ratownictwa kieruję do całej Sekcji Psów Ratowniczych WOPR OM Katowice: kierownika i trenera - Damiana Łagodziekiego, Prezesa - Krzysztofa Wójcika, instruktora - Jarka Zwierzyny oraz oczywiście wszystkich przewodników z psami.

Rozdział I

Procedury policyjne

W Polsce w zakresie tworzenia systemu poszukiwań osób zaginionych od 2013 r. w Komendzie Głównej Policji działa Centrum Poszukiwań Osób Zaginionych, odpowiedzialne za koordynację, analizę i bezpośrednie poszukiwanie osób zaginionych w całym kraju. Policja wprowadziła specjalnie opracowane procedury postępowania, m.in. zdefiniowała trzy kategorie zaginięć. Do każdej z nich przyporządkowano oddzielne, odpowiednio sprofilowane grupy czynności, jakie powinny być podjęte w ramach poszukiwań prowadzonych w danym typie. Dokładnie określono także katalog danych, które policjant przyjmujący zgłoszenie powinien ustalić.

Dodatkowo podczas nowelizacji ustawy o Policji³ zadbano o wprowadzenie zapisów prawnych, ułatwiających policjantom pracę, m.in. obecnie mogą oni tworzyć i przetwarzać bazy danych zawierające kody DNA osób zaginionych. Brak takiej bazy utrudniał wcześniej np. ustalenie, że odnaleziono ciało osoby poszukiwanej. Do tej pory istniała jedynie baza zwłok niezidentyfikowanych (NN). Policjanci każdorazowo po ustaleniu kodu DNA osoby zaginionej składali wnioski o przeszukanie bazy NN zwłok. Gdy dane nie pasowały, co jakiś czas trzeba było powtarzać procedurę. Teraz, dzięki możliwości przetwarzania informacji o kodzie DNA osoby zaginionej, może się to odbywać automatycznie. Powstanie krajowej bazy danych DNA wspiera również prawodawstwo UE w Rezolucji Rady Unii Europejskiej w sprawie wymiany wyników analiz DNA⁴. Pierwsza krajowa baza danych DNA (UK National DNA Databasc - NDNAD) powstała w 1995 r. w Wielkiej Brytanii i jest aktualnie największą bazą na świecie⁵. Do 2000 r. wiele państw europejskich, Stany Zjednoczone Ameryki, Kanada etc miało już swoje bazy lub właśnie je tworzyło⁶ co było oczywistym skutkiem rosnącego znaczenia profilowania DNA dla potrzeb postępowania karnego⁷.

Jedną z przyczyn nowelizacji ustawy o Policji był stały i szybki rozwój społeczeństwa informacyjnego w Polsce, co powoduje, iż dostępność nowoczesnych urządzeń, zapewniających dostęp do szerokiego wachlarza usług telekomunikacyjnych, takich jak telefonia komórkowa lub sieci Internet stała się powszechna. Z uzasadnienia do projektu ustawy wynika, że częstokroć tylko dzięki informacjom uzyskanym od przedsiębiorców telekomunikacyjnych na temat aktualnego miejsca pobytu (np. ostatniego logowania telefonu komórkowego/smartfona lub lokalizacji przydzielonego adresu IP) udaje się Policji dotrzeć do nieletniego, który bez wiedzy i zgody swoich rodziców (opiekunów prawnych) oddał się z miejsca zamieszkania (ucieczki z domu) lub osoby zaginionej.

³ Ustawa z dnia 24 stycznia 2014 r. o zmianie ustawy o Policji, ustawy o Straży Granicznej, ustawy o Państwowej Straży Pożarnej, ustawy o Biurze Ochrony Rządu, ustawy o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu, ustawy o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych, ustawy o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym, ustawy o służbie funkcjonariuszy Służby Kontrwywiadu Wojskowego oraz Służby Wywiadu Wojskowego, ustawy o Służbie Więziennej oraz niektórych innych ustaw. Dz.U. 2014 poz. 502.

⁴ Rezolucja Rady Unii Europejskiej z dnia 9 czerwca 1997 r. (97/C 193/02) w sprawie wymiany wyników analiz DNA (Dz. Urz. U E C 193 z 24.06.1997, s. 2).

⁵ B. Młodziejowski, I. Sołtyszewski, Wybrane aspekty identyfikacji osób i N.N. zwłok, [w:] K. Staniewska, Kiedy zaginęł człowiek. Zagadnienia prawne, Fundacja ITAKA, Warszawa 2002, s. 58.

⁶ P. Wolańska-Nowak, W. Branicki, Baza danych profili DNA - nowe narzędzie dla wymiaru sprawiedliwości. Prokuratura i Prawo 2000, nr 5, s. 87-98.

⁷ E.Gidel-Stefaniec, POSZUKIWANIE OSÓB ZAGINIONYCH W POLSCE, Kwartalnik Policyjny, s. 97.

Obecnie obowiązujące akty prawne, regulujące policyjne procedury poszukiwania osób zaginionych to:

- Zarządzenie nr 72 Komendanta Głównego Policji z dnia 31 grudnia 2014 r. zmieniające zarządzenie w sprawie prowadzenia przez Policję poszukiwania osoby zaginionej oraz postępowania w przypadku ujawnienia osoby o nieustalonej tożsamości lub znalezienia nieznanymi zwłok oraz szczątków ludzkich⁸,
- Zarządzenie 124 KGP z dnia 4 czerwca 2012 r. w sprawie prowadzenia przez Policję poszukiwania osoby zaginionej oraz postępowania w przypadku ujawnienia osoby o nieustalonej tożsamości lub znalezienia nieznanymi zwłok oraz szczątków ludzkich⁹,
- Decyzja 147 KGP z dnia 15 kwietnia 2013 r. w sprawie Centrum Poszukiwań Osób Zaginionych Komendy Głównej Policji¹⁰,
- Zarządzenie nr 26 KGP z dnia 18 listopada 2013 r. zmieniające zarządzenie w sprawie prowadzenia przez Policję poszukiwania osoby zaginionej oraz postępowania w przypadku ujawnienia osoby o nieustalonej tożsamości lub znalezienia nieznanymi zwłok oraz szczątków ludzkich¹¹.

1. Kategorie osób zaginionych

Policja podejmuje poszukiwanie osoby zaginionej niezwłocznie po otrzymaniu informacji o zaginięciu osoby. Na podstawie Zarządzenia Nr 124 Komendanta Głównego Policji w sprawie prowadzenia przez Policję poszukiwania osoby zaginionej oraz postępowania w przypadku ujawnienia osoby o nieustalonej tożsamości lub znalezienia nieznanymi zwłok oraz szczątków ludzkich¹² wyróżnia się następujące kategorie osób zaginionych:

1. **osoba zaginiona kategorii I** - to osoba, która opuściła nagle ostatnie miejsce swojego pobytu w okolicznościach uzasadniających podejrzenie popełnienia na jej szkodę przestępstwa przeciwko życiu, zdrowiu lub wolności, albo uzasadniających podejrzenie zagrożenia dla jej życia, zdrowia lub wolności, w szczególności:
 - a) wskazujących na realną możliwość popełnienia przez nią samobójstwa,
 - b) jeśli jest to osoba małoletnia do lat 15 i jej zaginięcie zgłoszono po raz pierwszy,
 - c) jeśli jest to osoba, która z powodu wieku, choroby, upośledzenia umysłowego lub innego zakłócenia czynności psychicznych nie może kierować swoim postępowaniem albo wymaga opieki lub pomocy innych osób;
2. **osoba zaginiona kategorii II** - to osoba, która opuściła ostatnie miejsce swojego pobytu w okolicznościach nieuzasadniających niezwłocznej potrzeby zapewnienia ochrony jej życia, zdrowia lub wolności, albo udzielenia pomocy, w szczególności gdy:
 - a) nie zachodzą przesłanki kategorii I lub III,
 - b) osoba zaginiona okazywała wcześniej niezadowolenie z własnej sytuacji życiowej lub zamiar jej zmiany oraz zabrała ze sobą rzeczy osobiste,
 - c) osoba zaginiona opuściła ostatnie miejsce swojego pobytu z własnej woli;
3. **osoba zaginiona kategorii III**:
 - a) osoba małoletnia, której zaginięcie jest samowolnym oddaleniem się w wyniku kolejnej ucieczki z domu rodzinnego, domu dziecka lub ośrodka opiekuńczego,

⁸ Dz.Urz. KGP.2015.1 z dnia 2 stycznia 2015 r.

⁹ Dz.Urz. KGP.2012.1 z dnia czerwca 2012 r.

¹⁰ Dz.Urz. KGP.2013.36 z dnia 16 kwietnia 2013 r.

¹¹ Dz.Urz. KGP.2013.92 z dnia 19 listopada 2013 r.

¹² Dz.Urz. KGP z dnia 5 czerwca 2012 r.

- bądź innej tego rodzaju placówki, w której przebywała ona na mocy orzeczenia sądu i nie była pozbawiona wolności,
- b) osoba pełnoletnia, która w związku z przymusowym umieszczeniem jej przez uprawniony organ w szpitalu psychiatrycznym, domu pomocy społecznej, środowiskowym domu samopomocy lub innej tego rodzaju placówce samowolnie oddaliła się ze wskazanego miejsca pobytu,
 - c) osoba małoletnia zaginiona w związku z tzw. „porwaniem rodzicielskim”.

Kategorię osoby zaginionej określa policjant sporządzający zawiadomienie o zaginięciu osoby, po dokonaniu analizy i oceny podanych w nim faktów i okoliczności, przy czym wątpliwości w tym zakresie rozstrzyga kierownik jednostki Policji, w której przyjęto zawiadomienie o zaginięciu osoby. Odstępuje się od przyjęcia zawiadomienia o zaginięciu osoby po upływie pięciu lat od daty jej zaginięcia.

Najczęściej występującą nieprawidłowością na tym polu jest błędne kwalifikowanie osób zaginionych do jednej z trzech kategorii, wyznaczających zakres podejmowanych działań oraz niedokonywanie zmian kategorii w sytuacji, kiedy obowiązek ten wynika z zarządzenia nr 124, powodując zaniechania w realnych działaniach poszukiwawczych.¹³

2. Zawiadomienie o zaginięciu osoby

Zawiadomienie o zaginięciu osoby obowiązany jest przyjąć dyżurny jednostki Policji, do której zgłosiła się osoba uprawniona lub wyznaczony przez niego policjant tej jednostki. Każdy pełniący służbę policjant, do którego zgłosi się osoba uprawniona, jest obowiązany:

- 1) przyjąć od osoby uprawnionej zawiadomienie o zaginięciu osoby;
- 2) niezwłocznie przekazać zawiadomienie o zaginięciu osoby do dyżurnego najbliższej jednostki Policji oraz podjąć określone przez niego czynności w niezbędnym zakresie;
- 3) sporządzić notatkę służbową z wykonanych czynności i przekazać ją dyżurnemu jednostki Policji.

Przyjmując zawiadomienie o zaginięciu osoby należy ustalić w szczególności:

- 1) pełne dane personalne osoby zaginionej;
- 2) cechy wyglądu zewnętrznego z uwzględnieniem znaków szczególnych;
- 3) opis ubioru z uwzględnieniem znaków lub cech szczególnych poszczególnych elementów;
- 4) oznaczenie grupy krwi;
- 5) opis przedmiotów posiadanych w czasie zaginięcia, w tym numer telefonu komórkowego osoby zaginionej;
- 6) miejsce i okoliczności zaginięcia;
- 7) informacje o stanie zdrowia osoby zaginionej, w tym dane dotyczące upośledzeń fizycznych oraz psychicznych, nałogach oraz charakter nawyków i skłonności z uwzględnieniem prób samobójczych oraz innych zagrożeń dla bezpieczeństwa własnego i innych osób;
- 8) rodzaj, czas trwania i skutki poprzednich oddaleń z miejsca pobytu;
- 9) prawdopodobną przyczynę zaginięcia, w kontekście sytuacji rodzinnej, zawodowej, konfliktów, wypowiedzi, pozostawionych listów;

¹³ Zob. również B. Młodziejowski, I. Sołtyszewski, Wybrane aspekty identyfikacji osób i N.N. zwłok, [w:] K. Staniewska, Kiedy zginął człowiek. Zagadnienia prawne, Fundacja ITAKA, Warszawa 2002, s. 59.

- 10) adresy osób i instytucji, do których mogła udać się osoba zaginiona;
- 11) rodzaj i zakres czynności poszukiwawczych podjętych dotychczas przez rodzinę, znajomych lub podmioty pozapolicyjne;
- 12) informacje dotyczące opiekuna prawnego osoby zaginionej, w szczególności dane kontaktowe;
- 13) jeżeli to możliwe informacje dotyczące osoby uprawnionej do odbioru osoby zaginionej w przypadku wystąpienia takiej konieczności;
- 14) nazwy kont internetowych portali społecznościowych, do których osoba zaginiona należała;
- 15) kryteria umożliwiające uruchomienie Child Alert.

Do zawiadomienia o zaginięciu osoby, w miarę możliwości, dołącza się aktualną fotografię osoby zaginionej przekazaną przez zawiadamiającego o zaginięciu. Jeżeli treść złożonego zawiadomienia o zaginięciu osoby uzasadnia podejrzenie popełnienia przestępstwa, podejmuje się czynności określone w przepisach postępowania karnego, niezależnie od innych przedsięwzięć określonych w zarządzeniu. Przyjmujący zawiadomienie o zaginięciu osoby jest obowiązany do niezwłocznego sprawdzenia osoby w odpowiednich aplikacjach Krajowego Systemu Informacyjnego Policji (KSIP) dostępnych przez System Poszukiwaczy Policji (SPP), przy czym ustalenie, że osoba zaginiona jest zarejestrowana w tej ewidencji jako zaginiona na terenie innej jednostki Policji, powoduje odstąpienie od przyjęcia takiego zawiadomienia. Ustalenie, iż osoba zaginiona jest poszukiwana w związku z prowadzonym postępowaniem karnym nie jest podstawą do odstąpienia od przyjęcia zawiadomienia o zaginięciu osoby.

Jeżeli z treści przyjętego zawiadomienia o zaginięciu osoby wynika, że zaginięcie ma związek z katastrofą statku powietrznego lub wodnego albo z innym szczególnym zdarzeniem o charakterze klęski żywiołowej, czynności poszukiwawcze i identyfikacyjne są prowadzone w zakresie określonym przez kierownika grupy operacyjno-procesowej, powołanej w związku z zaistnieniem tego zdarzenia. Jeżeli z treści przyjętego zawiadomienia o zaginięciu osoby lub dokonanych sprawdzeń wynika, że jest to kolejne zgłoszenie zaginięcia osoby pełnoletniej i nieubezpieczonej, po tym jak osoba ta będąc uprzednio zaginioną nie wyraziła zgody na ujawnienie osobie uprawnionej swojego aktualnego miejsca pobytu, składając pisemne oświadczenie, albo też miejsce pobytu osoby jest znane zgłaszającemu, a przekazane informacje nie wskazują na nowe okoliczności uzasadniające podejrzenie popełnienia przestępstwa przeciwko życiu, zdrowiu lub wolności osoby zaginionej albo jej zaginięcia, podejmuje się jedynie czynności sprawdzające w niezbędnym zakresie, które dokumentuje się w formie notatki służbowej bez rejestrowania osoby jako zaginionej w ewidencji policyjnej.

Przyjmujący zawiadomienie o zaginięciu osoby powinien poinformować osobę zawiadamiającą o najbliższym znanym punkcie lub kontakcie do organizacji udzielającej pomocy prawnej lub psychologicznej rodzinom osób zaginionych, a w przypadku zaginięcia osoby małoletniej o całodobowej bezpłatnej linii 116 000.

Dyżurny jednostki Policji lub wyznaczony przez niego policjant niezwłocznie po przyjęciu zawiadomienia o zaginięciu osoby rejestruje to zawiadomienie oraz osobę zaginioną w ewidencji policyjnej oraz sporządza notatkę urzędową zawierającą dodatkowe ustalenia i informacje uzyskane w trakcie przyjęcia zawiadomienia o zaginięciu osoby. Dyżurny jednostki Policji przekazuje telefonicznie informację o zaginięciu osoby zakwalifikowanej do kategorii I dyżurnemu komendy wojewódzkiej Policji. Informację tę dyżurny komendy wojewódzkiej Policji przekazuje telefonicznie koordynatorowi w komendzie wojewódzkiej Policji oraz dyżurnemu Komendy Głównej Policji, który informuje koordynatora CPOZ KGP. Koordynator w komendzie

wojewódzkiej Policji po uzyskaniu informacji nawiązuje niezwłocznie kontakt z jednostką Policji prowadzącą poszukiwania, koordynuje wykonywane przez tę jednostkę czynności poszukiwawcze oraz, w razie potrzeby, wnioskuje do koordynatora CPOZ KGP o udzielenie wsparcia osobowego lub technicznego.

Rejestracja osoby zaginionej w ewidencji policyjnej jest automatycznie replikowana do Systemu Informacyjnego Schengen (SIS).

Jak wynika z raportu kontroli NIK, obserwowane jest nadal nierzetelne rejestrowanie informacji o zaginięciu oraz osobie zaginionej w systemie KSIP. Z raportu Fundacji ITAKA wynika również, że w dalszym ciągu istnieje problem odmowy przyjęcia zawiadomienia o zaginięciu osoby przez funkcjonariuszy Policji.

3. Prowadzenie poszukiwania osoby

W przypadku przyjęcia zawiadomienia o zaginięciu osoby zakwalifikowanej do kategorii I należy niezwłocznie dokonać rejestracji zawiadomienia o jej zaginięciu oraz rejestracji tej osoby, a także zorganizować i przeprowadzić penetrację terenu ostatniego miejsca pobytu osoby zaginionej, wykorzystując w miarę potrzeb i możliwości siły i środki innych jednostek Policji, w tym: środki techniczne, psy służbowe, a także podmioty pozapolicyjne. W trakcie penetracji poszczególnych elementów zabudowań czy pomieszczeń należy dążyć do ujawnienia miejsc, w których osoba zaginiona mogła się ukryć, nie może się z nich wydostać lub gdzie mogą znajdować się jej zwłoki. W dalszej kolejności należy:

1. szczegółowo rozpytać osoby, mające, jako ostatnie kontakt z zaginionym;
2. dokonać sprawdzenia szpitali, pogotowia ratunkowego lub opiekuńczego, izb oraz domów dziecka, noclegowni, izb wytrzeźwień, zakładów prawnej izolacji albo opieki społecznej w rejonie miejsca zaginięcia lub miejsca pobytu;
3. dokonać sprawdzenia ostatniego miejsca pobytu osoby zaginionej celem ujawnienia, zabezpieczenia i utrwalenia śladów i dowodów mogących ukierunkować czynności poszukiwawcze, służące celom identyfikacyjnym, w tym ślady linii papilarnych, próbki pisma ręcznego oraz przedmioty indywidualnego użytku, z których można uzyskać materiał biologiczny do analizy DNA, przy czym z czynności tych należy sporządzić notatkę urzędową;
4. dokonać w miarę możliwości zabezpieczenia i analizy zapisów z monitoringów w rejonie miejsca zaginięcia osoby oraz miejsc, w których po raz ostatni mogła być widziana;
5. dokonać sprawdzenia, czy w rejonie miejsca zaginięcia osoby odnaleziono NN osoby lub NN zwłoki, odpowiadające rysopisowi zaginionej osoby;
6. uzyskać najbardziej aktualną i wyraźną fotografię osoby zaginionej i zarejestrować w ewidencji policyjnej;
7. dokonać rejestracji przedmiotów i dokumentów, które zaginiony miał przy sobie lub nimi dysponował, w bazie Krajowego Systemu Informacyjnego Policji (KSIP);
8. po uzyskaniu zgody od osoby uprawnionej do złożenia zawiadomienia o zaginięciu, a w przypadku zaginionej osoby małoletniej - rodzica, opiekuna prawnego lub sądu rodzinnego i nieletnich, opublikować informację o zaginięciu osoby wraz z jej zdjęciem na portalu internetowym Komendy Głównej Policji;
9. po uzyskaniu zgody osoby uprawnionej, a w przypadku zaginionej osoby małoletniej - rodzica, opiekuna prawnego lub sądu rodzinnego i nieletnich, spowodować publikację o poszukiwaniu osoby zaginionej w środkach masowego przekazu;

10. zlecić oznaczenie kodu genetycznego materiału biologicznego pochodzącego od osoby zaginionej lub osób z nią spokrewnionych celem porównania go z profilami zarejestrowanymi w bazie danych DNA w terminie 90 dni od dnia przyjęcia zawiadomienia o zaginięciu osoby;
11. podjąć adekwatne do sytuacji czynności operacyjne na zasadach określonych w innych przepisach.

Czynności, które należy wykonać w przypadku przyjęcia zawiadomienia o zaginięciu osoby zakwalifikowanej do kategorii II stanowią znacznie węższą grupę i będą ograniczone do dokonania rejestracji zawiadomienia o zaginięciu osoby oraz rejestracji osoby zaginionej; uzyskania i wprowadzenia fotografii osoby zaginionej do ewidencji policyjnej; po uzyskaniu zgody od osoby uprawnionej do złożenia zawiadomienia o zaginięciu, a w przypadku zaginionej osoby małoletniej - rodzica, opiekuna prawnego lub sądu rodzinnego i nieletnich, publikacji informacji o zaginięciu osoby wraz z jej zdjęciem na portalu internetowym Komendy Głównej Policji; zlecenia oznaczenia kodu genetycznego materiału biologicznego pochodzącego od osoby zaginionej lub osób z nią spokrewnionych celem porównania go z profilami zarejestrowanymi w bazie danych DNA w terminie 180 dni od dnia przyjęcia zawiadomienia o zaginięciu i wreszcie podjęcia czynności poszukiwawczych zmierzających do odnalezienia osoby.

W przypadku przyjęcia zawiadomienia o zaginięciu osoby zakwalifikowanej do kategorii III należy:

1. niezwłocznie podjąć czynności poszukiwawcze zmierzające do odnalezienia osoby, jeżeli uzasadnia to treść przyjętego zawiadomienia o zaginięciu osoby;
2. dokonać rejestracji zawiadomienia o zaginięciu osoby oraz rejestracji osoby zaginionej zgodnie z treścią;
3. uzyskać fotografię osoby zaginionej i wprowadzić do ewidencji policyjnej;
4. po uzyskaniu zgody od osoby uprawnionej do złożenia zawiadomienia o zaginięciu, a w przypadku zaginionej osoby małoletniej - rodzica, opiekuna prawnego lub sądu rodzinnego i nieletnich, opublikować informację o zaginięciu osoby wraz z jej zdjęciem na portalu internetowym Komendy Głównej Policji;
5. uzyskać informacje umożliwiające podjęcie stosownych działań w związku z poszukiwaniem oraz wydać dyspozycje dotyczące dalszego postępowania w przypadku odnalezienia osoby i wprowadzić te dyspozycje do ewidencji policyjnej;
5. powiadomić właściwy sąd rodzinny i nieletnich o samowolnym oddaleniu się osoby małoletniej w wyniku ucieczki z domu rodzinnego, domu dziecka, ośrodka opiekuńczego lub innej tego rodzaju placówki, w której przebywała ona na mocy orzeczenia sądu i nie była pozbawiona wolności;
6. powiadomić właściwy sąd rodzinny i nieletnich o wszczęciu poszukiwań osoby małoletniej jako zaginionej, wówczas gdy z podanych przez osobę zgłaszającą okoliczności wynika, że nastąpiło tzw. „porwanie rodzicielskie”, oraz poinformować osobę zawiadamiającą o zaginięciu osoby o zasadności osobistego zwrócenia się do tego sądu z wnioskiem o wskazanie sposobu dalszego postępowania w przypadku ustalenia miejsca pobytu małoletniej osoby zaginionej.

Policjant prowadzący poszukiwanie osoby zaginionej, zakwalifikowanej do kategorii I (podobnie, jak policjant prowadzący poszukiwanie osoby zaginionej, zakwalifikowanej do kategorii II), niezależnie od opisanych czynności, powinien także uwzględnić konieczność:

1. udziału w czynnościach poszukiwawczych zmierzających do odnalezienia osoby zarządzonych przez dyżurnego jednostki Policji oraz w czynnościach dochodzeniowo-śledczych prowadzonych w trybie określonym w art. 308 Kodeksu postępowania karnego w związku z zaginięciem osoby;
2. sprawdzenia informacji podanych przez osobę uprawnioną w złożonym przez nią zawiadomieniu o zaginięciu osoby;
3. uzyskania w uzasadnionym przypadku wykazu połączeń telefonicznych osoby zaginionej i dokonania ich weryfikacji pod kątem przydatności do działań poszukiwawczych;
4. ustalenia prawnej i faktycznej sytuacji rodzinnej małoletniej osoby zaginionej lub ubezwłasnowolnionej;
5. dokonania przeglądu akt spraw prowadzonych wobec lub z udziałem osoby zaginionej, w celu ustalenia świadków, miejsc i innych okoliczności wyznaczających kierunek prowadzonego poszukiwania;
6. dokonania penetracji, innych niż ostatnie, miejsc pobytu osoby zaginionej, w celu ustalenia świadków lub innych faktów lub dowodów umożliwiających odnalezienie osoby zaginionej.

Czynności w ramach poszukiwań osób zaginionych zakwalifikowanych do kategorii III prowadzi się w ciągu 30 dni od dnia przyjęcia zawiadomienia o zaginięciu osoby, a następnie kontynuuje jako poszukiwanie osoby zaginionej kategorii II. Czynności w ramach poszukiwań osób zaginionych, dotyczących małoletnich zakwalifikowanych do kategorii III, w ciągu pierwszych 30 dni od zawiadomienia o zaginięciu osoby wykonują policjanci komórki organizacyjnej do spraw nieletnich jednostki Policji, a następnie, w przypadku nieodnalezienia osoby, przekazują materiały wraz z analizą wykonanych czynności do właściwej komórki organizacyjnej do spraw prowadzenia poszukiwań jednostki Policji i współpracują z nią w wykonywaniu dalszych czynności. Czynności w ramach poszukiwań osób zaginionych, dotyczących małoletnich zakwalifikowanych do kategorii I lub kategorii II, wykonują właściwe komórki organizacyjne do spraw prowadzenia poszukiwań w jednostce Policji z udziałem komórki organizacyjnej do spraw nieletnich jednostki Policji prowadzącej poszukiwanie. W przypadku ustalenia, iż wystąpiło kolejne zaginięcie tej samej osoby małoletniej lub jest ono wynikiem jej samowolnego oddalenia się z domu rodzinnego, domu dziecka, ośrodka opiekuńczego lub innej tego rodzaju placówki, w której przebywała ta osoba małoletnia na mocy orzeczenia sądu i nie była pozbawiona wolności, należy sporządzić notatkę urzędową i przekazać ją do właściwego miejscowo sądu rodzinnego i nieletnich.

Jak wykazała kontrola NIK nadal zdarzają się przypadki niepowiadomienia właściwego sądu rodzinnego i opiekuńczego o wszczęciu poszukiwań osoby małoletniej w wyniku tzw. porwania rodzicielskiego.

4. Właściwość miejscowa prowadzenia sprawy

Jednostką Policji właściwą miejscowo do prowadzenia poszukiwania osoby zaginionej jest ta jednostka, na której obszarze właściwości terytorialnej osoba zaginęła. Jeśli osoba zaginiona jest zarejestrowana w ewidencji jako zaginiona na terenie innej jednostki Policji to odstępuje się od przyjęcia takiego zawiadomienia. Jeżeli nie można ustalić miejsca zaginięcia osoby w kraju lub za granicą, właściwą miejscowo do prowadzenia poszukiwania jest jednostka Policji, na której obszarze właściwości terytorialnej osoba zaginiona miała swoje ostatnie znane miejsce

zamieszkania. Jeżeli przyjęcie zawiadomienia o zaginięciu osoby następuje po znacznym upływie czasu od chwili jej zaginięcia, uniemożliwiającego precyzyjne określenie właściwości miejscowej jednostki Policji, poszukiwanie prowadzi jednostka Policji właściwa ze względu na ostatnie miejsce zamieszkania osoby zaginionej. Jeżeli w trakcie czynności poszukiwawczych okaże się, że jednostka Policji, w której przyjęto zawiadomienie o zaginięciu osoby, nie jest właściwa miejscowo do prowadzenia poszukiwania, dokumentację z wykonanych czynności przekazuje się niezwłocznie jednostce właściwej, informując jednocześnie pismem zawierającym uzasadnienie tej decyzji wydziały kryminalne komend wojewódzkich Policji właściwych dla obu tych jednostek. O przejęciu sprawy do dalszego prowadzenia decyduje kierownik jednostki, która otrzymała dokumentację sprawy. W przypadku wątpliwości dotyczących określenia właściwości miejscowej do prowadzenia poszukiwań kwestie sporne rozstrzygają naczelnicy wydziałów kryminalnych komend wojewódzkich Policji właściwych dla obu jednostek Policji, a w przypadku dalszych rozbieżności ostateczną decyzję w tym zakresie podejmuje komórka właściwa do koordynacji poszukiwań i identyfikacji osób Biura Służby Kryminalnej Komendy Głównej Policji. Do czasu przejęcia sprawy do prowadzenia przez inną jednostkę Policji, jednostka, która przyjęła zawiadomienie o zaginięciu osoby i dokonała jej rejestracji w ewidencji policyjnej, jest zobligowana do prowadzenia czynności poszukiwawczych zgodnie z przyjętą kwalifikacją zaginięcia. Jednostka, która zgodnie z właściwością miejscową przejęła sprawę do prowadzenia, po dokonaniu analizy sprawy ma możliwość zmiany kategorii zaginięcia określonej przez jednostkę przyjmującą zawiadomienie o zaginięciu osoby. Kierownik jednostki Policji właściwej miejscowo do prowadzenia czynności poszukiwawczych zleca prowadzenie poszukiwania policjantowi komórki organizacyjnej służby kryminalnej lub wyznacza do tego policjanta komórki organizacyjnej. Policjant prowadzący czynności poszukiwawcze jest obowiązany utrzymywać niezbędny kontakt z osobą uprawnioną, a w tym udzielać jej dozwolonych prawem informacji o stanie i przebiegu poszukiwania, nieobjętych klauzulą niejawności.

5. Poszukiwanie osób za granicą oraz poszukiwanie cudzoziemców

Poszukiwania obywateli Rzeczypospolitej Polskiej za granicą koordynuje biuro Komendy Głównej Policji właściwe do koordynowania poszukiwań międzynarodowych. Policjant prowadzący poszukiwanie osoby zaginionej występuje do KGP za pośrednictwem oficera kontaktowego z wnioskiem o wszczęcie poszukiwania za granicą, w przypadku gdy:

1. zaginięcie osoby ma związek z wyjazdem na terytorium państwa nienależącego do obszaru Schengen;
2. w trakcie wykonywania czynności poszukiwawczych uzyskano wiarygodną informację wskazującą na pobyt osoby zaginionej na terytorium kraju nienależącego do obszaru Schengen.

Policjant prowadzący poszukiwanie osoby zaginionej przesyła do KGP za pośrednictwem oficera kontaktowego, informację w celu jej przekazania do państwa Schengen w przypadku gdy:

1. zaginięcie osoby ma związek z wyjazdem na terytorium państwa należącego do obszaru Schengen;
2. w trakcie wykonywania czynności poszukiwawczych uzyskano wiarygodną informację wskazującą na pobyt osoby zaginionej na terytorium państwa należącego do obszaru Schengen.

W przypadku zaginięcia osoby zakwalifikowanej do kategorii I jednostka Policji prowadząca sprawę przesyła wniosek o poszukiwanie osoby za granicą lub informację dotyczącą zaginięcia osoby bezpośrednio do biura Komendy Głównej Policji właściwego do koordynowa-

nia poszukiwań międzynarodowych z jednoczesnym powiadomieniem oficera kontaktowego. W przypadku ustania przesłanek wskazujących na zagrożenie życia, zdrowia lub wolności osoby zaginionej, dalszą wymianę informacji realizuje się za pośrednictwem oficera kontaktowego. W sytuacji odnalezienia osoby zaginionej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej jednostka Policji wnioskująca o poszukiwanie za granicą osoby zaginionej ma obowiązek niezwłocznie zawiadomić KGP w celu odwołania poszukiwań. Biuro Komendy Głównej Policji właściwe do koordynowania poszukiwań międzynarodowych o sprawach zaginięć kategorii I niezwłocznie informuje koordynatora CPOZ KGP oraz dyżurnego Komendy Głównej Policji przekazując jednocześnie mailem kopię wniosku o poszukiwanie osoby za granicą lub informację dotyczącą zaginięcia osoby. Przyjmowanie od organów ścigania innych państw wniosków o wszczęcie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej poszukiwania zaginionego cudzoziemca należy do właściwości biura Komendy Głównej Policji właściwego do koordynowania poszukiwań międzynarodowych. Biuro Komendy Głównej Policji właściwe do koordynowania poszukiwań międzynarodowych może zlecić każdej jednostce Policji wykonanie określonych czynności poszukiwawczych na terenie działania tej jednostki.

Jednostka Policji, która odnalazła cudzoziemca, ustaliła miejsce jego pobytu, ujawniła jego zwłoki lub zakończyła czynności poszukiwawcze niezwłocznie powiadamia o tym biuro Komendy Głównej Policji właściwe do koordynowania poszukiwań międzynarodowych. W przypadku otrzymania od organów ścigania innych państw informacji o osobie zaginionej, w tym również o zaginionym cudzoziemcu, zakwalifikowanej do kategorii I albo wprowadzonej do Systemu Informacyjnego Schengen (SIS) jako osoba zaginiona, która powinna być objęta ochroną w celu zapobiegania zagrożeniom lub dla jej własnej ochrony, a z otrzymanych informacji wynika, że może przebywać na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, Biuro Komendy Głównej Policji właściwe do koordynowania poszukiwań międzynarodowych niezwłocznie przekazuje informację w tej sprawie mailem koordynatorowi CPOZ KGP oraz dyżurnemu Komendy Głównej Policji.

Policjant, przyjmujący zawiadomienie o zaginięciu cudzoziemca, w przypadku gdy osoba uprawniona do złożenia zawiadomienia o zaginięciu osoby nie jest w stanie wskazać ostatniego miejsca pobytu cudzoziemca na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub przedstawić dowodów wskazujących, iż jego zaginięcie mogło nastąpić na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej albo w przypadku ustalenia, że osoba zaginiona jest już zarejestrowana w Systemie Informacyjnym Schengen (SIS), nie dokonuje rejestracji osoby zaginionej w ewidencji policyjnej, a jedynie podejmuje czynności sprawdzające w niezbędnym zakresie i uzasadnione okolicznościami zawartymi w zawiadomieniu o zaginięciu osoby, a następnie pisemnie powiadamia o tym fakcie biuro Komendy Głównej Policji właściwe do koordynowania poszukiwań międzynarodowych

6. Dokumentowanie czynności poszukiwawczych

Forma i zakres dokumentowania czynności poszukiwawczych zależne są od kategorii osoby zaginionej. Formą gromadzenia dokumentów z wykonywanych czynności poszukiwawczych jest teczka poszukiwania. Prowadzenie tej teczki przez wyznaczonego policjanta jest obowiązkowe jedynie w przypadku zakwalifikowania osoby zaginionej do kategorii I lub kategorii II. Teczkę poszukiwania zakłada się po dokonaniu rejestracji osoby zaginionej w ewidencji policyjnej. Powinna ona zawierać: kartę nadzoru służbowego, zawiadomienie o zaginięciu osoby, potwierdzenie rejestracji w ewidencji policyjnej zawiadomienia o zaginięciu osoby zaginionej, systematycznie aktualizowany (jednak nie rzadziej niż co 3 miesiące) plan czynności poszukiwawczych oraz dokumenty z wykonywanych czynności poszukiwawczych.

7. Zakończenie poszukiwania osoby zaginionej

Zakończenie poszukiwania osoby zaginionej następuje, gdy:

1. odnaleziono osobę zaginioną lub jej zwłoki, przy czym przez odnalezienie osoby należy rozumieć nawiązanie z nią bezpośredniego osobistego kontaktu przez policjanta lub funkcjonariusza innych służb, a w przypadku odnalezienia osoby zaginionej za granicą nawiązanie z nią bezpośredniego osobistego kontaktu przez pracownika właściwego przedstawicielstwa dyplomatycznego Rzeczypospolitej Polskiej lub uzyskania od zagranicznych władz informacji o odnalezieniu osoby;
2. ustalono miejsce pobytu osoby zaginionej;
3. osoba zaginiona powróciła do miejsca pobytu;
4. odnaleziona pełnoletnia i nieubezpieczona osoba zaginiona nie wyraża zgody na ujawnienie osobie uprawnionej swojego aktualnego miejsca pobytu, składając pisemne oświadczenie zaś odmowę sporządzenia takiego oświadczenia dokumentuje się w notatce służbowej;
5. osoba uprawniona, która zgłosiła zaginięcie, odwoła poszukiwania z uwagi na fakt nawiązania kontaktu z osobą zaginioną i potwierdzenia braku przesłanek wymagających jej dalszego poszukiwania w celu odnalezienia albo udzielenia pomocy;
6. nastąpiło sądowe stwierdzenie zgonu lub sądowe uznanie osoby za zmarłą;
7. upłynęło co najmniej 25 lat od daty zakończenia czynności poszukiwawczych i przekazania teczek poszukiwania do archiwum wraz z usunięciem informacji dotyczących osoby zaginionej z ewidencji policyjnej.

Po zakończeniu poszukiwania osoby zaginionej dokumentację z czynności lub teczkę poszukiwania przekazuje się do archiwum na zasadach określonych w odrębnych przepisach. Czynności poszukiwania osoby zaginionej kończy się, a materiały z wykonanych czynności przekazuje do archiwum na zasadach określonych w odrębnych przepisach w przypadkach, gdy:

1. upłynęło 10 lat od dnia przyjęcia zawiadomienia o zaginięciu osoby pełnoletniej (nie powoduje usunięcia danych o osobie zaginionej z ewidencji policyjnej),
2. upłynęło 5 lat od dnia zaginięcia osoby, która w chwili składania zawiadomienia o zaginięciu osoby miała ukończone 70 lat;
3. upłynęło 10 lat od dnia, w którym zaginiona osoba osiągnęłaby pełnoletniość.

Przed zakończeniem czynności poszukiwania osoby zaginionej, mających na celu odnalezienie osoby małoletniej, należy wykonać progresję wiekową zaginionej osoby i wprowadzić do ewidencji policyjnej zdjęcie z prawdopodobnym obecnym wyglądem. Przed zakończeniem czynności poszukiwania osoby zaginionej, mających na celu odnalezienie osoby pełnoletniej, należy wykonać progresję wiekową zaginionej osoby i wprowadzić do ewidencji policyjnej zdjęcie z jej prawdopodobnym obecnym wyglądem, o ile policjant kończący czynności poszukiwania osoby zaginionej uzna wykonanie progresji wiekowej osoby pełnoletniej za celowe. Decyzja policjanta o zakończeniu czynności poszukiwania osoby zaginionej i przekazaniu materiałów do archiwum wymaga zatwierdzenia przez naczelnika Wydziału Kryminalnego komendy wojewódzkiej Policji właściwej ze względu na miejsce poszukiwań.

W 10 jednostkach organizacyjnych Policji objętych kontrolą dochodziło do nieprawidłowości związanych ze sprawowaniem nadzoru nad poszukiwaniami osób zaginionych. Polegały one w szczególności na zaniechaniu sporządzania i przekazywania do właściwej komendy wojewódzkiej policji analiz oraz ocen wykonywanych czynności poszukiwawczych wraz z wnioskami i planem dalszych poszukiwań. Powodowało to, że jednostki organizacyjne Policji sześciu

wojewódzkiego nie posiadały wystarczających informacji do sprawowania rzetelnego nadzoru nad poszukiwaniami osób zaginionych. Podkreślenia wymaga fakt, że komendy wojewódzkie Policji (oraz Komenda Stołeczna Policji) sprawują znaczącą rolę w systemie nadzoru nad poszukiwaniami osób zaginionych. To w ich strukturach wydzielono specjalne zespoły, które zajmują się najtrudniejszymi zaginięciami i to w tych jednostkach powołano osoby odpowiedzialne za poszukiwania osób zaginionych na terenie województwa. Występowały również częste przypadki niesporządzania kart nadzoru nad prowadzonymi czynnościami. Stwierdzono również, że komendanci kontrolowanych jednostek nie analizowali treści takich kart.

8. Postępowanie w przypadku ujawnienia NN osoby

Jeżeli podczas wykonywania czynności służbowych występują trudności z ustaleniem danych personalnych osoby albo gdy zataja ona swoją tożsamość, w szczególności jeśli jest to następstwem choroby, należy podjąć czynności identyfikacyjne zmierzające do ustalenia tożsamości osoby, zwane dalej „czynnościami identyfikacyjnymi”¹⁴. W przypadku ujawnienia noworodka porzuconego w miejscu niestwarzającym zagrożenia dla jego zdrowia lub życia, gdzie może zostać objęty natychmiastową opieką (np. szpital, tzw. „okno życia”), a następnie może zostać objęty procedurą nadania tożsamości i procedurą adopcyjną, nie prowadzi się czynności identyfikacyjnych, tylko czynności w niezbędnym zakresie wynikające z przepisów postępowania karnego.

Za realizację wstępnych czynności identyfikacyjnych związanych z ujawnieniem NN osoby jest odpowiedzialny dyżurny jednostki Policji lub wyznaczony przez niego policjant jednostki, na której obszarze działania osoba ta została ujawniona.

Zakres wstępnych czynności identyfikacyjnych obejmuje w szczególności:

- 1) ustalenie faktów i okoliczności ujawnienia NN osoby, w tym przez nią podawanych;
- 2) rozpytanie świadków;
- 3) sprawdzenie poczynionych ustaleń;
- 4) badanie lekarskie NN osoby;
- 5) opis cech wyglądu zewnętrznego, w tym znaków szczególnych, ubioru i posiadanych przedmiotów oraz ustalenie potencjalnego wieku osoby;
- 6) niezwłoczne sporządzenie fotografii sygnalitycznej;
- 7) sprawdzenie NN osoby przy pomocy urządzenia do szybkiej identyfikacji daktyloskopijnej, niezwłoczne pobranie odbitek linii papilarnych palców rąk i dłoni oraz przeprowadzenie wywiadu daktyloskopijnego metodą elektroniczną za pomocą urządzenia „LiveScan” wraz z wydrukiem karty daktyloskopijnej lub metodą tradycyjną.

Jeżeli w wyniku wstępnych czynności identyfikacyjnych nie zidentyfikowano NN osoby i ustalono, że niemożność identyfikacji nie jest następstwem stanu zdrowia tej osoby - należy podjąć czynności określone w przepisach postępowania karnego. Jeżeli w wyniku wstępnych czynności identyfikacyjnych nie zidentyfikowano NN osoby i ustalono, że niemożność identyfikacji jest następstwem choroby psychicznej, upośledzenia umysłowego lub innego zakłócenia czynności psychicznych tej osoby - należy umieścić NN osobę w najbliższym zakładzie opiekuńczym albo leczniczym i kontynuować czynności identyfikacyjne. Z czynności przekazania NN osoby do zakładu opiekuńczego lub leczniczego sporządza się protokół, przy czym kopię pro-

¹⁴ Zob. również P. Podsiedlik, Prowadzenie przez Policję poszukiwania osób zaginionych oraz postępowanie w przypadku ujawnienia osoby o nieustalonej tożsamości lub znalezienia nieznanego zwłok, Wydawnictwo Szkoły Policji w Katowicach, Katowice 2010.

tokołu należy niezwłocznie przesłać do organu administracji samorządowej, właściwego dla siedziby zakładu opiekuńczego lub leczniczego. Jeżeli w trakcie prowadzenia czynności identyfikacyjnych NN osoba samowolnie opuściła zakład opiekuńczy albo leczniczy, w którym została umieszczona, i osoba uprawniona zgłosiła jej zaginięcie, zawiadomienie o zaginięciu włącza się do teczki prowadzonej identyfikacji NN osoby i odnotowuje fakt zaginięcia tej osoby w okolicznościach wprowadzonej uprzednio rejestracji NN osoby. W przypadku poszukiwań NN osoby, w odniesieniu do której zostało złożone zawiadomienie o zaginięciu osoby, prowadzi się jednocześnie czynności identyfikacyjne oraz poszukiwanie osoby zaginionej. Jeżeli w trakcie prowadzenia czynności identyfikacyjnych NN osoba zmarła, odnotowuje się ten fakt w dokumentach sprawy prowadzonej w ramach rejestracji NN osoby i kontynuuje prowadzone czynności w ramach prowadzonej sprawy identyfikacji NN zwłok. Dokumenty z wstępnych czynności identyfikacyjnych dyżurny jednostki Policji przedkłada jej kierownikowi, który wyznacza policjanta do dalszego prowadzenia sprawy identyfikacji NN osoby. Właściwość miejscową jednostki Policji do prowadzenia czynności identyfikacyjnych NN osoby określa miejsce ujawnienia NN osoby.

Policjant prowadzący czynności identyfikacyjne obowiązany jest w szczególności do:

- 1) rejestracji informacji o ujawnieniu NN osoby i jej zdjęcia sygnalitycznego w ewidencji policyjnej oraz przeprowadzenia lub zlecenia przeprowadzenia typowania polegającego na porównaniu cech wyglądu zewnętrznego i znaków szczególnych NN osoby ze stosownymi zbiorami ewidencji policyjnej;
- 2) dokonania analizy informacji uzyskanych w wyniku dotychczas podjętych czynności identyfikacyjnych oraz opracowania planu przedsięwzięć identyfikacyjnych;
- 3) pobrania na kartę daktyloskopijną odcisków linii papilarnych palców w przypadku negatywnego rezultatu sprawdzenia NN osoby przy pomocy urządzenia do szybkiej identyfikacji daktyloskopijnej, a następnie przeprowadzenia na tej podstawie wywiadu daktyloskopijnego, którego wynik wraz z kartą daktyloskopijną należy włączyć do teczki identyfikacji;
- 4) pobrania od NN osoby materiału biologicznego i zlecenia oznaczenia jego kodu genetycznego w terminie 60 dni od dnia ujawnienia NN osoby;
- 5) dokonywania systematycznych typowań, o których mowa w pkt 1, nie rzadziej jednak niż raz na 90 dni.

Jeżeli prowadzone czynności identyfikacyjne wobec NN osoby wskazują, że jest ona cudzoziemcem, policjant prowadzący czynności identyfikacyjne opracowuje i przesyła za pośrednictwem oficera kontaktowego, do biura Komendy Głównej Policji właściwego do koordynowania międzynarodowej wymiany informacji, wnioski o zlecenie wykonania za granicą stosownych czynności identyfikacyjnych.

Jeżeli w ciągu roku od ujawnienia NN osoby jej tożsamość nie zostanie ustalona, policjant prowadzący czynności identyfikacyjne, za pośrednictwem prokuratora, występuje do właściwego miejscowo sądu rejonowego z wnioskiem o wydanie orzeczenia będącego podstawą do sporządzenia aktu urodzenia osoby o nieustalonej tożsamości na podstawie przepisów ustawy z dnia 29 września 1986 r. - Prawo o aktach stanu cywilnego (Dz. U. z 2011 r. Nr 212, poz. 1264), przy czym nadanie personaliów NN osobie w tym trybie nie stanowi ustalenia tożsamości tej osoby. Po sporządzeniu aktu urodzenia policjant prowadzący czynności identyfikacyjne dokonuje stosownych uzupełnień rejestracji w ewidencji policyjnej, a czynności identyfikacyjne wykonuje przez następne 3 lata, licząc od dnia sporządzenia tego aktu. W razie śmierci NN osoby czynności identyfikacyjne prowadzi się przez 3 lata, licząc od dnia zgonu. W przypadku samowolnego opuszczenia przez NN osobę placówki opiekuńczej lub leczniczej, w której została umieszczo-

na, czynności identyfikacyjne prowadzi się łącznie z poszukiwaniem NN osoby jako zaginionej. Po upływie terminów sporządza się analizę zebranych materiałów i występuje z wnioskiem o zakończenie czynności identyfikacyjnych do naczelnika Wydziału Kryminalnego komendy wojewódzkiej Policji właściwej ze względu na miejsce prowadzenia czynności identyfikacyjnych. Zakończenie czynności identyfikacyjnych nie powoduje usunięcia danych dotyczących identyfikacji z ewidencji policyjnej. W takim przypadku zakończenie identyfikacji następuje po upływie co najmniej 25 lat od daty zakończenia tych czynności i przekazania teczek identyfikacji do archiwum wraz z usunięciem informacji, dotyczących identyfikacji z ewidencji policyjnej. Zasady i tryb usuwania danych dotyczących identyfikacji z ewidencji policyjnej regulują przepisy dotyczące prowadzenia i funkcjonowania Krajowego Systemu Informacyjnego Policji (KSIP) oraz metod i form przetwarzania w tym systemie informacji uzyskiwanych przez Policję.

W przypadku ustalenia tożsamości NN osoby policjant prowadzący czynności identyfikacyjne:

- 1) przesyła informacje o ustaleniu tożsamości do bazy danych DNA;
- 2) dokonuje sprawdzenia osoby w ewidencji policyjnej;
- 3) uzupełnia informację w ewidencji policyjnej;
- 4) powiadamia biuro KGP właściwe do koordynowania międzynarodowej wymiany informacji, jeżeli występowało z wnioskiem, o którym mowa w § 22 ust. 2.

Ustalenie tożsamości NN osoby nie powoduje usunięcia informacji o tej osobie zarejestrowanych w ewidencji policyjnej. O identyfikacji NN osoby i miejscu jej przebywania powiadamia się rodzinę albo jej opiekuna prawnego. O ustaleniu tożsamości NN osoby, wobec której wydano orzeczenie, będącego podstawą do sporządzenia aktu urodzenia należy powiadomić sąd, który rozpatrywał sprawę i wydał orzeczenie. Jeżeli wykonane czynności identyfikacyjne uzasadniają podejrzenie dokonania przestępstwa, polegającego na naruszeniu obowiązku troszczenia się o osobę nieporadną lub małoletniego poniżej lat 15, wszczyna się postępowanie przygotowawcze.

Policja podkreśla, iż poszukiwanie osób zaginionych w znaczący sposób ułatwiłoby, gdyby placówki medyczne informowały Policję o przebywaniu osób o nieustalonej tożsamości, osób które nie ukończyły 16 lat, nieprzytomnych bądź niezdolnych do zrozumienia znaczenia informacji. Realizacja jednak tego zadania wymaga przede wszystkim doprecyzowania kategorii osób, o których pobycie placówki medyczne powinny informować Policję z uwagi na fakt, że nie do wszystkich osób, które wpisują się w przedmiotowy katalog, należy stosować obowiązek zgłaszania ich do Policji, np. osoby, w przypadku których możliwa jest ich identyfikacja. W związku z tym Ministerstwo Spraw Wewnętrznych w dniu 10 marca 2015 roku wystąpiło do Ministerstwa Zdrowia o opinię w przedmiotowym zakresie. W dniu 2 kwietnia 2015 roku Minister Zdrowia przekazał odpowiedź, z której wynika, że nałożenie na placówki medyczne obowiązku informowania Policji o przyjęciu określonych grup pacjentów, w celu ułatwienia poszukiwań osób zaginionych, wydaje się być rozwiązaniem zasługującym na rozpatrzenie, jednakże wymaga uszczegółowienia. Przede wszystkim obowiązek ten, w ocenie Ministra Zdrowia mógłby dotyczyć osób o nieustalonej tożsamości przyjętych w stanie nieprzytomności, bądź takich, z którymi z różnych powodów, kontakt jest utrudniony oraz osób, których tożsamość można ustalić, ale nieprzytomnych bądź niezdolnych do zrozumienia znaczenia informacji.

9. Postępowanie w przypadku znalezienia NN zwłok

W przypadku znalezienia NN zwłok dyżurny jednostki Policji, właściwej miejscowo dla znalezionych NN zwłok, podejmuje działania określone w przepisach o metodach i formach wykonywania zadań przez dyżurnego jednostki Policji, w szczególności: organizuje zabezpieczenie miejsca znalezienia NN zwłok; zapewnia przyjazd lekarza celem stwierdzenia zgonu; kieruje na miejsce zdarzenia policjantów grupy operacyjno-procesowej celem wykonania czynności w niezbędnym zakresie i wyznacza kierownika tej grupy; zawiadamia właściwego miejscowo prokuratora rejonowego. Kierownik grupy operacyjno-procesowej odpowiedzialny jest za zorganizowanie, przeprowadzenie i udokumentowanie czynności w niezbędnym zakresie, podjętych na miejscu znalezienia NN zwłok.

Na miejscu znalezienia NN zwłok należy wykonać w szczególności następujące czynności:

- 1) dokonać oględzin NN zwłok i miejsca ich znalezienia oraz zabezpieczyć znalezione ślady i przedmioty;
- 2) pobrać odfitki linii papilarnych palców rąk i dłoni;
- 3) pobrać próbki biologiczne w celu przeprowadzenia analizy DNA;
- 4) wykonać zdjęcia NN zwłok, ze szczególnym uwzględnieniem cech charakterystycznych, w tym: blizn, tatuaży, znamion itp.;
- 5) przeprowadzić penetrację terenu przyległego do miejsca znalezienia NN zwłok;
- 6) przeprowadzić rozpoznanie posesyjne;
- 7) spowodować zabezpieczenie NN zwłok do czasu ich otwarcia;
- 8) uzyskać wstępną ocenę biegłego lekarza co do przyczyny śmierci.

W przypadku, gdy prokurator podjął decyzję o osobistym dokonaniu oględzin lub innych czynności procesowych, kierownik grupy operacyjno-procesowej współdziała z prokuratorem podczas dokonywania tych czynności. Oględziny NN zwłok powinny być przeprowadzone z udziałem biegłego lekarza, w miarę możliwości z zakresu medycyny sądowej.

Jeżeli wyniki ustaleń dokonanych na miejscu znalezienia NN zwłok lub wyniki otwarcia NN zwłok uzasadniają podejrzenie spowodowania śmierci w wyniku przestępstwa, podejmuje się czynności określone w przepisach postępowania karnego, niezależnie od innych przedsięwzięć określonych w zarządzeniu.

Właściwość miejscową jednostki Policji określa miejsce znalezienia NN zwłok, a jeżeli stwierdzono zgon NN osoby znajdującej się w placówce leczniczej, właściwą miejscowo jednostką Policji do prowadzenia czynności identyfikacyjnych jest ta, na terenie której osoba została ujawniona przed hospitalizacją. Kierownik właściwej miejscowo jednostki Policji wyznacza policjanta komórki organizacyjnej służby kryminalnej do prowadzenia identyfikacji NN zwłok, a jeżeli w strukturze jednostki Policji brak jest takiej komórki, identyfikację prowadzi odpowiednia komórka organizacyjna nadrzędnej jednostki Policji.

Nie prowadzi się identyfikacji NN zwłok, jeżeli z opinii biegłego lekarza wynika, iż zgon osoby nastąpił co najmniej 35 lat przed datą znalezienia NN zwłok.

Prowadząc identyfikację NN zwłok należy stosować następujące metody identyfikacji:

- 1) porównanie kodu genetycznego DNA;
- 2) porównanie odbitek linii papilarnych;
- 3) badanie uzębienia i innych danych odontologicznych;
- 4) badanie radiologiczne;
- 5) badania antroposkopijne;
- 6) porównanie cech rysopisowych i znaków szczególnych, w tym blizn i tatuaży;

- 7) porównanie danych medycznych o przebytych zabiegach leczniczych oraz chirurgicznych;
- 8) identyfikacja rzeczy osobistych;
- 9) identyfikacja na podstawie dokumentów ujawnionych przy NN zwłokach lub szczątkach NN zwłok;
- 10) rozpoznanie przez świadków, członków rodziny lub znajomych.

Policjant prowadzący identyfikację NN zwłok jest obowiązany do podjęcia w pierwszej kolejności następujących czynności:

- 1) dokonania wstępnych ustaleń zmierzających do identyfikacji NN zwłok, w szczególności w oparciu o analizę okoliczności ich znalezienia i wyniki przeprowadzonych wywiadów, przy czym czas trwania tych ustaleń nie powinien przekraczać 48 godzin;
- 2) rejestracji w ewidencji policyjnej informacji o ujawnieniu NN zwłok, przeprowadzenia stosownego typowania w oparciu o zgromadzone w tej ewidencji dane oraz uzupełnienie rejestracji o zdjęcia NN zwłok, umożliwiające ich identyfikację;
- 3) udziału w czynności otwarcia NN zwłok przeprowadzonej przez lekarza medycyny sądowej; w czynności tej uczestniczy także specjalista techniki kryminalistycznej, który wykonuje niezbędną dokumentację fotograficzną przed otwarciem NN zwłok, a także pobiera odfitki linii papilarnych palców rąk i dłoni oraz próbki biologiczne w celu przeprowadzenia badań analizy DNA, jeżeli nie dokonano ich pobrania na miejscu znalezienia NN zwłok;
- 4) zlecenia oznaczenia kodu genetycznego materiału biologicznego pobranego na miejscu ujawnienia NN zwłok w ciągu 30 dni od dnia ich ujawnienia;
- 5) przeprowadzenia wywiadu daktyloskopijnego w celach identyfikacyjnych;
- 6) wystąpienia do prokuratora, w uzasadnionych przypadkach, z wnioskiem o zarządzenie zabezpieczenia czaszki do badań antropometrycznych i antroposkopijnych;
- 7) pisemnego powiadomienia urzędu stanu cywilnego właściwego dla miejsca znalezienia NN zwłok;
- 8) uzgodnienia zasad i miejsca pochowania NN zwłok, z właściwym miejscowo prokuratorem i organem samorządu terytorialnego.

Jeżeli istnieje uzasadnione przypuszczenie, że ujawnione NN zwłoki mogą być zwłokami cudzoziemca, kierownik jednostki Policji prowadzącej czynności identyfikacyjne występuje, za pośrednictwem oficera kontaktowego, do biura Komendy Głównej Policji właściwego do koordynowania międzynarodowej wymiany informacji, z wnioskiem o podjęcie czynności identyfikacyjnych za granicą.

Jeżeli NN zwłoki nie zostały zidentyfikowane pomimo przeprowadzenia wywiadu daktyloskopijnego, analizy DNA i analizy danych zgromadzonych w ewidencji policyjnej, policjant prowadzący czynności identyfikacyjne zleca biegłemu z zakresu antroposkopii kryminalistycznej odtworzenie wyglądu twarzy oraz przeprowadzenie innych badań, niezbędnych w celu identyfikacji.

NN zwłoki uważa się za zidentyfikowane, gdy:

- 1) rozpoznał NN zwłoki członek najbliższej rodziny, opiekun prawny lub co najmniej dwie osoby, które bezpośrednio znały zmarłego;
- 2) uzyskano pozytywny wynik wywiadu daktyloskopijnego lub pozytywną ekspertyzę daktyloskopijną;
- 3) zebrano inne dowody stwierdzające tożsamość NN zwłok, w tym pozytywną ekspertyzę badań genetycznych lub antroposkopijnych;

- 4) wpłynie informacja od pracownika właściwego przedstawicielstwa dyplomatycznego Rzeczypospolitej Polskiej lub zagranicznych władz potwierdzająca tożsamość NN zwłok.

Niezwłocznie po zidentyfikowaniu NN zwłok policjant prowadzący czynności identyfikacyjne wprowadza do ewidencji policyjnej dane dotyczące NN zwłok w zakresie określonym odrębnymi przepisami. W przypadku zarejestrowania kodu genetycznego, policjant prowadzący czynności identyfikacyjne przesyła informacje o ustaleniu tożsamości NN zwłok do bazy danych DNA oraz zawiadamia:

- 1) właściwy miejscowo urząd stanu cywilnego;
- 2) rodzinę lub opiekunów zmarłego;
- 3) biuro Interpolu, jeżeli podejmowano czynności za granicą, o których mowa w § 35, skutkujące identyfikacją dokonaną na podstawie informacji otrzymanej od biura Interpolu, przy czym obowiązek powiadomienia dotyczy także zakończenia czynności identyfikacyjnych;
- 4) biuro KGP właściwe do koordynowania międzynarodowej wymiany informacji, jeżeli podejmowano czynności, skutkujące identyfikacją dokonaną na podstawie informacji otrzymanej od biura KGP właściwego do koordynowania międzynarodowej wymiany informacji, przy czym obowiązek powiadomienia dotyczy także zakończenia czynności identyfikacyjnych.

Zidentyfikowanie NN zwłok nie powoduje usunięcia informacji zarejestrowanych ewidencji policyjnej. Usunięcie danych dotyczących identyfikacji NN zwłok z ewidencji policyjnej następuje na zasadach określonych w przepisach regulujących prowadzenie i funkcjonowanie Krajowego Systemu Informacyjnego Policji (KSIP) oraz metody i formy przetwarzania w tym systemie informacji uzyskiwanych przez Policję. Po wyczerpaniu możliwości identyfikacyjnych i dokonaniu analizy zgromadzonych materiałów, nie wcześniej jednak niż przed upływem 3 lat od dnia ujawnienia NN zwłok, policjant prowadzący czynności identyfikacyjne może podjąć decyzję o zakończeniu tych czynności. Zakończenie identyfikacji NN zwłok następuje po upływie 25 lat od zakończenia czynności identyfikacyjnych, a także przekazania teczek identyfikacji do archiwum oraz usunięcia informacji dotyczących identyfikacji z ewidencji policyjnej. W razie ujawnienia nowych okoliczności mogących przyczynić się do zidentyfikowania NN zwłok, policjant prowadzący czynności identyfikacyjne podejmuje decyzję o wznowieniu tych czynności, informując Wydział Kryminalny komendy wojewódzkiej Policji właściwej miejscowo dla prowadzenia czynności identyfikacyjnych NN zwłok. W przypadku gdy czynności identyfikacyjne tych samych NN zwłok, w związku z ujawnieniem ich części w różnych miejscach, prowadzi więcej niż jedna jednostka Policji, właściwą jednostką Policji do dalszego prowadzenia sprawy jest jednostka Policji, która pierwsza dokonała ujawnienia części NN zwłok.

W zakresie identyfikacji NN zwłok należy wskazać, iż prowadzone przez Policję sprawy związane z ujawnianiem nieznanych zwłok i ich późniejszą identyfikacją wymagają właściwej współpracy i współdziałania Prokuratury i Policji, zwłaszcza we wstępnej fazie prowadzonych czynności, kiedy mają one szczególne znaczenie dla przebiegu prowadzonych spraw. Wprowadzone w Policji procedury dotyczące poszukiwań osób zaginionych umożliwiają skuteczne ich prowadzenie, zgodnie z procedurą, rzetelnie i adekwatnie do okoliczności sprawy. Kontrole jednostkowe przeprowadzone przez NIK wykazały wprawdzie nieprawidłowości, które miały w jej ocenie negatywny wpływ na skuteczność prowadzonych poszukiwań, jednakże ich skala oraz zakres nie zmieniły pozytywnej oceny kontrolowanej działalności. Nieprawidłowości te miały miejsce zarówno na etapie przyjmowania zawiadomień o zaginięciach, prowadzenia czynności poszukiwawczych, jak i identyfikacji NN zwłok. W celu dodatkowego usprawnienia

tej współpracy podjęto działania mające na celu dokonanie zmiany przepisów wewnętrznych Policji w tym zakresie, m.in. poprzez zmianę Zarządzenia Komendanta Głównego Policji w sprawie prowadzenia przez Policję poszukiwania osoby zaginionej oraz postępowania w przypadku ujawnienia osoby o nieustalonej tożsamości lub znalezienia nieznanymi zwłok oraz szczątków ludzkich, które regulować będzie zarówno kwestie związane z podejmowanymi przez Policję czynnościami na miejscu ujawnienia nieznanymi zwłok, jak też współdziałaniem i współpracą w tym zakresie z prokuratorem.

Zaobserwowane nieprawidłowości na tym polu polegały na niepobieraniu lub pobieraniu z przekroczeniem obowiązujących terminów materiału biologicznego osób zaginionych lub z nimi spokrewnionych w celu oznaczenia profilu DNA i porównania go z bazą danych, w której gromadzone są profile DNA NN zwłok. Stwierdzono również przypadki, w których nie pobierano materiału biologicznego na miejscu ujawnienia NN zwłok ani na sekcji zwłok, pomimo obowiązku wynikającego z zarządzenia nr 124. W konsekwencji Policja nie dysponowała materiałem biologicznym w celu oznaczenia kodu DNA NN zwłok. W takim przypadku, kiedy już po dokonaniu pochówku wyjdą na jaw dodatkowe okoliczności dotyczące identyfikacji, Policja nie będzie miała możliwości ich pełnego zweryfikowania bez konieczności dokonania ekshumacji. Fundacja ITAKA zwróciła również uwagę na problem podejmowania przez prokuratorów przedwczesnych decyzji dotyczących pochowania zwłok w trakcie badania DNA, co powodowało konieczność dokonywania ekshumacji zwłok. Ponadto w obszarze identyfikacji NN zwłok NIK stwierdziła m.in., że porównywanie (typowanie) informacji o zwłokach z informacjami znajdującymi się w ewidencji policyjnej następowało z naruszeniem terminu wyznaczonego przez zarządzenie nr 124, tj. rzadziej niż raz na trzy miesiące (11% spraw objętych kontrolą) oraz niezetelnie wprowadzano informacje dotyczące NN zwłok do systemu KSIP.

Funkcjonariusze Policji odstępowali jednak w niektórych przypadkach, w sposób nieusprawiedliwiony, od wykonywania części czynności poszukiwawczych. Dotyczyło to w szczególności:

- publikacji wizerunku osoby zaginionej na stronie internetowej KGP oraz w środkach masowego przekazu - nieprawidłowość ta miała miejsce w ośmiu jednostkach organizacyjnych Policji,
- sprawdzenia, czy osoba zaginiona przebywa w szpitalu lub innej placówce opieki medycznej- nieprawidłowość stwierdzono w trzech jednostkach organizacyjnych Policji,
- zabezpieczenia nagrań z monitoringu - nieprawidłowość stwierdzono w dwóch jednostkach organizacyjnych Policji,
- sprawdzenia ostatniego miejsca pobytu osoby zaginionej - nieprawidłowość stwierdzono w trzech jednostkach organizacyjnych Policji.

Kontrola wykazała również cztery przypadki, w których występowała nieuzasadniona zwłoka w prowadzeniu poszukiwań osób zaginionych oraz jeden przypadek nieuzasadnionej przerwy w prowadzeniu identyfikacji NN zwłok. Najbardziej jaskrawym przykładem było postępowanie prowadzone przez Komisariat Policji w Chęcinach, gdzie od czasu zarejestrowania osoby zaginionej (zakwalifikowanej do II kategorii osób zaginionych) w dniu 12 sierpnia 2012 r. do dnia 1 marca 2013 r., tj. przez okres 200 dni nie podjęto żadnych działań.

Jak wykazuje kontrola NIK, niewystarczająca pozostaje współpraca Policji z Prokuraturą przy czynnościach związanych z identyfikacją NN zwłok. Jednostki organizacyjne prokuratury nie przekazywały na bieżąco Policji informacji dotyczących m.in. oznaczonego kodu DNA ujawnionych NN zwłok, a Policja nie występowała do Prokuratury o udzielenie takich informacji.

Powodowało to opóźnienia we wprowadzaniu do policyjnej bazy danych informacji o kodzie biologicznym NN zwłok i utrudniało skojarzenie osoby zaginionej z NN zwłokami.

10. Publikacja informacji

W celu skutecznego prowadzenia czynności poszukiwawczych i identyfikacyjnych zdjęcia i opisy osób zaginionych, NN osób i NN zwłok po uzyskaniu odpowiedniej zgody, publikuje się na portalu internetowym Komendy Głównej Policji. W razie potrzeby o poszukiwaniu osób zaginionych, ujawnieniu NN osób oraz znalezieniu NN zwłok ogłasza się komunikaty w środkach masowego przekazu. Wniosek o opublikowanie komunikatu oraz jego projekt przygotowuje policjant prowadzący poszukiwanie osoby zaginionej lub czynności identyfikacyjne NN osoby albo NN zwłok i przekazuje ten wniosek środkom masowego przekazu za pośrednictwem rzecznika prasowego komendanta wojewódzkiego Policji lub komendanta powiatowego Policji. Najczęściej występującymi nieprawidłowościami na tym polu jest zaniechanie niektórych czynności, takich jak publikowanie wizerunku osoby zaginionej na portalu KGP lub w środkach masowego przekazu, sprawdzenie szpitali, pogotowia ratunkowego lub opiekuńczego, sprawdzenie nagrań z monitoringu, a także przypadki nieuzasadnionej zwłoki w prowadzeniu poszukiwań oraz identyfikacji.

O ustaleniu miejsca pobytu osoby zaginionej, ustaleniu tożsamości NN osoby lub zidentyfikowaniu NN zwłok policjant prowadzący poszukiwanie osoby zaginionej lub czynności identyfikacyjne NN osoby albo NN zwłok jest obowiązany powiadomić pisemnie jednostki Policji oraz organy i instytucje, którym zlecono wykonanie czynności poszukiwania lub czynności identyfikacyjne, osobę uprawnioną albo członka najbliższej rodziny, a także wprowadzić stosowne dane do ewidencji policyjnej. W przypadku występowania z wnioskiem o podjęcie czynności poszukiwania osoby zaginionej lub czynności identyfikacyjnych NN osoby albo NN zwłok za granicą, o zakończeniu czynności poszukiwania lub czynności identyfikacyjnych policjant prowadzący te czynności powiadamia także biuro Komendy Głównej Policji właściwe do koordynowania poszukiwań międzynarodowych i koordynowania międzynarodowej wymiany informacji, które na tej podstawie odwołuje czynności poszukiwania lub czynności identyfikacyjne. Jak wykazała kontrola NIK nadal problematyczne pozostaje niewszczywanie procedury poszukiwania osób za granicą lub wszczywanie jej z opóźnieniem oraz długotrwały obieg informacji dotyczących zaginięć poza granicami RP.

11. Centrum Poszukiwań Osób Zaginionych Komendy Głównej Policji

Powstanie Centrum Poszukiwania Osób Zaginionych przewidziane zostało w Planie Działalności Ministra Spraw Wewnętrznych na rok 2013 dla działu administracji rządowej sprawy wewnętrzne, jak również w Planie Działalności Komendanta Głównego Policji na rok 2013 r. Zgodnie z tymi dokumentami Centrum miało być uruchomione w terminie do 15 lutego 2013 r. W maju 2012 r. Zastępca Komendanta Głównego Policji zatwierdził koncepcję funkcjonowania Centrum Poszukiwania Osób Zaginionych w ramach Wydziału Poszukiwań i Identyfikacji Osób Biura Kryminalnego KGP. Koncepcja ta zakładała powstanie Centrum jako wyspecjalizowanej komórki odpowiedzialnej za koordynację, analizę i bezpośrednio wykonywanie czynności w sprawach zaginięć osób, obejmującej swym zasięgiem obszar całego kraju. Powołanie i funkcjonowanie CPOZ miało na celu zwiększenie skuteczności i efektywności działań Policji w zakresie poszukiwań osób zaginionych.

Podstawy prawne działania Centrum Poszukiwań Osób Zaginionych Komendy Głównej Policji znalazło w art. 5 ust. 2 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji¹⁵.

Do zadań Centrum należy:

- 1) monitorowanie i analiza spraw dotyczących zaginięć osób, prowadzonych przez jednostki Policji;
- 2) wsparcie eksperckie i analityczne w sprawach dotyczących osób zaginionych kategorii I¹⁶, wielowątkowych, o dużym stopniu skomplikowania lub będących przedmiotem szczególnego zainteresowania środków masowego przekazu;
- 3) nadzór nad prowadzonymi poszukiwaniami dotyczącymi zaginięć osób małoletnich oraz zapewnienie bezpośredniego udziału ekspertów Centrum w poszukiwaniach tych osób;
- 4) wdrożenie w Policji oraz obsługa techniczna i merytoryczna platformy przesyłu informacji w ramach systemu „Child Alert”¹⁷;
- 5) wspieranie jednostek Policji w prowadzonych działaniach poszukiwawczych w zakresie technicznym, osobowym i informacyjno-logistycznym, w szczególności przez Mobilne Centrum Wsparcia Poszukiwań;
- 6) współpraca z osobami wyznaczonymi w komendach wojewódzkich Policji oraz Komendzie Stołecznej Policji do bieżącej współpracy z Centrum;
- 7) współpraca z organizacjami pozarządowymi zajmującymi się problematyką zaginięć oraz ochroną życia i zdrowia ludzkiego;
- 8) inicjowanie i prowadzenie współpracy z policyjnymi jednostkami do spraw zaginięć innych państw;
- 9) przygotowywanie i realizacja szkoleń obejmujących problematykę zaginięć osób;
- 10) opracowywanie i doskonalenie procedur lub algorytmów postępowania w sprawach dotyczących prowadzenia przez Policję poszukiwań osób zaginionych, a także postępowania w przypadkach ujawnienia osób o nieustalonej tożsamości lub znalezienia nieznanego zwłok albo szczątków ludzkich.

Jednym z najistotniejszych zadań CPOZ było stworzenie nowoczesnej infrastruktury organizacyjno-technicznej umożliwiającej wprowadzenie i obsługę systemu „Child Alert” w Polsce na najwyższym europejskim oraz światowym poziomie. Koncepcja Funkcjonowania CPOZ przewidywała zakup i wprowadzenie do użytkowania Mobilnego Centrum Wsparcia Poszukiwań. 20 listopada 2013 r. Polska ogłosiła gotowość operacyjną systemu „Child Alert”. Ideą systemu jest natychmiastowe zaalarmowanie społeczeństwa o prowadzonych poszukiwaniach zaginionego dziecka, gdy z okoliczności zaginięcia wynika, że życie, zdrowie lub wolność dziecka jest lub może być zagrożone.

Kilkunastoosobowy zespół fachowców CPOZ na bieżąco monitoruje i analizuje sprawy zaginięć osób prowadzone przez jednostki Policji w kraju, a w trudnych przypadkach bezpośrednio włącza się w działania poszukiwawcze. Służy wsparciem eksperckim i ana-

¹⁵ Dz.Urz.KGP.2013.36 Decyzja Nr 147 KGP z dnia 15 kwietnia 2013 r. w sprawie Centrum Poszukiwań Osób Zaginionych Komendy Głównej Policji, Dz. Urz. KGP z dnia 16 kwietnia 2013 r.

¹⁶ W rozumieniu przepisów zarządzenia nr 124 Komendanta Głównego Policji z dnia 4 czerwca 2012 r. w sprawie prowadzenia przez Policję poszukiwania osób zaginionych oraz postępowania w przypadku ujawnienia osoby o nieustalonej tożsamości lub znalezienia nieznanego zwłok oraz szczątków ludzkich (Dz. Urz. KGP poz. 29).

¹⁷ System wsparcia poszukiwań uprowadzonych i zaginionych osób małoletnich, mający na celu natychmiastowe poinformowanie jak największej liczby osób o prowadzonych przez Policję poszukiwaniach osoby małoletniej za pośrednictwem mediów interaktywnych oraz środków masowego przekazu, w szczególności: telewizji, Internetu, radia, tablic reklamowych.

litycznym w sprawach dotyczących osób zaginionych kategorii I, w sprawach wielowątkowych, o dużym stopniu skomplikowania lub będących w szczególnym zainteresowaniu mediów.

CPOZ wyposażone zostało w najnowocześniejszy sprzęt i oprogramowanie, którym jednostki w kraju nie dysponują. Niezwykle przydatnymi narzędziami wykorzystywanymi w poszukiwaniach stają się nowoczesne systemy zarządzania mapami czy bezzałogowy wielowirnikowiec, wyposażony w GPS, kamerę full HD z szerokim kątem widzenia. Urządzeniem można sterować zdalnie i bez trudu zastępuje ono w poszukiwaniach śmigłowiec. W krótkim czasie umożliwia przeszukanie ogromnego terenu, niejednokrotnie trudno dostępnego.

Zarysowane powyżej akty prawne i podjęte działania wskazują, iż Komendant Główny Policji podejmował skuteczne działania na rzecz uregulowania kwestii poszukiwań osób zaginionych w akcie prawnym rangi ustawowej. W wyniku inicjatywy KGP w znowelizowanej ustawie o Policji, która weszła w życie 9 października 2014 r., wskazano m.in., iż w ramach swych zadań Policja prowadzi poszukiwania osób zaginionych, zdefiniowano tę kategorię osób, wskazano, iż w ramach poszukiwania osób zaginionych Policja może korzystać z pełni swych uprawnień, tj. prowadzić czynności: operacyjno-rozpoznawcze, dochodzeniowo-śledcze i administracyjno-porządkowe; usankcjonowano uprawnienia Policji do pobierania od osób odcisków linii papilarnych oraz wymazu ze służówki policzków w celu identyfikacji osób lub zwłok ludzkich o nieustalonej tożsamości; poszerzono o osoby zaginione katalog osób, których dane osobowe Policja może pobierać, uzyskiwać, gromadzić, przetwarzać i wykorzystywać¹⁸. Policja uzyskała, w celu poszukiwań osób zaginionych uprawnienie do pozyskiwania danych, o których mowa w art. 180d Prawa telekomunikacyjnego oraz ich przetwarzania, jak również do ujawniania danych dotyczących osób korzystających z usług pocztowych oraz danych dotyczących faktu i okoliczności świadczenia lub korzystania z tych usług oraz przetwarzania tych danych.

Uregulowanie w ustawie o Policji kwestii poszukiwań osób zaginionych powinno przyczynić się do zwiększenia skuteczności takich poszukiwań. W szczególności istotną kwestią jest uprawnienie Policji do utworzenia bazy danych, w której gromadzone i przetwarzane będą informacje o kodzie DNA osób zaginionych. Brak takiej bazy utrudniał bowiem ustalenie, iż odnaleziono ciało osoby poszukiwanej. Jednakże, jak słusznie NIK zwróciła uwagę, działania Komendanta Głównego Policji w celu uregulowania kwestii poszukiwań osób zaginionych na poziomie ustawy powinny zostać rozpoczęte kilka lat wcześniej. Wydaje się również konieczne zintensyfikowanie oraz odpowiednie określenie bezpośredniej współpracy CPOZ z grupami poszukiwawczo-ratowniczymi, a w szczególności zaś ustanowienie procedur wzajemnego informowania się o potrzebie, bądź o braku potrzeby włączania się takich grup do prowadzonych poszukiwań tak, aby ich potencjał mógł być w pełni wykorzystany. Wymaga to podjęcia działań w celu pozyskania do współpracy nowych grup, aby zasięgiem ich funkcjonowania objąć obszar

¹⁸ Nastąpiła nowelizacja Ustawy o Policji, która weszła w życie 9 października 2014 r. Zakres uprawnień Policji zyskał odniesienie także do osób zaginionych i - po raz pierwszy na poziomie ustawy - pojawiło się pojęcie „osoba zaginiona”. Art. 14. 1. W granicach swych zadań Policja wykonuje czynności: operacyjno-rozpoznawcze, dochodzeniowo-śledcze i administracyjno-porządkowe w celu:

1. rozpoznawania, zapobiegania i wykrywania przestępstw i wykroczeń;
2. poszukiwania osób ukrywających się przed organami ścigania lub wymiarem sprawiedliwości, zwanych dalej „osobami poszukiwanymi”;
3. poszukiwania osób, które na skutek wystąpienia zdarzenia uniemożliwiającego ustalenie miejsca ich pobytu należy odnaleźć w celu zapewnienia ochrony ich życia, zdrowia lub wolności, zwanych dalej „osobami zaginionymi”.

wszystkich województw i w ten sposób zapewnić dodatkowe wsparcie ewentualnych poszukiwań prowadzonych przez Policję. Komendant Główny Policji rozpoczął wprawdzie współpracę z pozapolicyjnymi podmiotami przy poszukiwaniu osób zaginionych. W KGP utworzono bazę danych zawierającą informacje na temat grup ratowniczo-poszukiwawczych oraz organizacji ratowniczych, w których funkcjonują przewodnicy psów ratowniczych posiadający specjalność terenową, rozpoznano specjalizacje oraz sposoby prowadzenia poszukiwań przez poszczególne organizacje ratownicze. Nawiązano stałą współpracę z tymi grupami, organizując wspólne szkolenia i ćwiczenia. Jednakże, w ocenie NIK, działania te nie były wystarczające do skutecznego wykorzystania w poszukiwaniach osób zaginionych podmiotów pozapolicyjnych, w tym straży miejskich, czy grup poszukiwawczo-ratowniczych. W szczególności nie ustalono zasad regulujących włączanie do akcji poszukiwawczych podmiotów, które dysponowały zasobami umożliwiającymi zwiększenie efektywności prowadzonych poszukiwań. Niepełne wykorzystanie grup poszukiwawczo-ratowniczych diagnozuje również Fundacja ITAKA. W ocenie Fundacji, w ciągu ostatnich lat wzrosła wprawdzie świadomość policjantów co do istnienia takich grup i częściej są one wykorzystywane do poszukiwań, jednakże wyniki ankiety przeprowadzonej wśród dowódców grup (badanie własne ITAKI) wskazują, że możliwość wykorzystania grup do pomocy w poszukiwaniach w terenie mogła by być większa, niż miało to miejsce w rzeczywistości. Kontrola NIK wykazała, że funkcjonariusze Policji mają w dalszym ciągu niewystarczającą wiedzę na temat możliwości wykorzystania potencjału grup ratowniczo-poszukiwawczych. W efekcie grupa zostaje zadysponowana po wielu godzinach od zdarzenia¹⁹.

W polskim systemie poszukiwań osób zaginionych utrudniony jest dostęp do informacji o osobach hospitalizowanych, których tożsamość nie jest znana, co w niektórych przypadkach znacznie wydłuża poszukiwania. Szpitale nie mają również obowiązku automatycznego informowania Policji o osobach przyjmowanych, np. z utratą przytomności, które mają ze sobą dokumenty, a zatem ich tożsamość jest znana, ale oczywiste jest, że nie mają one możliwości poinformowania innych osób o miejscu swojego przebywania. Współpraca Policji z innymi podmiotami, których działalność wiąże się z poszukiwaniami osób zaginionych, takimi jak szpitale, noclegownie, NFZ czy ZUS przebiegała na ogół sprawnie. NIK zauważa jednak, że system powiadamiania przez placówki zdrowia właściwych organów władzy publicznej funkcjonuje np. przy przeprowadzaniu wyborów, kiedy to placówki ochrony zdrowia mają obowiązek przekazywania do właściwych urzędów gmin informacji o pacjentach przyjętych do tych placówek, w celu aktualizacji spisu wyborców.

Działania Komendy Głównej Policji w zakresie zwiększenia skuteczności w wypadkach zaginięć osób zostały również ocenione w wystąpieniu pokontrolnym MSW²⁰, w którym stwierdzono, że istotną rolę w skutecznym zakończeniu poszukiwań odgrywało wykorzystywanie Specjalistycznych Grup Poszukiwawczo-Ratowniczych zrzeszonych i niezrzeszonych w Krajowym Systemie Ratowniczo-Gaśniczym. (...) Problemem jednak w wykorzystaniu potencjału Specjalistycznych Grup Poszukiwawczo-Ratowniczych w celu odnalezienia osób zaginionych, znajdujących się w sytuacjach stanowiących bezpośrednie zagrożenie dla ich życia lub zdrowia, jest brak przepisów prawa lub wypracowanych standardów normujących formalną współpracę Policji z SGPR przy prowadzeniu ww. działań, w tym dotyczących koszt-

¹⁹ Podczas jednej z częstkowych kontroli NIK ustalono, że w sprawie poszukiwania sześciolatniego chłopca chorego na autyzm nastąpiło kilkugodzinne opóźnienie we włączeniu się grupy poszukiwawczej, dysponującej psami szkolonymi do poszukiwań ludzi żywych.

²⁰ Wystąpienie Pokontrolne (z dn. 22.05.2014, DKSiW-K-I-092-1/2014) z kontroli zrealizowanej w trybie zwykłym, ujętej w Planie kontroli Ministerstwa Spraw Wewnętrznych na 2013 r.

tów poniesionych z tego tytułu (związanych z udziałem tych grup, zarówno zrzeszonych jak i niezrzeszonych w Krajowym Systemie Ratowniczo-Gaśniczym)". Wystąpienie zawiera także stosowne zalecenia regulacji tychże zagadnień.

Rozdział II

Profilowanie zachowań zaginionych (dorosłych) z dysfunkcjami psychicznymi

Każdy człowiek posiada zestaw względnie stałych cech psychofizycznych, które przejawiają się w jego zachowaniu. Dzięki temu, znając te cechy i badając jakiś przejaw jego działania można wnioskować o podjętych decyzjach i realizowanych zamierzeniach w oparciu o wiedzę psychologiczną i inne dziedziny nauki (np. statystykę, socjologię, antropologię, biologię, medycynę itp.). W tym wypadku profilowanie osób zaginionych będzie odwrotnym procesem, niż profilowanie cech psychologicznych i fizycznych nieznanego sprawcy przestępstwa²¹. W przypadku poszukiwań będzie miało ogromny wpływ na pracę poszukiwawczą służb (określenie terenu, w którym może przebywać osoba zaginiona, kierunku poszukiwań, czy czasu). Przy opisie zaleceń wywiadu, czy zachowań wzorcowych ratowników prowadzących poszukiwania w znacznej mierze oparto się na opracowaniu MSW, CPOZ KGP i Fundacji Itaka „Zaginienia. Profil zachowań osób z dysfunkcjami psychicznymi”.

Jak wynika ze statystyk, ponad 50 milionów ludzi na całym świecie cierpi z powodu poważnych chorób psychicznych, a tylko w samej Europie ponad 27% dorosłych ludzi doświadcza przynajmniej jednego rodzaju choroby psychicznej w ciągu roku.

Styl życia populacji w krajach rozwiniętych i wydłużanie się życia w skali globalnej pociąga za sobą skutki medyczne takie jak zaburzenia psychiczne wieku podeszłego z otępieniem włącznie czy zaburzenia afektywne jedno- i dwubiegunowe. J. Meder wskazuje, że „schorzenia o podłożu psychicznym są powszechne we wszystkich krajach i przyczyniają się do cierpienia wielu osób. Ludzie nimi objęci spotykają się ze społeczną izolacją, obniżoną jakością życia, a dodatkowo są narażeni na podwyższoną śmiertelność”²².

Choroby afektywne stanowią grupę zaburzeń o etiologii endogennej, co oznacza, iż w ich uwarunkowaniach istotną rolę odgrywają czynniki wewnątrzustrojowe, najprawdopodobniej zmiany biochemiczne, u których podstaw z kolei tkwią uwarunkowania genetyczne. W przeszłości mówiono o jednej chorobie afektywnej, utożsamiając ją z dawnymi pojęciami cyklofrenii czy psychozy maniakalno-depresyjnej. Obecnie w chorobach afektywnych wyodrębniamy dwa typy. Pierwszy z nich, choroba afektywna jednobiegunowa, cechuje się okresowym występowaniem zespołów depresyjnych, poprzedzielanych okresami bezobjawowymi - remisjami. W drugim typie - chorobie afektywnej dwubiegunowej oprócz zespołów depresyjnych pojawiają się zespoły maniakalne. Każdy z rodzajów choroby afektywnej ma swoje odmienne uwarunkowanie genetyczne.

1. Zaburzenia afektywne jednobiegunowe (depresja)

W języku potocznym depresja to obniżenie nastroju i przygnębienie, natomiast w znaczeniu medycznym jest ona zespołem objawów psychopatologicznych, wśród których jako

²¹ Zob. więcej Ł. Wroński, Seryjni i wielokrotni mordercy. Warszawa, 2015

²² J. Papiernik, Depresja i inne zaburzenia psychiczne - plaga XXI wieku, <http://www.zdrowie.senior.pl/75,0,Depresja-i-inne-zaburzenia-psychiczne-8211-plaga-XXI-wieku,5587.html>

zasadnicze wyróżnia się długotrwałe, stale utrzymujące się przygnębienie. Często towarzyszy mu obniżenie zdolności przeżywania przyjemności, negatywny wzorzec myślenia (pesymizm), obniżenie aktywności życiowej, zaburzenia życia popędowego i czynności wegetatywnych²³.

Depresja jest chorobą bardzo często występującą. Roczną zachorowalność ocenia się na około 3%, a mniej więcej 10% populacji cierpi na depresję. Najczęściej ujawnia się pomiędzy 15. a 30. rokiem życia. Wskazuje się na dwa okresy zwiększonego zachorowania na depresję: pierwszy około 30-tego, a drugi około 60-tego roku życia. Depresja jest drugim po otępieniu zespołem psychopatologicznym, występującym u osób w wieku podeszłym²⁴. Wśród czynników predysponujących do wystąpienia depresji wymienia się: pleć żeńską, niedostateczne wsparcie społeczne, osobowość zależną, także histrioniczną i borderline²⁵. Cechami charakterystycznymi depresji są: obniżenie napedu, obniżenie nastroju, spowolnienie toku myślenia, zaburzenia rytmów biologicznych, urojenia.

W wywiadzie, który powinien zostać przeprowadzony przez osoby zaangażowane w akcje poszukiwawczą, powinny zostać uwzględnione następujące pytania i informacje:

1. W jakiej fazie choroby jest zaginiona osoba (remisja/depresja)? Czy regularnie bierze leki i od kiedy jest leczona - w ciągu pierwszego miesiąca leki antydepresyjne jeszcze nie poprawiają samopoczucia, a nawet może nastąpić nasilenie myśli samobójczych. Jak z reguły u tej osoby wygląda faza ostra choroby?
2. Czy ze względu na chorobę wypadła z ról życiowych? Jeśli tak, jest duże ryzyko samobójstwa i nie jest ono manifestacyjne tylko rzeczywiste. Zazwyczaj dzieje się tak dlatego, że czuje się ona ciężarem dla rodziny albo życie stało się dla niej zbyt ciężkie.

W zakresie oceny ryzyka samobójstwa należy zebrać informacje:

1. Czy ujawniała myśli samobójcze?
2. Czy miała próby samobójcze w przeszłości? Czy się samookaleczała?
3. Czy ktoś z rodziny lub osób bliskich popełnił samobójstwo?
4. Czy mówiła o samobójstwie? Czy mówiła ostatnio o swoim pogrzebie? Czy zostawiła list samobójczy? Czy ma ze sobą rzeczy wskazujące na plan samobójczy?
7. Czy zaginięcie zbiega się z datą urodzin albo inną ważną datą, np. śmierci kogoś ważnego?
8. Czy przeszła ostatnio nieudane leczenie (także nieudaną psychoterapię)?
9. Czy cierpiała ostatnio na bezsenność?
10. Czy nie udało się coś, na co czekała z nadzieją?
11. Czy osoba zachowywała się ostatnio tak jakby jej stan się poprawił?
12. Czy zostawiła w domu rzeczy, które zawsze zabiera?
13. Czy wyszła pod wpływem alkoholu albo narkotyków? Czy jest uzależniona?
14. Czy oprócz depresji ma jeszcze objawy innych chorób psychicznych - urojenia, omamy?
15. Jakie miejsca są dla osoby ważne?

Biorąc pod uwagę powyższe okoliczności komunikacja z osobą cierpiącą na depresję powinna się opierać na następujących zachowaniach wzorcowych:

1. Nie mówić takiej osobie, że „ma się wziąć w garść”, ani nie podzielać jej poczucia beznadziejności.
2. Nie wykazywać nadmiernego optymizmu - starać się chociaż trochę dostosować do stanu osoby.

²³ A. Bilikiewicz, J. Landowski, P. Radziwiłowicz, Psychiatria. Repetytorium. Warszawa, 1999, s. 77.

²⁴ A. Bilikiewicz, J. Landowski, P. Radziwiłowicz, Psychiatria..., op. cit., s. 77.

²⁵ A. Bilikiewicz, J. Landowski, P. Radziwiłowicz, Psychiatria..., op. cit., s. 79.

3. Należy dopytywać o myśli samobójcze, oceniając ewentualne ryzyko tendencji samobójczych, a w przypadku silnego niepokoju bądź intensywnych myśli samobójczych lub wykazywania tendencji samobójczych wezwać zespół pogotowia ratunkowego.

2. Zaburzenia afektywne dwubiegunowe

Choroba afektywna dwubiegunowa (CHAD) charakteryzuje się okresowym występowaniem zaburzeń nastroju: epizodów depresji i manii. Choroba w równym stopniu dotyczy kobiet i mężczyzn, częściej osób z klas społecznych wyższych i pod względem ekonomicznym, rozwiedzionych lub żyjących w separacji. Początek choroby najczęściej występuje pomiędzy 28. a 35. rokiem życia. Do wystąpienia szybkiej zmiany faz predysponują: płeć żeńska, okres menopauzy, niedoczynność tarczycy, długotrwałe przyjmowanie leków przeciwdepresyjnych, nadużywanie alkoholu i substancji psychoaktywnych, zaburzenia osobowości typu borderline²⁶.

Cechami charakterystycznymi zaburzeń afektywnych dwubiegunowych (zespół maniako-depresyjny) są:

- Podwyższenie napędu - porusza się bardzo szybko, na dużych odległościach, robi kilka rzeczy jednocześnie w sposób chaotyczny;
- Podwyższenie nastroju - ma poczucie, że wszystko jej się udaje w życiu, jest zadowolona, ma poczucie, że jest genialna, ale również w przypadku sprzeciwu może się zachowywać agresywnie;
- Przyspieszenie toku myślenia (gonitwa myśli) i przymus mówienia - bardzo szybko mówi, trudno nadążyć za jej tokiem wypowiedzi;
- Zaburzenia rytmów biologicznych - nie potrzebuje snu, potrafi kilka nocy nie spać (zwłaszcza jak wpadnie na jakiś genialny pomysł, który musi zrealizować), mało je (nie ma czasu, żeby jeść bo ma tyle zajęć, spotkań);
- Mogą pojawić się urojenia (głównie wielkościowe) - poczucie, że jest najlepsza, że wszystko jej się uda;
- Brak poczucia choroby psychicznej.

W wywiadzie, który powinien zostać przeprowadzony przez osoby zaangażowane w akcje poszukiwawczą, powinny zostać uwzględnione następujące pytania i informacje:

1. W jakiej fazie choroby jest zaginiona osoba (mania/depresja/remisja)? W manii przejdzie dużo dalej niż w depresji.
2. Jak szybko zmieniają się jej nastroje?
3. Czy regularnie bierze leki? Jak się zachowuje w przypadku zaprzestania, kiedy przyjęła ostatnią dawkę, jak długo lek działa - ile czasu po odstawieniu pojawiają się zachowania chorobowe.
4. Jak z reguły u tej osoby wygląda faza ostra choroby? Może to stanowić podpowiedź gdzie szukać.
5. Czy ze względu na chorobę wypadła z ról życiowych? Jeśli tak, jest duże ryzyko samobójstwa i nie jest ono manifestacyjne tylko rzeczywiste.
6. Czy zdarzyły się wcześniej zaginięcia? W jakich okolicznościach zaginęła i w jakich się odnalazła - miejsce, czas trwania, co się z nią działo podczas nieobecności, kto odnalazł.

²⁶ A. Bilikiewicz, J. Landowski, P. Radziwiłowicz, *Psychiatria...*, op. cit., s. 94-95.

Biorąc pod uwagę powyższe okoliczności komunikacja z osobą powinna się opierać na następujących zachowaniach wzorcowych:

1. Oszczędnie używać komunikatów niewerbalnych.
2. Mówić wyraźnie i krótko, nie spierać się, ani nie dyskutować, stosować metodę „zdar-tej płyty” - powtarzamy cały czas to samo zdanie - dla świętego spokoju zrobi to, o co prosimy.
3. Należy wezwać zespół pogotowia ratunkowego.

3. Schizofrenia

Schizofrenia należy do psychoz, w których dochodzi do głębokich zaburzeń czynności psychicznych²⁷. Schizofrenia przejawia się znaczną różnorodnością objawów psychopatologicznych. Zachorowania na schizofrenię dotyczą głównie młodych dorosłych: u mężczyzn najczęściej pomiędzy 15-25 rokiem życia, natomiast u kobiet pomiędzy 25-35 rokiem życia.

Do objawów podstawowych schizofrenii E. Bleuier zaliczył między innymi: autyzm, zaburzenia życia uczuciowego, woli oraz grupę objawów, które można określić mianem rozszczepienia osobowości. Autyzm polega na znacznej przewadze zainteresowania się chorego swoimi przeżyciami wewnętrznymi, co w konsekwencji prowadzi do utraty kontaktu ze światem zewnętrznym. Zaburzenia życia uczuciowego dotyczą w dużej mierze uczuciowości wyższej, która ulega rozszczepieniu, co prowadzi do utraty związków emocjonalnych z otoczeniem i pogłębienia autyzmu. Charakterystycznego obrazu nadaje schizofrenii rozszczepienie osobowości (brak więzi) pomiędzy poszczególnymi funkcjami psychicznymi, np. myśleniem a uczuciami, prowadzące nieraz do rozpadu jej struktury. Wśród wymienianych przez E. Bleulera objawów dodatkowych wymienić należy przede wszystkim urojenia²⁸ oraz omamy²⁸.

W wywiadzie, który powinien zostać przeprowadzony przez osoby zaangażowane w akcje poszukiwawczą, powinny zostać uwzględnione następujące pytania i informacje:

1. W jakiej fazie choroby jest zaginiona osoba (remisja/faza ostra)? Czy regularnie bierze leki? Jak z reguły u tej osoby wygląda ostra faza choroby? Czego dotyczy treść urojeń czy omamów? Czy poziom agresji osoby wzrósł ostatnio?
2. Czy zabrała z domu jakieś niebezpieczne przedmioty (np. nóż, broń)?
3. Czy ze względu na chorobę wypadła z ról życiowych?
4. Czy zdarzyły się wcześniej zaginięcia?

Zachowanie osoby z zaburzeniami z zakresu schizofrenii ma charakter zdeorganizowany – osoba taka będzie zachowywać się chaotycznie i nieprzewidywalnie. Stopień tej dezorganizacji jest bardzo różny. U osób z usystematyzowanymi urojeniami zachowanie jest określone przez treść urojeń. Może być nieufna i agresywna, ale również będzie bać się Policji, będzie się ukrywać i unikać kontaktu.

Biorąc pod uwagę powyższe okoliczności komunikacja z osobą ze schizofrenią powinna się opierać na następujących zachowaniach wzorcowych:

1. należy podchodzić z przodu i unikać gwałtownych gestów.
2. Nie patrzeć zbyt długo w oczy - może odebrać to jako wyzwanie i zareagować agresją.
3. Oszczędnie używać komunikatów niewerbalnych.
4. Mówić wyraźnie i krótko, nie spierać się, ani nie dyskutować.
5. Należy wezwać zespół pogotowia ratunkowego.

²⁷ A. Bilikiewicz, J. Landowski, P. Radziwiłowicz, *Psychiatria...*, op. cit., s. 51.

²⁸ A. Bilikiewicz, J. Landowski, P. Radziwiłowicz, *Psychiatria...*, op. cit., s. 55.

4. Upośledzenie umysłowe

Upośledzenie umysłowe jest grupą zaburzeń psychicznych, których wspólną cechą jest znacznie mniejsza od przeciętnej sprawność intelektualna, a także istotnie mniejsza od przeciętnej zdolność przystosowania społecznego jednostki. Przez istotne odchylenie od przeciętnej rozumiemy (wg danych WHO) odchylenie większe od 2 odchyżeń standardowych (przy średniej ilorazu inteligencji 100, wartość graniczna upośledzenia wynosi około 67). Szacuje się, że upośledzenie umysłowe dotyczy około 1% populacji. Iloraz Inteligencji IG (*intelligence quotiens*) jest tylko jednym z kryteriów rozpoznawania upośledzenia, ważne są też kryteria szkolne, społecznego przystosowania oraz środowiskowe. Globalnemu opóźnieniu rozwoju towarzyszą różnorodne zaburzenia motoryki oraz odchylenia stanu somatycznego. Diagnostyka upośledzenia jest trudna.

Stopnie upośledzenia umysłowego kształtują się następująco:

1. Upośledzenie w stopniu lekkim:
 - a. Spostrzeganie — najczęściej w normie, mała szybkość i precyzyjność spostrzegania, trudności z odróżnianiem istotnych szczegółów.
 - b. Uwaga - skoncentrowana na materiale konkretnym. Słaba i krótka koncentracja na materiale abstrakcyjnym. Ograniczony zakres uwagi.
 - c. Pamięć - zachowana na dobrym poziomie pamięć operacyjna, obniżono funkcje pamięci logicznej i dowolnej. Wolne tempo uczenia się.
 - d. Myślenie - dominuje konkretno-obrazowe nad abstrakcyjnym myśleniem pojęciowym. Obniżenie funkcji abstrahowania, uogólniania, rozumowania przyczynowo-skutkowego, wnioskowania, uogólniania i tworzenia pojęć. Zwolniony tok myślenia.
 - e. Mowa - opóźniony rozwój mowy, pojedyncze wyrazy do 3. roku życia. Formułowanie zdań w 5.-6. roku życia. Trudności z wypowiedaniem myśli, agramatyzmy, ubogi słownik. Często wady wymowy.
 - f. Maksymalny poziom rozwoju umysłowego - w wieku 15-21 lat osiąga wiek inteligencji 8-12 lat.
 - g. Procesy wykonawcze - motoryka: opóźniony rozwój ruchowy - siadanie w końcu 1. roku życia. chodzenie pod koniec 2 roku życia. Brak precyzji ruchów, ruchy słabo skoordynowane. Pełny zakres samoobsługi.
 - h. Procesy emocjonalno-motywacyjne i dojrzałość społeczna: zachowana uczuciowość wyższa, osłabiona kontrola emocji, popędów, dążeń. Utrudnione przystosowanie społeczne, choć niektóre dzieci osiągną znaczny stopień uspołecznienia. Maksymalny poziom dojrzałości społecznej -17 lat.
2. Upośledzenie w stopniu umiarkowanym:
 - a. Spostrzeganie - obniżona sprawność, spostrzeganie cech konkretnych, nieodróżnianie istotnych cech.
 - b. Uwaga - dominuje uwaga mimowolna, trudności z koncentrowaniem uwagi dowolnej. Dobra koncentracja uwagi na interesujących przedmiotach i przy wykonywaniu prostych, mechanicznych czynności.
 - c. Pamięć - ograniczony zakres pamięci, bardzo wolne tempo uczenia się.
 - d. Myślenie - dominuje myślenie konkretno-obrazowe, definiowanie pojęć przez opis, znaczenie użytkowe, funkcjonalne. Upośledzenie funkcji abstrahowania, uogólniania, rozumowania przyczynowo-skutkowego, wnioskowania, uogól-

- niania i tworzenia pojęć. Wolne tempo, sztywność, niesamodzielność myślenia, brak krytycyzmu.
- e. Mowa - znacznie opóźniony rozwój mowy- pojedyncze wyrazy około 5. roku życia. Formułowanie zdań około 7. roku życia. Trudności w wypowiedzianiu myśli, agramatyzmy, brak pojęć abstrakcyjnych. Wymowa wadliwa, niewyraźna.
 - f. Maksymalny poziom rozwoju umysłowego - w wieku 15 lat osiąga wiek inteligencji charakterystyczny dla 7-8. roku życia.
 - g. Procesy wykonawcze - motoryka: poważnie opóźniony rozwój ruchowy. Brak precyzji i koordynacji ruchów. Radzenie sobie z samoobsługą.
 - h. Procesy emocjonalno-motywacyjne i dojrzałość społeczna: zachowana wrażliwość emocjonalna, przywiązanie do wychowawców. Słaba kontrola emocji, popędów, dążeń. Maksymalny poziom dojrzałości społecznej - 10 lat.
3. Upośledzenie w stopniu znacznym:
- a. Spostrzeganie - znacznie obniżona sprawność, dokładność i szybkość spostrzegania. Trudności w rozpoznawaniu przedmiotów, wyodrębniania elementów całości.
 - b. Uwaga - mimowolna, brak uwagi dowolnej. Koncentracja uwagi na przedmiotach służących zaspokajaniu potrzeb i wyróżniających się, np. barwą.
 - c. Pamięć - mała trwałość i zakres pamięci. Zapamiętywanie najprostszych układów-ruchowych na rytmice. Osoby dorosłe potrafią powtórzyć zdanie (12 sylab), 4 cyfry, zapamiętać i wykonać 3 proste polecenia.
 - d. Myślenie - dominuje myślenie sensoryczno-motoryczne. Definiowanie pojęć przez znaczenie użytkowe. Głębokie upośledzenie myślenia pojęciowo-słownego.
 - e. Mowa - głębokie opóźnienie rozwoju mowy, pojedyncze wyrazy w wieku szkolnym. Najczęściej brak umiejętności budowania zdań i odmiany przez przypadki. Wypowiedzi monosylabami lub jednym wyrazem. Wymowa bełkotliwa.
 - f. Osoby dorosłe nie przekraczają poziomu intelektualnego dziecka w wieku 5-6 lat.
 - g. Procesy wykonawcze - motoryka: głęboko opóźniony rozwój ruchowy. Możliwość nauczenia się (po dłuższych ćwiczeniach) ruchów niezbędnych do wykonywania prostych czynności związanych z samoobsługą.
 - h. Procesy emocjonalno-motywacyjne i dojrzałość społeczna: zachowana wrażliwość emocjonalna, przywiązanie, wyrażanie uczuć w sposób prymitywny. Brak kontroli emocji, popędów; wymaga stałej pomocy, kontroli. Dbą o higienę osobistą, realizuje proste wyuczone potrzeby. Maksymalny poziom dojrzałości społecznej jak w wieku 7-8 lat.
4. Upośledzenie w stopniu głębokim:
- a. Spostrzeganie - głęboko zaburzona sprawność spostrzegania. Czasami nie udaje się wywołać fiksacji wzroku na przedmiocie. Reakcje głównie na bodźce sygnalizujące pokarm.
 - b. Uwaga - czasami brak objawów koncentracji uwagi mimowolnej. Pamięć - zapamiętywanie i uczenie się zniesione lub widoczne jedynie w opanowywaniu prostych reakcji ruchowych, odszukiwaniu schowanego przedmiotu.
 - c. Myślenie - nie wykształcone. Mowa - nie wykształcona, opanowanie 2-3 wyrazów, rozumienie kilku prostych poleceń.
 - d. Procesy wykonawcze - motoryka: zdolność opanowania chodzenia. Ruchy stereotypowe, automatyczne, nie służące wykonywaniu czynności.

- e. Procesy emocjonalno-motywacyjne i dojrzałość społeczna: zdolność do wyrażania prostych emocji. Najczęściej brak objawów życia uczuciowego i przejawów samodzielności. Możliwość nauczenia (w wyniku długotrwałych ćwiczeń) sygnalizowania potrzeb fizjologicznych. Maksymalny poziom dojrzałości społecznej jak w wieku 4 lat²⁹.

W praktyce poszukiwawczej, jeśli zaginie osoba upośledzona umysłowo, będzie to dotyczyć stopnia lekkiego i umiarkowanego.

Zachowanie i komunikacja z osobą z upośledzeniem umysłowym będzie przebiegać w taki sam sposób, jak zostało to opisane w przypadku dzieci upośledzonych (rozdział III.7).

5. Demencja (otępienie)

Demencja, zwana także otępieniem, jest przewlekłą postępującą chorobą mózgu. Charakteryzuje się spadkiem wszystkich wyższych funkcji poznawczych, takich jak pamięć, myślenie, osąd, orientacja, rozumienie, przetwarzanie danych, zdolność do uczenia się i wyrażania siebie. Towarzyszą jej zmiany emocjonalne: lęk, drażliwość, zmiany osobowości, utrata szacunku dla samego siebie, depresja, wahania emocjonalne, zmniejszenie ilości wyrażanych uczuć, mniejsze natężenie emocji, obojętność. Pacjent może również całkowicie zmienić sposób myślenia³⁰.

Demencja ogólnie odnosi się do utraty pamięci i innych zdolności intelektualnych. Jest progresywna i trwa do końca życia. Otępienie powoduje znaczący spadek funkcji intelektualnych i zwykle wpływa na podstawowe aktywności życiowe, jak: mycie się, ubieranie, jedzenie, higienę osobistą, wydalanie i czynności higieniczne³¹.

Najczęstszą przyczyną otępienia jest choroba Alzheimera (50–60% przypadków), a drugą w kolejności – otępienie naczyniopochodne. Często jest także otępienie o mieszanej etiologii. Do innych wymienianych przyczyn należą: urazy głowy, guzy mózgu, infekcje, nadużywanie alkoholu, choroby zwyrodnieniowe mózgu, zmiany ogniskowe (padaczka), choroby metaboliczne, choroby demielinizacyjne (stwardnienie rozsiane), choroby dziedziczne (płąsawica Huntingtona) oraz leki i toksyny³².

W wywiadzie, który powinien zostać przeprowadzony przez osoby zaangażowane w akcje poszukiwawczą, powinny zostać uwzględnione następujące pytania i informacje:

1. W jakim momencie w przeszłości funkcjonuje tzn. co w przekonaniu tej osoby jest obecną rzeczywistością. Prawdopodobne jest, że uda się do miejsca, gdzie wówczas mieszkała lub pracowała.
2. Na jaki rodzaj i stopień otępienia cierpi - niektóre rodzaje otępienia mogą dawać charakterystyczne objawy i sposób zachowania. Należy również ustalić czy zna swoje imię, czy rozpoznaje okolicę, czy rozpoznaje znajome twarze, czy jest zdolna do prowadzenia rozmowy i jak szybko przeciętna osoba zauważy jej stan chorobowy.
3. Jakie ma objawy: trudności z wypowiedaniem się (afazja), znalezieniem właściwego słowa (nie zapyta o drogę, nie wyjaśni swojej sytuacji); zaburzenia ruchowe (apraksja), w szczególności czynności manualnych (np. nie zapnie guzików chociaż jest bardzo zimno); zaburzenia w rozpoznawaniu znanych elementów otoczenia (agnozja) - przedmiotów, twarzy. Jakie są inne objawy? Urojenia, omamy, zaburzenia motoryki, problemy z poruszaniem się, itp. - pozwoli nam to określić czego się spodziewać, jak

²⁹ A. Bilikiewicz, J. Landowski, P. Radziwiłowicz, Psychiatria..., op. cit., s. 189-192.

³⁰ Neurologia praktyczna. Antoni Prusiński, Warszawa, 2015.

³¹ A. Bilikiewicz, J. Landowski, P. Radziwiłowicz, Psychiatria..., op. cit., s. 29.

³² Neurologia praktyczna. Antoni Prusiński, Warszawa, 2015.

- daleko osoba mogła się oddalić, czy to jej przemieszczanie jest zorganizowane, może być uwarunkowane treścią urojeń.
4. Jaki dystans jest w stanie pokonać? Czy jest jakieś miejsce, o którym często opowiada lub lubi w nim przebywać? Ustalić jaki dystans pokonuje zazwyczaj każdego dnia, jaki najdłuższy odcinek przeszła w ciągu ostatnich 3 miesięcy, co pozwoli ustalić jaki jest najdłuższy prawdopodobny dystans, który może pokonać. Gdzie mieszkała w ciągu całego swojego życia? Adresy i miejsca ważne od czasu dzieciństwa. Im bardziej zaawansowany stopień otępienia tym dalej w przeszłości osoba funkcjonuje. Może podążać do miejsca poprzedniego zamieszkania.
 5. Z kim z rodziny/znajomych czuje/czuła się szczególnie silnie związana teraz i w przeszłości? Może dążyć do odwiedzenia tej osoby, przy czym będzie pamiętać adresy i dane z przeszłości.
 6. Jaki zawód wykonywała? O jakim zawodzie marzyła? Osoby takie często wracają do miejsca pracy albo znajdują się w miejscu, które kojarzy się z wymarzonym zawodem. Jakie miała/ma hobby? Czy jest w stanie nadal je realizować? Czy jest coś, co szczególnie lubi?
 7. Czy ma jakieś doświadczenie pomagające w przetrwaniu? Ustalić czy należała np. do harcerstwa, ma doświadczenie medyczne i tym podobne. Im starsze tym głębiej „wdrukowane” i może z niego skorzystać.
 8. Czego się boi? Ustalić jak reaguje na hałas, psy, obcych ludzi. Czy boi się ciemności, wody, itd. Czy zagraża sobie lub innym? Jak reaguje na obce osoby? Czy zwróci się o pomoc, czy raczej będzie nieufna i izolująca się? Czy jest zdezorientowana w nowych okolicznościach? Czy jest coś charakterystycznego co robi zazwyczaj w takiej sytuacji.
 9. Czy zdarzyły się wcześniej zaginięcia - jakie były okoliczności zaginięcia i odnalezienia?
 10. Jakie są jej codzienne przyzwyczajenia, rytuały? Ustalić czy coś zaburzyło jej rytm dnia.

W związku z tym, w przypadku zaginięcia osoby z otępieniem należy wziąć pod uwagę prawdopodobieństwo wystąpienia poniższych okoliczności:

1. Kierunek ich przemieszczania jest zgodny z kierunkiem nadanym przez drzwi, przez które wyszli - idą aż się zmęczą. Zwykle poruszają się wzdłuż drogi lub innych naturalnych wytyczonych szlaków (rzeka itp.). Jeśli zejdzie ze szlaku, zazwyczaj nie odejdzie daleko. Często krążą w kółko, np. zaczną krążyć wokół napotkanej przeszkody naturalnej. Zwykle „odbijają się” od naturalnych przeszkód - bywa, że wracają mniej więcej tą samą drogą którą wcześniej szli do punktu wyjścia (ważne, aby ktoś z bliskich był wtedy obecny w domu, bo chory raczej nie poczeka przy domu, tylko „odbije się” od drzwi i znów gdzieś pójdzie). Często idą naprzód skupione na jakimś punkcie w oddali (np. widzianych z daleka światłach drogi, wioski) - nie wybierają drogi najłatwiejszej, tylko na wprost, przez to narażają się na utknięcie w naturalnej przeszkodzie (np. rowie, grzędzawisku), z której już nie mają siły wyjść. Zatrzymują się w miejscach, które przypominają im ulubione otoczenie. Podążają w kierunku miejsc, które coś im przypominają, z czymś się kojarzą. Mogą przemieszczać się w konkretnym celu, istniejącym tylko w ich głowie - np. miejsce pracy z przeszłości, dawne miejsce zamieszkania, miejsce pobytu kogoś bliskiego, inne ważne miejsce lub cel. Przyciąga ich woda - może iść wzdłuż cieku wodnego, zatrzymać się przy nim lub wejść do wody bez świadomości konsekwencji i poczucia niebezpieczeństwa.

2. Doświadczają silnego lęku - mogą próbować się ukryć w najbliższej okolicy (warto przeszukać schowki, skrytki, leśne bunkry itp.). Nie będą wołać o pomoc ani odpowiadać na nawoływanie. Mogą mieć wahania nastroju i zachowywać się impulsywnie, nieprzewidywalnie. Mają problem z rozpoczęciem działania, elastycznością zachowania (trudno im zmienić rozpoczętą czynność), zakończeniem podjętej czynności. Mają zaburzone myślenie abstrakcyjne - nie potrafią adekwatnie ocenić sytuacji i rozwiązać problemu swojego zagubienia się. Mogą nie zdawać sobie sprawy z tego, że się zagubili.

Biorąc pod uwagę powyższe okoliczności komunikacja z osobą z otępieniem powinna się opierać na następujących zachowaniach wzorcowych:

1. Ratownicy podchodzą z przodu i unikają gwałtownych gestów, jeśli idzie grupa, to w przypadku odnalezienia podchodzi jedna osoba, jedna osoba mówi, dwie osoby dla chorego z otępieniem to już jest sytuacja zagrożenia.
2. Komunikacja opiera się na wyraźnych i krótkich komunikatach, bez sporów i dyskusji - istnieje prawdopodobieństwo, że osoba nie jest w stanie skoncentrować się na tym, co do niej się mówi. Osoba z racji wieku może mieć dodatkowo niedosłuch - wtedy trzeba powtórzyć głośniej, ale spokojnie wypowiedziane zdanie. W rozmowie ratownicy powołują się na dostępne zaginionemu wspomnienia - podążamy za wspomnieniami i przekonaniem osoby, nie podważamy ich i nie dementujemy, bo to może spowodować bunt i chęć ucieczki. Warto powiedzieć, że ktoś lub coś na osobę czeka (np. osoba bliska, zwierzę domowe), to pomoże się uspokoić w pierwszym kontakcie z policjantem.

Rozdział III

System Child Alert

Jak wynika ze statystyk Euronews milion dzieci ginie rocznie w krajach Unii Europejskiej, z czego zgłoszonych zaginięć jest 250 000³³. Według policyjnych statystyk każdego roku ginie ok. 7-8 tys. osób małoletnich. Największa grupa zaginionych małoletnich to młodzież w wieku między 14 a 17 rokiem życia. Rocznie jest to ponad 6 tys. osób czyli ok. 90% wszystkich zaginięć w kategorii do 18 roku życia. W świetle tych danych można powiedzieć, że zaginięcia dzieci do 6 roku życia to „zaledwie” ok. 500 rocznie, zaś w wieku 7–13 lat sporadycznie przekraczają liczbę 1 tysiąca. Należy jednak podkreślić, że większość zaginięć kończy się odnalezieniem osoby małoletniej w przeciągu kilku czy kilkunastu godzin³⁴. Wśród zaginionych zdarzają się przypadki zarówno uprowadzeń rodzicielskich, uciekinierów, małoletnich podróżujących bez opieki czy innych przypadków.

Pierwszą i najbardziej wrażliwą grupę stanowią osoby, które nagle opuściły miejsce swojego pobytu a okoliczności towarzyszące zaginięciu takiej osoby mogą świadczyć o zagrożeniu jej życia, w tym o jej zamiarach samobójczych. To także małoletni do 15 roku życia, których zaginięcie zgłoszono po raz pierwszy oraz osoby, które z powodu wieku, choroby, upośledzenia umysłowego lub innego zakłócenia czynności psychicznych nie mogą kierować swoim postępowaniem, lub wymagają opieki lub pomocy innych osób.

Druga kategoria to osoby zrywające kontakt z bliskimi świadomie i z własnej woli, takie, które już wcześniej okazywały niezadowolenie ze swojej sytuacji życiowej, bądź nosiły się z zamiarem jej zmiany. Najczęściej zaginieni Ci zabierają ze sobą swoje rzeczy osobiste.

Do ostatniej, trzeciej kategorii, zaliczamy osoby małoletnie, których zaginięcie stanowi kolejne samowolne oddalenie się z domu rodzinnego lub innej placówki, pod której kuratelą dana osoba się znajduje oraz osoby pełnoletnie, które w związku z ich przymusowym umieszczeniem w różnego rodzaju placówkach (szpital psychiatryczny, dom pomocy społecznej, środowiskowy dom samopomocy) samowolnie oddaliły się ze wskazanego miejsca pobytu³⁵. W kategorii tej znajdziemy również osoby małoletnie zaginione w związku z tzw. „porwaniem rodzicielskim”.

We wszystkich tych sytuacjach istnieje ryzyko, że dzieci mogą wejść w kontakt z osobami o złych intencjach, są narażone na wykorzystywanie seksualne lub inne formy przemocy. Opisane poniżej przypadki są jednymi z dziesiątek tysięcy zaginięć dzieci na całym świecie, a wedle

³³ EuroNews, European Affairs Right On, 'Has anyone seen my child', 1 October 2012, <http://www.euronews.com/2012/10/01/has-anyone-seen-my-child/>

³⁴ <http://katowice.slaska.policja.gov.pl/k14/informacje/wiadomosci/172929,MIEDZYNARODOWY-DZIEN-DZIECI-KA-ZAGINIONEGO.html>

³⁵ Zob. Więcej I. Malinowska, M. Adamus, Kiedy zaginęło dziecko- podstawowe informacje prawne, (w:) Wolni od patologii, red. M. Krysiak, Maków Mazowiecki, 2011; P. Podsiedlik, Prowadzenie przez Policję poszukiwania osób zaginionych oraz postępowanie w przypadku ujawnienia osoby o nieustalonej tożsamości lub znalezienia nieznanego zwłok, Katowice, 2010; G. Kędzierska, W. Pływaczewski, Kryminologia wobec współczesnych wyzwań cywilizacyjnych, Olsztyn, 2010.

danych statystycznych liczba ta się stale zwiększa. Obrazują one zarówno skalę problemu, jak i mnogość zagadnień pojawiających się w trakcie poszukiwań, m.in.: niedoskonałość systemu poszukiwań, ale i systemu ścigania i karania, wtórna wiktyimizacja, brak pomocy ofiarom. Dlatego też do podstawowych założeń w projektowaniu systemów poszukiwań dzieci zaginionych we wszystkich krajach należy angażowanie obywateli (organizacji społecznych) w ich poszukiwanie. Nie zawsze jednak z punktu widzenia przeprowadzonych badań wsparcie publiczne bywa skuteczne. Pewne, szczególnie spektakularne przypadki zaginięć wskazują, że ich wpływ na ogół społeczeństwa może być ogromny, co uruchamiać może falę reakcji społeczeństwa nieproporcjonalnej w stosunku do wydarzeń (wybuch paniki).

1. Wybrane przypadki

Steven Gregory Stayner został uprowadzony w Kaliforni w wieku 7 lat i przetrzymywany był aż do 14 roku życia, kiedy to udało mu się uciec i uratować kolejne porwane dziecko - Timothy White.

Podczas powrotu ze szkoły 4 grudnia 1972 roku, Steven został zaczepiony przez niejakiego Ervina Edwarda Murphego, znajomego głównego sprawcy - pedofila - Kennetha Parnella. Murphy, uważany za naiwnego i prostego człowieka, miał pomóc w uprowadzeniu Stevena, w zamian za określone korzyści. Murphy zaczepił chłopca podając się za wolontariusza zbierającego datki na kościół. Spytał, czy jego matka chciałaby coś ofiarować na kościół i zaoferował mu podwiezienie do domu. Samochód, którym został uprowadzony Steven kierował Parnell.

Porwany chłopiec przez wiele lat był wykorzystywany seksualnie przez Parnella. W tydzień po porwaniu, Parnell powiedział Stevenowi, że został zgodnie z prawem adoptowany, gdyż jego rodzice zrzekli się wobec niego praw z powodu zbyt wielu obowiązków i nakładów finansowych spowodowanych ilością dzieci. Parnell zmienił również Stevenowi imię na Dennis Gregory Parnell oraz datę urodzenia w celu rejestracji w różnych szkołach stanu Kalifornia. Przez okres ponad roku z „rodziną” Parnell mieszkała kobieta Barbara Mathias wraz ze swoimi dziećmi, będąc całkiem nieświadoma tego, że Dennis nie jest prawowitym synem Parnella. W tym czasie Steven nie był zaznajamiany z żadnymi zasadami wychowania: zaczął pić i prowadzić tryb życia, taki, jak dorośli mężczyzna, co będzie skutkowało w jego późniejszym życiu i relacjach z prawdziwą rodziną. Egzystencji Stevena towarzyszył pies Queenie - подарowany Parnellowi przez jego matkę, która również nie wiedziała o obecności Stevena w domu syna. Gdy Steven wszedł w okres dojrzewania, Parnell zaczął szukać młodszego dziecka. 14 lutego 1980 roku, Parnell i nastoletni przyjaciel Stevena - Sean Poolman, porwali pięcioletniego Timmy White'a. Motywowany częściowo przez cierpienie uprowadzonego chłopca, Steven zdecydował się na wspólną ucieczkę. Chłopcy zostali zatrzymani przez policję, którym opowiedzieli całą historię. Po powrocie do domu Steven Stayner miał spore problemy z przystosowaniem się do nowego, uporządkowanego życia rodzinnego. Do problemów adaptacyjnych doszły problemy z alkoholem oraz brakiem akceptacji ze strony rówieśników w szkole. Wszystko to spowodowało, że konflikt stał się tak napięty, iż Steven został wyrzucony z domu.

Wczesnym rankiem 2 marca 1980 roku Parnell został aresztowany pod zarzutem uprowadzenia dwóch chłopców oraz sodomii. W 1981 roku Parnella osądzono i skazano na karę 7 lat pozbawienia wolności, lecz już po 5 latach został warunkowo zwolniony. Akt oskarżenia nie objął wieloletniego molestowania seksualnego chłopców ze względu na fakt przedawnienia czynów oraz miejsca popełnienia czynów, które znajdowały się poza jurysdykcją prokuratora okręgowego w Merced. Prokuratorzy okręgowi natomiast z Mendocino, na terenie którego popełnione zostały te czyny, nie wnosili osobnych aktów oskarżenia o popełnienie przestępstw

na tle seksualnym ze względu na przekonanie, iż w ten sposób chronią chłopców przed wtórną wiktymizacją. Kenneth Parell, w wieku 72 lat, został ponownie skazany w 2004 roku na 25 lat pozbawienia wolności, po tym, gdy przebywając w szpitalu starał się namówić pielęgniarkę, aby za kwotę 500 dolarów umożliwiła mu kontakt z małym chłopcem. Tym razem w sprawie przedstawiono dowody molestowania w postaci zeznań: Stevena Staynera i Timmy Whitea.

Przypadek Staynera został wykorzystany do zmiany przepisów stanowych w zakresie karności za powtarzające się porwania i inne czyny z tym związane. Porwanie i przejścia Stevena stały się kanwą do nakręcenia w 1989 miniseriale „Wiem, że nazywam się Steven”³⁶.

25 maja 1979 roku na Dolnym Manhattanie w dzielnicy SoHo w Nowym Yorku zaginął 6-letni Etan Kalil Patz. Chłopiec tego dnia po raz pierwszy miał sam dotrzeć do szkoły. Nie pojawił się w niej już nigdy. Nie dotarł nawet na przystanek, znajdujący się w pobliżu jego mieszkania, z którego odchodził szkolny autobus. Wydawało się, że dosłownie zapadł się pod ziemię. Poszukiwania chłopca poruszyły całą społeczność Stanów Zjednoczonych. Wizerunek Ethana był m. in. publikowany w całych Stanach na kartonach z mlekiem. Działania poszukiwawcze za zaginionym chłopcem były prowadzone na skalę międzynarodową. Ostatecznie w 2001 r. chłopiec został uznany oficjalnie za zmarłego. W 1983 roku ówczesny Prezydent Stanów Zjednoczonych Ronald Reagan ustanowił dzień zaginięcia chłopca, tj. 25 maja Międzynarodowym Dniem Dziecka Zaginionego. Dlatego też każdego roku, tego właśnie dnia, celem zwrócenia uwagi na zjawisko zaginięć dzieci, wszystkie kraje na świecie, w tym również Polska, podejmują działania na rzecz upamiętnienia powyższego zdarzenia.

Jednakże impulsem do utworzenia systemów powiadamiania o zaginionych dzieciach stała się sprawa 9-letniej Amber Hagerman, która 13 stycznia 1996 roku została uprowadzona i zamordowana podczas pobytu u swoich dziadków w Arlington w stanie Teksas. Nieznany sprawca wciągnął dziewczynkę do samochodu, gdy jeździła na rowerze na parkingu przy starym, nieczynnym już supermarkecie. Pomimo natychmiastowej reakcji miejscowej Policji, która przybyła na miejsce już kilka minut od przyjęcia zgłoszenia o zdarzeniu od naocznego świadka, Amber nie udało się uratować. Jej ciało znaleziono 4 dni później, 17 stycznia w przydrożnym rowie melioracyjnym. Sprawcy uprowadzenia nie udało się ustalić do dzisiaj. Śmierć dziewczynki stała się inspiracją do opracowania innowacyjnego planu alarmowego w sytuacjach kryzysowych, mającego na celu pomaganie w odzyskiwaniu uprowadzonych dzieci. Plan ten został nazwany Planem AMBER (America's Missing Broadcast Emergency Response) i wzywał organy ścigania do przekazywania alarmu do stacji radiowych i telewizyjnych w ciągu kilku minut od uprowadzenia dziecka, w taki sam sposób, w jaki alarmy były przekazywane tym stacjom podczas tornad, huraganów lub innych sytuacji kryzysowych dotyczących danej społeczności.

2. Amber Alert Europe

Historia uprowadzonej Amber stała się inspiracją do zainicjowania podobnych systemów, które obecnie funkcjonują pod różnymi nazwami (Amber Alert, Child Alert), nie tylko w samych Stanach Zjednoczonych ale w wielu krajach w Europie i na świecie. Inspiracją do stworzenia europejskich systemów alarmowania stał się system amerykański - US Amber Alert. System Child Alert funkcjonuje obecnie w kilkunastu krajach na całym świecie. Model amerykański systemu Narodowego Centrum Dzieci Zaginionych i Wykorzystywanych (National Center for Missing &

³⁶ M. Echols, *I Know My First Name Is Steven*. Pinnacle, 1999. Tytuł książki i filmu został zaczerpnięty z pierwszego zdania notatki policyjnej z przesłuchania świadka, spisanej 2 marca 1980 roku w Ukiah: *“My name is Steven Stainer. I am fourteen years of age. I don't know my true birthdate, but I use April 18, 1965. I know my first name is Steven, I'm pretty sure my last is Stainer, and if I have a middle name, I don't know it.”*

Exploited Children) zainspirował kraje takie jak: Belgia, Francja, Niemcy, Czechy, Grecja, Włochy, Portugalia, Wielka Brytania, Holandia, Rumunia, Irlandia. Do tej pory w 8 z nich alerty były uruchamiane przynajmniej jednokrotnie (Belgia, Republika Czeska, Francja, Grecja, Irlandia, Holandia, Wielka Brytania i Polska). Różnice jednak pomiędzy obydwooma systemami polegają na tym, że amerykański system miał na celu opracowanie systemu szerokiego informowania o zaginięciu, podczas gdy systemy europejskie koncentrują się na procesie upowszechniania idei. Choć żadne badania tego nie dowiodły, generalnie system opiera się na założeniu wciągnięcia obywatela w pracę policji, przyczyniając się w ten sposób do zlokalizowania osoby zaginionej.

Na gruncie europejskim w celu przeciwdziałania tym zdarzeniom powołana została organizacja o nazwie Amber Alert Europe³⁷. Amber Alert Europe to pozarządowa organizacja o charakterze non-profit składająca się z 22 członków (organów ścigania, ministerstw i organizacji pozarządowych) w 16 krajach.

Systemy Amber Alert w Europie
stan na grudzień 2015
źródło: Amber Alert Europe

Założenia i cele Amber Alert Europe są wspierane przez ponad 150 członków Parlamentu Europejskiego. Na mocy deklaracji Parlamentu Europejskiego do programu przyłączyć się będą także kolejne kraje członkowskie Unii Europejskiej. Wszystkie te państwa stosują w praktyce założenia programu, które odnoszą się do wsparcia organizacji porządku publicznego w poszukiwaniu osób zaginionych, poprzez proces natychmiastowego alarmowania społeczeństwa o zaginięciu dziecka.

³⁷ <http://www.amberalert.eu/>

W celu zwiększenia efektywności poszukiwań w krajach europejskich stworzona została w 2014 roku Platforma Amber Alert Network³⁸. Amber Alert Network w Europie tworzący europejską sieć policji w zakresie poszukiwań zaginionych dzieci stale się zwiększa. Sieć składa się obecnie z 34 ekspertów ścigania z 11 krajów takich jak: Holandia, Irlandia, Wielka Brytania, Słowacja, Czechy, Francja, Luksemburg, Polska, Estonia, Szwajcaria i Włochy. Centrum Poszukiwań Osób Zaginionych Komendy Głównej Policji, które jest operatorem polskiego systemu Child Alert jest również członkiem inicjatywy eksperckiej Amber Alert Europe. Celem sieci jest umożliwienie organom ścigania natychmiastowego nawiązania kontaktu, konsultacji i opracowania działania z organami innych państw członkowskich UE w przypadku zaginięcia, jak również ma za zadanie być platformą wymiany dobrych praktyk. Amber Alert Europe na bieżąco prowadzi statystykę zaginięć i powiadamia o nowych przypadkach. Jest jedyną organizacją europejską, która gromadzi i publikuje dane na temat ogłoszonych alarmów oraz zaginionych dzieci w Europie.

3. Systemy proceduralne w państwach członkowskich UE

W prawie połowie państw członkowskich UE decyzja o wszczęciu postępowania w przypadku zaginięcia dziecka pozostaje w gestii władz lokalnych (zwykle policyjnych) przy braku jakichkolwiek konkretnych przesłanek o charakterze kryminalnym. Powiąwszy jakiegokolwiek podejrzenia odnośnie pozostawiania dziecka w bezpośrednim niebezpieczeństwie podejmowane są natychmiastowe działania we wszystkich państwach członkowskich³⁹. Większość z nich w każdym przypadku zaginięcia dziecka przeprowadza natychmiastowe, rutynowe dochodzenie w interesie bezpieczeństwa dziecka. Postępowania te automatycznie otrzymują status priorytetowy. Znacznie odmienne działania podejmowane są odnośnie migrujących samotnie zaginionych dzieci. Podczas gdy w Estonii przypadki te są badane bezpośrednio przez policję lokalną (która wydaje zawiadomienie o poszukiwaniu), otrzymują one niższy priorytet niż podobne sprawy podejmowane w Danii i Belgii. Natomiast w Słowenii policja współpracuje z urzędem imigracyjnym w celu ustalenia okoliczności zaginięcia dziecka migrującego. W sytuacji jednak, gdy dziecko nie odnajdzie się w ciągu trzech dni, wnioski o udzielenie azylu zostaje wycofany, a wszelkie działania poszukiwawcze zakończone.

W standardowej procedurze większości państw członkowskich, sprawa zaginięcia dziecka jest prowadzona przez miejscową policję, która jest odpowiedzialna za podejmowanie wszelkich innych działań oraz współpracy z innymi organizacjami. W sytuacji pojawienia się przesłanek wskazujących na możliwość zaistnienia elementu kryminalnego sprawa zostaje przekazana do organów policyjnych wyższego szczebla. W części państw członkowskich wszelkie procedury dochodzeniowe muszą najpierw zostać zatwierdzone przez prokuratora, kierującego działaniami policji lokalnej. Większość państw opracowała mechanizmy wewnętrznej koordynacji poszukiwań w związku z różnymi granicami kompetencji i jurysdykcji organów ścigania. Systemy państw, w których poszukiwania są nadzorowane przez prokuratora, przekazują sprawę do badania w ramach postępowania przygotowawczego, co daje szereg dodatkowych możliwości, jak np. użycie środków przymusu, wydawania nakazów czy sprawdzania zapisów połączeń z telefonów komórkowych.

³⁸ <http://www.amberalert.eu/projects/police-expert-network/>

³⁹ Missing children in the European Union Mapping, data collection and statistics. European Commission - Directorate-General for Justice, Luxembourg, 2013, s. 3-4.

Instytucje w wybranych państwach członkowskich UE odpowiedzialne za postępowanie w sprawach zaginionych dzieci

Państwo UE	Organ państwowy	Organizacja pozarządowa
Belgia	Policja Federalna, sąd oraz prokurator	Child Focus
Francja	Prokurator	Fondation pour l'Enfance, La Mouette, APEV
Grecja	Jednostka ds. Osób zaginionych	The Smile of the Child
Wielka Brytania	Policja	Missing People
Holandia	Policja Korps Landelijke Politiediensten, Landelijk Bureau Vermiste Personen	
Niemcy	Policja	Initiative Vermisste Kinder

Przypadki porwań rodzicielskich są jednymi z najtrudniejszych poszukiwań w kontekście prawnym. W zależności od charakteru sprawy, działania te mogą być podejmowane przez policję (w ramach poszukiwania osób zaginionych); przez prokuraturę (w ramach postępowania karnego), lub w zakresie prawa prywatnego (np. z wniosku na podstawie Konwencji Haskiej)⁴⁰.

Kolejny aspekt pomagający w poszukiwaniach zaginionych to komunikacja ze społeczeństwem. Prawie wszystkie państwa UE posiadają pewnego rodzaju mechanizmy alertów dla ogółu społeczeństwa w sytuacji bezpośredniego ryzyku niebezpieczeństwa zaginionego dziecka (np. porwanie lub handel ludźmi). Zdarza się jednak w niektórych państwach, iż wymagana jest uprzednia zgoda opiekuna prawnego przed publikacją danych osobowych dziecka.

W wielu krajach istnieją również specjalne porozumienia o współpracy organów ścigania, sądów z organizacjami lub podmiotami pozapolicyjnymi zajmującymi się poszukiwaniem zaginionych dzieci. Mają one na celu tworzenie sieci instytucji, wzmocnienie współpracy między zainteresowanymi stronami, łączenie zdolności wyszukiwania, harmonizacji oraz wymiany informacji i danych.

4. Problemy interpretacyjne w systemach państw członkowskich UE

Specyfiką systemu Child Alert jest zróżnicowanie partnerów zaangażowanych w poszukiwania oraz kontekst lokalny. Analiza porównawcza systemów krajowych dowodzi jednak, że takie pojęcia jak „dziecko”, „zaginięcie”, „zagrożenie” są niejednolicie stosowane i nie posiadają wspólnego znaczenia. Stąd, w aspekcie współpracy międzynarodowej, opracowywanie i udostępnianie informacji o zaginionym dziecku bywa utrudnione.⁴¹ Badania przeprowadzone przez Komisję Europejską wskazują, że różnice w europejskich danych statystycznych wynikają z braku:

⁴⁰ Konwencja dotycząca cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę, sporządzona w Hadze dnia 25 października 1980 r., Dz.U. 1995 nr 108 poz. 528.

⁴¹ V. Pashley, E. Enhus, M. Leys: Research Report "Child Alert": public information dissemination of child disappearances Research within the framework of developing a "Child Alert system", a project coordinated by Child Focus, Brussels, 2010.

1. Systemów informatycznych w każdym państwie członkowskim UE (np. w Holandii- państwie, z najbardziej zaawansowanym podejściem policji wobec problemu zaginięć, nie ma systemu dedykowanego do rejestracji i monitorowania zaginięć),
2. ujednoczonych definicji poszczególnych kategorii zaginionych dzieci.

Definicja zaginionych dzieci rzadko bywa określona w przepisach krajowych, choć często występuje jako podzbiór w ogólnym opisie i typologii osób zaginionych stosowanych w normach policyjnych. Znaczenie pojęcia „dzieci zaginione” często kompilowane bywa z definicji dziecka w połączeniu z definicją osoby zaginionej. W praktyce oznacza to, że zaginione dzieci są traktowane jako osoby w wieku poniżej 18 roku życia, wobec których brak informacji na temat ich obecnego miejsca pobytu, w połączeniu ze wszystkimi innymi przesłankami, które mogą być określone w normach wewnętrznych danego państwa⁴².

Z tego powodu, w odniesieniu do pojęcia „młodociany”, istnieją dwie koncepcje, które można odnaleźć w prawodawstwach państw UE: sformalizowana i nieformalna. Definicje prawne wyraźnie określają, że małoletnim jest każdy poniżej osiemnastego roku życia, chyba że podlega rozszerzonym przypadkom odpowiedzialności prawnej. Definicja socjologiczna jest bardziej skomplikowana i stale ewoluuje. Child Focus⁴³ na przykład bada przypadki zaginięć dziecka/ osoby do wieku dwudziestu czterech lat, gdy nie ma dowodów na to, że osoba ta zaginęła na skutek własnego działania z wolnej woli. Generalnie określenie granicy wieku dziecka różni się znacznie, stąd definicja prawna może okazać się niewystarczająca.

Oprócz problemów z samą definicją dziecka pojawia się problem z kategoryzacją zaginionych dzieci i rejestrowaniem zaginięć w państwach członkowskich UE. W wielu państwach nie stosuje się podziału na kategorie zaginionych dzieci (np. porwanych czy tych, które uciekły, itd.), a inne znów posługują się kategoriami niekoniecznie pasującymi do klasyfikacji proponowanej przez Missing Children Europe⁴⁴. Najczęściej spotykaną kategorią, niezależnie wyróżnioną w prawodawstwie państw członkowskich jest dziecko na tzw. „ucieczce”. Najbardziej zaś skomplikowaną i trudną do zbadania i porównania jest definicja „uprowadzenia przez osobę trzecią” i „uprowadzenia rodzicielskiego”. Wiele państw nie różnicuje porwania rodzicielskiego od uprowadzenia przez osobą trzecią, ani nie wyodrębnia kategorii uprowadzeń krajowych od międzynarodowych. Wreszcie, pojawiają się kategorie „zaginionych, migrujących dzieci bez opieki” i „zaginionych w innych okolicznościach”. Niektóre państwa członkowskie rejestrują ponadto tak specyficzne kategorie jak np. „zaginione dzieci z problemami psychicznymi” lub „podejrzany - poszukiwanymi w związku z popełnieniem przestępstwa”.

Praktyka wskazuje, że zaginięcie małoletniego jest procesem trudnym ze względu na liczne przesłanki, symptomy i poszlaki, które należy wziąć pod uwagę wszczynając procedurę poszukiwawczą. Niektóre z zaginięć są jednoznacznie klasyfikowane jako „bardzo niepokojące” jak na przykład porwania przez obce osoby lub porwania niezidentyfikowane. Porwania rodzicielskie oraz ucieczki oceniane są na poziomie niższego zagrożenia. W teorii, ustalenie, czy osoba jest zaginiona zależy głównie od wytycznych określonych w aktach prawnych (ministerialnych lub policyjnych). W badaniu tej definicji należy zwrócić uwagę na kilka czynników:

- rzeczywiste zniknięcie fizyczne (osoba ta nie przebywa w swoim środowisku),
- element zachowania (zniknięcie osoby pozostaje w zupełnej sprzeczności z jej normalnym zachowaniem),

⁴² Missing children in the European Union Mapping, data collection and statistics. European Commission - Directorate-General for Justice, Luxembourg, 2013, s. 2.

⁴³ <http://www.childfocus.be/en>

⁴⁴ <http://missingchildreuneurope.eu/>

- nieznanne miejsce pobytu (w chwili obecnej),
- niepewne samopoczucie (możliwość, że dziecko pozostaje w okolicznościach, które nie są korzystne dla jego rozwoju i dobrego samopoczucia).
- czas (osoba musi się odnaleźć tak szybko, jak to możliwe)⁴⁵.

Założenia systemu alarmowania w związku z zaginięciem dziecka z upływem czasu ewoluowały i ulegały różnym modyfikacjom – w zależności od lokalnych (krajowych) uwarunkowań i potrzeb, jednakże główne zasady jego funkcjonowania pozostały niezmiennie. Nadal jednak podstawą działania systemu jest szybkość reakcji na zgłoszenie, jej natychmiastowe rozpowszechnienie za pośrednictwem wszelkich dostępnych mediów takich jak np.: telewizja, internet, radio, tablice reklamowe, elektroniczne znaki drogowe, telefonia komórkowa i w konsekwencji - zaangażowanie w poszukiwania zaginionego dziecka i osoby podejrzanej o jego uprowadzenia - całej społeczności. Emisja komunikatu wymaga od partnerów medialnych poświęcenia ich czasu antenowego, kosztem standardowej działalności i odbywa się na zasadach non-profit. Za pośrednictwem komunikatu podawane są podstawowe dane dotyczące zdarzenia i zaginionego dziecka, w tym jego wizerunek oraz - w przypadku ich dostępności - informacje dotyczące domniemanego sprawcy uprowadzenia. W komunikatach Child Alert podawany jest także numer alarmowy umożliwiający przekazywanie wszelkich informacji istotnych dla sprawy przez każdą osobę, mogącą pomóc w odnalezieniu poszukiwanego dziecka. Brak jednak jednoznacznie określonej zasady, która by określała w jakim czasie podać należy informację o zaginionym dziecku: zdarzają się sytuacje w których musi to nastąpić jak najszybciej, natomiast czasami ogłoszenie informacji odwleka się, lub wcale nie przekazuje do informacji publicznej ze względu na specyfikę zaginięcia. Podanie informacji o zaginionym dziecku zależy od następujących przesłanek:

- stopnia ważności - jeśli sprawa zniknięcia definiowana jest jako bardzo niepokojąca, pomoc społeczeństwa zostaje niezwłocznie uruchamiana,
- czasu zniknięcia- interwencja różni się w zależności od tego, czy dziecko po prostu zniknęło, czy też nie ma na jego temat informacji od bardzo długiego czasu,
- miejsca zniknięcia - rozpowszechnianie informacji nie jest konieczne, jeśli śledczy wiedzą (przypuszczają), gdzie dziecko się znajduje (przypadek porwania rodzicielskiego). Jeśli dziecko natomiast zaginęło na wyznaczonym obszarze, wtedy konieczna jest jak najszybsza pomoc,
- dostępności i użyteczności informacji na temat zaginionego dziecka- jeśli informacje są niepewne, niejasne i mało konkretne ich rozpowszechnianie jest bezcelowe. Nie uruchamia się również kampanii społecznej, gdy istnieje podejrzenie, że może to zaszkodzić lub przestraszyć dziecko lub jego porywacza, stygmatyzować dziecko lub wywołać panikę w społeczeństwie⁴⁶.

⁴⁵ V. Pashley, E. Enhus, M. Leys: Research Report "Child Alert": public information dissemination of child disappearances Research within the framework of developing a "Child Alert system", a project coordinated by Child Focus, Brussels, 2010, s. 37.

⁴⁶ V. Pashley, E. Enhus, M. Leys: Research Report "Child Alert": public information dissemination of child disappearances Research within the framework of developing a "Child Alert system", a project coordinated by Child Focus, Brussels, 2010, s. 39; Kepplinger, H.M., Glaab, S., Research note: reciprocal effects of negative press reports. European journal of communication, 2007 337-354; Fritz, N.J. and Altheide, D.L. (1987). The mass media and the social construction of the missing children problem. The Sociological Quarterly, 473-492; N.L. Swinkels, Stay Away From Missing Persons" Cases On The Internet:: Should managers and users of missing persons' websites be afraid of copyright infringement and defamation?; Tilburg, 2012.

Na zlecenie Komisji Europejskiej w 2013 roku agencja ECORYS opracowała 30 zaleceń i dobrych praktyk w zakresie raportowania zaginięcia dziecka⁴⁷. Są to najczęściej zalecenia dotyczące gromadzenia danych i przekazywania informacji. Zostały one skonsultowane z ekspertami, przedstawicielami nauki oraz organizacji pozarządowych oraz członkami Komisji UE. W celu osiągnięcia bardziej praktycznych rezultatów w zakresie znaczenia, wykonalności i trafności zaleceń dla poszczególnych służb zaangażowanych w poszukiwania przeprowadzono również konsultacje wśród ekspertów policyjnych z państw członkowskich UE. Wyniki ankiet posegregowano pod kątem realizacji kryterium: przydatności, wykonalności i akceptacji, nadając im wysoki priorytet (zalecenia, które są uważane za istotne, powszechnie akceptowalne i wykonalne i praktyczne), niski priorytet (zalecenia, które mają relatywnie najniższy poziom akceptacji i wykonalności) oraz średni priorytet (wszystkie inne zalecenia).

Postulaty ekspertów policyjnych kierowane do organów ścigania⁴⁸

Zalecenie	Trafność	Wykonalność	Akceptacja
Wysoki priorytet			
Podanie wieku dziecka	Wysoki	Wysoki	Wysoki
Podanie płci dziecka	Wysoki	Wysoki	Wysoki
Podanie narodowości dziecka	Średni	Wysoki	Wysoki
Podanie rodzaju/kategorii zaginięcia	Wysoki	Wysoki	Wysoki
Podanie momentu ustalenia zaginięcia	Wysoki	Wysoki	Wysoki
Brak minimalnego okresu czasu, po którym dopiero wszczynane są poszukiwania (24 lub 48 godzin)	średni	Wysoki	Wysoki
Określenie wspólnych, międzynarodowych procedur uruchamiających alarm w bazie SIS	Wysoki	Wysoki	Wysoki
Przyjęcie roboczych, jednolitych definicji osoby zaginionej i dziecka zaginionego	średni	Wysoki	Wysoki
Wyodrębnienie porwań rodzicielskich od innych uprowadzeń	Wysoki	Wysoki	Wysoki

⁴⁷ Missing children in the European Union Mapping, data collection and statistics. ECORYS Nederland BV, European Union.

⁴⁸ Missing children in the European Union Mapping..., s. 66-67.

Średni priorytet			
Poprawa stanu statystyk w kontekście oddzielenia m.in. spraw starych od nowych	Wysoki	średni	Wysoki
Podawać zawsze informację na temat relacji rodzinnej osoby zgłaszającej zaginięcie do dziecka	Wysoki	Wysoki	średni
Podawać rodzaj uszczerbku, jakiego dziecko doznało podczas zaginięcia	Wysoki	Średni	Wysoki
Podawać nazwę organizacji zaangażowanej w poszukiwania	Wysoki	Średni	Średni
Podawać czas trwania sprawy	średni	Wysoki	Średni
Podawać kto odnalazł dziecko	Wysoki	Wysoki	Średni
Podawać pozytywne/negatywne wyniki działań	średni	Wysoki	średni
Okresowe aktualizowanie bazy pod kątem usuwania spraw rozwiązanych/ do zamknięcia	Średni	Średni	Średni
Ujednoczenie zgłaszania zaginięć na policję oraz na nr 116000	Wysoki	średni	średni
Niski priorytet			
Rozróżnienie ucieczek od innych zaginięć	Średni	Niski	Średni
Udzielenie wsparcia po odnalezieniu dziecka	Niski	Niski	Niski

Powyższe wyniki odzwierciedlają przede wszystkim potrzeby praktyków służb poszukiwawczych (policji). Postulaty, które otrzymały niską ocenę być może będą mogły zostać zrealizowane przez inne organizacje, zajmujące się poszukiwaniem osób zaginionych. Podkreślenia jednak wymaga, że większość zaleceń (w tym te, które nie jest bezpośrednio stosowane przez policję) zostały uznane za wykonalne, chociaż część z nich będzie musiała być wprowadzana stopniowo.

5. Procedura wszczęcia alarmu

Alarm zostaje uruchamiany po ocenie przez policję, czy życie lub zdrowie dziecka jest zagrożone. Ponadto, przez Komisję Europejską zostały określone przesłanki, które muszą zostać spełnione w przypadku ogłoszenia alarmu, takie jak: poszukiwana osoba jest poniżej 18 roku

życia, istnieje wysokie prawdopodobieństwo uprowadzenia, rozpowszechnianie informacji pomogą w zlokalizowaniu osoby oraz nie mogą się one przyczynić do zwiększenia ryzyka wyrażenia krzywdy zaginionemu dziecku⁴⁹. Narzędziem, dzięki któremu komunikat o zaginięciu będzie rozpowszechniany wśród społeczeństwa, są przede wszystkim szeroko pojęte środki masowego przekazu. Doświadczenia tych krajów w funkcjonowaniu systemu przemawiają za wysoką skutecznością pomyślnego rozwiązywania spraw zaginionych dzieci za pomocą uruchomionego programu. W niektórych krajach odnotowuje się nawet 100% skuteczność Child Alertu. System Amber Alert został właśnie opracowany dla wspólnego działania w zakresie tych specjalnych przypadków zagrożenia życia dziecka. Jeżeli uważa się, że życie i zdrowie zaginionego dziecka jest w bezpośrednim niebezpieczeństwie, policja może wydać Amber Alert. To pozwala na natychmiastowe poinformowanie społeczeństwa. W 2014 roku Amber Alert Europa podjęło działania w 1739 przypadków zaginionych dzieci z państw członkowskich UE, a także Szwajcarii.

W 2015 roku w Europie systemy uruchamiane były 23 razy (w 2014 roku - 25). 12 dzieci z 23 odnalezionych zostało jeszcze tego samego dnia. Średni wiek zaginionego dziecka, którego dotyczył alert wynosi 10 lat. Najwięcej alertów ogłoszono w Republice Czeskiej, bo aż 14. W 2015 roku odnaleziono wszystkie dzieci, które były poszukiwane z użyciem wsparcia Amber/Child Alert. Jak wynika z danych Amber Alert Europe:

- 52% dzieci odnaleziono pierwszego dnia poszukiwań
- 91% odnaleziono w ciągu tygodnia
- 100% dzieci zostało odnalezionych w ciągu miesiąca.

Pomimo trudności w dokładnym zebraniu informacji z państw członkowskich Eurostat, uwzględniając państwa w których było możliwe, podał w przybliżeniu wskaźnik ginących dzieci w poszczególnych państwach członkowskich UE⁵⁰.

Państwo UE	Liczba przypadków zaginięć dzieci przypadających na każde 100.000 dzieci w 2011 roku
Węgry, Irlandia	852 i 557
Francja, Czechy, Luksemburg, Malta, Dania	300- 350
Słowacja, Litwa, Portugalia	150-200
Łotwa, Bułgaria, Słowenia, Estonia, Rumunia	81-114
Dania, Finlandia, Polska, Włochy	50-75
Holandia, Grecja, Hiszpania, Cypr	6-35

⁴⁹ 'Best practice for launching a cross-border child abduction alert', European Commission (DG Justice), 24 November 2008, http://ec.europa.eu/justice/funding/rights/call_10014/ramc_ag_annex_5_2008_en.pdf; The communication 'Towards an EU Strategy on the Rights of the Child', European Commission (DG Justice), July 2006; The informal Council meeting (JHA) on 1 and 2 October 2007. 27 'Child abduction alert/ draft council conclusions', Justice and Home Affairs.

⁵⁰ Dane demograficzne dotyczące łącznej liczby dzieci w poszczególnych państwach członkowskich w wieku 0-17 zebrane w latach 2008-2012.

Z badania Eurostatu wynika ponadto, iż, z pewnymi wyjątkami (Estonia, Hiszpania, Litwa), roczne dane były w miarę spójne, kompletne i jednolite. Brak tej spójności zauważyć można natomiast w zebranych danych pod względem płci: w 2012 roku odsetek zgłoszonych spraw dotyczących zaginionych dziewcząt wahał się od 42% na Słowacji, do 67% w Holandii. Podobnie, odsetek dzieci w grupie 0-14 latków w ogólnej liczbie przypadków zaginięć to od 15% w Niemczech do 36% we Francji i Rumunii, a na Malcie nawet 46%. Większość zaginionych dzieci w wieku powyżej 14 lat kategoryzuje się jako pozostających na tzw. ucieczce. Jeśli chodzi o młodsze dzieci w wieku poniżej 14 lat, to ich wyższy odsetek w ogólnej liczbie zgłoszonych przypadków może wskazywać na to, że albo w tych krajach młodsze dzieci są częściej zagrożone, lub też, że szybciej działają służby. Spośród państw członkowskich, które mogły dostarczyć pewnych danych na temat wyników poszukiwań Estonia, Włochy, Niemcy i Malta poinformowały, iż corocznie w przeciągu 1 tygodnia (lub szybciej) zostaje rozwiązanych pomiędzy 55% i 82% wszystkich przypadków zaginięć dzieci. W Luksemburgu i Holandii natomiast liczba ta była niższa odpowiednio o 27% i 42%.

W listopadzie 2008 AMBER Alert Holandii został uruchomiony przez organizacje społeczne Netpresenter i holenderską policję. Z ilością niewiele ponad 12 milionów obywateli holenderskich, Amber Alert Holandia szybko stał się przykładem tego, jak pomoc obywatelska może być skuteczna. Amber Alert Holandia stanowi część holenderskich służb policyjnych. W dniu 8 maja 2013 roku po raz pierwszy został ogłoszony Amber Alert na skutek zaginięcia dwóch małych chłopców: Juliana (7 lat) i Rubena (9 lat) w Holandii⁵¹. Tamtejsza policja miała powody przypuszczać, że dzieci wywieziono do Niemiec lub Belgii. Alert rozpowszechniony został przez Amber Alert Europe (UE), Amber Alert holenderski, ChildFocus belgijski i inicjatywę Vermisste Kinder w Niemczech. Martwe ciała chłopców znaleziono kilka tygodni później, a ich ojciec, który prawdopodobnie ich uprowadził, popełnił samobójstwo.

W celu znacznego zwiększenia możliwości działania oraz biorąc pod uwagę najwyższy interes dziecka kilka europejskich państw UE, takich jak Wielka Brytania, Holandia i Francja przyjęło bardziej elastyczne kryteria ogłaszania alarmu. Polegają one na ogłoszeniu alarmu bez konieczności przedłożenia dowodów na uprowadzenie lub różnego znaczenia stopnia zagrożenia. Istnieją również inne drobne różnice pomiędzy państwami członkowskimi UE, polegające np. na tym, kto podejmuje decyzję o rozpoczęciu Amber Alert. W niektórych krajach Policja jest odpowiedzialna za wydawanie AMBER Alerts (Republika Czeska, Grecja, Irlandia, Holandia, Polska, Szwajcaria i Wielka Brytania)⁵². W innych krajach to prokurator wydaje decyzję (Belgia, Francja i Rumunia). Różnice te powodują różną liczbę rocznych wszczęć AMBER Alert. Na przykład w 2014 roku, jeden alert został wydany w Wielkiej Brytanii, 3 alarmy w Holandii, podczas gdy w Czechach aż 11 alarmów⁵³.

Amber Alert Europe wskazuje, że w każdym kolejnym roku udaje się osiągnąć coraz to dalsze zamierzone cele, jak np.

1. stworzenie centralnego serwera, na którym są zbierane informacje o zaginionych dzieciach w UE oraz na tej podstawie konstruowane roczne statystyki,
2. utworzenie nieformalnej grupy ekspertów policyjnych,
3. zorganizowanie międzynarodowych konferencji oraz wymiana dobrych praktyk dla ekspertów policyjnych,

⁵¹ Cross border AMBER Alerts for Julian & Ruben and Julian', <http://www.amberalert.eu/CrossBorder.aspx>

⁵² Statistics provided by AMBER Alert Europe, 1 November 2014.

⁵³ Statistics provided by AMBER Alert Europe, 1 November 2014.

4. ustalenie roboczych relacji z Europolem, Interpolem i Frontexem, w celu osiągnięcia jednolitości i standaryzacji w poszukiwaniach dzieci zaginionych,
5. opracowanie nowych narzędzi, pozwalających na zachowanie prywatności zaginionego dziecka (narzędzia, które pozwalają na całkowite usunięcie danych osobowych z internetu, gdy dziecko zostało odnalezione),
6. stworzenie projektów pilotażowych w celu poprawy współpracy policji w regionach przygranicznych (np. Projekt pilotażowy w Nadrenii Euroregionu Moza (Niemcy, Belgia i Holandia),
7. nawiązanie współpracy z polską i słowacką policją,
8. zapewnienie specjalistycznej wiedzy i udostępnianie dobrych praktyk dla wielu państw członkowskich UE w tworzeniu innowacyjnych systemów alarmowania o zaginionych dzieciach.

W związku z powyższym Amber Alert Europe w dokumencie Memorandum kierowanym do Parlamentu Europejskiego i Komisji Europejskiej opracowała następujące kluczowe zalecenia⁵⁴:

1. Ustanowienie zharmonizowanych definicji dla poszczególnych głównych kategorii zaginionych dzieci w tym zagrożonych zaginięciem dzieci;
2. zharmonizowanie kryteriów zaginięć we wszystkich państwach członkowskich UE;
3. Tworzenie skutecznych systemów powiadamiania o zaginionych dzieciach w sprawach prowadzonych przez policję lub ministerstwa (lub organizacje pozarządowe);
4. Lepsza transgraniczna współpraca policji i reagowanie w dziedzinie (transgranicznych) przypadków zaginięć dzieci;
5. Powołanie pojedynczego punktu kontaktowego dla AMBER Alarm i innych zagrożonych zaginionych przypadków dzieci w każdym państwie członkowskim UE (koordynatora krajowego);
6. Stworzenie europejskiego centrum eksperckiego policji, w celu wymiany dobrych praktyk wśród policji oraz zapewnienie wsparcia operacyjnego i szkoleniowego;
7. Przekazanie funduszy UE lub środków prywatnych na cele działalności europejskiego centrum eksperckiego policji.

⁵⁴ Child Alerting Memorandum to the European Parliament & the European Commission Recommendations on an effective pan-European approach of the cross-border problem of endangered missing children and child abductions, 10.12.2014, www.amberalert.eu

W zakresie poprawy współpracy w poszukiwaniu dzieci zaginionych i zagrożonych dzieci oraz mechanizmów alarmowania w państwach członkowskich UE 1 lutego 2016 roku podpisana została Deklaracja Parlamentu Europejskiego⁵⁵. Podkreślono w niej, iż 250 000 dzieci jest rocznie poszukiwanych w państwach UE. Poszukiwania międzynarodowe zaginionego dziecka często przewlekają się ze względu na procedury na granicach wewnętrznych UE, a należy pamiętać, iż 37,5% Europejczyków mieszka na terenach przygranicznych. Niezmiernie ważnym przy tym jest, aby w sytuacji, gdy obywatele są proszeni o pomoc w poszukiwaniach zaginionego dziecka, które jest w bezpośrednim i poważnym niebezpieczeństwie, podjąć i przeprowadzić działania tak szybko, jak to możliwe. Rada i Komisja są w związku z tym zobowiązane do przyjęcia planu zaproponowanego przez Amber Alert Europe, a tą drogą wzywa się do dołożenia wszelkich starań, aby wspierać praktykę, zgodnie z którą, gdy dziecko jest zagrożone w strefie przygranicznej lub organy ścigania podejrzewają, że dziecko przekroczyło granicę wewnętrzną UE, niezwłocznie informować w tym kraju organy ścigania, służbę graniczną i społeczeństwo.

6. Child Alert Polska

System Child Alert (CA) to jedno z najnowszych narzędzi polskiej policji. Plan Działalności Komendanta Głównego Policji na 2013 r. zakładał zakończenie realizacji projektu Przygotowanie Systemu Child Alert w Polsce i uzyskanie gotowości do uruchomienia tego systemu w terminie do 31 lipca 2013 r. System Child Alert wdrożony został Zarządzeniem Komendanta Głównego Policji nr 26 z dnia 18 listopada 2013 roku, w oparciu o doświadczenia krajów, które już takie projekty posiadały — zwłaszcza USA oraz państw Unii Europejskiej, jak również z uwzględnieniem Katalogu Dobrych Praktyk opracowanych przez Komisję Europejską w 2008 roku.

PAMIĘTAJ! KAŻDE ZAGINIĘCIE POWINNO ZOSTAĆ ZGŁOSZONE NA POLICJĘ

Zagrożone dzieci CPDZ na bieżąco monitoruje i analizuje sprawy zaginięć osób prowadzone przez jednostki Policji w kraju. Skazy ekspozycjom okoliczności i analizy czynnej.

Centrum Poszukiwań Dzieci Zaginionych Komendanta Głównego Policji
ul. Puławska 140/145, 02-624 Warszawa
tel. +48 22 640 910 00 e-mail: spok@policja.gov.pl

Fundacja ITARA – Centrum Poszukiwań Ludzi Zaginionych jest polską organizacją pozarządową w Polsce, która całkowicie zainicjuje się problemom zaginięć.

24h linia wsparcia – czynna non stop:
+48 22 64 70 70 (z wyjątkiem 19 Państwa) i 24h linia wsparcia w Polsce
+48 22 64 70 70 (z wyjątkiem 19 Państwa)

CHILD ALERT
system alarmowy w przypadku zginienia dziecka

995

⁵⁵ 1.2.2016 WRITTEN DECLARATION submitted under Rule 136 of the Rules of Procedure on improving emergency cooperation in recovering endangered missing children and improving child alert mechanisms in the EU Member States, DC.1083886EN.

Child Alert jest systemem wsparcia poszukiwań uprowadzonych i zaginionych osób małoletnich, mający na celu natychmiastowe poinformowanie jak największej liczby osób o prowadzonych przez Policję poszukiwaniach takiej osoby za pośrednictwem mediów interaktywnych oraz środków masowego przekazu, w szczególności: telewizji, internetu, radia, tablic reklamowych. W przypadku, gdy na podstawie uzyskanych informacji zachodzi uzasadnione podejrzenie, że zaginiona osoba małoletnia jest ofiarą przestępstwa związanego z pozbawieniem wolności albo jej życie, zdrowie jest bezpośrednio zagrożone, Policja może uruchomić system Child Alert. Child Alert może zostać uruchomiony, na każdym etapie prowadzonych poszukiwań, jeśli łącznie spełnione zostaną poniższe kryteria:

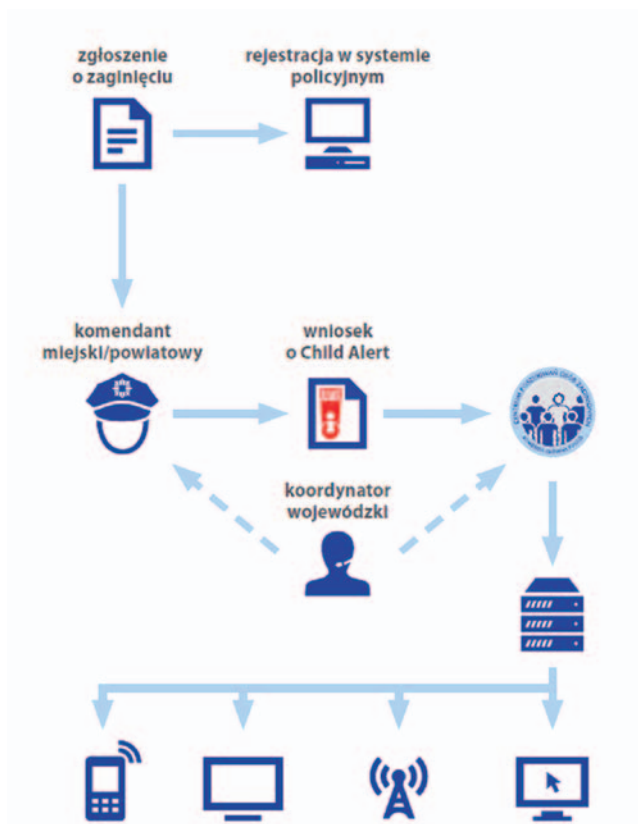
1. osoba zaginiona w chwili zaginięcia nie ukończyła 18 roku życia;
2. istnieje uzasadnione podejrzenie, że osoba małoletnia, jest ofiarą przestępstwa związanego z pozbawieniem wolności albo jej życie, zdrowie jest bezpośrednio zagrożone;
3. uzyskano pisemną zgodę od rodzica albo opiekuna prawnego zaginionej osoby małoletniej na rozpowszechnienie komunikatu, a w przypadku braku możliwości nawiązania kontaktu z rodzicem albo opiekunem prawnym uzyskano zgodę sądu rodzinnego i nieletnich;
4. z posiadanych przez Policję informacji wynika, że rozpowszechnienie komunikatu może w realny sposób przyczynić się do odnalezienia małoletniej osoby zaginionej;
5. uzyskane informacje są wystarczające do sporządzenia komunikatu. Komunikat zawiera informacje dotyczące małoletniej osoby zaginionej, a w szczególności: aktualne zdjęcie osoby małoletniej; wiek i imię, a w uzasadnionych przypadkach także jej nazwisko; opis ubioru; cechy charakterystyczne; miejsce zaginięcia/zdarzenia; informacje dotyczące okoliczności zaginięcia/zdarzenia; numer telefonu na który mają być przekazywane informacje o osobie wymienionej w emitowanym komunikacie Child Alert.

Child Alertu nie stosuje się do tzw. "porwań rodzicielskich", z wyłączeniem przypadków w których stwierdzono realne wystąpienie bezpośredniego zagrożenia życia, zdrowia osoby małoletniej. Jeżeli z posiadanych informacji wynika, iż użycie Child Alertu może spowodować realne zagrożenie dla życia, zdrowia osoby małoletniej, należy odstąpić od jego uruchomienia.

Osobą uprawnioną do złożenia zawiadomienia o zaginięciu oprócz członka najbliższej rodziny, czy osoby formalnie sprawującej opiekę nad osobą zaginioną (opiekun prawny, przedstawiciel ustawowy, kierownik placówki w której przebywała taka osoba) może być każdy, kto jednoznacznie wskaże okoliczności zaginięcia takiej osoby, czy też posiada istotne informacje świadczące o możliwym popełnieniu przestępstwa przeciwko życiu, zdrowiu lub wolności na szkodę osoby zaginionej.

Uruchomienie Child Alertu następuje na wniosek kierownika jednostki Policji prowadzącej poszukiwania osoby zaginionej po uprzednim stwierdzeniu zaistnienia kryteriów do jego uruchomienia. Zatwierdzony przez kierownika jednostki Policji prowadzącej poszukiwania wniosek przesyła się do CPOZ KGP oraz do wiadomości dyżurnemu właściwej komendy wojewódzkiej Policji. Decyzję o wypełnieniu i przesłaniu wniosku oraz jego zatwierdzeniu podejmuje kierownik jednostki Policji lub osoba przez niego wyznaczona. W przypadku prowadzenia postępowania przygotowawczego w związku z zaginięciem osoby małoletniej, o sporządzeniu wniosku należy niezwłocznie poinformować właściwego prokuratora. W przypadku wystąpienia wątpliwości co do zasadności wnioskowania o uruchomienie Child Alertu, kierownik jednostki Policji lub osoba przez niego wyznaczona, kontaktuje się z właściwym koordynatorem w komendzie wojewódzkiej Policji lub CPOZ KGP w celu skonsultowania dalszego toku działań.

nia. Koordynator CPOZ KGP po otrzymaniu z jednostki Policji prowadzącej poszukiwania wniosku o uruchomienie Child Alertu analizuje i potwierdza telefonicznie bądź mailem informacje uzasadniające potrzebę jego wszczęcia, a następnie powiadamia kierownika komórki właściwej do koordynacji poszukiwań i identyfikacji osób Biura Służby Kryminalnej Komendy Głównej Policji lub osobę przez niego wyznaczoną, który podejmuje decyzję o przygotowaniu komunikatu i uruchomieniu Child Alertu. Koordynator CPOZ KGP przygotowuje komunikat, i po uzyskaniu zgody na uruchomienie Child Alertu od kierownika komórki właściwej do koordynacji poszukiwań i identyfikacji osób Biura Służby Kryminalnej Komendy Głównej Policji lub osoby przez niego wyznaczonej, informuje telefonicznie oraz mailem dyżurnego Komendy Głównej Policji, który następnie rozsyła komunikat do wszystkich jednostek Policji, Komendy Głównej Straży Granicznej, Komendy Głównej Straży Pożarnej celem rozpowszechnienia go wśród podległych jednostek. Następnie koordynator CPOZ KGP uruchamia Child Alert poprzez rozesłanie komunikatu do partnerów systemu. W komunikacie o zaginięciu publikowany jest wizerunek zaginionego dziecka, podawane są jego dane oraz dane dotyczące okoliczności zaginięcia, w tym nt. domniemanego sprawcy uprowadzenia dziecka i w miarę możliwości - pojazdu jakim może się poruszać. W celu umożliwienia przekazywania Policji wszelkich informacji mogących mieć znaczenie w sprawie takiego zaginięcia uruchamiana jest specjalna linia - numer alarmowy 995.

SCHEMAT PROCEDURY CHILD ALERT

Źródło: ulotka informacyjna CHILD ALERT system alarmowy w przypadku zaginięcia dziecka

Child Alert uruchamiany jest na czas 12 godzin liczony od momentu rozesłania komunikatu o zaginionej osobie małoletniej. W trakcie trwania Child Alertu jednostka prowadząca poszukiwania może zwrócić się pisemnie bądź mailem do CPOZ KGP o dokonanie zmiany w treści komunikatu. Decyzję o wprowadzeniu zmian w komunikacie podejmuje kierownik komórki właściwej do koordynacji poszukiwań i identyfikacji osób Biura Służby Kryminalnej Komendy Głównej Policji lub osoba przez niego wyznaczona. Child Alert może zostać zakończony przed upływem 12 godzin od jego uruchomienia przez kierownika komórki właściwej do koordynacji poszukiwań i identyfikacji osób Biura Służby Kryminalnej Komendy Głównej Policji lub osobę przez niego wyznaczoną, na wniosek kierownika jednostki Policji prowadzącej poszukiwania. Child Alert zostaje odwołany poprzez rozesłanie przygotowanego przez koordynatora CPOZ KGP komunikatu do partnerów systemu. O odwołaniu Child Alertu koordynator CPOZ KGP powiadamia dyżurnego Komendy Głównej Policji telefonicznie oraz mailem. Metody wykorzystywane przez Policję podczas poszukiwań osób zaginionych są zależne od okoliczności zaginięcia oraz pozyskiwanych na bieżąco informacji. Poszukiwania terenowe prowadzone są zwykle na terenach odludnych, w związku z czym skuteczność akcji medialnych jest znikoma, ponieważ liczba ewentualnych świadków zaginięcia jest ograniczona. Z kolei Child Alert dotyczy spraw, w których istnieje możliwość zauważenia osoby zaginionej przez większą liczbę osób.

Uruchomienie systemu na skalę ogólnokrajową wymagało ogromnych nakładów organizacyjnych, finansowych i skoordynowania działań licznych instytucji. W Polsce za przygotowanie projektu od strony merytorycznej oraz samo wdrożenie go w całym kraju odpowiedzialny jest Wydział Poszukiwań i Identyfikacji Osób Biura Służby Kryminalnej Komendy Głównej Policji, który uzyskała na ten cel dofinansowanie ze środków Unii Europejskiej, w ramach programu DAPHNE III. Powołanie systemu w Polsce wynika m.in. z zaleceń Rady Unii Europejskiej, która wydała w tym celu dyspozycję dla krajów członkowskich do wprowadzenia mechanizmu ostrzeżenia o uprowadzeniu dzieci i współpracy międzynarodowej w takich przypadkach. Platforma obsługiwana jest przez ekspertów Centrum Poszukiwań Osób Zaginionych KGP, którzy na co dzień zajmują się poszukiwaniem osób zaginionych w Polsce oraz zasoby ludzkie jednostek organizacyjnych Policji. W ramach przygotowań do wprowadzenia platformy w życie stworzono odpowiednią infrastrukturę techniczną, przeszkolono policjantów, którzy będą uczestniczyć w programie, zapoznano się z doświadczeniami z działania systemu w innych państwach oraz rozpowszechniano ideę inicjatywy poprzez podnoszenie świadomości społeczeństwa na temat Child Alertu. W celu obsługi zdarzeń objętych systemem Child Alert uruchomiony został dodatkowy ogólnopolski numer alarmowy 995, pod którym można przekazywać wszelkie informacje dotyczące zaginionego dziecka. Powołany do życia program stanowi wypadkową kilku najbardziej efektywnych modeli stosowanych w innych krajach i bazuje na ich doświadczeniach w zakresie prowadzenia działań poszukiwawczych.

Komendant Główny Policji podjął działania w celu rozwoju systemu Child Alert, podpisując porozumienia z partnerami medialnymi, którzy zgodzili się nie pobierać opłat za komunikaty o zaginięciu dzieci. Przedmiotem wszystkich umów było niekomercyjne opublikowanie stosownych komunikatów o zaginięciu dziecka i uruchomieniu jego poszukiwań oraz o odwołaniu poszukiwań. W styczniu 2016 r. firma T-Mobile dołączyła w charakterze partnera - jako pierwszy w Polsce operator telefonii komórkowej – do obsługiwanego przez Policję systemu powiadamiania o zaginionych i uprowadzonych dzieciach, pn. „CHILD ALERT”. Zaangażowanie T-Mobile w projekt to działanie zgodne z ideą „Technology for good”, czyli wykorzystanie nowych technologii dla dobra społeczeństwa. T-Mobile jako pierwszy operator w Polsce, umożliwi klientom otrzymywanie powiadomień o zaginięciu dziecka. W praktyce, jeżeli pojawią się okoliczności

wskazujące na zaginięcie lub porwanie dziecka, T-Mobile wyśle do Klientów specjalny MMS (Child Alert). Będzie to przygotowany przez Policję komunikat, zawierający podstawowe dane na temat zdarzenia i zaginionego dziecka. MMS będzie wysyłany tylko i wyłącznie po ogłoszeniu poszukiwań dziecka w ramach systemu Child Alert. Komunikaty wysyłane będą tylko do tych Klientów T-Mobile, którzy wcześniej wyrazili zgodę na otrzymywanie takich powiadomień. Aby wyrazić zgodę należy wysłać bezpłatnego SMSa na numer 80040 o treści TAK lub odpowiadając na SMSa wysłanego przez operatora.

Przy tej okazji zaprezentowany został wspólny projekt edukacyjno-informacyjny „Widzę, słyszę, reaguję”, dedykowany problematyce zaginięć dzieci i jednocześnie mający na celu podnoszenie świadomości społecznej w tym zakresie. Pomysł zrealizowania kampanii pojawił się podczas wspólnych spotkań przedstawicieli Policji oraz firmy T-Mobile, przy okazji uzgadniania zasad współpracy w ramach systemu Child Alert. Projekt „Widzę, słyszę, reaguję” to wspólna akcja społeczna operatora oraz Komendy Głównej Policji, skierowana głównie do rodziców/opiekunów dzieci. Zależy nam na tym aby dzięki zaplanowanym w ramach projektu wielomiesięcznym działaniom zwrócić uwagę na to, jak istotną rolę w zapobieganiu zaginięciom dzieci odgrywa każdy z nas i jak wiele każdy z nas może zrobić aby pomóc w szybkim odnalezieniu zaginionego dziecka. Łącząc ogromny potencjał komunikacyjny jaki niesie ze sobą firma T-Mobile oraz wiedzę i doświadczenie Policji, jako instytucji wiodącej w poszukiwaniach zaginionych osób, istnieje szansa na istotne ograniczenie skali tego niepokojącego zjawiska, jakim są zaginięcia dzieci. Jednym z pierwszych etapów projektu jest dystrybucja ulotek edukacyjnych, zawierających informacje nt. jak nie dopuścić do zaginięcia dziecka oraz co należy zrobić, kiedy dziecko zaginie. Dodatkowym elementem ulotki będzie plastikowa dwustronna karta informacyjna dla rodziców na wzór karty bankomatowej, na której w tzw. przysłowiowej pigułce umieszczono najważniejsze informacje przydatne w kontekście zaginięcia dziecka. Prząd karty – podstawowe zasady, których przestrzeganie może zapobiec zaginięciu, rewers – najistotniejsze kroki, jakie należy podjąć i o czym pamiętać, kiedy nasze dziecko zaginie. Dodatkowo na stronach www.childalert.pl oraz www.firma.t-mobile.pl/child-alert będzie można znaleźć informacje na temat zjawiska zaginięć małoletnich w Polsce, w tym dane statystyczne, ponadto materiały edukacyjne do pobrania przez rodziców nauczycieli i uczniów a także wszystkie zainteresowane osoby.

24 listopada 2015 r., Centrum Poszukiwań Osób Zaginionych KGP uruchomiło system Child Alert w związku z zaginięciem, 3,5-letniego chłopca mieszkającego w Radomiu. Dziecko zostało uprowadzone na oczach swojej matki we wczesnych godzinach porannych spod klatki bloku, w którym mieszkało. W sprawie od początku było wiadomo, że dokonano uprowadzenia chłopca, a sprawcy oddalili się samochodem w nieznanym kierunku. W związku powyższym nie podjęto poszukiwań terenowych. Pomimo, że wdrożony niezwłocznie alert do chwili obecnej nie przyniósł efektu w postaci odnalezienia chłopca, należy podkreślić, że informacje zebrane przez Policję czasie, kiedy system był aktywny, umożliwiły ustalenie wielu istotnych faktów w tej sprawie. Uzyskane dane pozwoliły nie tylko na odtworzenie prawdopodobnego przebiegu zdarzenia ale także ukierunkowały poszukiwania zaginionego dziecka dając funkcjonariuszom Policji istotne wskazówki co do losu chłopca. W świetle tych informacji należy podkreślić, że uruchomiony po raz drugi w 2015 roku system Child Alert, przyniósł wymierny efekt i okazał się niezwykle przydatnym i skutecznym narzędziem w rękach policjantów prowadzących poszukiwania zaginionego dziecka. Warto także zwrócić uwagę na zaangażowanie społeczeństwa i chęć pomocy w odnalezieniu zaginionego dziecka. W ciągu 12 godzin alertu na alarmowy numer 995 zadzwoniło 713 osób. Duża część przekazanych informacji okazała

się ważna i pomocna dla prowadzenia czynności poszukiwawczych i pozwalała na bieżącą weryfikację prowadzonych działań. Dzięki niezwyklej aktywności wielu osób udało się ustalić sporo istotnych dla sprawy wątków. Dziecko odnaleziono 4 grudnia 2015 roku na terenie innego województwa.

Po raz pierwszy system zadziałał 15 kwietnia 2015 roku w związku z zaginięciem 10-letniej dziewczynki w województwie zachodniopomorskim. W początkowym etapie prowadzonych poszukiwań bezpośrednio po zgłoszeniu zaginięcia zaangażowano 30 policjantów», grupy ratownicze, 6 psów do poszukiwań, śmigłowiec i Mobilne Centrum Wsparcia Poszukiwań KGP. Na miejsce działań udał się także koordynator ds. poszukiwań z Wydziału Kryminalnego KWP w Szczecinie. W jednostce poszukującej, po otrzymaniu zawiadomienia o zaginięciu dziewczynki został ogłoszony alarm dla całej jednostki celem prowadzenia działań poszukiwawczych. Dokonano penetracji okolic miejsca zamieszkania zaginionej, jednocześnie prowadzone były działania operacyjne w wyniku których ujawniono, iż została uprowadzona i wywieziona samochodem w nieznanym kierunku. W tej sytuacji kontynuowanie działań poszukiwawczych w bezpośredniej okolicy miejsca zdarzenia uznano za mało skuteczne, wobec czego zdecydowano o uruchomieniu ogólnokrajowej akcji medialnej. Dzięki współpracy z partnerami zagranicznymi komunikat trafił również na teren Niemiec, gdzie wkrótce świadek zauważył samochód sprawcy i powiadomił o tym fakcie niemiecką Policję, co w konsekwencji doprowadziło do odnalezienia uprowadzonego dziecka. Dodatkowo, komunikat został również rozpowszechniany przez Amber Alert Europe, Amber Alert Holandii i Amber Alert Słowacji. Dzięki szybkiej reakcji mediów, dużemu odzewowi społecznemu a także sprawnym i skutecznym działaniom Policji i innych służb dziecko zostało odnalezione już w kilka godzin po ogłoszeniu alertu, a sprawca uprowadzenia został zatrzymany.

7. Profilowanie zachowań dzieci z dysfunkcjami psychicznymi

W literaturze kryminalistycznej wskazuje się, że profilowanie stało się w ostatnich latach ważną częścią świadomości społecznej, głównie za sprawą mediów, które wykorzystując sensacyjny charakter wydarzeń wykreowały wizerunek profilerów jako ekspertów, którzy z niemal stuprocentową skutecznością rozwiązują najbardziej zawiłe zagadki kryminalne. Choć profilowanie kojarzyć się będzie znacznie częściej z czynnościami wykrywczymi w przypadku seryjnych zabójstw, napaści seksualnych i podpałek, w celu typowania cech nieznanego przestępcy, to sama metoda okazuje się być równie przydatna w przypadku określenia miejsca poruszania się (przebywania) osoby zaginionej. Profilowanie kryminalne, aby być pomocne w działaniach organów ścigania, musi wykraczać poza wąskie ujęcie psychologiczne sprowadzające się wyłącznie do opisu cech. W profilu należy uwzględnić możliwe cechy osobowościowe i fizyczne sprawcy, cechy społeczne, a nawet demograficzne. Sam profil nie ma właściwości identyfikacji indywidualnej – bardziej opisuje pewien typ osób mogących dopuścić się popełnienia danego czynu⁵⁶. W przypadku zaginięcia osoby organ ścigania bierze również pod uwagę motyw kryminalny (porwanie, uprowadzenie, zabójstwo) i dokonuje profilowania sprawcy, jeśli poszlaki na to wskazują. Jednakże w przypadku „zwykłych” zaginięć kiedy to wyklucza się motyw kryminalny i prowadzi tylko działania poszukiwawcze w terenie (a nie rozpoznawczo- operacyjne) profilowanie będzie skupione na osobie zaginionej. Tak więc, skoro celem profilu kryminalnego

⁵⁶ J. Gołębiowski, K. Grochowska, Profilowanie kryminalne na potrzeby sądu. Kontrowersje wokół przydatności, E-Wydawnictwo. Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa. Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego 2014; B. Lach, Profilowanie kryminalistyczne. Warszawa, 2014; J. Gołębiowski, Profilowanie kryminalne, Warszawa 2008; M. Ciosek Mieczysław, Psychologia sądowa i penitencjarna, PWN, 2001.

jest dostarczenie śledczym takich informacji na temat sprawcy, które pomogą w ustaleniu jego tożsamości i zatrzymaniu go, tak w przypadku profilowania osób zaginionych będzie dostarczenie takich informacji na temat osoby zaginionej, które pomogą w ustaleniu jej miejsca pobytu.

W profilowaniu osób zaginionych duże znaczenie ma praca psychologiczna (w szczególności w typowaniu określonych zachowań osób z zaburzeniami). Dzięki niej można określić drogę, a następnie wybór miejsca osoby zaginionej. Zaburzenia określane są jako „zespoły zachowań i/lub objawów, które powodują cierpienie i zaburzają indywidualne funkcjonowanie chorego”⁵⁷. Większość tych nieprawidłowości uwarunkowana jest wieloma czynnikami patogenetycznymi, co ma szczególne znaczenie w przypadku dzieci. Psychika dzieci różni się od psychiki dorosłego, ponieważ u dziecka trwa proces dynamicznego rozwoju, kończący się w okresie dorosłości.

7.1. Autyzm

Autyzm dziecięcy jest poważnym, całościowym zaburzeniem rozwoju, którego pierwsze objawy są zauważalne już w ciągu pierwszych trzech lat życia (tzw. CZR lub PDD). PDD to grupa schorzeń dotyczących opóźnień w rozwoju wielu podstawowych umiejętności, a w szczególności zdolności do poznawania innych, komunikowania się oraz używania wyobraźni. Obejmuje wiele sfer funkcjonowania dziecka, a przede wszystkim interakcję społeczną i komunikację.

Pomimo tego, że nie istnieje typowy rodzaj lub typowe autystyczne dziecko, a różnice w zachowaniu dzieci są ogromne, to można sformułować najczęściej występujące objawy w postaci:

1. zaburzenia rozumienia i ekspresji mowy,
2. zaburzona umiejętność nawiązywania relacji społecznych,
3. zaburzona sfera zabawy,
4. nadwrażliwość zmysłowa,
5. tiki (ruchowe, głosowe, inne),
6. inne zaburzenia zachowania i emocji (np. jękanie, mowa bezładna, moczenie się, stereotypie ruchowe, i inne)⁵⁸.

Powyższe zaburzenia wpływać będą na sposób zachowania zaginionego dziecka autystycznego, które możemy określić jako wzorcowe, powtarzające się i stereotypowe. Mogą to być w związku z tym:

1. Przemieszczanie się w obrębie znanej sobie okolicy - jeśli dziecko nie poruszało się poza jakiś określony teren to i w sytuacji zaginięcia nie pójdzie;
2. Nadwrażliwość na bodźce - będzie się chować ono przed hałasem i dodatkowymi bodźcami;
3. Brak umiejętności rozpoczęcia rozmowy - jeśli się zgubi, nie zapyta o drogę;
4. Problem z wykorzystywaniem informacji otrzymywanych od innych - nawet jeśli ktoś powie, wskaże drogę to dziecko nie będzie umiało z tej informacji skorzystać;
5. Nie boi się zagrożeń, może mieć obniżony próg bólu - nie zareaguje jeśli się skaleczy, nie będzie unikać niebezpieczeństw;
6. Może podążać w kierunku wody, punktów świetlnych (np. interesuje je migotanie wody, światła między liśćmi drzew);
7. Nie zareaguje na nawoływanie.

⁵⁷ A. Bilikiewicz, J. Landowski, P. Radziwiłowicz, *Psychiatria...*, op. cit., s. 18.

⁵⁸ A. Bilikiewicz, J. Landowski, P. Radziwiłowicz, *Psychiatria...*, op. cit., s. 202.

W wywiadzie, który powinien zostać przeprowadzony przez osoby zaangażowane w akcje poszukiwawczą, powinny zostać uwzględnione następujące pytania i informacje⁵⁹:

1. Czy mówi i w jakim stopniu? Czy zna swoje imię? W zależności od nasilenia zaburzenia może być zupełnie niezdolne do kontaktu, przy mniejszym nasileniu możliwy może być powierzchowny kontakt?
2. Jaki jest stopień samodzielności? Czy potrafi posługiwać się pieniędzmi, korzysta z komunikacji publicznej?
3. Czy wydarzyło się coś, co zaburzyło ustalony porządek dnia? Dzieci są bardzo przywiązane do obowiązującego porządku dnia, należy dopytać czy zdarzyło się coś, co zaburzyło ten porządek?
4. Jak wyglądał harmonogram na dany dzień? Jak reaguje na zmiany w rutynowych czynnościach, dziecko może chcieć wrócić do jakiegoś punktu?
5. Czym się interesuje, co przyciąga jego uwagę? Często fascynuje je woda, światło, refleksy świetlne, błyski, transport - ciężarówki, zegary. Może mieć bardzo specyficzne zainteresowania.
6. Czego się boi? Jak reaguje na obcych ludzi, psy, światła, hałas.
7. Jak reaguje na zranienie i ból? Może mieć obniżony próg bólu - wtedy mimo zranienia może nie odczuwać bólu zbyt dokuczliwie i iść dalej.
8. Czy ma jakiś charakterystyczny sposób poruszania, np. chodzi na palcach, dwa kroki do przodu i jeden do tyłu? To być może pomoże w oszacowaniu odległość jaką mogło pokonać.
9. Czy ma jakąś ulubioną kreskówkę, bajkę, którą ciągle ogląda? Prawdopodobne jest, że uda się w miejsce o którym była mowa w bajce lub zechce powtórzyć jej scenariusz, to co robią bohaterowie.
10. Czy przy trasie, którą chodzi z opiekunem, są jakieś budowle? Takie miejsca (podobnie jak pojazdy, pociągi) przyciągają uwagę i dziecko mogło się tam udać.
11. Czy zdarzyły się wcześniej zaginięcia? W jakich okolicznościach zaginęło i w jakich się odnalazło? - miejsce, czas trwania, co się z nim działo podczas nieobecności, kto je odnalazł?

Dziecko autystyczne nie jest realistyczne i adekwatne w relacjach. Wiele dzieci dąży do kontaktów z innym, zaczepia ludzi, mówi do nich, ciągnie za ręce, nakłania do jakiejś czynności, ale najczęściej na własnych warunkach. Dlatego komunikacja z dzieckiem z autyzmem powinna się opierać na następujących zachowaniach wzorcowych:

1. krótkie wypowiedzi dostosowane do umiejętności komunikacyjnych dziecka,
2. ograniczenie kontaktu fizycznego,
3. ograniczenie dodatkowych bodźców (zwłaszcza dźwiękowe) poszukiwania bez nawiązywania, bez sygnałów dźwiękowych.

7.2. Zespół Aspergera

Zespół Aspergera, zwany czasami także zaburzeniem Aspergera, jest rodzajem całościowego zaburzenia rozwojowego, które należy do spektrum autyzmu. Specjaliści określają je jako łagodniejsze przypadki autyzmu wczesnodziecięcego. Osoby z zespołem Aspergera, podobnie

⁵⁹ Zaginięcia. Profil zachowań osób z dysfunkcjami psychicznymi. Broszura informacyjna Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, Centrum Poszukiwań Osób Zaginionych Komenda Główna Policji, Fundacja ITAKA - Centrum Poszukiwań Ludzi Zaginionych.

jak osoby z autyzmem, mają tendencję do wycofywania się z kontaktów społecznych, ale cierpią bardziej, bo zależy im na przyjaźniach. Choroba ta jest diagnozowana zazwyczaj w wieku dziecięcym. Pomimo że zespół Aspergera jest podobny pod pewnymi względami do autyzmu – innej, bardziej dotkliwej choroby CZR – istnieją między nimi pewne istotne różnice. Dzieci z zespołem Aspergera zwykle funkcjonują lepiej niż te chore na autyzm. Ponadto, dzieci z zespołem Aspergera mają zazwyczaj poziom inteligencji na poziomie zbliżonym do normalnego oraz prawie normalnie rozwijają zdolności językowe, choć mogą u nich z wiekiem rozwijać się także problemy z komunikacją z innymi osobami.

Typowe objawy zaburzenia Aspergera to:

1. Problemy z umiejętnością życia w społeczeństwie: dzieci z zespołem Aspergera mają na ogół trudności w interakcji z innymi i często czują się nieswojo w kontaktach z innymi ludźmi. Na ogół nie nawiązują łatwo przyjaźni. Mają także trudności w inicjowaniu i prowadzeniu rozmowy.
2. Ekscentryczne lub powtarzające się zachowania: u dzieci z tą chorobą mogą rozwijać się dziwne, powtarzające się ruchy, takie jak wykręcanie ręki lub palców.
3. Niestandardowe rutyny i rytuały: dziecko z zespołem Aspergera może stosować pewne rytuały, z których nie chce zrezygnować. Może to być na przykład codzienne ubieranie odzieży w określonej kolejności.
4. Trudności komunikacyjne: osoby z zespołem Aspergera mają problem w nawiązaniu kontaktu wzrokowego podczas rozmowy z inną osobą. Mogą mieć również trudności z korzystaniem z mimiki, gestykulacji oraz zrozumieniem języka ciała. Osoby te mają także tendencję do nierozumienia kontekstu zdania oraz są bardzo dosłowne w swoich wypowiedziach.
5. Ograniczony zakres zainteresowań: dziecko z zespołem Aspergera może rozwijać intensywne, niemal obsesyjne zainteresowanie wybranymi przez siebie, niestandardowymi obszarami zainteresowań, takimi jak pogoda, statystyki sportowe czy nawet mapy.
6. Problemy z koordynacją: ruchy dzieci z zespołem Aspergera mogą wydawać się dziwne i niezdarne.
7. Nieprzeciętne umiejętności, talent: wiele dzieci dotkniętych tą chorobą jest wyjątkowo utalentowanych lub uzdolnionych w takich dziedzinach jak muzyka czy matematyka⁶⁰.

W zebranych wywiadzie powinny być uwzględnione następujące informacje:

1. Czym szczególnie się interesuje? Gdzie w pobliżu są interesujące go rzeczy?
2. Czy będzie potrafiło dotrzeć do miejsca, które jest w jego zainteresowaniu?
3. W jakim miejscu najchętniej przebywa?
4. Czy coś nowego wydarzyło się w jego życiu?

Zachowanie dziecka z zespołem Aspergera będzie charakteryzować sztywne postępowanie według założonego planu - jeśli coś było zaplanowane to będzie dążyło do tego, żeby toczyło się zgodnie z planem, nie przyjmuje do wiadomości nieprzewidzianych trudności. Jeśli coś zaburzyło rytm dnia to dziecko się zirytuje i sobie gdzieś pójdzie. Potrafi przemieszczać się na duże odległości, gdyż procesy poznawcze i inteligencja nie są zaburzone. Dziecko takie również charakteryzuje brak umiejętności odczytywania kontekstu społecznego - nie będzie rozumiało, że wszyscy się o niego martwią.

⁶⁰ CHOROBY I ZABURZENIA ZESPÓŁ ASPERGERA <http://leczymysie.pl/zespol-aspergera-objawy-leczenie/>

Komunikacja służb ratowniczych, które dotarły do dziecka z zespołem Aspergera powinna uwzględniać następujące czynniki:

1. Komunikaty muszą odwoływać się do konkretów (NIE mówimy, że „wracamy do domu, bo mama się martwi”; tylko „wracamy do domu, bo jest pora kolacji”);
2. Rozmowa na temat zainteresowań znacząco uspokaja dziecko - dlatego warto zebrać wywiad i wiedzieć, czym się interesuje;
3. Wszystko komunikujemy słownie – nie używamy gestów, czy niejasnych słów⁶¹.

7.3. Upośledzenie umysłowe

Upośledzenie umysłowe jest grupą zaburzeń psychicznych, których wspólną cechą jest znacznie mniejsza od przeciętnej sprawność intelektualna, a także istotnie mniejsza od przeciętnej zdolność przystosowania społecznego jednostki (w szczególności obniżona jest samodzielność i odpowiedzialność). W upośledzeniu umysłowym stwierdza się nie tylko istotnie niższy niż przeciętny poziom funkcjonowania procesów poznawczych, intelektualnych i wykonawczych, ale także procesów emocjonalnych. Zależnie od norm kulturowych i oczekiwań wobec osób badanych iloraz inteligencji mniej lub bardziej oddaje nasilenie upośledzenia umysłowego. Najczęściej zdarzającą się anomalią jest zespół Downa, zespół Pataua, zespół Edwardsa, zespół Turnera, czy zespół Klinefeltera⁶².

Istotne znaczenie dla pełnego obrazu dziecka upośledzonego umysłowo w stopniu lekkim zgodnie z tezą jedności psychiki i motoryki mają informacje zarówno o jego procesach orientacyjno-poznawczych obejmujących myślenie, spostrzeganie, uwagę, pamięć, wyobrażenia i mowę, jak również o procesach emocjonalno-motywacyjnych, oraz o dojrzałości społecznej.

Myślenie pozostaje w fazie myślenia konkretno-wyobrażeniowego, charakterystycznej dla wcześniejszych stadiów rozwoju, odpowiada cechom myślenia i rozumowania przedoperacyjnego. Dzieci upośledzone w stopniu lekkim potrafią dokonywać pewnych operacji logicznych, takich jak: klasyfikacja, szeregowanie, dodawanie, mnożenie, przyporządkowanie. Wymienione operacje dokonują pod warunkiem odwołania się do konkretnego. Najbardziej upośledzony jest rozwój myślenia abstrakcyjnego, brak jest wyższych form myślenia. Charakterystyczna jest nieudolność syntetycznego ujmowania zdobytych wiadomości i wiązania ich w logiczną całość, a stąd wpływa ubóstwo wnioskowania i sądów.

Spostrzeganie cechuje synkretizm, globalne ujmowanie faktów, zjawisk, obserwowanych obiektów poznania. Zakres spostrzegania jest wąski, tj. w tym samym czasie dziecko lekko upośledzone umysłowo spostrzega mniej przedmiotów niż dziecko z rozwojem prawidłowym. Zaburzenia spostrzegania wiążą się z niedojrzałością percepcyjną, ze słabo rozwiniętą funkcją analizy i syntezy.

Uwaga w lekkim upośledzeniu umysłowym jest głównie mimowolna, choć wraz z wiekiem i nauczaniem wzrasta trwałość uwagi dowolnej. Uwaga często bywa rozproszona i przyciągana przez bodziec intensywniejszy lub niezwykły, co jest spowodowane trudnościami w dłuższym koncentrowaniu się na określonym przedmiocie lub czynności. Psychologowie wskazują również na małą podzielność uwagi upośledzonych umysłowo oraz znaczne rozproszenie, wzmożone występowanie odruchu orientacyjnego.

⁶¹ Zaginięcia. Profil zachowań osób z dysfunkcjami psychicznymi. Broszura informacyjna Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, Centrum Poszukiwań Osób Zaginionych Komenda Główna Policji, Fundacja ITAKA - Centrum Poszukiwań Ludzi Zaginionych.

⁶² A. Bilikiewicz, J. Landowski, P. Radziwiłowicz, Psychiatria. Repetytorium. Warszawa, 1999, s. 187.

Wyobrażenia powstają poprzez wznawianie w korze mózgowej śladów powstałych po działaniu poprzednich bodźców. U dzieci upośledzonych umysłowo wyobrażenia są bardzo powierzchowne. Pamięć jest słabo rozwinięta, co przejawia się w trudnościach z zapamiętywaniem i odtwarzaniem. Nowy materiał przyswajany jest bardzo wolno i wymaga wielokrotnych powtórzeń. Zaburzona jest głównie pamięć logiczna, mniej zaś mechaniczna.

Mowa w upośledzeniu lekkim często pod względem formy i składni nie różni się od mowy dzieci w normie intelektualnej. Jest tylko uboga w pojęcia abstrakcyjne, ze względu na trudności w przyswajaniu i rozumieniu ich sensu. Ogólnie jednak stwierdza się uboższy zasób słów przy przewadze słownictwa biernego nad czynnym.

Emocje upośledzonych umysłowo charakteryzują się sztywnością oraz małym zróżnicowaniem. Słabo jest rozwinięta zdolność opanowywania popędów, występuje niedorozwój uczuć wyższych, związany z brakiem zdolności do rozumienia pojęć abstrakcyjnych. Brak jest przeżyć emocjonalnych, wiążących się z zainteresowaniami i działalnością poznawczą. Inną cechą charakterystyczną jest nieadekwatność emocji, która związana jest z brakiem możliwości odróżniania przez dzieci upośledzone spraw istotnych od błahych⁶³.

Klasyfikacja medyczna obejmuje cztery stopnie upośledzenia umysłowego:

1. Upośledzenie umysłowe lekkie

Osoba jest w stanie samodzielnie funkcjonować, ma zdolność posługiwania się mową do codziennych potrzeb. Trudności dotyczą nauki czytania i pisania. Większość osób jest potencjalnie zdolna do pracy wymagającej praktycznych umiejętności. Może występować niedojrzałość emocjonalna i społeczna czyniąca tę osobę niezdolną do założenia rodziny i dopasowania się do norm kulturowych. Wykazuje niedojrzałość społeczną.

2. Upośledzenie umysłowe umiarkowane

Możliwości w zakresie samoobsługi i umiejętności ruchowych są ograniczone, osoba wymaga pomocy innych osób przy codziennych czynnościach. Posiada ograniczone możliwości porozumiewania się. Pracę i zadania może wykonywać pod nadzorem. Jest zależna od opieki innych osób, ale zazwyczaj jest w stanie się przemieszczać i jest aktywna fizycznie. Potrafi nawiązać kontakt społeczny w podstawowym zakresie. Często upośledzeniu towarzyszy padaczka, wady neurologiczne i fizyczne.

3. Upośledzenie umysłowe znaczne

Osoba z bardzo ograniczoną możliwością poruszania się. Zazwyczaj występują wyraźne uszkodzenia kończyn oraz nieprawidłowości w rozwoju układu nerwowego. Zaburzenia są podobne jak w stopniu umiarkowanym, jednak bardziej nasilone.

4. Upośledzenie umysłowe głębokie

Osoba ma poważne ograniczenia zdolności rozumienia i wykonywania poleceń. Zazwyczaj nie porusza się, wymaga pełnej obsługi, komunikuje się jedynie w podstawowy niewerbalny sposób. Występują ciężkie wady neurologiczne, wady fizyczne upośledzające poruszanie się, padaczka, uszkodzenia wzroku i słuchu.

⁶³ Charakterystyka dziecka lekko upośledzonego umysłowo, <https://www.logopedia.net.pl/artykuly/26/charakterystyka-dziecka-lekko-uposledzonego-umyslowo.html>, zob. również M. Kościelska, Upośledzenie umysłowe a rozwój społeczny, PWN, Warszawa 1984, s. 262; J. Głodkowska, Poznanie ucznia szkoły specjalnej, WSiP, Warszawa 1999, s. 55; J. Polkowska, Praca rewalidacyjna z dziećmi upośledzonymi umysłowo w szkole życia, WSiP, Warszawa 1994.

W praktyce poszukiwawczej, jeśli zaginie osoba upośledzona umysłowo, będzie to dotyczyć zazwyczaj stopnia lekkiego i umiarkowanego. W takiej sytuacji niezbędne będzie ustalenie następujących informacji:

1. stopień upośledzenia osoby (czy zna swoje imię i nazwisko, adres? czy rozpoznaje otoczenie?),
2. stopień samodzielności (czy potrafi korzystać z pieniędzy, czy ma jakieś przy sobie?),
3. choroby i zaburzenia towarzyszące (omamy, urojenia, depresja, padaczka, zaburzenia ruchowe),
4. strefa poruszania się osoby (w jakich granicach się przemieszcza, jaki teren zna, gdzie przebywa, jak dobrze zna teren, w którym zaginęła, czy gdzieś pracowała - jak się przemieszczała. Jak się zachowa w nieznanym otoczeniu - czy potrafi się odnaleźć, zapamiętać punkty orientacyjne?),
5. ulubione miejsca i czynności,
6. dystans, który jest w stanie pokonać samodzielnie (ustalić jaki dystans pokonuje zazwyczaj każdego dnia, jaki najdłuższy przeszła w ciągu ostatnich 3 miesięcy, jaki jest najdłuższy prawdopodobny),
7. reakcja na otoczenie (reakcja na obce osoby, na bliskich, hałas, psy, policjantów, nawoływanie, czego się boi - wody, ciemności, lasu, samochodów itp. - jak reaguje?),
8. czy zwraca się do innych o pomoc, czy jest otwarta do kontaktu?,
9. czy przechodziła trening umiejętności radzenia sobie gdy znajdzie się w obcym miejscu,
10. czy potrafi korzystać z transportu publicznego?,
11. sposób komunikacji,
12. przyjmowane leki.

Wzorzec zachowań to mieszanka zachowań dziecka i osoby z otępieniem. Osoby dorosłe upośledzone zachowują się jak osoby z otępieniem. Zachowanie dzieci upośledzonych umysłowo charakteryzuje się impulsywnością, brakiem przemyślenia, konsekwencji i przewidywania. Sposób działania i reagowania zależy przede wszystkim od ich temperamentu. Dzieci upośledzone umysłowo wykazują brak inicjatywy i samodzielności, łatwo ulegają sugestii, charakteryzują się biernością, słabą ruchliwością psychiki i słabym krytycyzmem. W związku z tym w przypadku zaginięcia osoba z upośledzeniem umysłowym:

1. Nie będzie reagować na nawoływanie. Nie nawiąże kontaktu z otoczeniem.
2. Będzie się przemieszczać bez żadnego celu, w sposób chaotyczny i nieprzewidywalny.
3. Rzadko odejdzie poza najbliższy teren, będzie się poruszać wzdłuż dróg, może szukać schronienia w krzakach itp.
4. Z dużym prawdopodobieństwem będzie podążać w kierunku wody.
5. Może dążyć do ulubionego obiektu.
6. Będzie potrafiła przetrwać w terenie jedynie krótki czas.

Z tego powodu dla ratowników ważne jest aby po odnalezieniu takiej osoby ograniczyć jej dodatkowych bodźców i unikać gwałtownych gestów. Do takiej osoby należy podejść z przodu, komunikować się w wyraźnie i krótko w postaci prostych i konkretnych poleceń⁶⁴.

⁶⁴ Zaginięcia. Profil zachowań osób z dysfunkcjami psychicznymi. Broszura informacyjna Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, Centrum Poszukiwań Osób Zaginionych Komenda Główna Policji, Fundacja ITAKA - Centrum Poszukiwań Ludzi Zaginionych.

System poszukiwania dzieci zaginionych jest jednym z przykładów bardzo ścisłej współpracy opartej na zaufaniu policji wobec społeczności lokalnych. Współpraca ta, oparta w dużej mierze na rozwoju infolinii oraz numerów interwencyjnych, oprócz bardziej efektywnego gromadzenia danych dotyczących zaginionych dzieci, może być traktowana jako część bardziej ogólnego i całościowego podejścia do problemu. Dzięki temu organy ścigania, agencje rządowe oraz wyspecjalizowane organizacje zajmujące się dziećmi mogą podjąć skoordynowane działania w celu zapewnienia ochrony wszystkim zaginionym dzieciom bez względu na wiek, płeć lub narodowość.

Ze względu na rozbieżności systemów poszukiwań, na podstawie podejmowanych wspólnych działań powinny być opracowywane zalecenia doskonalące istniejące systemy. Głównymi ich adresatami powinny być organy ścigania oraz instytucje i organizacje zajmujące się ochroną. Z drugiej strony, organizacje posiadające mandat do działania na rzecz ochrony dzieci powinny być również głęboko zainteresowane w skutecznym wprowadzaniu wszystkich zaleceń oraz inicjować działania w kierunku uskuteczniania rejestrowania i przetwarzania informacji o zaginionych dzieciach.

Rozdział IV

Procedury Państwowej Straży Pożarnej

W zakresie specjalistycznego ratownictwa poszukiwawczo-ratowniczego ratowanie życia stanowi priorytet. Celem działania Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego (KSRG) jest ochrona życia, zdrowia, mienia lub środowiska poprzez walkę z pożarami lub innymi klęskami żywiołowymi, ratownictwo techniczne, ratownictwo chemiczne, ratownictwo ekologiczne, oraz ratownictwo medyczne⁶⁵. Zadania te realizowane są przez takie jednostki jak Państwową Straż Pożarną, inne jednostki ochrony przeciwpożarowej, o jakich mowa w art. 15 ustawy o ochronie przeciwpożarowej, włączone do KSRG, inne służby, inspekcje, straże, instytucje oraz podmioty, które dobrowolnie w drodze umowy cywilnoprawnej zgodziły się współdziałać w akcjach ratowniczych. Podmioty te na obszarze powiatu realizują podstawowe czynności ratownicze oraz specjalistyczne czynności ratownicze - w przypadku, gdy posiadają na terenie powiatu siły i środki umożliwiające podjęcie tych czynności (§ 5. 1.).

Ze względu na posiadany sprzęt, wyszkolenie i możliwości realizacji zadań wprowadza się następujący podział zobowiązań i kompetencji w działaniach poszukiwawczo-ratowniczych w zakresie:

1. podstawowym - obejmującym czynności ratownicze wykonywane przez wszystkie jednostki ratowniczo-gaśnicze Państwowej Straży Pożarnej, a także przez inne jednostki ochrony przeciwpożarowej lub inne podmioty deklarujące gotowość operacyjną i zdolność do realizacji zadań według posiadanych możliwości organizacyjno-sprzętowych i wyszkolenia, w systemie całodobowym i całorocznym;
2. specjalistycznym - realizowany przez specjalistyczne grupy poszukiwawczo-ratownicze organizowane przez Państwową Straż Pożarną i inne podmioty, których wyposażenie i wyszkolenie ratowników pozwala realizować w systemie całodobowym i całorocznym podstawowe i specjalistyczne czynności ratownicze na terenie kraju;
3. specjalistycznym w pomocy międzynarodowej realizowany przez specjalistyczną grupę poszukiwawczo-ratowniczą (USAR Poland) poza granicami kraju.

Analizę zabezpieczenia operacyjnego na obszarze powiatu w zakresie realizowania podstawowych czynności ratowniczych przez podmioty KSRG opracowują komendanci powiatowi (miejscy), a na obszarze województwa komendanci wojewódzcy Państwowej Straży Pożarnej, z uwzględnieniem czasów przybycia i liczby zdarzeń i liczby mieszkańców (§ 9 i 10).

KSRG w zakresie ratownictwa technicznego obejmuje planowanie, organizowanie i realizację działań ratowniczych niezbędnych do poszukiwania i dotarcia do zagrożonych lub poszkodowanych osób oraz zwierząt, a także zmniejszenia lub likwidacji zagrożenia dla życia, zdrowia, mienia lub środowiska (§ 15. 1.). Działania ratownicze z zakresu ratownictwa technicznego, w zakresie wynikającym z planu ratowniczego, prowadzą podmioty KSRG

⁶⁵ Art.14.1. ustawy z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej Dz.U.2009.178.1380 j.t.

z uwzględnieniem ich wyposażenia w sprzęt specjalistyczny i środki ochrony indywidualnej, oraz w szczególności:

- 1) specjalistyczne grupy poszukiwawczo-ratownicze Państwowej Straży Pożarnej i innych podmiotów KSRG będących jednostkami ochrony przeciwpożarowej;
- 2) specjalistyczne grupy ratownictwa wysokościowego Państwowej Straży Pożarnej i innych podmiotów KSRG będących jednostkami ochrony przeciwpożarowej;
- 3) specjalistyczne grupy ratownictwa wodno-nurkowego Państwowej Straży Pożarnej i innych podmiotów KSRG będących jednostkami ochrony przeciwpożarowej;
- 4) specjalistyczne grupy ratownictwa technicznego Państwowej Straży Pożarnej i innych podmiotów KSRG będących jednostkami ochrony przeciwpożarowej⁶⁶.

W celu ujednoczenia zasad planowania i organizacji działań poszukiwawczo-ratowniczych podczas działań na terenie kraju jak również przygotowania specjalistycznej grupy poszukiwawczo-ratowniczej USAR Poland do działań poza granicami kraju opracowano Zasady organizacji działań poszukiwawczo-ratowniczych w krajowym systemie ratowniczo-gaśniczym⁶⁷.

Fot. AW

1. Historyczne uwarunkowania organizacji grup poszukiwawczo-ratowniczych

Zainteresowanie działalnością Grup Poszukiwawczo Ratowniczych było wynikiem udziału polskich strażaków w roku 1993 w międzynarodowych ćwiczeniach grup ratowniczych w Austrii zorganizowanych pod patronatem ONZ. W ćwiczeniach tych udział brały Grupy Poszukiwawczo-Ratownicze, w których główną rolę odgrywają psy ratownicze. W tym czasie Państwowa Straż Pożarna nie dysponowała specjalistycznymi sekcjami poszukiwawczo-ratowniczymi, wspieranymi przez psy ratownicze. W związku z tym w Jednostce Ratowniczo-Gaśniczej

⁶⁶ Rozporządzenie MSWiA z dnia 18 lutego 2011 r. w sprawie szczegółowych zasad organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego (Dz. U. z dnia 3 marca 2011 r.).

⁶⁷ Zasady organizacji działań poszukiwawczo-ratowniczych w krajowym systemie ratowniczo-gaśniczym, Warszawa, lipiec 2013 r.

Państwowej Straży Pożarnej w Nowym Sączu pojawiła się inicjatywa szkolenia psów w kierunku wykorzystania ich do działań podczas katastrof budowlanych. Pierwsze kroki w ich szkoleniu rozpoczęto poprzez współpracę z Górskim Ochotniczym Pogotowiem Ratunkowym, które zajmowało się szkoleniem psów lawinowych.

W styczniu 1994 roku z inicjatywy dowódcy JRG PSP w Nowym Sączu, Macieja Haloty oraz działaczy samorządowych Urzędu Gminy Chelmiec została powołana Sekcja Ratowniczych Psów Poszukiwawczych przy Ochotniczej Straży Pożarnej w miejscowości Niskowa z 6 psami. Sekcji takiej nie można było wówczas powołać w PSP, ze względu na brak uwarunkowań prawnych. Wraz z nowelizacją ustawy o PSP w 1997, zaistniała możliwość powołania Grupy Poszukiwawczo Ratowniczej w strukturach JRG. Komendant Główny wydał zarządzenie, w którym zostały szczegółowo określone zasady wykorzystania psów ratowniczych w Państwowej Straży Pożarnej. Następnie w 1998 roku Komendant Główny podpisał Wytyczne Organizacji GPR w PSP. Na podstawie tego 15 lipca 1998 roku Komendant Wojewódzki PSP w Nowym Sączu oficjalnie powołał w Jednostce Ratowniczo Gaśniczej nr 2 PSP Grupę Poszukiwawczo Ratowniczą. W tym okresie GPR posiadało do dyspozycji pięć psów gotowych do podjęcia działań.

W lipcu 1994 r. JRG PSP w Nowym Sączu rozpoczęła współpracę z Grupą Ratownictwa Specjalnego Polskiego Czerwonego Krzyża (PCK) w Sopocie, jedyną w Polsce działającą w tym czasie organizacją szkolącą ratownicze psy poszukiwawcze do pracy na gruzach. W 1998 roku została rozpoczęta współpraca GPR Nowy Sącz z Centralną Stacją Ratownictwa Górniczego w Bytomiu. Polegała ona na możliwości wykorzystania psów ratowniczych do poszukiwań górników podczas zawałów w kopalniach węgla kamiennego. W ramach ćwiczeń przewodnicy wraz z psami przechodzą szkolenia w sztolniach i wyrobiskach kopalnianych na różnych poziomach głębokości.

Po oficjalnym powołaniu, GPR JRG nr 2 PSP Nowy Sącz została zgłoszona przez KG PSP do Biura Koordynacji Spraw Humanitarnych ONZ, jako specjalistyczna ekipa ratownicza mogąca podjąć działania na terenach objętych klęską żywiołową i dzięki temu została włączona jako ekipa ratownicza do systemu INSARAG - tj. Grupy Doradczej ds. Działań Poszukiwawczo Ratowniczych ONZ. GPR Nowy Sącz weszła ponadto w skład Centralnego Odvodu Operacyjnego jako grupa specjalistyczna „Nowy Sącz-2”. W dniu 9 lipca 2002 r., na podstawie porozumienia zawartego pomiędzy Małopolskim Komendantem Wojewódzkim Państwowej Straży Pożarnej a Komendantem Szkoły Aspirantów Państwowej Straży Pożarnej w Krakowie powołano Małopolską Grupę Poszukiwawczo-Ratowniczą Państwowej Straży Pożarnej. Jej skład tworzą ratownicy z Jednostki Ratowniczo Gaśniczej nr 2 KM PSP w Nowym Sączu oraz Wydziału Szkolenia Specjalistycznych Grup Ratowniczych SA PSP w Krakowie, z siedzibą w Nowym Sączu.

Początki OSP Gdańsk sięgają 1993 roku - u boku Państwowej Straży Pożarnej powstała wówczas grupa ratownictwa technicznego, drogowego, wodnego i wysokościowego. Po katastrofach budowlanych w Łodzi oraz wybuchu gazu w Gdańsku w 1995 roku poszerzono specjalizację OSP Gdańsk i powstała Grupa Poszukiwawczo-Ratownicza, której podstawą działania stały się psy ratownicze. Od 2003 roku OSP Gdańsk zostało włączone do KSRG. W skład grupy wchodzi przewodnicy psów, ratownicy wodni, ratownicy wysokościowi oraz ratownicy śmigłowcowi stanowiący wsparcie m.in. przy powodziach. Część członków OSP Gdańsk posiada także przeszkolenie techniczne do obsługi geofonów, kamer termowizyjnych oraz kamer na podczerwień niezbędnych do działań przy katastrofach budowlanych. Grupa brała udział w kilku akcjach zagranicznych: dwukrotnie w Turcji w 1999 roku, w Algierii w 2003 roku, w Pakistanie w 2005 roku, w Haiti.

2. Jednostki realizujące działania poszukiwawczo-ratownicze w zakresie podstawowym

Działania poszukiwawczo-ratownicze w zakresie podstawowym realizują:

1. wszystkie jednostki ratowniczo-gaśnicze Państwowej Straży Pożarnej (JRG PSP);
2. jednostki ochrony przeciwpożarowej, w szczególności jednostki OSP włączone do KSRG, które zadeklarowały w gotowości operacyjnej zdolność do realizacji tych zadań według posiadanych możliwości organizacyjno-sprzętowych i wyszkolenia;
3. inne podmioty ratownicze współpracujące z KSRG, które zadeklarowały w gotowości operacyjnej zdolność do realizacji tych zadań według posiadanych możliwości organizacyjno-sprzętowych i wyszkolenia.

Przygotowanie do prowadzenia działań w zakresie podstawowym powinno przede wszystkim uwzględnić bezpieczeństwo ratowników jednostek dysponowanych do działań w pierwszej kolejności lub prowadzących te działania samodzielnie. Docelowo, zdolność do podjęcia działań poszukiwawczo-ratowniczych w zakresie podstawowym powinny posiadać wszystkie jednostki KSRG.

Gotowość operacyjną określa się jako zdolność do podjęcia działań, polegających na realizacji powyższych zadań przez co najmniej zespół ratowniczy, składający się z co najmniej 6 ratowników wyposażonych w sprzęt o określonym standardzie przy zachowaniu niezwłocznego czasu alarmowania. Działania poszukiwawczo-ratownicze w zakresie podstawowym mogą prowadzić strażacy posiadający umiejętności nabyte w ramach szkolenia kwalifikacyjnego, jak również strażacy OSP posiadający umiejętności nabyte w ramach systemu szkolenia członków OSP biorących bezpośredni udział w działaniach ratowniczych oraz ratownicy innych jednostek posiadający umiejętności nabyte w ramach szkoleń specjalistycznych wg. odrębnych zasad.

W zakres działań poszukiwawczo-ratowniczych w charakterze podstawowym wchodzi:

1. Rozpoznanie, w tym identyfikacja zagrożeń oraz określenie wielkości strefy zagrożenia.
2. Wstępne ustalenie liczby osób zaginionych.
3. Zabezpieczenie, w tym oświetlenie miejsca zdarzenia.
4. Lokalizacja osób znajdujących się w miejscach niedostępnych (bez stosowania elektronicznego sprzętu lokalizacyjnego i psów ratowniczych).
5. Dotarcie do poszkodowanych z wykorzystaniem posiadanego sprzętu, udzielenie kwalifikowanej pierwszej pomocy, ewakuacja osób poszkodowanych i zagrożonych ze strefy zagrożenia.
6. Zabezpieczenie konstrukcji w zakresie niezbędnym dla bezpieczeństwa ratowników prowadzących działania ratownicze i dla ewakuacji poszkodowanych z wykorzystaniem posiadanego sprzętu.
7. Zabezpieczenie instalacji technicznych w obiekcie.
8. Wykonywanie dostępu do zlokalizowanych poszkodowanych, niewymagające wykonywania złożonych prac rozbiórkowych, przekopów, itp. z wykorzystaniem posiadanego sprzętu.
9. Ewakuacja zwierząt i mienia.
10. Współdziałanie z innymi podmiotami ratowniczymi.

Działania poszukiwawczo-ratownicze w zakresie podstawowym w KSRG organizuje właściwy terytorialnie komendant powiatowy lub miejski PSP, uwzględniając współpracę z OSP, a także innymi podmiotami ratowniczymi i służbami zobowiązanymi do prowadzenia działań poszukiwawczo-ratowniczych. Priorytety organizacyjne działań poszukiwawczo-ratowniczych

w zakresie podstawowym, w tym szkoleniowe, powinny dotyczyć gmin dla których prawdopodobieństwo interwencji jednostki ochrony przeciwpożarowej jest wysokie. Organizacja działań poszukiwawczo-ratowniczych powinna uwzględniać konieczność podjęcia czynności ratowniczych na wszelkich obszarach zurbanizowanych w obszarze chronionym. Aktualną sieć, organizację oraz zasady dysponowania jednostek przygotowanych do podjęcia działań poszukiwawczo-ratowniczych powinny zawierać plany ratownicze powiatu. Dla każdej jednostki przygotowanej do podjęcia działań poszukiwawczo-ratowniczych ustala się obszar chroniony, zdefiniowany jako strefa, w której ta jednostka podejmie działania ratownicze możliwie w najkrótszym czasie. Docelowa sieć i organizacja jednostek przygotowanych do działań poszukiwawczo-ratowniczych w zakresie podstawowych czynności ratowniczych powinny zostać zawarte w powiatowym planie rozwoju sieci jednostek ratownictwa specjalistycznego. Minimalna liczba i rozmieszczenie jednostek zdolnych do podjęcia działań poszukiwawczo-ratowniczych w zakresie podstawowym na terenie powiatu powinna uwzględniać:

- a) zagrożenie poszczególnych gmin w powiecie;
- b) rozkład terytorialny zdarzeń wymagających podjęcia działań poszukiwawczo-ratowniczych w ostatnich 10 latach;
- c) lokalizację oraz gotowość operacyjną specjalistycznych grup ratownictwa poszukiwawczo-ratowniczego KSRG;
- d) lokalizację oraz gotowość operacyjną innych podmiotów ratowniczych,
- e) zasięgi obszarów chronionych takich samych jednostek w sąsiednich powiatach;
- f) zdolność do podjęcia działań ratowniczych w zakresie podstawowym na terytorium powiatu, obejmującym co najmniej:
 - 80% populacji zamieszkałej w powiecie,
 - 80% powierzchni zurbanizowanej powiatu, maksymalnie w czasie:
 - 15 min dla powiatów wysokiego poziomu zagrożenia,
 - 20 min dla powiatów średniego poziomu zagrożenia,
 - 25 min dla powiatów niskiego poziomu zagrożenia z prawdopodobieństwem co najmniej 80%.

W celu ujednoczenia standardów zasad dysponowania SGPR na terenie kraju, Z-ca Komendanta Głównego PSP zdecydował o powołaniu zespołu do opracowania ramowych wytycznych, które stanowić będą materiał wyjściowy do opracowania przez poszczególne komendy miejskie/powiatowe PSP procedur dysponowania sił krajowego systemu ratowniczo gaśniczego do zdarzeń. Zostały one zawarte są w „Ramowych wytycznych Komendanta Głównego PSP do opracowania procedur dysponowania sił KSRG oraz zasad doraźnego zabezpieczenia operacyjnego terenu powiatu po zadysponowaniu zasobów ratowniczych”⁶⁸. Ich celem jest określenie minimalnego standardu zabezpieczenia operacyjnego terenu po zadysponowaniu zasobów ratowniczych, określenie trybu uruchomienia doraźnego zabezpieczenia obszarów chronionych na terenie powiatu oraz wskazanie możliwości wykorzystania do zabezpieczenia operacyjnego terenu, zasobów innych niż PSP jednostek ochrony przeciwpożarowej. Plany ratownicze powiatów oraz powiatowe plany rozwoju sieci jednostek ratownictwa specjalistycznego powinny uwzględniać potencjał ratowniczy innych powiatów i muszą być uzgodnione z właściwym komendantem wojewódzkim PSP.

⁶⁸ Ramowe wytyczne Komendanta Głównego Państwowej Straży Pożarnej do opracowania zasad dysponowania sił ksrsg oraz zasad doraźnego zabezpieczenia operacyjnego terenu powiatu po zadysponowaniu zasobów ratowniczych. Warszawa, 15.02.2012.

Współdziałanie ze specjalistycznymi grupami poszukiwawczo-ratowniczymi w zależności od sytuacji obejmuje wsparcie przy lokalizacji osób zasypanych z zastosowaniem: elektronicznego sprzętu lokalizacyjnego i metody biologicznej oraz przy działaniach specjalistycznych. Działania te mogą być realizowane również przez specjalistyczne zespoły poszukiwawcze z psami ratowniczymi z OSP lub inne podmioty ratownicze współdziałające z KSRG, których zakres współdziałania określa właściwy terytorialnie plan ratowniczy. Do działań poszukiwawczych z psami ratowniczymi mogą być dysponowane tylko zespoły posiadające ważną specjalność, poświadczoną właściwym dokumentem wydanym zgodnie z obowiązującymi przepisami.

Wspólne ćwiczenia specjalistycznych grup poszukiwawczo-ratowniczych PSP i OSP oraz WOPR. Fot. AW

3. Jednostki realizujące zadania w zakresie specjalistycznym

Działania poszukiwawczo-ratownicze w zakresie specjalistycznym w KSRG realizują Specjalistyczne Grupy Poszukiwawczo-Ratownicze, zwane dalej „SGPR” uwzględnione w planach ratowniczych województwa, organizowane przez właściwych kierowników podmiotów KSRG, a także innych podmiotów ratowniczych, deklarujących gotowość operacyjną do realizacji zadań SGPR oraz spełniają standardy gotowości, wyszkolenia i wyposażenia na podstawie wojewódzkich planów rozwoju sieci jednostek ratownictwa specjalistycznego. Zadania SGPR w generalnym zarysie opierać się będą na rozpoznaniu i zabezpieczeniu terenu zdarzenia (ruiny budynków, gruzowiska i osuwiska, tunele, wykopy, itp.), likwidacji zagrożeń wtórnych, lokalizacji osób zasypanych lub zaginionych, dotarciu do osób zasypanych/uwięzionych, udzieleniu pierwszej pomocy (KPP), wydobytcu i transporcie osób poszkodowanych poza rejon zdarzenia, a na końcu na przekazaniu sprawdzonego terenu odpowiednim służbom.

Planowanie przedsięwzięć na potrzeby rozwoju działań poszukiwawczo-ratowniczych w KSRG, poprzedzone jest oceną wniosków wynikających z analizy zagrożeń i ryzyka dokonanej zgodnie z obowiązującym rozporządzeniem ministra spraw wewnętrznych w sprawie szczegółowych zasad organizacji krajowego systemu ratowniczo - gaśniczego, a także z analizy zabezpieczenia operacyjnego podległego obszaru oraz sieci wszystkich podmiotów ratowniczych, zdolnych do realizacji działań poszukiwawczo-ratowniczych. Proces organizacji działań

poszukiwawczo-ratowniczych w zakresie specjalistycznym na terenie województwa powinien być poprzedzony analizą zagrożeń. Aktualną sieć, organizację oraz zasady dysponowania jednostek przygotowanych do podjęcia działań poszukiwawczo-ratowniczych powinny zawierać wojewódzki i powiatowe plany ratownicze. Minimalną liczbę i rozmieszczenie SGPR zdolnych do podjęcia działań poszukiwawczo-ratowniczych w zakresie specjalistycznym na terenie województwa, powinny uwzględniać:

- a) stopień zagrożenia poszczególnych gmin w powiecie ze szczególnym uwzględnieniem obszarów zurbanizowanych;
- b) rozkład terytorialny zdarzeń wymagających podjęcia działań poszukiwawczo-ratowniczych w ostatnich 10 latach,
- c) lokalizację, gotowość operacyjną oraz zasięgi obszarów chronionych innych specjalistycznych grup ratownictwa poszukiwawczo-ratownicze KSRG w sąsiednich województwach;
- d) lokalizację oraz gotowość operacyjną innych podmiotów ratowniczych, w szczególności GOPR, TOPR, Ratownictwa Górniczego;
- e) zdolność do podjęcia działań ratowniczych w zakresie specjalistycznym na terytorium województwa przy zachowaniu określonych przesłanek, określonych szczegółowo w Zasadach.

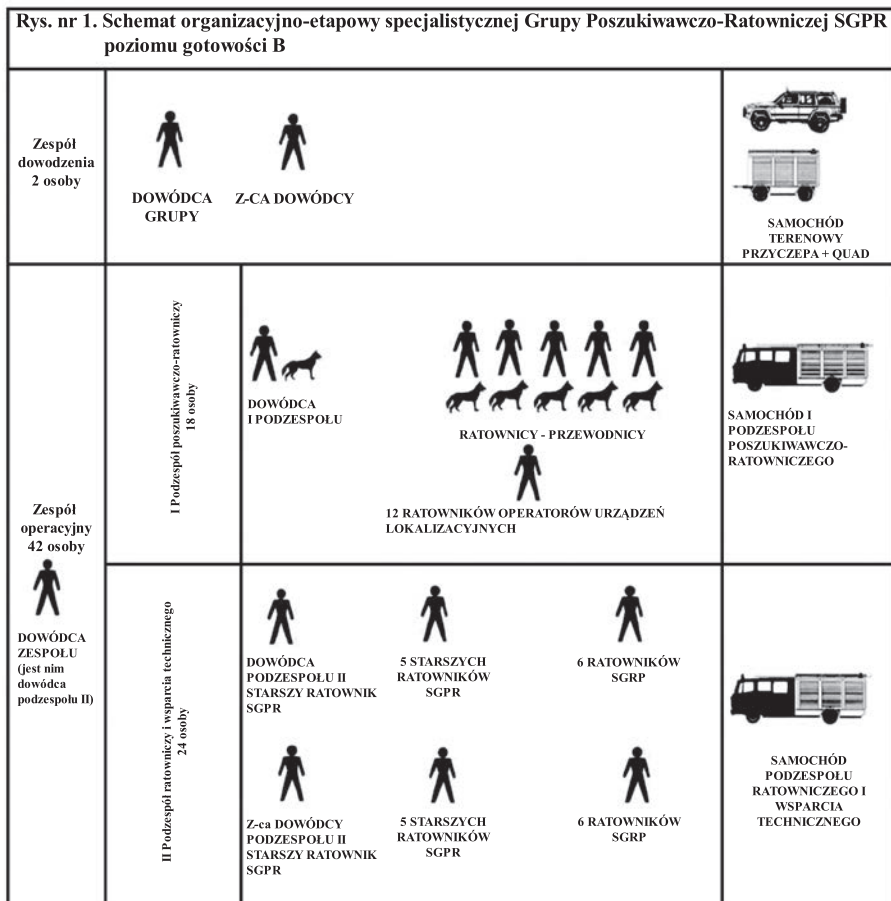
W zależności od możliwości realizowania zadań ratowniczych, liczebności ratowników i ich kwalifikacji oraz wyposażenia technicznego, GPR utrzymują gotowość operacyjną poziomu A I, A II, B lub C. Utrzymywanie gotowości określonego poziomu wymaga spełnienia wszystkich standardów w zakresie: realizowanych zadań ratowniczych, liczebności dostępnych ratowników i ich kwalifikacji oraz wyposażenia technicznego, określonych dla danego poziomu. W przypadku pojedynczych braków w wyposażeniu technicznym decyzję o zadeklarowaniu odpowiedniego poziomu gotowości podejmuje dowódca grupy, mając na względzie możliwość bezpiecznego wykonywania zadań dla określonego poziomu gotowości.

Gotowość operacyjną poziomu A I określa się jako zdolność do podjęcia działań polegających na realizacji lokalizacji osób z zastosowaniem urządzeń nasłuchowych (geofonu), technicznego sprzętu lokacyjnego - kamery wziernikowej, termowizyjnej oraz udzieleniu kwalifikowanej pierwszej pomocy przez co najmniej 3 strażaków o minimalnych kwalifikacjach A I wyposażonych w sprzęt o standardzie określonym w pkt. 3.5, przy zachowaniu niezwłocznego czasu alarmowania.

Gotowość operacyjną poziomu A II określa się jako zdolność do podjęcia działań, polegających na poszukiwaniu osób zaginionych z wykorzystywaniem psów ratowniczych i udzieleniu kwalifikowanej pierwszej pomocy przez co najmniej 2 ratowników z dwoma psami poszukiwawczymi posiadający ważną specjalność gruzowiskową wyposażonych w sprzęt o określonym standardzie przy zachowaniu czasu alarmowania nie więcej niż 90 minut.

Gotowość operacyjną poziomu B określa się jako zdolność do podjęcia działań, polegających na realizacji określonych dla działań poszukiwawczo-ratowniczych w zakresie podstawowym, określonych dla poziomu gotowości A I i A II, działań technicznych, wykonywania przebieg pionowych do góry i w dół do pustej przestrzeni oraz poziomych do pustej przestrzeni, wykonywanie olinowania oraz unoszenie i poruszanie betonowych elementów strukturalnych i słupów o masie 2.5 ton oraz słupów o masie 20 ton z zastosowaniem dźwigu i/lub innego ciężkiego sprzętu, wykonywanie stemplowania i stabilizacji poziomych i pionowych elementów, stosowanie technik alpinistycznych oraz udzielanie kwalifikowanej pierwszej pomocy w ograniczonych, małych przestrzeniach, przez sekcję składającą się z co najmniej 8 ratowni-

ków z dwoma psami poszukiwawczymi posiadającymi ważną specjalność gruzowiskową wyposażonych w sprzęt o określonym standardzie przy zachowaniu czasu alarmowania nie więcej niż 90 minut. Ponadto gotowość operacyjna poziomu B powinna oznaczać zdolność do podjęcia działań ratowniczych przez kolejnych 4 strażaków o kwalifikacjach ratownika SGPR lub starszego ratownika SGPR w czasie określonym przez dowódcę SGPR.

Źródło: Zasady organizacji działań poszukiwawczo-ratowniczych w krajowym systemie ratowniczego-gaśniczym

Gotowość operacyjną poziomu C określa się jako gotowość do wyjazdu z jednostki macierzystej w rejon koncentracji sił i środków wchodzących w skład USAR POLAND przy zachowaniu czasu alarmowania nie więcej 360 minut poza terenem kraju. W czasie działań USAR Poland wyróżnia się fazy: gotowości, mobilizacji, działania, demobilizacji oraz fazy po misji. Zadania USAR POLAND określone zostały w załączniku nr 18 do Zasad.

Właściwie terytorialnie stanowiska kierowania PSP wszystkich szczebli codziennie analizują gotowość operacyjną SGPR w województwie oraz miejsca ich stacjonowania i obszary chronione. SGPR zobligowana jest do podjęcia interwencji niezwłocznie po zadysponowaniu i przybyciu na miejsce zdarzenia zgodnie z utrzymywaniem poziomem gotowości. Dowodzący działaniami ratowniczymi SGPR każdorazowo określa jej skład potrzebny do wykonania zadania.

SGPR tworzą właściwi kierownicy podmiotów KSRG lub innych podmiotów, na podstawie wojewódzkiego planu rozwoju sieci jednostek ratownictwa specjalistycznego, w drodze:

- rozkazu, w przypadku jednostek organizacyjnych PSP;
- uchwały zarządu, w przypadku jednostek OSP;
- decyzji lub uchwały zarządu, w przypadku innych podmiotów.

W przypadku SGPR działających na bazie kilku podmiotów KSRG, grupę tworzy komendant wojewódzki PSP. SGPR utrzymują właściwi kierownicy podmiotów KSRG lub innych podmiotów, których siły i środki wchodzi w skład grupy. Właściwy komendant wojewódzki PSP uczestniczy w procesie utrzymania gotowości SGPR utworzonych na bazie podmiotów KSRG oraz podejmuje działania zapewniające właściwe wyposażenie i wyszkolenie członków tych grup. SGPR (poziom gotowości A II) może zostać utworzona na bazie kilku podmiotów KSRG. Każda SGPR na terenie województwa ma określony w szczególności:

- a) plan organizacyjny oraz utrzymania stałej gotowości operacyjnej;
- b) zbiór analiz posiadających zestawienie najważniejszych parametrów dotyczących specyfiki chronionych obszarów zurbanizowanych;
- c) obszar chroniony zdefiniowany jako strefa, w której ta GPR podejmie działanie ratownicze w najkrótszym czasie, uzgodniony z właściwymi komendantami powiatowymi i wojewódzkimi PSP;
- d) zbiór zasad współdziałania z podmiotami KSRG w zakresie podstawowym;
- e) plan współdziałania z jednostkami wykorzystującymi lotnicze środki transportowe;
- f) system pełnienia służby (dyżurów) dla właściwych poziomów gotowości.

Właściwy dla miejsca stacjonowania SGPR komendant wojewódzki PSP:

- a) tworzy grupę w przypadku, którym mowa w pkt. 3.6.1 ppkt. 8;
- b) wyznacza termin wprowadzenia SGPR do podziału bojowego i uruchomienia jej funkcjonowania w KSRG oraz realizowania działań ratowniczych w zakresie specjalistycznym;
- c) ustala zasady monitorowania gotowości operacyjnej SGPR;
- d) zapewnia aktualizację wojewódzkiego i powiatowych planów ratowniczych, w szczególności w zakresie zasad dysponowania do działań sił i środków KSRG oraz jednostek ochrony przeciwpożarowej;
- e) zapewnia aktualizację dokumentacji organizacji odvodu operacyjnego;
- f) współuczestniczy w utrzymaniu grupy.

Komendant Główny PSP może na wniosek Komendanta Wojewódzkiego PSP w uzasadnionych przypadkach wyrazić zgodę na odstępstwo od zasad organizacji Specjalistycznych Grup Poszukiwawczo-Ratowniczych.

W procesie organizowania działań ratowniczych, podstawowe i specjalistyczne czynności ratownicze muszą być skoordynowane z działaniami innych podmiotów ratowniczych i służbami (w zależności od ich aktualnej gotowości operacyjnej), przez:

- a) właściwe terytorialnie stanowisko kierowania PSP;
- b) Kierującego Działaniami Ratowniczymi - na miejscu zdarzenia.

Dowodzącym działaniami ratowniczymi SGPR jest dowódca SGPR lub jego zastępca dla poziomu gotowości B, ewentualnie ratownik operator sprzętu lokalizacyjnego wyznaczony w rozkazie dziennym dla poziomu gotowości A I. Dowodzący działaniami ratowniczymi SGPR

sporządza „Informację o działaniach ratowniczych prowadzonych przez specjalistyczną grupę poszukiwawczo-ratowniczą” i przekazuje ją kierującemu działaniem ratowniczym⁶⁹.

Należy prowadzić cykliczne ćwiczenia doskonalące lub inne formy doskonalenia zawodowego wszystkich jednostek z podmiotami ratowniczymi włączonymi i współdziałającymi z KSRG, działającymi na terenie województwa raz w roku, a ze specjalistycznymi SGPR poziomu gotowości B raz na dwa lata.

4. INSARAG i USAR Poland

Katastrofy, jakie w ciągu ostatniego dziesięciolecia miały miejsce na całym świecie, dotykając populacji o dużym zagęszczeniu, ludzi mieszkających i pracujących w jedno- i wielokondygnacyjnych budynkach z betonu lub żelbetu, zwiększyły zapotrzebowanie na pomoc wysoko specjalistycznych GPR. Postęp techniczny zwiększył możliwości lokalizacji i ratowania uwięzionych ofiar, a także zapewniania im pomocy medycznej. Wiele państw rozwinęło możliwości swoich GPR i w przypadku zaistnienia potrzeby wysyła zespoły dobrze wyszkolonych ekspertów z GPR z pomocą krajom dotkniętym katastrofami, które wywołują masowo występujące zaważenia się obiektów. O ile wysyłanie międzynarodowych GPR stanowiło dla uwięzionych ofiar i dla dotkniętych katastrofą krajów wielką pomoc, o tyle zdobyte doświadczenia wskazują na istnienie zapotrzebowania na to, by reagujące GPR scalać w obrębie dobrze skoordynowanego systemu w celu zapewnienia najefektywniejszego wykorzystania dostępnych zasobów GPR.

INSARAG powstała w 1991 r., jako wspólny wysiłek krajów, które są podatne na wystąpienie trzęsień ziemi lub katastrof prowadzących do zaważenia się obiektów oraz państw i organizacji, które świadczą międzynarodową pomoc w dziedzinie poszukiwania i ratownictwa, ONZ, IFRC i innych podmiotów międzynarodowych. W okresach pomiędzy katastrofami INSARAG dąży do podnoszenia poziomu świadomości dot. udzielania międzynarodowej pomocy poszukiwawczo-ratowniczej. Osiąga się to poprzez szkolenia oraz organizację ćwiczeń mających na celu ocenę możliwości danego państwa do walki z katastrofą, której rozmiary przekraczają jego lokalne możliwości ratownicze i wymagają pomocy międzynarodowej. Ponadto, INSARAG, wspólnie ze swoimi partnerami kontynuuje rozwijanie dobrych relacji międzynarodowych i międzynarodowych zasad w dziedzinie poszukiwania i ratownictwa.

W czasie katastrof kraje dotknięte zdarzeniem oraz kraje udzielające pomocy ratowniczej stosują metodologię INSARAG, co daje gwarancję, że zespoły USAR są w stanie efektywnie współdziałać, a w efekcie dostarczyć efektywną i dobrze skoordynowaną pomoc ratowniczą. Działania INSARAG mają służyć lepszemu przygotowaniu GPR do udziału w misji ratowniczej, w tym intensyfikację współpracy międzynarodowych GPR oraz wymiany informacji o procedurach operacyjnych i zdobytych doświadczeniach.

Wśród osiągnięć INSARAG należy wymienić powołanie światowej sieci stron zaangażowanych w reagowanie w przypadku katastrof oraz uaktualnianie Wytycznych INSARAG⁷⁰. Dotyczą one dwóch odrębnych, choć równie istotnych grup, mianowicie: państw reagujących na zaistniałe zdarzenie oraz ich międzynarodowe GPR, a także państw dotkniętych katastrofą. Wytyczne INSARAG przygotowane zostały przez członków grup poszukiwawczo-ratowniczych z całego świata i mają służyć za przewodnik dot. międzynarodowych operacji poszukiwania i ratownictwa na obszarach zurbanizowanych zarówno dla państw zamierzających utworzyć

⁶⁹ Zgodnie z rozporządzeniem MSWiA z dnia 18 lutego 2011 r. w sprawie szczegółowych zasad organizacji krajowego systemu ratownictwa-gaśniczego.

⁷⁰ Insarag: Wytyczne i Metodologia, Organizacja Narodów Zjednoczonych, Biuro Ds. Koordynacji Pomocy Humanitarnej Sekcja Wsparcia Koordynacji Działań W Terenie (Sekretariat Insarag), Lipiec, 2006.

GPR, jak również dla już istniejących GPR. Wytyczne te nie są aktem prawnym do bezwzględnego stosowania, lecz raczej szczegółowymi zaleceniami, które opierają się na zgromadzonych danych i zdobytym doświadczeniu dot. udzielania międzynarodowej pomocy USAR zgodnie z zakresem podanym w warunkach referencyjnych INSARAG. Posługiwanie się wytycznymi INSARAG zostało poparte przez Rezolucję Zgromadzenia Ogólnego ONZ nr 57/150 z dnia 16 grudnia 2002 r. „Wzmacnianie efektywności i koordynacji międzynarodowej pomocy USAR”.

Wytyczne określają reagowanie międzynarodowych GPR jako cykl obejmujący następujące fazy:

- 1.1 Gotowość - jest to okres pomiędzy poszczególnymi zdarzeniami, w czasie którego omawiane są wnioski wyciągnięte ze wcześniejszych doświadczeń i w efekcie stosowne poprawki i ulepszenia są wprowadzane do SOP⁷¹, przeprowadzane są szkolenia oraz ma miejsce planowanie dotyczące reagowania w przyszłości.
- 1.2 Mobilizacja - opisuje czynności wymagane natychmiast po wystąpieniu katastrofy oraz przygotowanie międzynarodowego GPR do udzielenia pomocy krajowi dotkniętemu katastrofą.
- 1.3 Działania - opisuje wszystkie czynności podejmowane przez GPR w czasie, gdy ten międzynarodowy GPR przybywa do RDC⁷², rejestruje się w OSOCC⁷³, raportuje do LEMA⁷⁴ i wykonuje działania GPR aż do czasu, gdy zostaje mu polecone zaprzestanie prowadzenia działań poszukiwawczo-ratowniczych.
- 1.4 Demobilizacja - opisuje działania wymagane w czasie, gdy GPR-owi zostaje polecone zaprzestanie działań poszukiwawczo-ratowniczych i gdy rozpoczyna się jego wycofywanie; zespoły koordynują swój wyjazd poprzez OSOCC i wyjeżdżają z kraju dotkniętego katastrofą poprzez RDC.
- 1.5 Po misji - opisuje działania, gdy międzynarodowy GPR powrócił do domu i gdy zobowiązany jest przygotować i złożyć raport po misji oraz zorganizować spotkanie podsumowujące działania w celu zwiększenia ogólnej skuteczności i wydajności reagowania w sytuacji przyszłych zdarzeń.

Na podstawie Zasad organizacji działań poszukiwawczo-ratowniczych w krajowym systemie ratowniczo-gaśniczym do działań poza granicami kraju tworzy się grupę poszukiwawczo-ratowniczą - USAR Poland, w dwóch wariantach organizacyjnych:

⁷¹ Standardowa Procedura Operacyjna.

⁷² Centrum recepcyjne dla przyjazdów i wyjazdów (przylotów i odlotów), RDC, będące „ramieniem” (rozszerzeniem) OSOCC, tworzone jest w punktach wjazdu do kraju dotkniętego katastrofą (np. na lotniskach) na potrzeby napływającej pomocy międzynarodowej. RDC zakładane jest przez zespół UNDAC lub przez pierwsze przyjeżdżające GPR, przy czym jego głównym zadaniem jest ułatwienie przyjazdu (przylotu), a później również odjazdu (odlotu), międzynarodowych zespołów reagowania. RDC działa w ścisłej współpracy z urzędem imigracyjnym i celnym oraz z innymi władzami lokalnymi. W przypadku założenia RDC przez GPR, zostaje ono przekazane zespołowi UNDAC z chwilą jego przyjazdu.

⁷³ Centrum koordynacji działań ratowniczych na miejscu klęski żywiołowej. OSOCC zostaje założone blisko LEMA i tak blisko miejsca katastrofy, jak na to pozwalają względy bezpieczeństwa. Stanowi ono platformę koordynacji grup międzynarodowych oraz LEMA. OSOCC zostaje założone przez zespół UNDAC lub przez pierwszy przyjeżdżający międzynarodowy GPR, który następnie przekazuje OSOCC zespołowi UNDAC z chwilą jego przyjazdu. Głównym celem OSOCC jest pomaganie LEMA w koordynacji międzynarodowych i krajowych GPR oraz innych podmiotów sektorowych (np. zdrowie, woda/urządzenia sanitarne, schronienie).

⁷⁴ LEMA jest terminem, którego używa się do opisu lokalnych władz zarządzających w sytuacjach kryzysowych. LEMA są najwyższym organem odpowiedzialnym za całokształt dowodzenia, koordynacji i zarządzania działaniami ratowniczymi. Termin LEMA może odnosić się do władz krajowych, regionalnych lub lokalnych, bądź do kombinacji spośród wymienionych, które wspólnie ponoszą odpowiedzialność za działania podjęte w reakcji na katastrofę.

1. Średnim: 44 - osobowym (MUSAR - Medium USAR- rys nr 2);
2. Ciężkim:
 - I. typ „A” - 81 osobowym (HUSAR - Heavy USAR) tworzona jest wtedy, gdy w momencie mobilizacji wiadomo, że grupa nie będzie pierwsza na miejscu zdarzenia (przed HUSAR Poland przybędą inne grupy międzynarodowe certyfikowane w ramach wytycznych INSARAG i/lub grupa ONZ koordynująca działania - UNDAC).
 - II. typ „B” - 83 osobowym (HUSAR - Heavy USAR) tworzona jest wówczas, gdy zachodzi prawdopodobieństwo, że HUSAR Poland będzie musiało pracować na kilku strefach roboczych w tym samym czasie (zgodnie z wymogami INSARAG dla grup ciężkich poszukiwawczo-ratowniczych). Ponadto ten wariant należy stosować, gdy istnieje prawdopodobieństwo, że HUSAR Poland będzie pierwsze na miejscu zdarzenia z certyfikowanych grup poszukiwawczo-ratowniczych w ramach wytycznych INSARAG, a UNDAC nie przybył jeszcze na miejsce zdarzenia.

W celu zabezpieczenia możliwości szybkiego zadysponowania USAR Poland do działań poza granicami kraju Komendant Główny Państwowej Straży Pożarnej w grudniu każdego roku ustala na rok następny harmonogram gotowości operacyjnej zespołów i podzespołów z poszczególnych SGPR i Komendy Głównej PSP, stanowiących dwie średnie grupy USAR Poland. W przypadku wystąpienia zdarzenia wymagającego wykorzystania SGPR poza terenem kraju dla zespołów i podzespołów SGPR tworzących USAR Poland ogłaszany jest standard gotowości operacyjnej SGPR. Przy ogłaszaniu standardu gotowości należy określić, jaki zostanie zastosowany system transportu dla grupy oraz rejon zdarzenia:

- A - Europa;
- B - Azja;
- C - Afryka;
- D - inne rejony.

Gotowość do wyjazdu z jednostki macierzystej w rejon koncentracji - do 360 minut.

W czasie działań USAR Poland wyróżnia się następujące fazy.

1. Gotowość - jest to okres pomiędzy reagowaniem na zdarzenie, w czasie którego omawiane są wnioski wyciągnięte z wcześniejszych doświadczeń i w efekcie do procedur operacyjnych są wprowadzane stosowne poprawki i ulepszenia, przeprowadzane są szkolenia, doposażenie w sprzęt oraz ma miejsce planowanie dotyczące reagowania w przyszłości, itp.;
2. Mobilizacja - obejmuje czynności wymagane natychmiast po otrzymaniu informacji o wystąpieniu katastrofy oraz konieczności przygotowania grupy USAR Poland do udzielenia pomocy;
3. Działanie - obejmuje wszystkie podejmowane czynności i wykonywane przez USAR Poland działania w czasie od przybycia na miejsce zdarzenia (do RDC) aż do czasu, gdy zostaje wydane grupie polecenie zakończenia tych działań;
4. Demobilizacja - obejmuje działania prowadzone w czasie, gdy USAR Poland zostaje polecone zaprzestanie działań i gdy rozpoczyna się jego wycofywanie, zespoły koordynują swój wyjazd ze sztabem akcji poprzez OSOCC i wyjeżdżają z kraju dotkniętego katastrofą poprzez RDC;
5. Po misji - obejmuje działania prowadzone w czasie, gdy zespoły USAR Poland powróciły do jednostek macierzystych i gdy zobowiązane są przygotować i złożyć raport z działań. Ponadto jest to faza, w której dowódca USAR Poland zobowiązany jest zor-

ganizować spotkanie podsumowujące działania grupy w celu zwiększenia ich ogólnej skuteczności i wydajności reagowania w sytuacji przyszłych zdarzeń. W tej fazie dokonywany jest także przegląd i konserwacja sprzętu oraz ewentualne odtworzenia zużytych elementów.

Ciężka GPR z Węgier jako pierwsza na świecie poddała się w 2005 r. procesowi certyfikacji. Obecnie certyfikacja stanowi jeden z najważniejszych procesów dotyczących GPR. System zewnętrznej oceny stopnia przygotowania danej grupy i kraju do udziału w działaniach międzynarodowych, z odpowiednim wyposażeniem, w odpowiedniej konfiguracji i w wyznaczonym czasie w łatwy, ale i transparentny sposób oddziela grupy profesjonalne od tzw. turystów kryzysowych. Wartością dodaną certyfikacji jest fakt, że grupy mogą łatwo udowodnić swoją gotowość operacyjną, a podczas misji zagranicznej wszelka pomoc organizacyjna i logistyczna najpierw trafi do tych mających certyfikat INSARAG. Grupy z certyfikatem zostaną ponadto zobowiązane do pełnienia roli koordynatora działań innych GPR (tych bez certyfikatu, albo grupy ciężkie będą koordynowały działania grup średnich) w wyznaczonym przez OSOCC sektorze. Jak dotąd certyfikacji poddano łącznie 38 grup poszukiwawczo-ratowniczych (27 ciężkich i 11 średnich)⁷⁵.

Polska Ciężka Grupa Poszukiwawczo-Ratownicza PSP przeszła certyfikację zgodnie ze standardami INSARAG na terenie Ośrodka Szkolenia Poligonowego Wojsk Lądowych w Żaganii. Przygotowanie do recertyfikacji zgodnie z Wymogami INSARAG to, co najmniej, dwuletni cykl. Certyfikat przyznano 9 kwietnia 2009 r. z następującymi zastrzeżeniami:

- przed wylotem na misję przeprowadzać badania medyczne wszystkich członków grupy,
- kontynuować działanie zmierzające do skompletowania zestawu sprzętu do działań poza granicami kraju dla wszystkich pięciu komponentów, z których grupa HUSAR PL jest tworzona,
- tak organizować ćwiczenia dla ciężkiej grupy, by oddalenie od siebie stref wymagało rozważenia użycia dodatkowego, odrębnego dla każdej ze stref roboczych zestawu sprzętu i wsparcia logistycznego,
- dołożyć wszelkich starań, aby bezpieczeństwo (użycie środków ochrony osobistej) było stosowane na bieżąco w czasie ćwiczeń i misji.

5. Dysponowanie grup i zespołów ratowniczych w województwie śląskim⁷⁶

W zależności od odległości miejsca zdarzenia, od miejsca stacjonowania GPR, Grupa może być dysponowana do działań przez komendantów PSP różnego szczebla. Do zdarzenia na terenie powiatu GPR dysponowana jest przez Komendanta Miejskiego (Powiatowego) PSP, na terenie województwa przez Komendanta Wojewódzkiego PSP, natomiast do zdarzeń poza terenem województwa czy kraju GPR dysponuje biuro właściwe ds. współpracy międzynarodowej KG PSP, za pośrednictwem Komendanta Głównego PSP oraz ministra właściwego ds. wewnętrznych. W trakcie przygotowań do wyjazdu, dowódca Grupy lub wyznaczony przez niego koordynator ustala: zasady i środki transportu Grupy do miejsca działań (z wyjątkiem alarmu A1), możliwe dokładne parametry i rodzaj zdarzenia, wymagane dodatkowe komponenty (logistyka, zabezpieczenie wojskowe), zasady i warunki zakwaterowania GPR w rejonie działań oraz

⁷⁵ M. Kędra, GPR według INSARAG, Przegląd Pożarniczy, <http://www.ppoz.pl/ratownictwo-i-ochrona-ludnosci/908-gpr-wedlug-insarag>

⁷⁶ Rozdział opracowany w oparciu o materiały i prezentacje mł.kpt. Tomasz Michalik Wojewódzki Koordynator ratownictwa wodnego, wysokościowego oraz grup poszukiwawczych KW PSP w Katowicach.

możliwości wsparcia logistycznego w rejonie zdarzenia oraz przewidywany czas realizacji działań. Jednostki KSRG mogą być zadysponowane przez Policję do poszukiwań osób zaginionych kategorii I (zgodnie z „Procedurą dysponowania Specjalistycznych Grup Poszukiwawczo-Ratowniczych KSRG do działań poszukiwawczych prowadzonych w terenie” zatwierdzoną przez Komendanta Głównego PSP i obowiązującą od 1.12.2014r.).

Poziom specjalistyczny PSP na terenie woj. śląskiego jest realizowany w dziedzinach:

1. Ratownictwo Chemiczno– Ekologiczne – 4 grupy SGRCHEM - EKO (Bielsko Biąła; Częstochowa; Gliwice Łabędy; Katowice Piotrowice);
2. Ratownictwo Techniczne - 2 grupy SGRT (Bielsko Biąła; Dąbrowa Górnicza - Gliwice);
3. Ratownictwo Wodno – Nurkowe – 2 grupy SGRW-N (Bytom; OSP Częstochowa w fazie tworzenia);
4. Ratownictwo Wysokościowe - 2 grupy SGRW (Radzionków, Jastrzębie Zdrój w fazie tworzenia);
5. Ratownictwo Poszukiwawcze – 2 grupy SGPR (Jastrzębie Zdrój; Radzionków w fazie tworzenia).

Grupy specjalistyczne KSRG realizujące działania poszukiwawcze należy zadysponować w momencie gdy siły i środki własne (danego powiatu) są niewystarczające. Grupy poszukiwawcze realizują:

1. poszukiwania gruzowiskowe (poziom AI, AII, B), czyli poszukiwanie zaginionych ludzi zasypanych pod gruzami oraz pod osuwiskami ziemnymi i kamiennymi. Gruzowiskowa specjalność ratownicza (klasa O, klasa I) obejmuje psy przeznaczone do poszukiwań ludzi zasypanych pod gruzami oraz pod osuwiskami ziemnymi i kamiennymi, (zwane dalej „psami gruzowiskowymi”). Na terenie województwa śląskiego są to grupy: SGPR Jastrzębie Zdrój oraz SGPR Radzionków. Dysponowanie grup realizujących poszukiwania gruzowiskowe na terenie województwa śląskiego następuje zgodnie z procedurami dysponowania PSP, a służbą wiodącą jest PSP;
2. poszukiwania terenowe (poziom AII), czyli poszukiwanie zaginionych ludzi prowadzone są w terenie (obszary leśne, zabagnione, trudnodostępne). Służbą wiodącą jest Policja. Terenowa specjalność ratownicza (klasa O, klasa I) obejmuje psy przeznaczone do poszukiwań ludzi zaginionych na terenach trudno dostępnych i leśnych, (zwane dalej „psami terenowymi”). Grupy oraz zespoły ratownicze OSP realizujące poszukiwania terenowe to: SGPR Jastrzębie Zdrój, SGPR Radzionków, OSP Lipowa, OSP Ogrodzieniec, wspomagane przez zespoły ratownik-pies (z ważną terenową specjalnością ratowniczą klasy I) z innych OSP z terenu województwa śląskiego.

Poszukiwania terenowe:

SGPR Jastrzębie Zdrój
 SGPR Radzionków
 OSP Lipowa
 OSP Ogródzieniec

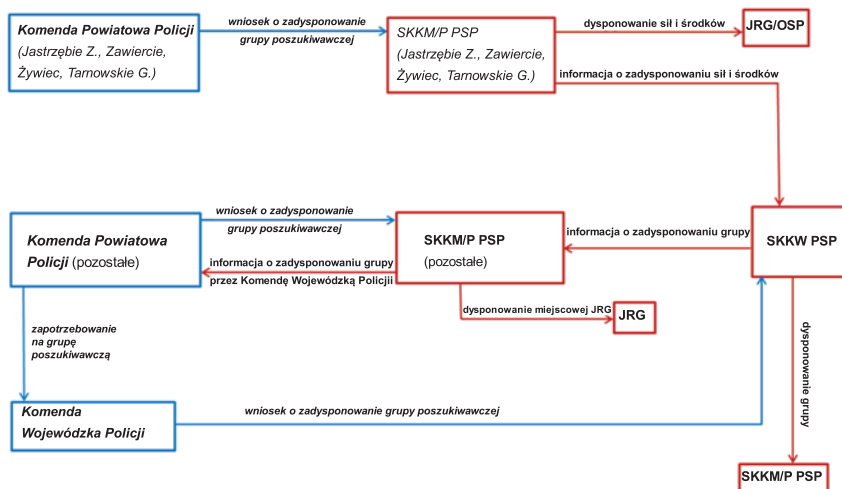
Poszukiwania gruzowiskowe:

SGPR Jastrzębie Zdrój
 SGPR Radzionków

źródło, KW PSP Katowice.

Specjalność ratownicza klasy 0 uprawnia zespół do kontynuowania szkolenia i przystąpienia do egzaminu klasy I przed upływem terminu ważności specjalności ratowniczej klasy 0. Termin ważności specjalności ratowniczej klasy 0 wynosi 12 miesięcy od dnia jej uzyskania. Specjalność ratownicza klasy I uprawnia zespół do uczestniczenia w akcjach ratowniczych Państwowej Straży Pożarnej, w terminie ważności specjalności ratowniczej klasy I. Termin ważności terenowej specjalności ratowniczej klasy I wynosi 12 miesięcy od dnia jej uzyskania, gruzowiskowej 18 lub 24 miesięcy.

Dysponowanie grup oraz zespołów ratowniczych OSP realizujących poszukiwania terenowe na wniosek Policji, powinno następować według schematu:

źródło, KW PSP Katowice.

Jak pokazuje algorytm w województwie śląskim mamy do czynienia z dwoma przypadkami gdy:

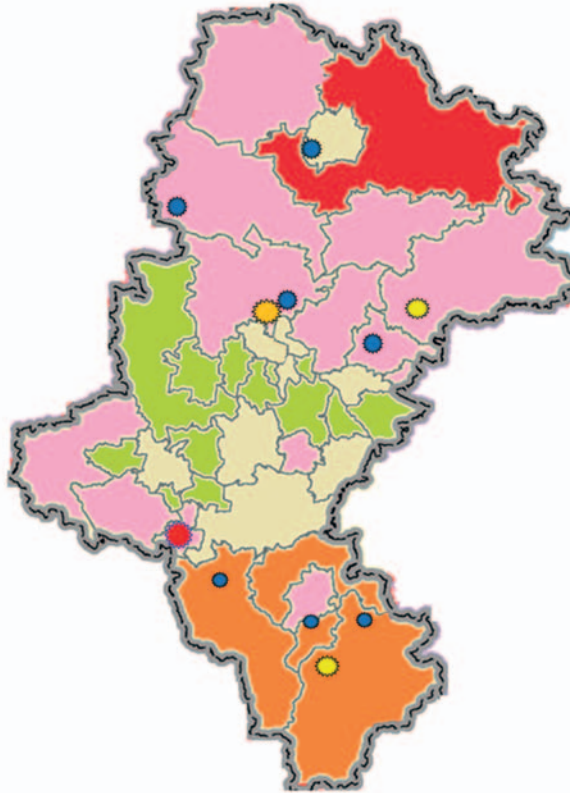
1. zaginięcie nastąpiło na terenie powiatu, w którym działa grupa (Jastrzębie Zdrój, Zawiercie, Żywiec, Tarnowskie Góry). W takim przypadku Komenda Powiatowa/Miejska Policji powiadamia swój odpowiednik w terenie (PSP) następnie Powiatowa/Miejska Straży Pożarnej dysponuje grupę powiadamiając Stanowisko Komendanta Wojewódzkiego PSP (szczebel wojewódzki).
2. zaginięcie nastąpi na terenie powiatu, w którym nie ma grupy, wtedy dysponowanie następuje na szczeblu wojewódzkim. Komenda Wojewódzka Policji wnioskuje do Stanowiska Kierowania Komendanta Wojewódzkiego PSP o zadysponowanie grupy. Zostaje ona zadysponowana, jednocześnie następuje powiadomienie jednostki PSP, na terenie której nastąpiło zaginięcie (dysponuje na miejsce zdarzenia miejscową JRG). Dzięki temu grupa ma wsparcie w strażakach miejscowych, którzy bardzo dobrze znają teren działań.

W momencie nie wystarczających sił i środków własnych sugeruje się dysponowanie grup realizujących poszukiwania terenowe:

1. **SGPR Jastrzębie Zdrój lub/i OSP Lipowa** dla miast: Bielsko- Biała i Jastrzębie Zdrój oraz powiatów: żywieckiego, bielskiego, cieszyńskiego, pszczyńskiego;
2. **SGPR Radzionków lub/i OSP Ogrodzieniec** dla miast: Częstochowa i Dąbrowa Górnicza oraz powiatów: tarnogórskiego, lublinieckiego, kłobuckiego, częstochowskiego, będzińskiego, myszkowskiego, zawierciańskiego;
3. **SGPR Jastrzębie Zdrój lub/i SGPR Radzionków** dla miast: Rybnik, Żory, Tychy, Mysłowice, Katowice, Gliwice, Zabrze, Bytom, Piekary, Ruda Śląska, Świętochłowice, Cho-

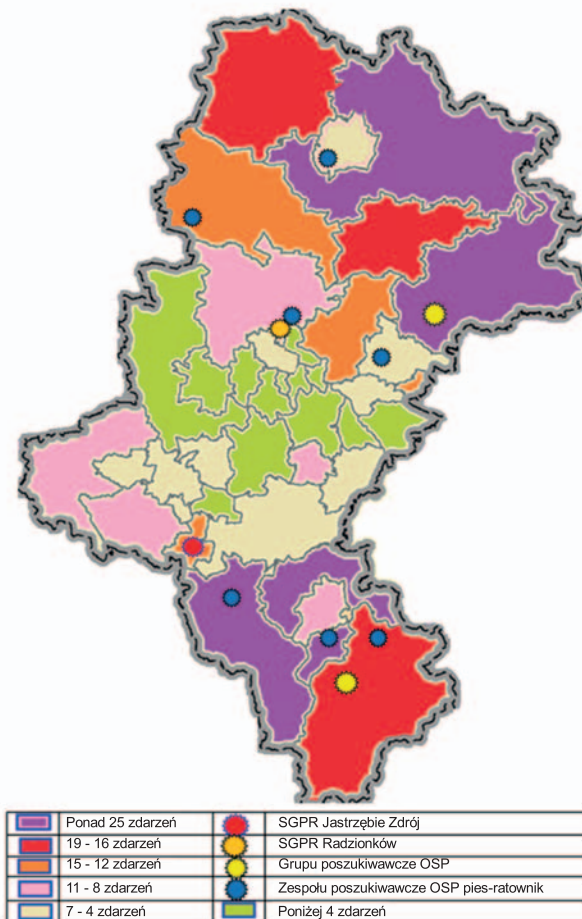
rzów, Siemianowice, Sosnowiec, Jaworzno oraz powiatów: wodzisławskiego, raciborskiego, rybnickiego, mikołowskiego, bieruńsko-lędzińskiego, gliwickiego.

Ilość osób poszukiwanych w terenie przez jednostki straży pożarnej za okres (29.03.2015 - 29.03.2016)

14 zdarzeń w ciągu roku	SGPR Jastrzębie Zdrój
9-7 zdarzeń w ciągu roku	SGPR Radzionków
6-3 zdarzeń w ciągu roku	Grupu poszukiwawcze OSP
2-1 zdarzeń w ciągu roku	Zespołu poszukiwawcze OSP pies-ratownik
brak zdarzeń w ciągu roku	

Ilość osób poszukiwanych w terenie przez jednostki straży pożarnej za okres (29.03.2013 - 29.03.2016)

źródło, KW PSP Katowice.

Ilość osób poszukiwanych w terenie przez jednostki straży pożarnej						
	Powiat	od 29.03.2015 do 29.03.2016	od 29.03.2014 do 29.03.2015	od 29.03.2013 do 29.03.2014	SUMA	Średnia roczna
1	Częstochowski	14	5	9	28	9,3
2	Cieszyn	8	9	9	26	8,7
3	Zawiercie	8	5	13	26	8,7
4	Bielski	8	10	7	25	8,3
5	Żywiec	9	3	7	19	6,3

6	Kłobuck	4	7	7	18	6,0
7	Myszków	5	11	0	16	5,3
8	Lubliniec	5	5	5	15	5,0
9	Będzin	3	5	6	14	4,7
10	Jastrzębie	5	7	0	12	4,0
11	Racibórz	4	1	4	9	3,0
12	Tarnowskie	4	4	1	9	3,0
13	Tychy	5	4	0	9	3,0
14	Bielsko	3	5	0	8	2,7
15	Wodzisław	3	1	4	8	2,7
16	Częstochowa	2	2	3	7	2,3
17	Bieruński	1	5	1	7	2,3
18	Pszczyna	1	4	1	6	2,0
19	Rybnicki	0	3	3	6	2,0
20	Bytom	1	2	2	5	1,7
21	Rybnik	2	2	1	5	1,7
22	Dąbrowa	4	0	0	4	1,3
23	Sosnowiec	1	2	1	4	1,3
24	Gliwicki	0	1	2	3	1,0
25	Jaworzno	0	1	1	2	0,7
26	Mikołów	1	0	1	2	0,7
27	Mysłowice	0	1	1	2	0,7
28	Zabrze	0	1	1	2	0,7
29	Chorzów	1	0	0	1	0,3
30	Katowice	0	1	0	1	0,3
31	Piekary	1	0	0	1	0,3
32	Gliwice	0	0	0	0	0,0
33	Ruda	0	0	0	0	0,0
34	Siemianowice	0	0	0	0	0,0
35	Świętochłowice	0	0	0	0	0,0
36	Żory	0	0	0	0	0,0
	Suma	103	107	90	300	100,0

Dzięki wprowadzeniu w życie dokumentu „Organizacja grup specjalistycznych KSRG realizujących działania poszukiwawcze na terenie województwa śląskiego” oraz wprowadzeniu uporządkowanego rozwoju grup OSP na terenie województwa śląskiego nie występują braki w grupach poszukiwawczych, a postulaty: powszechności, szybkości i efektywności są realizo-

wane. Wyszkolone grupy do prowadzenia poszukiwań terenowych na obszarze województwa śląskiego dzięki ich rozkładowi z uwzględnieniem specjalizacji są w stanie szybko i profesjonalnie podjąć działania ratownicze, o czym może m.in. świadczyć prawie pięciokrotnie wyższa liczba wyjazdów grup poszukiwawczych.

5. Psy ratownicze

Wytyczne INSARAG kierowane do grup poszukiwawczo-ratowniczych podkreślają zasadniczą rolę w działaniach poszukiwawczo-ratowniczych na terenach zurbanizowanych dzięki szybkiej detekcji ofiar zawaleń budynków⁷⁷. Jedną z głównych korzyści ze stosowania zespołów z psami poszukiwawczymi jest ich zdolność do przeszukiwania dużych obszarów w stosunkowo krótkim czasie i pomoc w lokalizacji uwięzionych ofiar.

Fot. AW

6.1. Praca węchowa psa ratowniczego

Odorologia jest nauką o zapachach i zarazem jedną z najstarszych dyscyplin kryminalistyki⁷⁸. Węch psów jest zmysłem działającym na drodze chemicznej, gdyż zapach jest w pierwszym rzędzie w stanie gazowym. Ciężar właściwy ciał gazowych, wzbudzających odczucie zapachu jest z reguły większy od ciężaru właściwego powietrza i dlatego koncentrują się one na powierzchni ziemi i po niej rozprzestrzeniają się dalej. Prawie wszystkie ssaki, w tym również psy, posiadają dwa niezależne systemy powonienia wrażliwe na bodźce węchowe (zapachy). Analizator węchowy, znajdujący się w opuszkach węchowych węchomózgowia jest analizatorem chemicznym, który pozwala na rozróżnianie substancji zawartych w wężanym powietrzu. Prąd wdychanego powietrza zawierającego substancje zapachowe przepływając przez okolice węchową głównego narządu powonienia prowadzi do wywołania wrażeń węchowych.

⁷⁷ Insarag: Wytyczne I Metodologia, Organizacja Narodów Zjednoczonych, Biuro Ds. Koordynacji Pomocy Humanitarnej Sekcja Wsparcia Koordynacji Działań W Terenie (Sekretariat Insarag), Lipiec, 2006.

⁷⁸ J. Monkiewicz, J. Wajdzik, Kynologia. Wiedza o psie. Wrocław, 2003, s. 69.

Czułość zmysłu węchu psa uzależniona jest od powierzchni węchowej błony śluzowej nosa⁷⁹. Subtelność zmysłu węchu psa jest cechą wrodzoną, przekazywaną genetycznie i jest uwarunkowany właściwościami rasy, ale również jest to predyspozycja osobnicza. Znaczy to, że w każdej rasie mogą znaleźć się osobniki o mniej lub bardziej wrażliwym powonieniu, odbiegającym od przeciętnej dla tej rasy. Przy sprzyjających warunkach psy potrafią zwęszyć niektóre zapachy z odległości około 800-1000 metrów oraz rozróżnić jakąkolwiek woń spośród mieszanki 10-15 innych woni⁸⁰. Pies potrafi analizować kilka lub kilkanaście zapachów jednocześnie i koncentrować się tylko na zapachu poszukiwanym. Można jednak stwierdzić, że nie każdy pies dysponuje bardzo dobrym węchem dlatego, że na czułość węchu wpływają czynniki genetyczne, stan ogólny organizmu, nawyki, nabyte doświadczenia i trening.

Minimum cząsteczek zapachowych wystarczających do wzbudzenia reakcji receptorów węchowych u psów, czyli najniższe stężenie wonnej substancji zmieszanej z powietrzem, wywołujące uczucie zapachu określane jest w kynologii jako próg wyczuwalności. Oznacza to, że im niższy jest próg wyczuwalności, tym subtelniejszy jest węch. Próg wyczuwalności można wyrazić jako pewną liczbę pojedynczych cząsteczek zapachowych w objętości 50 ml powietrza, którą to objętość w uproszczeniu określa się jako „jednostkowe pociągnięcie nosem”. Niektóre psy mogą wyczuć węchem obecność niektórych substancji zapachowych już w stężeniu 1 cząsteczka w 1 litrze powietrza (w litrze powietrza znajduje się około $2,7 \times 10^{22}$ cząsteczek różnych gazów). U psów próg wyczuwalności waha się w granicach od $1,7 \times 10^3$ do 12×10^3 cząsteczek zapachowych w 1 cm^3 powietrza, a więc występuje bardzo znaczna rozpiętość węchu⁸¹.

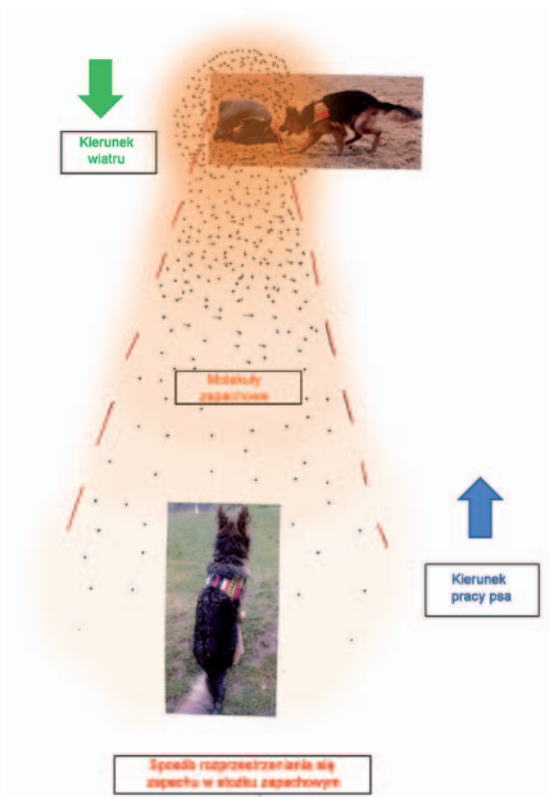
Ścieżka śladu to mieszanina widocznych (przedmiotów) i niewidocznych gołym okiem (np. łusek naskórka, kropelek potu) elementów terenu, jak i elementów pozostawionych przez człowieka poruszającego się w jakimś terenie. Zapach elementów naniesionych przez człowieka określany jest jako zapach podstawowy (pierwszorzędny) śladu, a zapach elementów terenu zmienionych na skutek kontaktu z człowiekiem nazywa się zapachem dodatkowym (drugorzędny) śladu⁸². Zapach podstawowy jest niepowtarzalny, przypisany tylko jednemu człowiekowi, a dodatkowo jest taki sam dla każdego człowieka poruszającego się w danym terenie, będzie zaś inny dla tego samego człowieka chodzącego po różnych podłożach.

⁷⁹ U człowieka powierzchnia węchowa zajmuje około $2,5 \text{ cm}^2$, nabłonek węchowy u jamników zajmuje powierzchnię 75 cm^2 , na której znajduje się 125 milionów komórek węchowych, zaś u owczarka - 150 cm^2 z liczbą 220 milionów receptorów, a u posokowców liczba ich dochodzi do 300 milionów. U psa czułość tych komórek na zapachy jest w przybliżeniu 11 500 razy większa niż u przeciętnego człowieka. J. Monkiewicz, J. Wajdzik, Kynologia. Wiedza o psie. Wrocław, 2003, s. 62-63.

⁸⁰ <http://www.gopr-podhale.pl/wpis.php/w.108/m.2/s.5>, Pies ratowniczy a zapach człowieka, 17.09.2008.

⁸¹ Gdyby 1 g substancji zapachowej został rozpylony na obszarze dużego miasta na wysokości 100 m, pies byłby w stanie to wyczuć. J. Monkiewicz, J. Wajdzik, Kynologia. Wiedza o psie. Wrocław, 2003, s. 69.

⁸² B. Górny, Nowoczesne szkolenie psów tropiących, Warszawa, 2010, s. 32.

Z doświadczeń wynika, że psi węch jest absolutny - w sprzyjających warunkach pies może efektywnie tropić zwierzynę nawet po 48 godzinach od chwili pozostawienia śladu. Wrażliwość węchu zależna jest od warunków zewnętrznych, a zwłaszcza od wilgotności i temperatury powietrza. Pies wykrywa zapach w większości za pomocą nosa przy opuszczonej głowie na dół tak zwanym „dolnym wiatrem”, bowiem tam koncentrują się przede wszystkim bodźce zapachowe; są również rasy psów, które posługują się tzw. „górnym wiatrem.” Ta wysoka wrażliwość na zapachy powoduje, że pies ratowniczy jest szczególnie ceniony, ponieważ mimo wysokiego poziomu rozwoju nauki i techniki nie istnieje żadne urządzenie techniczne, które w chwili obecnej mogłoby zastąpić nos psa⁸³.

Na styl pracy psa tropiącego składają się następujące elementy: prędkość poruszania się, wężenie dolnym lub górnym wiatrem, samodzielne sprawdzanie miejsca kontynuacji śladu po przejściu z jednego podłoża na inne, samodzielne odnajdywanie śladu dzięki krążeniu od miejsca, gdzie zapach zanikł, do miejsca, gdzie jest wystarczająco intensywny, by tropiciel mógł kontynuować pracę, a wreszcie analizowanie śladów, czyli ignorowanie zapachów zwodniczych⁸⁴.

Efekty pracy węchowej psów pracujących są uzależnione od:

1. warunków meteorologicznych i klimatycznych - upał i niskie ciśnienie oddziałują na jego organizm bardziej ujemnie niż niskie temperatury. Podwyższona wilgotność po-

⁸³ Rekord długości tropu, po którym podążył pies posługujący się tylko węchem, należy do dobermana i wynosi 160 km.

⁸⁴ B. Górny, Nowoczesne szkolenie psów tropiących, Warszawa, 2010, s. 33.

wietrza oraz podłoża sprzyja długiemu utrzymywaniu woni śladu, co ułatwia pracę węchową psa. Czas utrzymywania się woni na śladzie jest odwrotnie proporcjonalna do siły wiatru;

2. pory roku i pory dnia - najdogodniejsze miesiące w tresurze węchowej to kwiecień, maj, czerwiec, wrzesień, październik i listopad ze względu na umiarkowanie ciepło i zwiększoną wilgotność powietrza, co ułatwia pracę węchową;
3. charakteru i pokrycia podłoża - woń tropu długo utrzymuje się na wilgotnej, spulchnionej ziemi, na łąkach z niską trawą, w lesie, na torfiastym podłożu oraz na świeżym śniegu. Najdogodniejszy dla pracy węchowej psa jest teren równinny lub lekko pofałdowany i zarośnięty;
4. właściwości śladu;
5. cech indywidualnych psa i jego przewodnika⁸⁵.

Cząsteczki zapachu unoszone przez wiatr od osoby lub przedmiotu tworzą tzw. stożek zapachu (nazwa umowna). Stężenie zapachu jest najsilniejsze blisko jego źródła, nazywanego wierzchołkiem stożka, i zmniejsza się stopniowo wraz ze wzrostem odległości od tego źródła. Pies, wchodząc w „stożek”, znajduje rozproszone, nieliczne cząsteczki i poruszając się w stożku analizuje stężenie zapachu. Naturalnym dążeniem każdego psa jest poszukiwanie największego stężenia cząsteczek interesującego zapachu, czyli znalezienie jego źródła⁸⁶.

Przyzwyczajanie psa do pracy w rozproszeniu, fot. AW

⁸⁵ J. Monkiewicz, J. Wajdzik, Kynologia. Wiedza o psie. Wrocław, 2003, s. 70.

⁸⁶ B. Górny, Nowoczesne szkolenie psów tropiących, Warszawa, 2010, s. 32.

6.2. Typy psów ratowniczych

Głównymi czynnikami decydującymi o przyjęciu psa w poczet psów służbowych są jego predyspozycje do pracy, jak np. wielkość i budowa ciała, odporność na niekorzystne warunki atmosferyczne, brak agresywności wobec ludzi, zdolność uczenia się i posłuszeństwa oraz zrównoważenie. Jak wskazuje A. Brzezicha „do zaawansowanego szkolenia na stopień psa towarzyszącego, obronnego, tropiącego lub specjalistycznego nadają się psy tylko tych ras, które odpowiadają warunkom psychicznym i fizycznym, stosownie do zadań, jakie mają wykonywać”⁸⁷. Podstawowy podział psów wykorzystywanych w ratownictwie to psy:

1. lawinowe,
2. terenowe,
3. gruzowiskowe,
4. wodne,
5. tropiące,
6. zwłokowe⁸⁸.

Holowanie przytomnego tonącego przez psa ratownictwa wodnego metodą typu most, fot. D. Łagodzki

W porównaniu do innych służb, zagadnienia związane z funkcjonowaniem psów np. w Policji reguluje zarządzenie Komendanta Głównego Policji w sprawie metod i form wykonywania zadań z użyciem psów służbowych, szczegółowych zasad ich szkolenia oraz norm wyżywienia.⁸⁹ Zgodnie z zarządzeniem, w służbie prewencyjnej Policji mogą być wykorzystywane psy następujących kategorii: patrolowe, tropiące, patrolowo-tropiące, do działań bojowych, do

⁸⁷ A. Brzezicha, Twój przyjaciel pies. Wychowanie i szkolenie użytkowo-obronne, Warszawa 2002, s. 6.

⁸⁸ T. Kaleta, K. Fiszdom, Wybrane zagadnienia z genetyki i zachowania się psów. Warszawa, 2002, s. 118-119.

⁸⁹ Zarządzenie Nr 296 Komendanta Głównego Policji z dnia 20 marca 2008 r. w sprawie metod i form wykonywania zadań z użyciem psów służbowych, szczegółowych zasad ich szkolenia oraz norm wyżywienia, Dz. Urz. KGP Nr 7, poz. 46 z późn. zm.

wyszukiwania zapachów materiałów wybuchowych, do wyszukiwania zapachów narkotyków, do wyszukiwania zapachu zwłok ludzkich oraz do ratownictwa wodnego⁹⁰.

Po raz pierwszy psy ratownicze w Polsce zostały użyte podczas akcji w marcu 1968 roku na lawinisku w Białym Jarze. Były to psy przywiezione z Horskjej Służby. Dzięki nim odszukano dziesięć martwych ofiar tej tragedii. Po obserwacji pracy psów, Piotr Lucerski – wolontariusz GOPR postanowił zapoczątkować prace psów ratowniczych na terenie Karkonoszy.

Psy ratownicze wykorzystywane są do poszukiwania osób zaginionych w terenie otwartym, stałym: jak lasy, łąki, góry, terenie wodnym, zurbanizowanym (psy terenowe), czy wreszcie na obszarach klęsk żywiołowych, katastrof i wypadków (psy gruzowiskowe). Psy te wskazują każdą żywą osobę znajdującą się w terenie w szczególności trudnym, jak np. osobę przysypaną gałęziami, gruzami, uwięzioną w osuwiskach, pod gruzami zawalonych obiektów budowlanych, śniegiem, czy też znajdującą się na wysokości. Zespół przewodnik-pies pokonywać może podczas jednej akcji do kilkudziesięciu kilometrów pieszo (często w bardzo trudnym i niedostępnym terenie, pracując w każdych warunkach atmosferycznych, o każdej porze roku) w poszukiwaniu osób zaginionych. Sposobami oznaczania przez psa odnalezienia osoby żywej są:

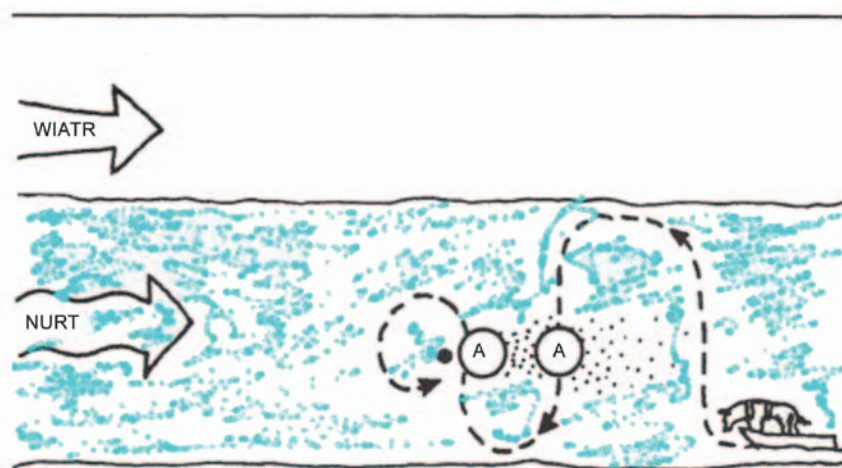
- 1) szczekanie - pies szczekający oznacza szczekaniem, jednocześnie pozostając w miejscu odnalezienia osoby lub w miejscu wydobywania się zapachu o największym natężeniu, aż do momentu dojścia przewodnika;
- 2) aport rolki - pies rolkowy podbiera rolkę oznaczeniową przy osobie znalezionej lub w miejscu wydobywania się zapachu o największym natężeniu, następnie donosi rolkę w pysku do przewodnika, na linie doprowadza pamięciowo przewodnika do miejsca podebrania rolki;
- 3) meldunek - pies meldunkowy decyduje o powrocie do przewodnika, po odnalezieniu osoby lub z miejsca wydobywania się zapachu o największym natężeniu, składa meldunek w sposób określony przez przewodnika, następnie pies na linie doprowadza pamięciowo przewodnika do miejsca odnalezienia.

Naprowadzanie psa na osobę tonącą fot.: J. Podoski

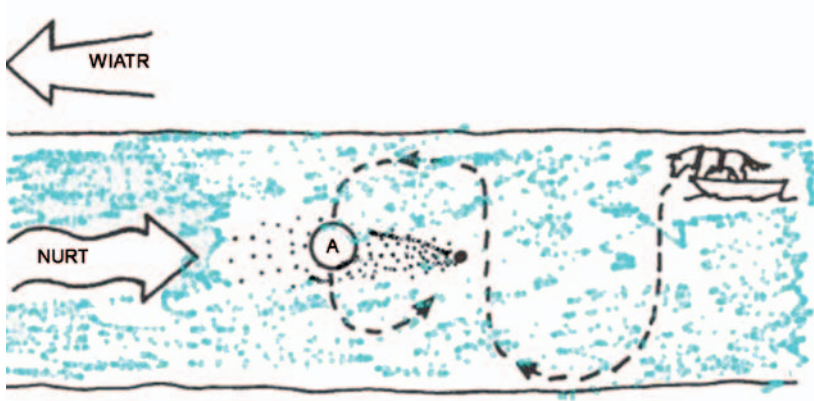
⁹⁰ Zob. więcej: Kwartalnik policyjny. Kynologia służbowa. Czasopismo Centrum Szkolenia Policji w Legionowie, Nr 3 (38)/2016, Rok X.

Inne zadanie natomiast jest realizowane przez psa ukierunkowanego na poszukiwanie osób martwych. Psy zwłokowe przechodzą ten sam cykl szkoleniowy co wszystkie psy ratunkowe. Różnica polega jedynie na lokalizowaniu innego rodzaju bukietu zapachowego w przeszukiwanym terenie. Niektóre psy mogą być szkolone zarówno pod kątem wyszukiwania osób zaginionych, jak i zwłok. Zalecane jest jednak zawężenie specjalizacji do jednej dziedziny. W Stanach Zjednoczonych psy bywają wysyłane do przeszukania konkretnego terenu z komendą na lokalizowanie wyłącznie zapachu związanego z człowiekiem żywym. Dopiero po otrzymaniu kolejnej komendy lokalizują tylko zapach związany z martwymi ludźmi. Psy zwłokowe mogą również z łodzi wyczuć zwłoki w wodzie, wspomagając działania grup wodno-nurkowych, co znacznie zawęża obszar poszukiwań i skraca czas pracy nurków. Poniższe wykresy przedstawiają metodę poszukiwań zwłok na obszarach wodnych oraz rozchodzenie się molekuł zapachu.

Praca na wodzie pod prąd wody i pod wiatr A wplynięcie w stożek zapachu

(Źródło: A. Górowski, *Pies ratowniczy a zapach człowieka*. Strona Andrzeja Górowskiego, <http://psy-ratownicze.eu/dzial.php?id=9&art=69>)

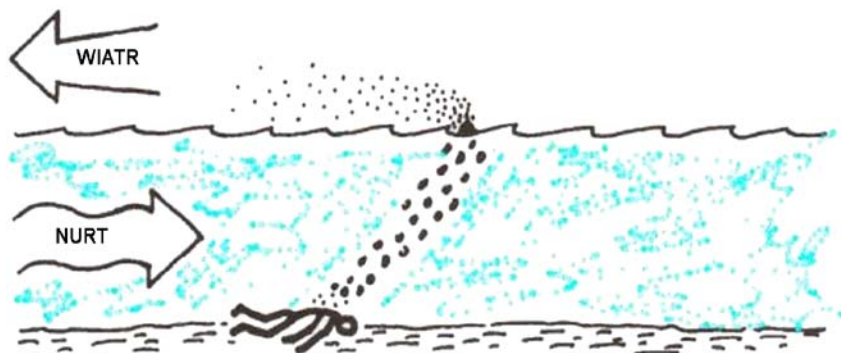
Praca na wodzie pod prąd wody ale z wiatrem A wpłynięcie w stożek zapachu

(Źródło: A. Górowski, *Pies ratowniczy a zapach człowieka*. Strona Andrzeja Górowskiego, <http://psy-ratownicze.eu/dzial.php?id=9&art=69>)

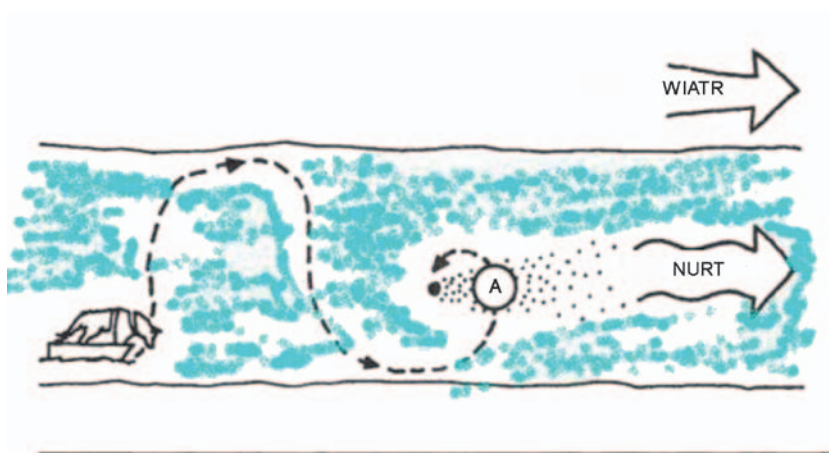
źródło zapachu pod wodą przenoszenie molekuł zapachu przez nurt i wiatr pracujących w tych samych kierunkach

(Źródło: A. Górowski, *Pies ratowniczy a zapach człowieka*. Strona Andrzeja Górowskiego, <http://psy-ratownicze.eu/dzial.php?id=9&art=69>)

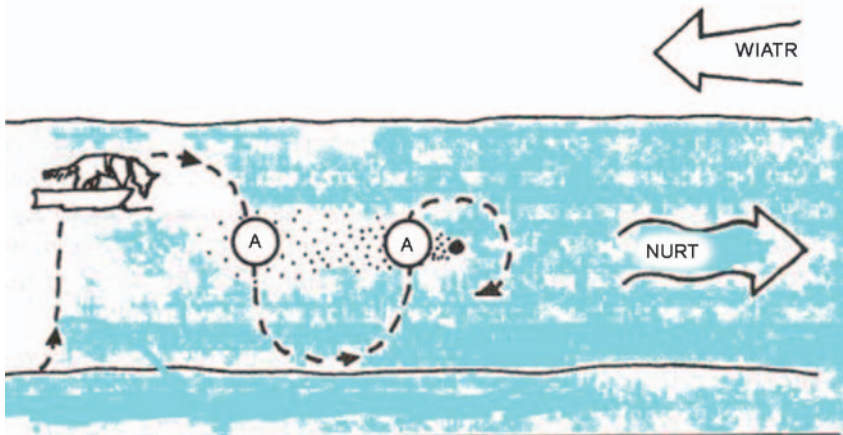
źródło zapachu pod wodą zmiana przenoszenia molekuł zapachu w wyniku zmiany kierunku pracy wiatru w stosunku do nurtu

(Źródło: A. Górowski, *Pies ratowniczy a zapach człowieka*. Strona Andrzeja Górowskiego, <http://psy-ratownicze.eu/dzial.php?id=9&art=69>)

Praca na wodzie z wiatrem i z nurtem A wpłynięcie w stożek zapachowy

(Źródło: A. Górowski, *Pies ratowniczy a zapach człowieka*. Strona Andrzeja Górowskiego, <http://psy-ratownicze.eu/dzial.php?id=9&art=69>)

Praca na wodzie z prądem wody ale pod wiatr A wpłynięcie w stożek zapachu

(Źródło: A. Górowski, *Pies ratowniczy a zapach człowieka*. Strona Andrzeja Górowskiego, <http://psy-ratownicze.eu/dzial.php?id=9&art=69>)

Psy na zwłoki są powszechnie wykorzystywane w ostatnim etapie akcji ratunkowej. W czasie pracy na gruzowisku wskazują miejsce zakopania zwłok lokalizując je po zapachu. Dla przykładu, w październiku 2013 roku dwóch mieszkańców Rogoźnicy wracało do domów przez pola. Jeden z nich nie dotarł na miejsce. Po kilkudniowych poszukiwaniach policja poprosiła o zadysponowanie przewodnika z psem ze Stowarzyszenia Cywilnych Zespołów Ratowniczych z Psami STORAT. Bez pomocy psa, zwłok mężczyzny prawdopodobnie by nie odnaleziono. Kolejnym przykładem takiego działania była praca psów 16.01.2010 roku na gruzowisku w Zabrze, gdzie nastąpił wybuch gazu. Spowodował on zawalenie się pierwszego piętra, stropu i dachu kamienicy. Do działań poszukiwawczych została zadysponowana Specjalistyczna Grupa Poszukiwawczo Ratownicza z Jastrzębia Zdroju. Na miejsce udało się 8 ratowników, 2 psy ratownicze specjalności gruzowiskowej oraz 1 pies do wykrywania zapachu ludzkich zwłok. Wstępne informacje mówiły o odnalezionych trzech osobach rannych i jednej ofierze śmiertelnej. Po przybyciu i rozpoznaniu budynku pod względem bezpieczeństwa przewodnicy wprowadzili na gruzowisko psy ratownicze, które nie wykazały obecności żywych osób pod gruzami. Dwukrotne przeszukanie potwierdziło tę informację. Do przeszukania niszy w strukturze gruzowiska wykorzystano kamerę endoskopową z kosza drabiny. Nie stwierdzono obecności dodatkowych osób pod gruzami. Po tych działaniach zdecydowano o wprowadzeniu sprzętu ciężkiego.

Poszukiwanie ofiary utonięcia przez zespół poszukiwawczo ratowniczy z psem zwłokowym, fot. AW

Katastrofa kolejowa pod Szczekocinami była pierwszą tak dużą akcją dla SGPR z Jastrzębia-Zdroju z użyciem psów ratowniczych. 3.03.2012 r. do miejscowości Chałupki, w której doszło do zderzenia dwóch pociągów osobowych, wyruszyły m.in. dwa zastępy jastrzębskiej PSP: 12 ratowników, 5 psów ratowniczych i 1 pies zwłokowy. W początkowej fazie akcji wydobyto 14 ciał. Lokalizację jednej z ofiar potwierdzono przy użyciu kamery wziernikowej, jednak ze względu na umiejscowienie niemożliwe było jej wydobyć. Ingerencja we wrakowisko mogła spowodować naruszenie stabilności wagonów, co stwarzało zagrożenie dla ratowników. Ofiarę wydobyto następnego dnia, wykorzystując ciężki sprzęt kolejowy.

6.3. Certyfikacja

Egzaminy psów ratowniczych są podstawowym elementem kwalifikującym psy pod względem ich predyspozycji do pracy w każdej ze specjalności (lawinowej, terenowej, gruzowej, wodnej, tropiącej, czy zwłokowej). Zdany egzamin jest dowodem owocnego szkolenia psa ratowniczego w danej specjalności i jest podstawą do włączenia psa do pracy w poszczególnych organizacjach ratowniczych: cywilnych i mundurowych. O dopuszczeniu do udziału w akcjach ratowniczych decydują poszczególne organizacje ratownicze według swoich własnych kryteriów. Z tego względu mogą być wymagane również inne warunki np. dodatkowa wiedza przewodnika - kursy radiowe, wspinaczkowe, limit wieku dla psa i człowieka, testy kondycyjne, regulaminowe wyposażenie, kursy pierwszej pomocy, okresowe powtarzanie egzaminów, itp.

Szkolenie psa rozpoczyna się bardzo wcześnie bo już w wieku 8-9 tygodni, na zasadzie zabawy w tzw. chowanego. Na początku pies wykonuje bardzo proste polecenia za które, gdy je poprawnie wykona jest sownie nagradzany zabawą, po to, aby ćwiczenia kojarzył z przyjemnościami. Poprzez to wyrabiana jest u niego chęć szukania i poprawiana motywacja. Pies uczony jest również innych zachowań, które w wieku około 1-1.5 roku łączy się w całość, co skutkuje uzyskaniem określonych, czytelnych zachowań psa w przypadku odnalezienia człowieka (szczekanie, sposób oznaczania, ćwiczenia z pozorantami)⁹¹.

⁹¹ Górski, Pies ratowniczy na otwarte przestrzenie, <http://www.gopr-podhale.pl/wpis.php/w.108/m.2/s.5>

Trening koncentracji psów ratowniczych, fot. AW

Każdy INSARAG-owski GPR powinien przyjąć standard certyfikacji dla psów poszukiwawczych obowiązujący w swoim kraju ojczystym. Zespoły z psami poszukiwawczymi, które nie spełniają własnych standardów krajowych, nie powinny być wykorzystywane w akcjach międzynarodowych. Wymagania dotyczące psów poszukiwawczych to towarzyskość, podstawowy stopień posłuszeństwa, komenda waruj w sytuacjach zagrożenia, sygnalizacja obecności ofiary, podstawowa sprawność odpowiednia do prawdopodobnego środowiska wystąpienia katastrofy. Przewodnicy powinni spełniać te same standardy fizyczne i zdrowotne co pozostali członkowie GPR oraz powinni posiadać następującą wiedzę i umiejętności:

1. Podstawowa znajomość ogólnej opieki weterynaryjnej nad psami;
2. Podstawowe przeszkolenie w zakresie udzielania pierwszej pomocy;
3. Podstawowa znajomość zagadnień zarządzania akcją ratowniczą;
4. Umiejętność odpowiedniego umieszczania psów poszukiwawczych w kanelach podczas transportu w czasie mobilizacji i demobilizacji;
5. Znajomość procesów międzynarodowej kontroli granicznej dotyczących psów poszukiwawczych.

Regulaminy egzaminów dla psów ratowniczych zostały opracowane przez Komisję FCI (Międzynarodowa Federacja Kynologiczna- *Federation Cynologique Internationale* z siedzibą w Belgii) do psów ratowniczych i IRO (Międzynarodowa Organizacja Psów Ratowniczych- *Internationale Rettungshunde Organisation* z siedzibą w Austrii). Część organizacji ratowniczych takich jak: PSP, OSP, STORAT, GOPR opiera swój system certyfikacji na zasadach opracowanych przez IRO.

PSP i OSP, czyli organizacje, skupiające w Polsce największą ilość psów ratowniczych i oceniane według własnego regulaminu posiadają swoje egzaminy, które w szczególności różnią się od IRO i FCI. Zasady certyfikacji psów określa rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych w sprawie zwierząt wykorzystywanych w akcjach ratowniczych⁹². Rozporządzenie określa po-

⁹² Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 13 grudnia 2012 r. w sprawie zwierząt wykorzystywanych w akcjach ratowniczych (Dz. U. z dnia 21 grudnia 2012 r.).

namdto: gatunki i rasy zwierząt wykorzystywanych przez Państwową Straż Pożarną w akcjach ratowniczych; szczegółowe zasady szkolenia zwierząt; normy wyżywienia zwierząt; specjalności ratownicze oraz wzory dokumentacji szkolenia i żywienia zwierząt.

Szkolenie w zakresie specjalności ratowniczej jest prowadzone przez osoby szkolące psy ratownicze na potrzeby Państwowej Straży Pożarnej w czterech etapach i odbywa się w jednostkach organizacyjnych Państwowej Straży Pożarnej. Pierwszy etap szkolenia obejmuje okres od przydzielenia przewodnikowi psa do sporządzenia przez co najmniej dwóch egzaminatorów oceny mentalności i przydatności psa do dalszego szkolenia. W tym okresie psa należy poddać socjalizacji środowiskowej oraz wyszkolić w zakresie podstaw posłuszeństwa. W przypadku uzyskania negatywnej oceny mentalności i przydatności psa do dalszego szkolenia zespół może być powtórnie poddany takiej ocenie po upływie od 3 do 4 miesięcy, a w przypadku uzasadnionym stanem zdrowotnym psa - nie później niż przed upływem 12 miesięcy od dnia uzyskania oceny negatywnej. Powtórna ocena mentalności i przydatności psa do dalszego szkolenia jest oceną ostateczną. Uzyskanie przez zespół powtórnej oceny negatywnej wyklucza psa z uczestniczenia w dalszym szkoleniu, co skutkuje wnioskiem egzaminatorów o wybrakowanie psa. Drugi etap szkolenia obejmuje okres od uzyskania pozytywnej oceny mentalności i przydatności psa do dalszego szkolenia do zdania przez zespół egzaminu gruzowiskowej specjalności ratowniczej, zwanego dalej „egzaminem gruzowiskowym”, klasy 0 albo egzaminu terenowej specjalności ratowniczej, zwanego dalej „egzaminem terenowym”, klasy 0 i uzyskanie gruzowiskowej specjalności ratowniczej klasy 0 albo terenowej specjalności ratowniczej klasy 0. W tym okresie psa należy wyszkolić w zakresie posłuszeństwa użytkowego i współpracy oraz lokalizacji osób i ich oznaczania. Trzeci etap szkolenia obejmuje okres od uzyskania przez zespół gruzowiskowej specjalności ratowniczej klasy 0 albo terenowej specjalności ratowniczej klasy 0 do zdania przez zespół egzaminu klasy I tej specjalności ratowniczej. W tym okresie przeprowadza się szkolenie z zakresu technik i taktyki poszukiwań z wykorzystaniem psów ratowniczych, przygotowujące zespół do egzaminu specjalności ratowniczej klasy I. Szkolenie to jest realizowane w ramach szkoleń przeprowadzanych przez wyznaczone przez Komendanta Głównego Państwowej Straży Pożarnej szkoły Państwowej Straży Pożarnej lub ośrodki szkolenia Państwowej Straży Pożarnej. Czwarty etap szkolenia obejmuje okres od zdania przez zespół egzaminu specjalności ratowniczej klasy I po raz pierwszy. W tym okresie przeprowadza się szkolenie doskonalące umiejętności zespołu. Zespół, który uzyskał gruzowiskową specjalność ratowniczą klasy I, co najmniej raz w roku kalendarzowym uczestniczy w szkoleniu w formie ćwiczeń centralnego odwozu operacyjnego lub wojewódzkiego odwozu operacyjnego.

Odmienne zasady certyfikacji psów ratowniczych przyjęte zostały przez pozostałe grupy poszukiwawczo ratownicze o charakterze cywilnym, jak np. STORAT. STORAT jest Stowarzyszeniem Cywilnych Zespołów Ratowniczych z Psami, którego celem jest stworzenie na terenie całej Polski siatki zespołów ratowniczych (przewodnik z psem + nawigator), które współpracując z Policją włączyłyby się do akcji poszukiwawczych zwiększając szanse odnalezienia zaginionych. W dniu 16.05.2001 r. STORAT stał się pierwszą w Polsce organizacją przyjętą w strukturze IRO. STORAT kieruje się regulaminem FCI (i swoimi poszerzeniami), który jest zbieżny z IRO prawie w całości. Psy po zaliczeniu egzaminów Psa Poszukiwawczego i wybranej drugiej specjalności (gruzowy, tropiący, lawinowy) oraz dodatkowym zaliczeniu co najmniej dwóch akcji pozorowanych uzyskują licencję Psa Ratowniczego STORAT. Ze względu na konieczność utrzymania dobrego poziomu wyszkolenia licencja wydawana jest tylko na jeden rok (kalendarzowy). GOPR Gr. Podhalańska natomiast stosuje poszerzony regulamin IRO.

Jak z powyższego wynika, system certyfikacji zespołów ratowniczych (przewodnik + pies) jest różny w różnych organizacjach. Ze względu na zasadę jednolitego i spójnego dowodzenia podczas akcji poszukiwawczych wskazane byłoby ujednoczenie zasad dopuszczania psów ratowniczych do poszczególnych stopni egzaminów. Oznaczać to może zarówno respektowanie międzynarodowych certyfikatów, jak i opracowanie zasad wspólnych dla wszystkich OPR.

Rozważenia wymaga koncepcja uznania, aby podmiotem odpowiedzialnym za opracowanie zasad jednolitej certyfikacji (w tym uznawania egzaminów międzynarodowych) było Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, a podmiotem, który w praktyce przeprowadzał egzaminy zarówno dla organizacji mundurowych, jak i cywilnych była Państwowa Straż Pożarna. Koncepcja ta jednoznacznie wynika również z tego, iż to właśnie MSWiA (w celu usunięcia dotychczas funkcjonujących niejasności), powinno odpowiadać za prowadzenie spisu wszystkich OPR. Obecnie rejestr OPR na szczeblu centralnym jest prowadzony i na bieżąco aktualizowany przez CPOZ KGP. Obecnie OPR nie informują Ministra Spraw Wewnętrznych o podjęciu współpracy z KSRG, stąd MSW nie ma pełnej wiedzy, jakie podmioty podpisały porozumienia. Wskazane zatem byłoby aby MSW podjął działania zmierzające do ustalenia stopnia realizacji tych umów, w szczególności poprzez zintensyfikowanie współpracy, w zakresie swoich kompetencji, z podmiotami, które podpisały ww. porozumienia. Wskazanie jednego podmiotu, który określałby uprawnienia dla zespołów ratowniczych, jak i prowadził aktualizowany spis OPR wraz z zespołami ratowniczymi niewątpliwie przyczyniłoby się do uporządkowania obecnego stanu oraz eliminacji powstających na tym tle nieporozumień pomiędzy samymi OPR, jak i Policją i PSP.

Certyfikacja psa ratownictwa wodnego, fot. AW

Rozdział V

Współdziałanie służb w poszukiwaniach osób zaginionych

Jeszcze kilka lat temu Państwowa Straż Pożarna pomagała Policji (przy udziale PSP lub OSP) stosując tradycyjne metody np. tyralierę, obecnie natomiast zapewnia szerokie spektrum środków wsparcia łącznie z nowymi metodami poszukiwań (tzw. szybkie trójki/czwórki), psami ratowniczymi oraz sprzętem specjalistycznym. Jeszcze do realizacji tego zadania mogą być wykorzystane inne podmioty, np. grupy specjalistyczne PSP, grupy poszukiwawczo-ratownicze działające przy różnych jednostkach Ochotniczej Straży Pożarnej, cywilne grupy specjalizujące się w tym zakresie, grupy działające przy Polskim Czerwonym Krzyżu, a także Górskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe.

1. Procedury i algorytmy wspólne

W sferze współdziałania Policji z grupami poszukiwawczo-ratowniczymi należy wskazać, że w wyniku nawiązanej współpracy Komendy Głównej Policji z Państwową Strażą Pożarną w zakresie poszukiwań osób zaginionych prowadzonych w terenie podpisano Porozumienie między Komendantem Głównym Państwowej Straży Pożarnej a Komendantem Głównym Policji z dnia 12 czerwca 2001 r. o współdziałaniu Państwowej Straży Pożarnej i Policji. Porozumienie określa ramy współdziałania polegającego na koordynowaniu wspólnych przedsięwzięć i pomocy, służących zapobieganiu i usuwaniu skutków zdarzeń związanych z występowaniem zagrożeń dla życia, zdrowia i bezpieczeństwa ludzi oraz ich mienia i środowiska, których przyczyną są katastrofy naturalne i awarie techniczne, zakłócenia bezpieczeństwa i porządku publicznego oraz inne miejscowe zagrożenia. Współdziałaniem objęte są czynności zwłaszcza z zakresu działań zapobiegawczo-przygotowawczych, organizowania i prowadzenia działań likwidujących zagrożenie na miejscu zdarzenia oraz szkolenie i doskonalenie zawodowe. Będą to również następujące przypadki współdziałania w zakresie działań zapobiegawczo-przygotowawczych:

1. konsultowanie analiz sytuacji i zjawisk stanowiących potencjalne zagrożenie,
2. analizowanie obowiązujących przepisów prawa i inicjowanie dokonywania niezbędnych zmian aktów prawnych przyczyniających się do zwiększania skuteczności działań likwidujących skutki oraz możliwości wystąpienia zagrożeń,
3. prowadzenie kontroli przestrzegania przepisów porządkowych i administracyjnych,
4. konsultowanie projektów planów ratowniczych i planów działania w warunkach zagrożeń oraz wymiana informacji w celu ich aktualizowania,
5. dążenie do dostosowania własnych stanowisk kierowania i systemów łączności, usprawniającego realizację wspólnych zadań,
6. wymianę informacji o podmiotach posiadających specjalistyczny sprzęt do usuwania skutków zdarzeń.

Współdziałanie w zakresie organizowania i prowadzenia działań likwidujących zagrożenie na miejscu zdarzenia obejmuje:

1. wzajemne alarmowanie, ostrzeganie i zapewnienie sprawnego obiegu informacji o zaistniałym zdarzeniu,
2. bieżące koordynowanie działań obu służb, realizowane za pośrednictwem sztabów powołanych w związku z zaistniałym zagrożeniem,
3. maksymalne ograniczenie możliwości wzajemnego utrudniania realizacji zadań, w odniesieniu do działań ratowniczych Państwowej Straży Pożarnej i działań Policji w ramach czynności dochodzeniowo-śledczych,
4. udzielanie przez Policję pomocy Państwowej Straży Pożarnej w bezpośrednich czynnościach ratowniczych, z uwzględnieniem możliwości policyjnych sił i środków technicznych do działań w zagrożeniu,
5. udzielanie przez Państwową Straż Pożarną pomocy Policji poprzez wykonywanie pomocniczych specjalistycznych czynności ratowniczych zapewniających bezpieczeństwo pożarowe oraz ratownictwo techniczne, chemiczne, ekologiczne i medyczne podczas działań prowadzonych przez Policję.

W zakresie natomiast szkolenia i doskonalenia zawodowego Porozumienie o współdziałaniu zobowiązuje do:

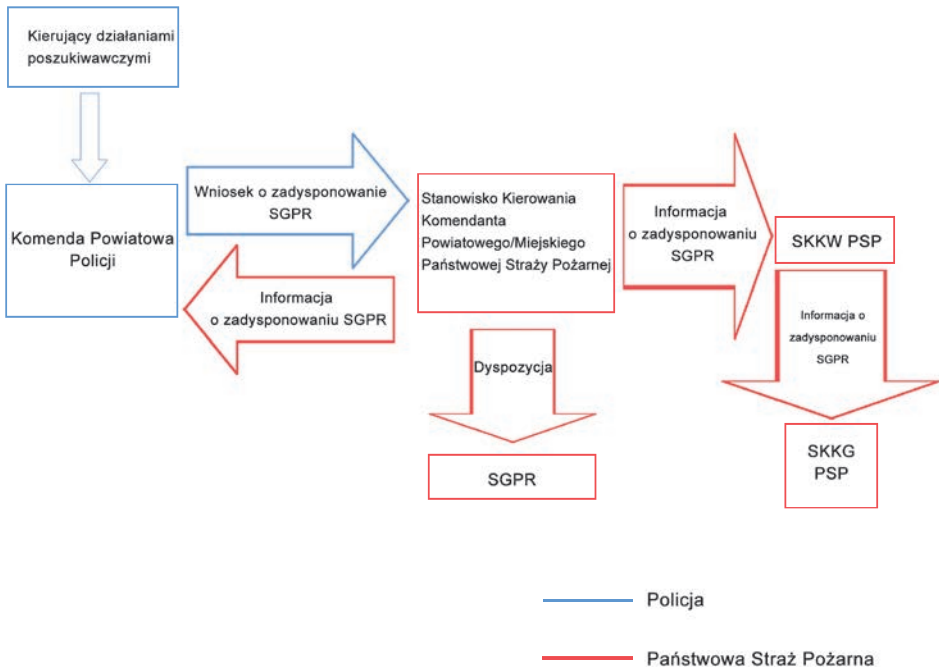
1. przeprowadzania ćwiczeń, manewrów i treningów,
2. organizacji zawodów sportowych,
3. wymiany materiałów szkoleniowych i dydaktycznych,
4. świadczenia usług dydaktycznych obejmujących specjalistyczne treści kształcenia z programów nauczania w celu poznawania procedur reagowania na zagrożenia, technik ratowniczych i interwencyjnych oraz sprzętu,
5. współpracy szkół i ośrodków szkolenia przy wdrażaniu nowoczesnych rozwiązań programowych, organizacyjnych i metodycznych,
6. uwzględnieniu w programach szkoleń zagadnień służących realizacji Porozumienia.

Współdziałanie organów Państwowej Straży Pożarnej i organów Policji realizowane będzie pomiędzy kierownikami właściwych funkcjonalnie komórek organizacyjnych Komendy Głównej Państwowej Straży Pożarnej i Komendy Głównej Policji, komendantami wojewódzkimi i powiatowymi (miejskimi) Państwowej Straży Pożarnej oraz komendantami wojewódzkimi i powiatowymi (miejskimi) Policji oraz kierownikami innych jednostek organizacyjnych Państwowej Straży Pożarnej i Policji. Kierownicy jednostek i komórek, w celu wykonania postanowień Porozumienia, mogą ustalać szczegółowe sposoby współdziałania, uwzględniające specyfikę zagrożeń występujących na podległym im terenie, oraz tryb i zakres ponoszenia kosztów wspólnych działań. Niezależnie od tych jednostek wyznaczeni zostają koordynatorzy: dyrektor Krajowego Centrum Koordynacji Ratownictwa i Ochrony Ludności Komendy Głównej Państwowej Straży Pożarnej - z Państwowej Straży Pożarnej oraz dyrektor Biura-Centralny Sztab Policji Komendy Głównej Policji - z Policji. Do zadań koordynatorów, o których mowa w ust.1, należy inicjowanie przedsięwzięć związanych z realizacją współpracy, zbieranie i analizowanie informacji oraz sporządzanie rocznych sprawozdań z realizacji Porozumienia.

W celu wprowadzenia w życie założeń Porozumienia opracowano „Procedury i algorytmy dysponowania Specjalistycznych Grup Poszukiwawczo-Ratowniczych Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego do działań poszukiwawczych prowadzonych w terenie”, które zostały wdrożone do stosowania z dniem 1 grudnia 2014 roku⁹³.

Realizując zobowiązania Porozumienia, na wniosek Policji, do działań poszukiwawczych prowadzonych w terenie mogą być dysponowane Specjalistyczne Grupy Poszukiwawczo-Ratownicze (SGPR) Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego. Wniosek o zadysponowanie SGPR może zostać złożony podczas działań poszukiwawczych osób zaginionych kategorii pierwszej. Do działań poszukiwawczych mogą być zadysponowani z SGPR przede wszystkim przewodnicy z psami poszukiwawczymi posiadający ważną terenową specjalność ratowniczą klasy I⁹⁴ oraz nawigatorzy wspomagający działania zespołów poszukiwawczych.

Dysponowanie SGPR Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego na wniosek Policji, powinno następować: bezpośrednio tylko na poziomie powiatu na terenie którego działa SGPR - Algorytm A.

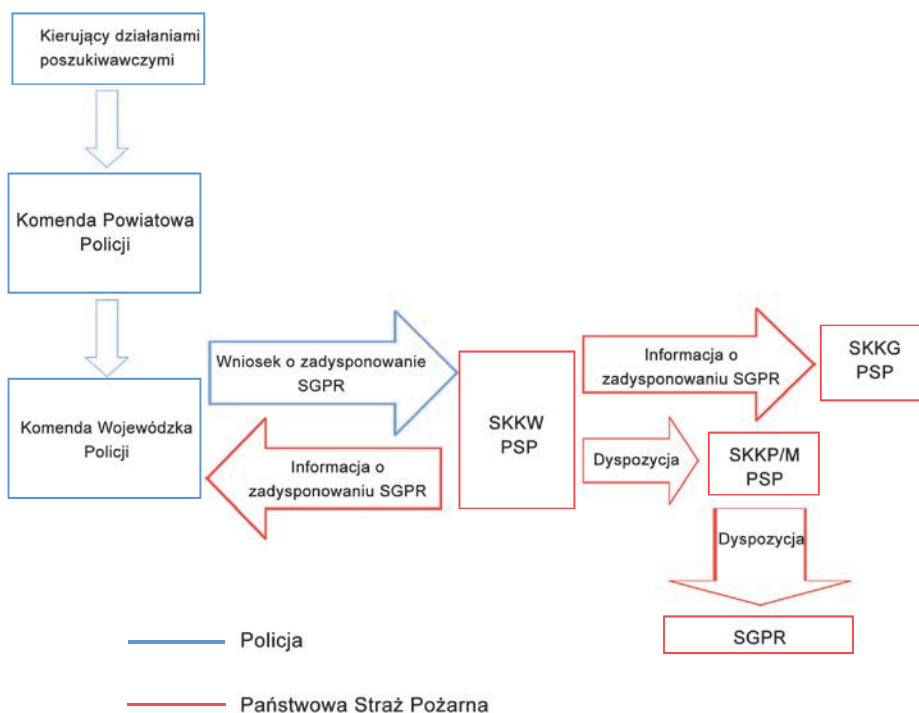

Algorytm A postępowania podczas działań w powiecie na terenie, którego działa Specjalistyczna Grupa Poszukiwawczo-Ratownicza KSRG.

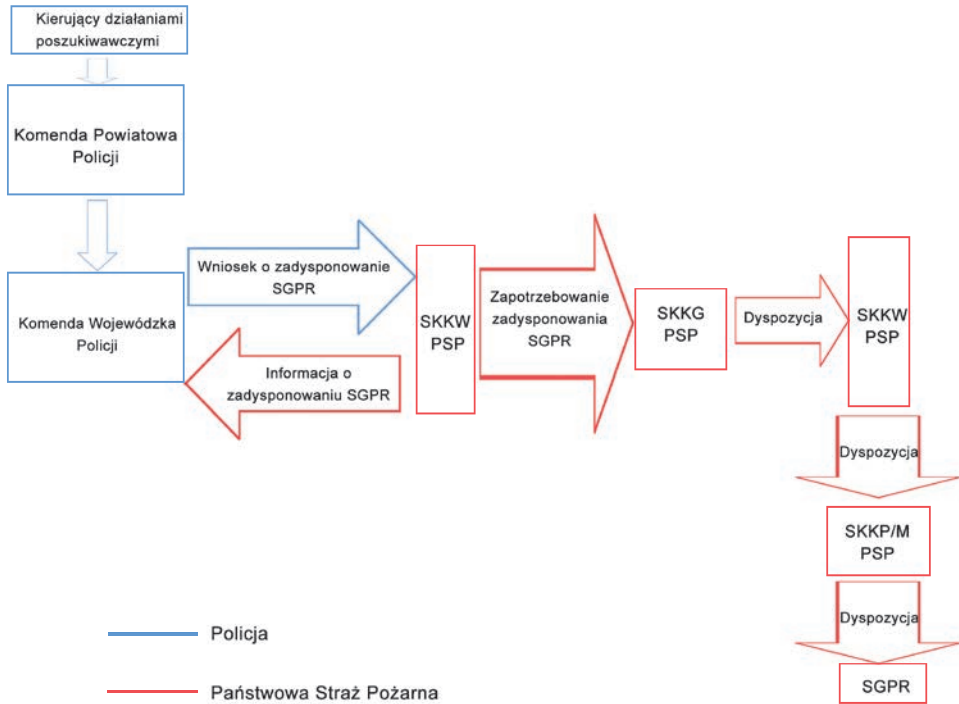
⁹³ CKR-III-0754/3-.#/14 KOMENDA GŁÓWNA PAŃSTWOWEJ STRAŻY POŻARNEJ Krajowe Centrum Koordynacji Ratownictwa i Ochrony Ludności.

⁹⁴ § 4 ust. 1 pkt. 2 i ust. 2 pkt. 2 oraz § 5 ust. 3 rozporządzenia MSW z dnia 13 grudnia 2012 r. w sprawie wykorzystywania zwierząt w akcjach ratowniczych, Dz. U. z dnia 21 grudnia 2012 r. poz. 1444.

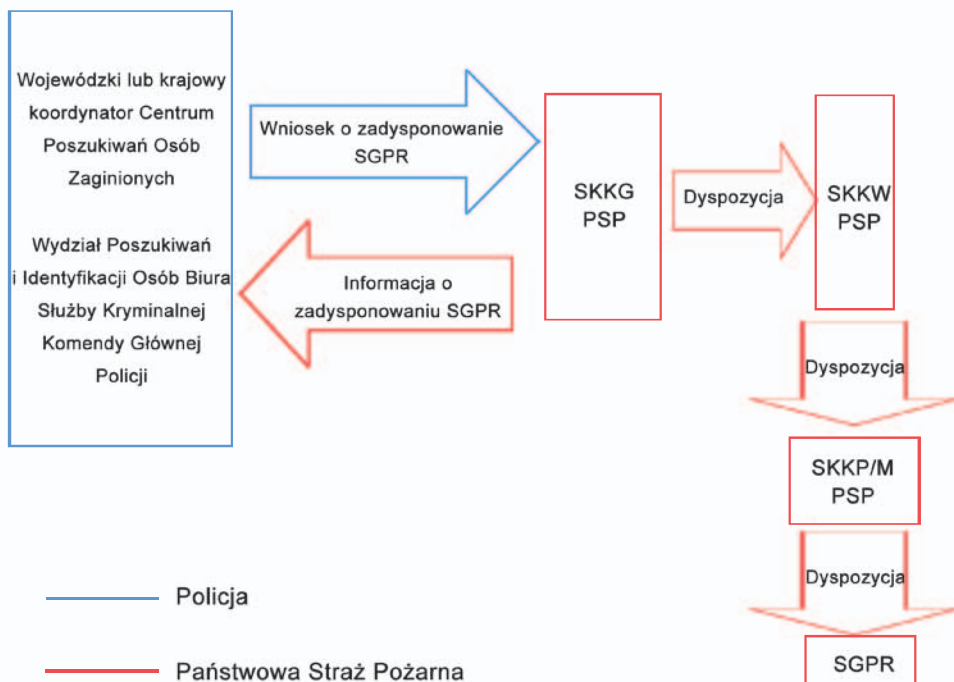
W każdym innym przypadku, odpowiednio, za pośrednictwem właściwego miejscowo i hierarchicznie stanowiska kierowania PSP [stanowiska kierowania komendanta wojewódzkiego Państwowej Straży Pożarnej (SICKW PSP) / stanowiska kierowania Komendanta Głównego Państwowej Straży Pożarnej (SKKG PSP)], czynność ta powinna być realizowana przez wojewódzkie stanowiska kierowania Policji - Algorytmy B lub C albo wojewódzkiego koordynatora Centrum Poszukiwań Osób Zaginionych lub Wydział Poszukiwań i Identyfikacji Osób Biura Służby Kryminalnej Komendy Głównej Policji - Algorytm D przy jednoczesnym powiadomieniu Centrum Poszukiwań Osób Zaginionych (CPOZ).

Algorytm B postępowania podczas działań w powiecie na terenie, którego nie działa Specjalistyczna Grupa Poszukiwawczo-Ratownicza KSRG ale działa na terenie tego województwa.

Algorytm C postępowania podczas działań w powiecie na terenie, którego nie działa Specjalistyczna Grupa Poszukiwawczo-Ratownicza KSRG i nie działa na terenie tego województwa.

Algorytm D postępowania podczas działań w powiecie na terenie, którego nie działa Specjalistyczna Grupa Poszukiwawczo-Ratownicza KSRG i nie działa na terenie tego województwa.

Każdorazowe wnioskowanie o dyspozycję SGPR winno być potwierdzone również pisemnie i przesłane do właściwego stanowiska kierowania - faksem lub drogą elektroniczną. Dysponowanie na wniosek Policji Grupami Poszukiwawczo-Ratownicznymi, niebędącymi częścią Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego, a mającymi status stowarzyszeń, winno być realizowane w drodze indywidualnych przedsięwzięć jednostek Policji, za pośrednictwem lub przynajmniej po powiadomieniu CPOZ.

Policja, jako służba wiodąca przy realizacji poszukiwań osób zaginionych, dowodzi na miejscu działań, koordynuje współpracę wszystkich służb oraz jest odpowiedzialna za całość akcji.

Przy wnioskowaniu o zadysponowanie SGPR, musi być przekazane minimum najważniejszych, bardzo istotnych informacji podstawowych, umożliwiających podjęcie niezwłocznych działań na miejscu zdarzenia i skrócenie czasu reakcji. W zakres informacji podstawowych wchodzi: wyraźne określenie osoby poszukiwanej (dziecko czy dorosły); aktualne zdjęcie w kolorze (jeżeli jest taka możliwość); data i godzina zaginięcia, okoliczności zaginięcia; data i godzina rozpoczęcia działań poszukiwawczych przez Policję; krótki opis działań podjętych przez Policję (jakie czynności zostały podjęte do czasu dysponowania PSP); kontakt do osób bezpośrednio kierujących działaniami: stopień służbowy, imię i nazwisko, nr telefonu komórkowego; mapy terenu do przeszukania, wyznaczone obszary do przeszukania przez ratowników z PSP, rodzaj/charakterystyka terenu do przeszukania. Natomiast do informacji uzupełniających należy: imię

i nazwisko osoby zagonionej; rysopis osoby (płeć, wiek, wzrost, waga, kolor skóry); opis ubioru osoby (w co była ubrana) i innych przedmiotów, które może mieć przy sobie; stan psychofizyczny osoby przed zaginięciem (niepełnosprawność, choroby psychiczne i przewlekłe, utraty pamięci itp.); czy podobne sytuacje zdarzały się w przeszłości; ostatnie miejsce i czas, w którym widziano zaginioną osobę oraz czy na miejscu działań jest osoba znająca teren np. leśnik.

Wymienione procedury, zatwierdzone przez Komendanta Głównego Policji i Komendanta Głównego Państwowej Straży Pożarnej regulują zakres i sposób wnioskowania o zadysponowanie Specjalistycznych Grup Poszukiwawczo-Ratowniczych oraz kwestie dotyczące koordynacji działań przy realizacji czynności poszukiwawczo-ratowniczych z osobami zaginionymi, w szczególności prowadzonych poza obszarem zabudowanym. Procedury te przyczyniły się do zwiększenia wykorzystania Specjalistycznych Grup Poszukiwawczo-Ratowniczych do prowadzonych poszukiwań, jak również pozytywnie wpłynęły na skuteczność i efektywność wspólnych działań poszukiwawczych prowadzonych w terenie. W wyniku prowadzonych wspólnych szkoleń i ćwiczeń eksperci CPOZ nawiązali stałą współpracę z grupami poszukiwawczo-ratowniczymi na terenie kraju (w tym GOPR oraz WOPR). Wspólne działania i ćwiczenia pozwoliły poznać możliwości tych grup i stworzyć bazę danych na ich temat. Ogółem na podstawie zebranych informacji CPOZ utworzyło bazę kontaktową wszystkich osób i zespołów zaangażowanych w poszukiwanie i ratowanie osób na terenie kraju. Baza ta obejmuje dane identyfikacyjne, osobowe i kontaktowe następujących grup i osób: 22 grupy poszukiwawczo-ratownicze z psami utworzone przez jednostki OSP, Pogotowia Ratunkowego, stowarzyszenia, 24 przewodników policyjnych z psami do wyszukiwania osób żywych w terenie; 13 przewodników policyjnych z psami do wyszukiwania zwłok ludzkich; 11 grup ratowniczych PCK. Osoby te i zespoły zajmujące się poszukiwaniem i ratowaniem osób zaginionych nie są zlokalizowane we wszystkich województwach, co oznacza konieczność ich transportu na miejsce poszukiwań i opóźnia ich zaangażowanie do poszukiwań. W związku z powyższym, w opinii NIK, CPOZ powinno podjąć odpowiednie działania w celu pozyskania do współpracy nowych grup, aby zasięgiem ich funkcjonowania objąć obszar wszystkich województw i w ten sposób zapewnić dodatkowe wsparcie w trakcie ewentualnych poszukiwań prowadzonych przez Policję na terenie całego kraju. NIK pozytywnie ocenia fakt, że podjęto działania zmierzające do utworzenia bazy podmiotów mogących brać udział w poszukiwaniach osób zaginionych. Zwraca też uwagę, że do tej pory nie określono zasad i procedur włączania ich do akcji poszukiwawczych podmiotów pozapolicyjnych. Wprawdzie w zarządzeniu nr 124 Komendanta Głównego Policji jest mowa o możliwości wykorzystania takich podmiotów, jednakże nie zawiera ono szczegółowych algorytmów (wytycznych) postępowania dotyczących włączania ich do poszukiwań przez Policję. W ocenie NIK, Komendant Główny Policji nie podejmował wystarczających działań, mających na celu zintensyfikowanie oraz uregulowanie wzajemnej współpracy z podmiotami pozapolicyjnymi, w tym z grupami ratowniczo-poszukiwawczymi, niezrzeszonymi w KSRG. Dlatego też konieczne jest precyzyjne określenie zasad i procedur włączania do akcji poszukiwawczych takich podmiotów, co pozwoli uzyskać szybsze i pełniejsze wykorzystanie ich zasobów, a tym samym zwiększyć efektywność prowadzonych poszukiwań. NIK podziela wprawdzie wyjaśnienia Komendanta Głównego Policji, że udział takich grup nie zawsze jest uzasadniony, jednakże zwrócić należy uwagę, że w opisanym wyżej przypadku, jak najszybsze włączenie do poszukiwań grupy STORAT było celowe. Po pierwsze to jednostka organizacyjna Policji stwierdziła, że potrzebuje psów do poszukiwania osób, po drugie siedziba grupy STORAT była położona najbliżej ze wszystkich grup dysponujących psami, które znajdowały się w bazie CPOZ (bez znaczenia w tym względzie jest podział na województwa), po trzecie występowały trudności

z zadysponowaniem grupy OSP GPR z Łodzi (przez kilka godzin CPOZ i grupa oczekiwali na zgodę KCKR KG PSP). W opinii NIK powyższy przykład stanowi dowód na to, jak istotną kwestią jest właściwe uregulowanie współpracy oraz określenie zasad i procedur włączania do akcji poszukiwawczych grup poszukiwawczo-ratowniczych, zwłaszcza niezrzeszonych w KSRG. Na skutek braku takich uregulowań grupa STORAT otrzymała zgodę na włączenie się do poszukiwań dopiero po upływie czterech godzin od momentu zgłoszenia zapotrzebowania na włączenie psów do poszukiwań osób przez jednostkę prowadzącą postępowanie. Zdaniem NIK, mając na względzie wagę i znaczenie każdej decyzji podejmowanej w sytuacjach krytycznych, decydujących o zdrowiu bądź życiu ludzi, w trakcie prowadzonych poszukiwań należy dążyć do zintensyfikowania oraz odpowiedniego określenia bezpośredniej współpracy CPOZ z grupami, o których mowa wyżej, a w szczególności zaś ustanowić procedury wzajemnego informowania się o potrzebie bądź o braku potrzeby włączania się takich grup do prowadzonych poszukiwań tak, aby ich potencjał mógł być w pełni wykorzystany.

W dniu 5 lutego 2008 r. Komendant Główny Policji oraz Prezes Zarządu Głównego GOPR i Naczelnik GOPR podpisali porozumienie, na mocy którego strony zobowiązały się do współdziałania obejmującego podejmowanie działań zapobiegawczych, przygotowawczych, organizacyjnych i likwidujących zagrożenie dla życia, zdrowia i bezpieczeństwa osób przebywających w górach oraz ich mienia; prowadzenie i organizowanie szkolenia i doskonalenia zawodowego oraz wymianę doświadczeń w dziedzinie technik wysokościowych. Współdziałanie to obejmuje w szczególności:

- a) inicjowanie i organizowanie wspólnych z Policją działań mających na celu zapobieganie popełnianiu przestępstw i wykroczeń w górach,
- b) udostępnianie podczas wspólnych działań sił i środków, a w szczególności specjalistów, sprzętu i urządzeń wraz z obsługą,
- c) dostosowanie stanowisk kierowania i systemów łączności, co do realizacji wspólnych działań,
- d) wzajemne alarmowanie, ostrzeganie i zapewnienie sprawnego obiegu informacji o zaistniałych zdarzeniach,
- e) bieżące koordynowanie działań obu służb w sytuacjach zagrożeń poprzez powoływane sztaby kryzysowe,
- f) inicjowanie i dokonywanie niezbędnych zmian aktów prawnych przyczyniających się do zwiększenia skuteczności wspólnych działań.

W zakresie szkolenia i doskonalenia zawodowego strony uzgodniły:

- a) przeprowadzanie wspólnych ćwiczeń i treningów w zakresie technik ratownictwa klasycznego, speleo i z powietrza,
- b) świadczenie usług dydaktycznych w zakresie procedur reagowania na zagrożenia, technik ratowniczych i interwencyjnych oraz wykorzystania specjalistycznego sprzętu,
- c) udostępnianie podczas wspólnych szkoleń sił i środków, a w szczególności specjalistów, sprzętu i urządzeń ratowniczych wraz z obsługą,
- d) wymianę materiałów szkoleniowo-dydaktycznych,
- e) prowadzenie kursów w celu wydania oraz weryfikacji uprawnień instruktorskich,
- f) uwzględnianie w programach szkoleń zagadnień służących realizacji Porozumienia,
- g) organizowanie zawodów sportowych.

Natomiast w zakresie wymiany doświadczeń w dziedzinie technik wysokościowych:

- a) organizowanie wspólnych zgrupowań szkolno-treningowych,
- b) wymianę opinii o przydatności sprzętu wysokościowego,
- c) wymianę informacji o nowych rozwiązaniach stosowania technik wysokościowych oraz stosowania środków technicznych.

Współdziałanie, o którym mowa, realizują komendanci wojewódzcy (Stołeczny) Policji przy pomocy kierowników podległych jednostek organizacyjnych Policji lub osób przez nich upoważnionych oraz naczelnik GOPR. Współdziałanie koordynuje i monitoruje komórka organizacyjna Komendy Głównej Policji właściwa w sprawach prewencji i ruchu drogowego.

Działania ratownicze na wodzie, fot. J. Podoski

20 czerwca 2007 r. Komendant Główny Policji oraz Prezes Zarządu Głównego WOPR podpisali porozumienie w sprawie współdziałania w zakresie bezpieczeństwa i porządku publicznego na wodach i terenach przywodnych.⁹⁵ Strony w zakresie swoich kompetencji zobowiązały się do całorocznej współpracy zmierzającej do poprawy stanu bezpieczeństwa i porządku na wodach i terenach przywodnych oraz ograniczania liczby osób tonących w polskich wodach. W szczególności będzie to organizowanie pomocy oraz ratowanie osób, które uległy wypadkowi albo są narażone na niebezpieczeństwo utraty życia lub zdrowia na wodach oraz likwidację zagrożeń dla mienia oraz środowiska naturalnego, obejmujące w szczególności działania ratownicze, zapobiegawcze, rozpoznawcze, informacyjne i organizacyjne,

⁹⁵ Porozumienie pomiędzy komendantem głównym policji a prezesem zarządu głównego wodnego ochotniczego pogotowia ratunkowego, Dziennik Urzędowy Komendy Głównej Policji 2007 Nr 13.

a także szkolenia i doskonalenie zawodowe. Zachowując nadrzędność przypisanych sobie zadań i zasadę wzajemności, strony zobowiązały się do wspólnych działań w zakresie:

- 1) ratowania życia i zdrowia ludzkiego na wodach śródlądowych i w kąpieliskach morskich;
- 2) podejmowania akcji ratowniczych w celu ratowania mienia oraz środowiska naturalnego;
- 3) prowadzenia działań profilaktycznych z zakresu bezpieczeństwa nad wodą oraz organizowania akcji informacyjnych na temat zagrożeń środowiska naturalnego, w szczególności zanieczyszczenia wód;
- 4) prowadzenia rozpoznania w zakresie zmian ukształtowania brzegów, nurtów i dna akwenów w celu określenia warunków kąpielii, nawigacji i miejsc niebezpiecznych;
- 5) kontrolowania jednostek pływających, jak i kąpielisk, w zakresie wyposażenia technicznego w odpowiednią ilość środków ratunkowych oraz w zakresie przestrzegania przepisów o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi;
- 6) ujawniania i ścigania sprawców wykroczeń i przestępstw na wodach i terenach przywodnych;
- 7) prowadzenia szkoleń ze znajomości obowiązujących przepisów na wodach i ratownictwa wodnego.

W celu realizacji postanowień Porozumienia ustala się podstawowe zasady współdziałania, polegające na:

- 1) realizacji ustawowych zadań Policji i statutowych zadań WOPR przy użyciu sił każdej ze Stron proporcjonalnie do występujących zagrożeń i ich charakteru;
- 2) nieodpłatnym udostępnianiu łodzi do realizacji zadań, przy czym kierującym powinien być na łodziach policyjnych - policjant, a na łodziach WOPR - uprawniony członek tej organizacji. Szczegółowe zasady udostępniania łodzi między współdziałającymi komórkami ustalają bezpośrednio komendanci komend powiatowych lub miejskich Policji i prezesi jednostek terenowych WOPR;
- 3) ratowaniu życia ludzkiego, które jest dobrem najwyższym, przestrzegając zasady, że kierującym akcją ratowniczą jest ten, kto pierwszy na miejscu zdarzenia ją rozpoczął. Jeżeli ratowanie życia ludzkiego jest związane z zamachem na życie, a także w innych przypadkach potwierdzonego przestępstwa lub wykroczenia - działaniami tymi zawsze kieruje policjant, a ratownicy WOPR występują w roli osób przybranych do wykonywania określonych czynności;
- 4) realizowaniu podejmowanych przedsięwzięć w oparciu o zasadę, że koordynatorem i wiodącym w określonej sytuacji jest ten, kto został do tego obowiązany ustawowo.

Współdziałanie realizowane będzie przez komendantów wojewódzkich/Stołecznego Policji przy pomocy kierowników podległych jednostek organizacyjnych Policji lub osób przez nich upoważnionych oraz Prezesów Zarządów Wojewódzkich WOPR. W zakresie współdziałania pomiędzy Policją i WOPR na poziomie jednostek terenowych, współpracujące ze sobą podmioty określą zadania wynikające z zakresu przygotowań do sezonu letniego, przedsięwzięcia do wykonania w trakcie sezonu oraz zakres czynności po sezonie. Współdziałanie, o którym mowa w niniejszym Porozumieniu, będzie koordynowane i monitorowane przez Biuro Prewencji i Ruchu Drogowego Komendy Głównej Policji i Zarząd Główny WOPR⁹⁶.

⁹⁶ M. Napierała, A. Skaliy, W. Żukow (red.) Stan, Perspektywy i Rozwój Ratownictwa, Kultury Fizycznej i Sportu w XXI wieku. Bydgoszcz, 2011.

Akcja ratowania tonącego, fot. J. Podoski

2. Współpraca policji z innymi podmiotami na otwartym terenie

W 2015 roku Fundacja Itaka opublikowała Raport z projektu Monitoring działań Policji w poszukiwaniach zaginionych na otwartym terenie.⁹⁷ Celem projektu był monitoring działań Policji w zakresie wykorzystania organizacji poszukiwawczo-ratowniczych do poszukiwań osób zaginionych na otwartym terenie oraz wypracowanie procedur ich zadysponowania i zasad współpracy z Policją. Narzędziem do ewaluacji działań Policji w zakresie wykorzystania grup były badania ankietowe skierowane z jednej strony do funkcjonariuszy Policji, a z drugiej do podmiotów pozapolicyjnych zajmujących się poszukiwaniami terenowymi osób zaginionych tzn. do ochotniczych grup poszukiwawczo-ratowniczych (OSP, cywilnych, przy PCK), Specjalistycznych Grup Poszukiwawczo-Ratowniczych Państwowej Straży Pożarnej, Górskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego. Założeniem projektu było zebranie danych ilościowych i jakościowych, które pozwolą całościowo określić skalę takich poszukiwań oraz zakres trudności.

W ankietach zaznaczono kilka rodzajów trudności, z którymi borykają się ochotnicy. Problemy te można pogrupować na trzy kategorie:

1. Dotyczące dysponowania przez Policję:
 - a. „brak wiedzy Policji na temat możliwości wykorzystania potencjału grupy do poszukiwań, natychmiast lub w krótkim czasie po zadysponowaniu, możliwie jak najszybciej od zaginięcia. Częste odwoływanie poszukiwań, ze względu na porę nocną lub niekorzystne warunki atmosferyczne”,
 - b. „brak dysponowania do działań”,
 - c. „brak usystematyzowanych zasad współpracy między Policją i grupą”

⁹⁷ RAPORT z projektu Monitoring działań Policji w poszukiwaniach zaginionych na otwartym terenie. Warszawa, 2015, http://www.itaka.org.pl/wp-content/uploads/2015/01/raport_2015_Fundacja-ITAKA-net.pdf

- d. „brak ustaleń pomiędzy KW PSP a KWP nie pozwala na skuteczne działania i dysponowanie sekcji na poszukiwania ponieważ nie posiadamy psa certyfikowanego oraz brak chęci do dysponowania naszej sekcji, choćby. do pomocy przy planistyce lub wykorzystaniu jej do poszukiwań w ramach np. szybkich trójek”;
 - e. „problemy komunikacyjne na linii: Stanowisko Kierowania Policji - Stanowisko Kierowania PSP oraz Kierujący Działaniem Ratowniczym ze strony PSP a dowodzący ze strony Policji”.
2. Dotyczące niejasnych zasad finansowania udziału grup w akcjach:
 - a. „brak zwrotu kosztów wyjazdu grupy poza gminę”;
 - b. „brak wystarczających środków finansowych do realizacji wszystkich planowanych działań”;
 - c. „brak możliwości ubezpieczenia psów”;
 - d. „brak środków finansowych na wyposażenie indywidualne ratowników”.
 3. Dotyczące trudności w czasie trwania działań poszukiwawczych w terenie:
 - a. „brak ujednoczenia sposobu prowadzenia akcji”;
 - b. „brak możliwości przekazania akcji w przypadku wykorzystania wszystkich swoich sił i środków”.

Doświadczenia z projektu pokazują, że ze strony Policji czynnikiem hamującym szerokie korzystanie z zaplecza grup poszukiwawczo-ratowniczych jest obawa o koszty (np. dojazdu na akcję, ale i potencjalnych roszczeń z racji wypadku ratownika-cywila). Policjanci akcentowali otwartość do wykorzystywania GPR z zastrzeżeniem jednak, aby grupy te tworzyły spójny system z łatwym dostępem do informacji na temat tego, która grupa jakimi zasobami dysponuje i jaki poziom pracy reprezentuje. Z perspektywy interwencji prowadzonych przez Fundację ITAKA widać, że funkcjonariusze mają coraz większą wiedzę na temat funkcjonowania grup poszukiwawczo-ratowniczych. Warto zauważyć, iż trudności wskazywane przez podmioty zaangażowane są często podobne - potrzeba wspólnych szkoleń, potrzeba stworzenia kryterium i zasad określających jakie organizacje mogą nazywać się grupą poszukiwawczo-ratowniczą oraz zapotrzebowanie na powstawanie nowych grup zwłaszcza w północno-wschodnich rejonach.

W wyniku badań uzyskano rozbieżne liczby - suma zadysponowań z badanych 18 grup ochotniczych, SGPR PSP i JOP przekracza sumę zadysponowań podaną przez KGP. Dodanie do tych statystyk jeszcze liczby wyjazdów GOPR-u dodatkowo zwiększyłoby te dysproporcje danych między statystykami podmiotów pozapolicyjnych a statystykami Policji. Znaczną trudność stanowi także ustalanie efektów akcji poszukiwawczych. Jak wynika z Raportu, cenne byłoby ustalenie jaki podmiot i w jakim zakresie zbierania danych o poszukiwaniach terenowych osób zaginionych brał udział. Dokładne statystyki prowadzonych działań poszukiwawczych na otwartym terenie i ich wyników dałyby podstawę do oceny całego systemu poszukiwań osób zaginionych w Polsce, oceny zasadności rozwijania poszukiwań terenowych i poprawę organizacji działań. Pogłębiona analiza statystyk (zwłaszcza efektów poszukiwań terenowych) pozwoliłaby obserwować, jak zmienia się w kolejnych latach proporcja odnajdywanych osób żyjących do ogólnej liczby akcji. To urealni wnioskowanie co do skuteczności stosowanych metod oraz pozwoli precyzyjniej określić potrzeby szkoleniowe (np. czy rejony kraju różnią się co do tych efektów i ewentualnie, czym warunkowane są te różnice). Natomiast dane otrzymane od ochotniczych grup wyraźnie wskazują, że liczba odnalezionych żywych osób z roku na rok rośnie. W całym 2013 r. były to 42 osoby, natomiast w 2014 już 77 osób. Dodatkowo ratownicy GOPR uratowali 446 w 2013 i 256 osób w kolejnym roku. Podsumowując, można powiedzieć, że

w ciągu ostatnich dwóch lat 821 osób zaginionych otrzymało skuteczną pomoc w działaniach, w których brali udział ochotnicy z różnych organizacji⁹⁸.

Przedział czasowy	Liczba zadysponowań	Sprawy wyjaśnione przed dojazdem na miejsce akcji	Liczba odnalezionych osób zaginionych	Liczba odnalezionych ciał osób zaginionych
II półrocze 2012	100	32	28	11
cały 2013	157	39	42	19
cały 2014	248	69	105	41

Liczba zadysponowań w latach 2012-2014⁹⁹.

Projekt znacząco przyczynił się do integracji przedstawicieli z różnych grup poszukiwawczo-ratowniczych, a także nawiązania bliższej współpracy z lokalną Policją. Dotychczas nie było inicjatyw, zapewniających udział tylu stron zainteresowanych pracą w terenie na rzecz osób zaginionych tzn. jednoczesnych zgrupowań funkcjonariuszy Policji, przedstawicieli PSP, ratowników GOPR i ochotników z grup poszukiwawczo-ratowniczych. Projekt wpłynął na świadomość konieczności rozwijania ratownictwa poszukiwawczego jako specjalistycznej dziedziny wiedzy, co zaowocowało intensyfikacją szkoleń organizowanych przez środowisko poszukiwawcze. W obecnej chwili zdecydowana większość ratowników porusza się w obrębie tej samej terminologii. To znacząco wpływa na spójność działań i pozwala myśleć realnie o docelowej unifikacji działań. Informacja o realizowanym projekcie, a co za tym idzie o złożonej problematyce działań poszukiwawczych w terenie otwartym oraz niespójnościach w działaniach służb dotarła do szerokiego spektrum odbiorców: obywateli, mediów, władz samorządowych, ratowników i policjantów. Wywołała falę dyskusji społeczno-politycznych na szczeblach regionalnych, gdzie powstały godne polecenia inicjatywy, wykorzystujące w działaniach poszukiwawczych funkcjonujące już jednostki budżetowe.

⁹⁸ RAPORT z projektu Monitoring działań Policji w poszukiwaniach zaginionych na otwartym terenie. Warszawa, 2015, s. 41.

⁹⁹ RAPORT z projektu Monitoring działań Policji w poszukiwaniach zaginionych na otwartym terenie. Warszawa, 2015, s. 40.

W oczekiwaniu na wyjście w teren. Fot. AW

3. Aspekty etyczne działań poszukiwawczo-ratowniczych

Zasady etyczne w kodeksach etyki zawodowej mają za zadanie zakreślić obowiązki oraz granice specjalnych uprawnień przysługujących reprezentantom określonego zawodu. Konkretyzacja moralności ogólnej w ramach etyki zawodowej może polegać na modyfikacji pewnych norm moralnych w związku ze specyfiką i rodzajem wykonywanej służby. Wykonywanie danego zawodu lub działanie na zasadzie zorganizowanej w sposób etyczny może wiązać się z przestrzeganiem norm moralnych, których nie musi respektować przeciętny człowiek¹⁰⁰.

Zasady etyki zawodowej czy Kodeksy etyczne mają niemal wszystkie służby mundurowe w Polsce: zasady etyczne policjanta (załącznik do Zarządzenia nr 805 Komendanta Głównego Policji z 31 grudnia 2003 r.), zasady etyki zawodowej funkcjonariuszy Straży Granicznej (Zarządzenie nr 11 Komendanta Głównego Straży Granicznej z 20 marca 2003 r.), zasady etyki zawodowej funkcjonariusza Biura Ochrony Rządu (Zarządzenie nr 2 szefa Biura Ochrony Rządu z 25 stycznia 2006 r.), Kodeks etycznego postępowania żołnierzy (Decyzja nr 125/MON Ministra

¹⁰⁰ Zob. I. Bogucka, T. Pietrzykowski, *Etyka w administracji publicznej*, wyd. LexisNexis, Warszawa 2009; H. Izdebski, M. Kulesza, *Administracja publiczna*, wyd. LIBER, Warszawa 2004; P. Józwiak, K. Opaliński (red.), *Zasady etyki zawodowej w służbach mundurowych. III seminarium z cyklu „Odpowiedzialność dyscyplinarna w służbach mundurowych”*, Piła 2013, Biblioteka Kwartalnika Prawno-Kryminalistycznego 2013 nr 3; M. Kulesza, M. Niziołek, *Etyka służby publicznej*, LEX a Wolters Kluwer Business, Warszawa 2010; J. Bartczak, *Czy ślubowanie strażaka PSP dziś wystarczy? Przegląd Pożarniczy*, 5/2014.

Obrony Narodowej z 14 kwietnia 2011 r. w sprawie wprowadzenia kodeksu etycznego postępowania pracowników i żołnierzy). Do zasad etycznych również nawiązuje (choć ich nie kategoryzuje) rota ślubowania strażaka PSP (art. 30 ustawy o PSP z 1991 r.).

W zakresie poszukiwań względy etyczne dotyczą relacji między członkami GPR a społecznością dotkniętego zaginięciem lub katastrofą regionu czy państwa i obejmują prawa człowieka, kwestie prawne, moralne i kulturowe.

Dla INSARAG, państw udzielających pomocy i państw dotkniętych katastrofą, a także dla lokalnych urzędników kraju dotkniętego katastrofą sposób zachowania się członków poszczególnych międzynarodowych GPR jest kwestią priorytetową¹⁰¹. GPR zawsze powinny dążyć do tego, by postrzegano je jako przedstawicieli dobrze zorganizowanej, wysoce wykszcolonej grupy specjalistów, których zebrano w celu niesienia pomocy społecznościom, które takiego specjalistycznego wsparcia potrzebują. Przy ukończeniu misji członkowie GPR powinni upewnić się, że zostali odebrani pozytywnie oraz że będzie się o nich pamiętać jedynie przez pryzmat poziomu profesjonalizmu, jaki prezentowali zarówno w środowisku pracy, jak i towarzysko. Jako szczególnie drażliwe zagadnienia do rozważenia podczas międzynarodowych misji ratowniczych podaje się:

1. Wartość, jaką społeczność lokalna przywiązuje do życia.
2. Świadomość kulturowa, a w tym kwestie rasowe, religijne i narodowościowe.
3. Bariery komunikacyjne wynikające z różnic językowych.
4. Różnice w kwestiach etyki zawodowej i wartości związanych z pracą.
5. Odmienność lokalnych strojów.
6. Miejscowe zwyczaje dotyczące pożywienia, manier itp.
7. Metody postępowania miejscowych organów ścigania.
8. Polityka lokalna w sprawie broni.
9. Lokalne warunki życiowe.
10. Miejscowe zwyczaje i nawyki drogowe.
11. Polityka lokalna w kwestii stosowania różnych leków.
12. Stosowanie alkoholu i nielegalnych narkotyków.
13. Wykorzystywanie poufnych informacji.
14. Wykorzystanie psów poszukiwawczych.
15. Troska o pacjentów i/lub zmarłych oraz sposób obchodzenia się z nimi.
16. Wymogi i standardy dotyczące ubioru.
17. Ograniczenia związane z płcią.
18. Ograniczenia dotyczące form rozrywki.
19. Lokalne ograniczenia komunikowania się i przyjęte zwyczaje.
20. Robienie lub pokazywanie zdjęć ofiar lub obiektów.
21. Zbieranie pamiątek (części budynków itp.).
22. Niszczenie mienia, jakie ma miejsce podczas korzystania z systemu znakowania obiektów.
23. Dostęp do obszarów zamkniętych (wojskowych, religijnych, itp.).
24. Standardy moralne.
25. Wzgląd na możliwości innych zespołów oraz na ich procedury działania.
26. Wykorzystywanie nagród w celu propagowania współpracy.
27. Kwestie polityczne.
28. Wszelkie działania lub zachowania, które mogłyby zaognić sytuacje stresowe.

¹⁰¹ Insarag: Wytuczne I Metodologia, Organizacja Narodów Zjednoczonych, Biuro Ds. Koordynacji Pomocy Humanitarnej Sekcja Wsparcia Koordynacji Działań W Terenie (Sekretariat Insarag), Lipiec, 2006, str. 35.

Wszyscy członkowie GPR są ambasadorami swojego zespołu i swojego kraju; wszelkie przypadki złamania przez członków zespołu zasad lub ich nienależytego przestrzegania postrzegane będą jako nieprofesjonalne. Wszelkie przypadki nieodpowiedniego zachowania mogą zdyskredytować wartość świadczonej przez GPR pracy i w sposób niekorzystny odbiją się na całości pracy zespołu, a także na wizerunku ich ojczystego państwa. W trakcie misji członkowie GPR nigdy nie powinni korzystać z jakiegokolwiek sytuacji lub okazji ani czerpać z nich zysków; profesjonalizm postępowania w każdych okolicznościach stanowi odpowiedzialność całego zespołu.

Inny kodeks etyczno-zawodowy pracowników i wolontariuszy Fundacji ITAKA – Centrum Poszukiwań Ludzi Zaginionych w pierwszej kolejności wskazuje, że najwyższą wartością dla pracownika Fundacji ITAKA jest dobro drugiego człowieka. Celem profesjonalnej działalności pracownika fundacji jest niesienie pomocy drugiemu człowiekowi, w szczególności osobie zaginionej/odnalezionej oraz jej rodzinie. Dobro i interesy wszelkich instytucji i organizacji są drugorzędne i nie muszą mieć znaczenia. Pracownik dąży do tego, by każdy kontakt z rodziną lub osobą odnalezioną był pożyteczny i pomocny, zdając sobie sprawę ze szczególnej odpowiedzialności wynikającej ze specyfiki wykonywanej pracy. Sposób wykonywania pracy może zadecydować o życiu lub śmierci drugiego człowieka. Pracownik stara się więc nieść pomoc uwzględniając najwyższe standardy profesjonalne i etyczne w każdych okolicznościach, gdy zachodzi taka potrzeba.

W swojej działalności zawodowej pracownik fundacji respektuje godność drugiej osoby, jej podmiotowość i autonomię oraz jej prawo do kierowania się własnym systemem wartości i dokonywania własnych wyborów, niosąc pomoc każdemu zaginionemu/odnalezionemu oraz każdej rodzinie osoby zaginionej jednakowo rzetelnie, bez względu na ich pozycję zawodową, materialną, społeczną, wyznanie, narodowość, rasę, wiek, płeć, orientację seksualną i poglądy polityczne.

Pracownik Fundacji ITAKA chociaż na bieżąco informuje rodzinę osoby zaginionej o wszelkich działaniach poszukiwawczych prowadzonych w tej sprawie, to obowiązuje go tajemnica zawodowa, a szczególnie w zakresie danych osobowych i wszelkich innych informacji uzyskanych w trakcie kontaktów z osobą zaginioną/odnalezioną oraz jej rodziną. Pracownik Fundacji ITAKA ma świadomość, że w trakcie pracy może zdobyć o zaginionym informacje, które są nieznanne jego rodzinie. Stara się wtedy w swoim sumieniu, a najlepiej za radą doświadczonych koleżanek i kolegów, rozstrzygnąć, czy te informacje (nawet jeśli mają kluczowe znaczenie dla sprawy) przekazać rodzinie. Ujawnienie informacji objętych tajemnicą zawodową może nastąpić jedynie wtedy, gdy istnieje poważne i wyraźne zagrożenie życia osoby zaginionej lub innych osób.

Pracownik Fundacji ITAKA ponosi osobistą odpowiedzialność moralną za negatywne skutki swoich działań zawodowych, w szczególności za następstwa kontaktów z osobą zaginioną/odnalezioną oraz jej rodziną. Pracownik Fundacji ITAKA zna granice swoich kompetencji, stan swojej wiedzy i nie podejmuje działań przekraczających jego możliwości. Jest krytyczny wobec swoich poczynań zawodowych.

Pracownik Fundacji ITAKA dba stale o swój rozwój zawodowy, tak by jego wiedza i umiejętności odzwierciedlały aktualny zakres wiedzy, doświadczeń i technik w zakresie poszukiwań zaginionych i pomocy ich rodzinom, oraz prewencji zaginięć. Korzysta więc - w miarę możliwości - z doświadczeń innych instytucji i organizacji w kraju i na świecie w tych dziedzinach, które odpowiadają jego profesji, wypracowując nowe metody poszukiwań, pomocy rodzinom i prewencji zaginięć.

Relacje między pracownikami opierają się na wzajemnym szacunku i koleżeństwie, a także na świadomości wspólnoty wartości i celów oraz rangi społecznej wykonywanej przez nich

pracy. Jeżeli pracownik Fundacji ITAKA znajdzie się w sytuacji konfliktu interesów, co mogłoby narazić zaginionych i ich rodziny albo samą Fundację na szkodę, powinien powiadomić o tej sytuacji Zarząd Fundacji. Krytyczna ocena pracy kolegów z Fundacji, szczególnie w zakresie etycznym, jest dopuszczalna. Stwierdzając nieetyczne postępowanie kolegi w sprawach zawodowych lub dowiadując się o takim zachowaniu, pracownik stara się przekonać go, że jego postępowanie nie jest właściwe i powinno być zmienione (a jego negatywne skutki - w miarę możliwości - naprawione). Jeśli to nie daje rezultatu, pracownik powinien poprosić inną koleżankę lub kolegę o pomoc. Jeśli i to okazuje się bezskuteczne, pracownik powiadamia o tym Zarząd Fundacji. Krytyczna ocena pracy i działalności innych pracowników nie powinna mieć charakteru upokarzającego i w żadnym razie nie może służyć do rozgrywek personalnych. Pracownik powstrzymuje się od takich ocen w obecności osób postronnych. Stara się również nie włączać w sprawę nadmiernej ilości kolegów. Pracownik Fundacji ITAKA ma świadomość, że poszukiwanie zaginionych oraz pomoc ich rodzinom jest pracą trudną i angażującą emocjonalnie. Służy więc wsparciem psychicznym i profesjonalną radą wszystkim koleżankom i kolegom, którzy tego w danej chwili potrzebują.

W dniu 5 maja 2016 r. w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich odbyło się spotkanie pełnomocników ds. ochrony praw człowieka z komend wojewódzkich Policji, przedstawicieli Centralnego Biura Śledczego Policji i Centrum Poszukiwań Osób Zaginionych Komendy Głównej Policji oraz Fundacji ITAKA poświęcone m.in. zasadom etycznym poszukiwań. Uczestnicy spotkania zwracali uwagę, że należałoby informować opinię publiczną zarówno o ich przyczynach, jak i o sposobach i taktyce poszukiwawczej. W trakcie dyskusji zaproponowano m.in. podjęcie wspólnych działań przez RPO, ITAKĘ i Komendę Główną Policji na rzecz promowania opasek, chipów, czy lokalizatorów GPS dla dzieci, osób starszych lub osób z niepełnosprawnościami. To ułatwiłoby poszukiwanie osób mniej samodzielnych, które najbardziej potrzebują pomocy. Rozmawiano także o kodeksie etyczno-zawodowym pracowników i wolontariuszy Fundacji ITAKA – Centrum Poszukiwań Ludzi Zaginionych. Uczestnicy spotkania zaznaczyli, że wiedza o kodeksie powinna być dostępna dla członków grup poszukiwawczo-ratowniczych. Ponadto, ze względu na wyjątkowo specyficzne i czasem problematyczne relacje pomiędzy grupami poszukiwawczo-ratowniczymi, a nawet w ramach tychże grup niezbędne jest wprowadzenie zasad etycznego postępowania z uwagi na cel, którym jest życie poszukiwanego człowieka.

4. Wybrane przypadki poszukiwań w latach 2014-2015

Dla zobrazowania funkcjonowania systemu poszukiwawczego w Polsce poniżej przedstawiono kilka zdarzeń, opracowanych na podstawie materiałów PSP i policji.

4.1. Informacja ze zdarzenia 1216001-0622

W dniu 3 września 2014 roku stanowisko Kierowania przyjęło od dyżurnego Policji zgłoszenie na numer wewnętrzny o zaginionym mężczyźnie w miejscowości B.. Działania zastępów straży polegały na przeszukaniu pobliskiego lasu od miejsca przebywania zaginionego. Działania zostały zakończone sukcesem, a zaginiony został odnaleziony w podmokłym terenie, w stanie hipotermii, z zachowanym własnym oddechem. Po przekazaniu Zespołowi Ratownictwa Medycznego pacjent został ustabilizowany przy pomocy kołnierza ortopedycznego z podaniem 100% tlenu i zapewnionym komfortem termicznym (zdjęcie mokrych ubrań, okrycie kocami i folią życia).

4.2. Informacja ze zdarzenia 1213001-0473

W dniu 29 czerwca 2014 roku Stanowisko Kierowania przyjęło zgłoszenie na numer alarmowy 112 od oficera dyżurnego Policji o zaginięciu 36 letniej kobiety, która wraz z 9 miesięczną córką opuściła mieszkanie. Istniało prawdopodobieństwo że kobieta chce popełnić samobójstwo. Na miejsce zadysponowano 2 zastępy JRG oraz Specjalistyczną Grupę Poszukiwawczą Ratowniczą oraz jednostki z trzema psami ratowniczymi. Jako miejsce zbiórki przed rozpoczęciem poszukiwań Policja wyznaczyła siedzibę Komendy Miejskiej Policji w Jastrzębiu - Zdroju. Rejon poszukiwań został podzielony na sektory, do których zostały przydzielone zastępy wraz z ratownikami oraz przewodnikami psów ratowniczych. Kobieta wraz z dzieckiem została odnaleziona przez zastęp PSP, a następnie zabrana przez patrol Policji do KMP w Jastrzębiu - Zdroju w celu złożenia wyjaśnień. Nie wymagała udzielenia pomocy medycznej.

4.3. Informacja ze zdarzenia 1216001-0068

W dniu 26 lutego 2014 roku do SK KP w Lublińcu wpłynęło zgłoszenie od policji w Lublińcu na numer wewnętrzny z prośbą o pomoc w poszukiwaniu zaginionej osoby. Podjęte działania poszukiwania zaginionej osoby były kontynuacją wcześniej prowadzonej akcji po uzyskaniu przez Policję nowych informacji (odnaleziono rower uszkodzonej). Działania polegały na pomocy Policji w przeszukaniu podmokłego terenu w oddziale 136 leśnictwa Lubockie, Nadleśnictwo Herby. W wyniku podjętych działań odnaleziono zwłoki poszukiwanej starszej kobiety. Obecny na miejscu lekarz potwierdził zgon. Zwłoki zabrali pracownicy Zakładu Pogrzebowego, a teren zabezpieczyła Policja.

4.4. Informacja ze zdarzenia 1236001-1907

W dniu 10 listopada 2014 roku stanowisko Kierowania Komendanta Powiatowego przyjęło zgłoszenie na nr alarmowy 998 o zaginionej osobie na obszarze górzysto - leśnym. Działania zastępów SP polegały na pomocy Policji w poszukiwaniu osoby zaginionej. Na miejsce zdarzenia zostały zadysponowane grupy specjalistyczne SGRW Radzionków, SGPR z OSP Jastrzębie Zdrój oraz grupa wysokościowa OSP Lipowa. Ze względu na zapadający zmrok zawieszono poszukiwania do dnia następnego. W dniu 11.11.2014 o godz. 8.30 wznowiono poszukiwania w wyznaczonym przez Policję terenie. Do poszukiwań zadysponowano grupy specjalistyczne SGRW Radzionków, SGPR Jastrzębie Zdrój, grupę wysokościową z OSP Lipowa, GOPR w sile 1 samochód terenowy, 3 quady oraz przewodniczkę z psem. O godz. 15.40 po przeczesaniu około 60 ha lasu zawieszono poszukiwania do godzin porannych dnia kolejnego. W dniu 12.11.2014 wznowiono poszukiwania w wyznaczonym przez Policję terenie. Na miejsce zdarzenia zadysponowano grupy specjalistyczne SGRW Radzionków, SGPR Jastrzębie Zdrój, grupę wysokościową z OSP Lipowa, śmigłowiec z Policji Wrocław, GOPR -2 quady. Przeszukano pieszo ok 20 ha powierzchni leśnych, natomiast śmigłowiec policyjny ok. 460 ha. Osoby poszukiwanej nie odnaleziono.

4.5. Informacja ze zdarzenia 1227002-0472

W dniu 22 września 2014 roku Stanowisko Kierowania przyjęło zgłoszenie na numer alarmowy 998 o konieczności pomocy w poszukiwaniu osoby zaginionej. Działania PSP w pierwszej fazie polegały na pomocy policji w poszukiwaniu osoby zaginionej. W poszukiwaniach brał udział ochotnik z OSP Jastrzębie Zdrój z psem do szukania zwłok oraz dwóch członków GOPR współpracujących z Policją. Po odnalezieniu kobiety działania PSP polegały na umożliwieniu dotarcia do niej funkcjonariuszom policji i lekarzowi (rozłożenie drabinki

nasadowej przez rów melioracyjny). Obecna na miejscu lekarka stwierdziła zgon. Dalsze działania polegały na oświetleniu terenu podczas oględzin policyjnych. Ciało denatki zostało zabrane przez pracowników zakładu pogrzebowego.

4.6. Informacja ze zdarzenia 1208003-0644

W dniu 21 maja 2014 roku stanowisko Kierowania przyjęło zgłoszenie od policji dotyczące poszukiwania zaginionego chorego na schizofrenie mężczyzny w Lasku Aniołowskim w Częstochowie. Zastępy JOP zostały zadysponowane na miejsce koncentracji w miejscowości Częstochowa. Po dotarciu na miejsce koncentracji, KDR postanowił utworzyć linię złożoną z Policjantów i Strażaków PSP a następnie rozpocząć poszukiwania, przeczesując całą powierzchnię lasu Aniołowskiego. Po przeszukaniu praktycznie całego lasu osoba poszukiwana została odnaleziona na skraju lasu przez funkcjonariuszy PSP, a następnie przekazana obecnemu na miejscu policjantowi. Działania JOP polegały na zabezpieczeniu terenu akcji poszukiwawczej oraz prowadzeniu i nadzorowaniu akcji poszukiwawczej. Dalsze czynności wyjaśniające okoliczności zdarzenia poprowadziła Policja.

4.7. Informacja ze zdarzenia 1207001-0308

W dniu 24 lipca 2014 roku stanowisko Kierowania przyjęło zgłoszenie na numer alarmowy 998. Po przybyciu na miejsce zabezpieczono teren zdarzenia. Przed strażnicą OSP Kończyce Wielkie zorganizowano punkt koncentracji zastępów zadysponowanych do poszukiwań. Po przybyciu Policji i ustaleniu z nimi obszaru poszukiwań przydzielono zastępom teren do przeszukania. Podczas przeszukiwania lasu w miejscowości Rudnik odnaleziono wisielca, nie była to jednak osoba, której szukano. Na miejsce udał się zastęp wraz z Policją i Pogotowiem Ratunkowym. Po czynnościach dochodzeniowych przy wisielcu zastępy JRG Cieszyn oraz OSP Kończyce Wielkie udały się w miejsce zamieszkania osoby poszukiwanej, natomiast reszta jednostek OSP biorąca udział w działaniach została odesłana do jednostek. Prokurator na miejscu działań polecił zastępom przeszukać posesję, mieszkania, budynków gospodarczych oraz studni i szamba. Po otwarciu wjazdu szamba przez zastęp JRG Cieszyn zauważono ciało poszukiwanej kobiety. Zastęp OSP Kończyce Wielkie został odesłany do jednostki natomiast zastępy JRG Cieszyn na polecenie prokuratora przystąpiły do wyciągnięcia zwłok. Trzech ratowników zmierzyło stężenie gazów w szambie przy pomocy urządzenia pomiarowego (brak stężenia niebezpiecznego), a następnie wyciągnęło ciało kobiety na zewnątrz i przekazało Policji do prowadzenia czynności dochodzeniowych. Była to osoba poszukiwana. W trakcie prowadzenia czynności przez Policję zaśląbła przybyła na miejsce córka poszukiwanej, której udzielono wsparcia psychicznego i podano tlen a następnie przekazano ZRM. Dalsze działania polegały na oświetleniu miejsca zdarzenia. Po zakończeniu czynności dochodzeniowych przez prokuratora zakończono działania.

4.8. Informacja ze zdarzenia 1229001-0103

W dniu 27 stycznia 2014 roku Stanowisko Kierowania przyjęło zgłoszenie na numer alarmowy 112 od dyżurnego Policji z prośbą o pomoc w poszukiwaniu zaginionej osoby w związku z prowadzoną przez KPP Tarnowskie Góry akcją poszukiwawczą. Osoba ta wyszła z domu ok. godz. 17.00 w dniu 24 stycznia. Na miejsce zdarzenia zadysponowana została SGPR Jastrzębie Zdrój oraz 5 sekcji. Przedstawiciel Policji według przeprowadzonych czynności wyjaśniających wskazał prawdopodobne kierunki, miejsca w które poszukiwany mógł się udać. SGPR rozpoczęła pracę z dwoma psami do poszukiwania osób żywych. Niestety na

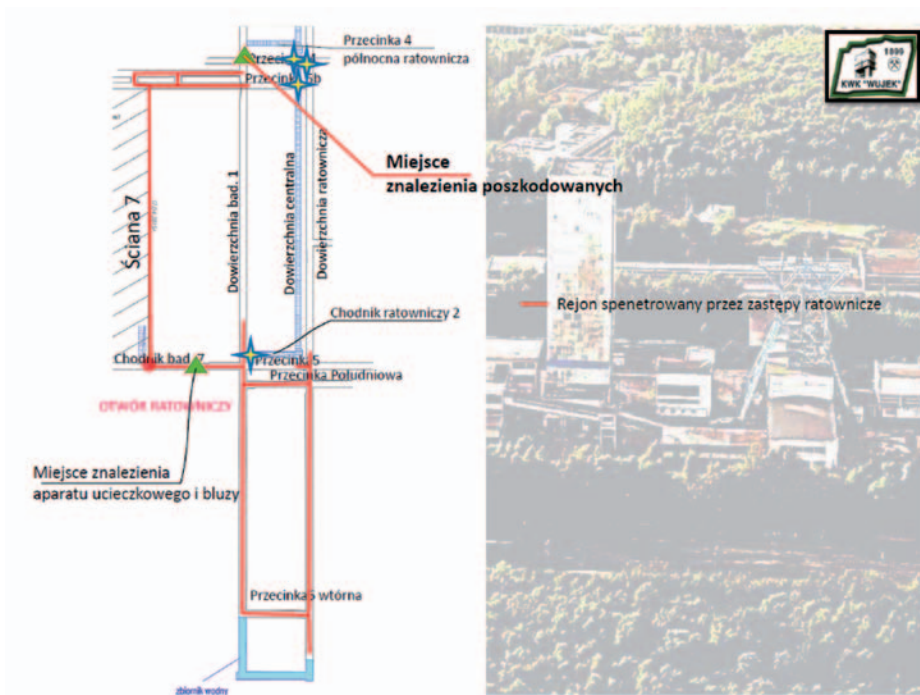
przeszukany teren nie odnaleziono osoby poszukiwanej. Pozostałe sekcje przeszukiwały teren na nieczynnej cegielni i terenie przyległym, gdzie znajdował się akwen wodny, a dowodzący akcją w tym czasie zadysponował na miejsce SGW-N Bytom. Dowódca grupy po dokonanych oględzinach i sprawdzeniu akwenu, stwierdził, że lód jest nienaruszony, w związku z czym nie rozpoczęto poszukiwań podwodnych. Następnie po zakończeniu poszukiwań, skierowano siły i środki na teren rekreacyjny w pobliżu zalewu Nakło-Chechło. Z tej lokalizacji prowadzono poszukiwania wzdłuż możliwych dróg poruszania się osoby poszukiwanej. Działania zakończono z chwilą zapadnięcia zmroku, tj. braku widoczności na terenie poszukiwań. Osoby tej nie odnaleziono.

4.9. Informacja ze zdarzenia 1207003-0101

W dniu 10 marca 2015 roku Stanowisko Kierowania przyjęło zgłoszenie na numer alarmowy 998 o potrzebie pomocy policji w poszukiwaniu zaginionej osoby. Po przybyciu zastępów straży pożarnej w miejsce koncentracji, wyznaczono sześć grup poszukiwawczych i rozpoczęto przeszukiwanie terenu. Jedna z grup zgłosiła do KDR, że około 7 metrów od brzegu zapory wodnej Wisła Czarne widzi prawdopodobnie ciało człowieka. Po decyzji Policji za pomocą drabin nasadkowych i linek ratowniczych wydobyto zwłoki na brzeg (topielec z podciętymi żyłami). Rodzina potwierdziła, iż jest to zaginiona osoba. Po przybyciu na miejsce pracowników zakładu pogrzebowego zastęp PSP pomógł w przetransportowaniu ciała do samochodu.

4.10. Informacja ze zdarzeń 1223001-0419 i 1223001-0425

W dniu 14 czerwca 2015 roku stanowisko Kierowania przyjęło zgłoszenie o pomocy w poszukiwaniu zwłok zaginionych dwóch górników na terenie KWK Wujek Ruch Śląsk. Jednocześnie SKKM powiadomiło Policję. Zaginięcie to było wynikiem silnego wstrząsu - odprężenia górotworu na głębokości ok. 1050 m., do którego doszło w dniu 18 kwietnia. Wstrząs spowodował ogromne zniszczenia w wyrobiskach, m.in. ich znaczne zaciśnięcie i wypiętrzenie podłoża. Z zagrożonego rejonu wycofano wtedy pracowników, jednak dwóch przebywających w zagrożonym rejonie nie zgłosiło się. Początkowo zmierzający po górników ratownicy posuwali się bardzo wolno, przebijając się rękami przez rumowisko skalne i zniszczone części maszyn. Zapadła więc decyzja o drążeniu kombajnem nowego chodnika, który pozwoli dotrzeć do zaginionych, jak również o wykonaniu pionowego odwiertu z powierzchni, aby szybciej sprawdzić niedostępny rejon. Wydrążony po 12 dniach prac na granicy Katowic i Rudy Śląskiej odwiert trafił w zaplanowane wcześniej miejsce ponad kilometr pod ziemią. Opuszczona przezeń kamera pokazała, że pod obudowami jest pusta przestrzeń, osuwisko trochę zniszczeń. Przez odwiert opuszczono też sprzęt łącznościowy i płyny izotoniczne. Próby nawiązania komunikacji z górnikami nie przyniosły rezultatu.

Fragment prezentacji Katowickiego Holdingu Węglowego S.A., Akcja ratownicza w rejonie ściany 7 w pokładzie 409 po wystąpieniu wstrząsu górotworu o energii 4.0X109J.

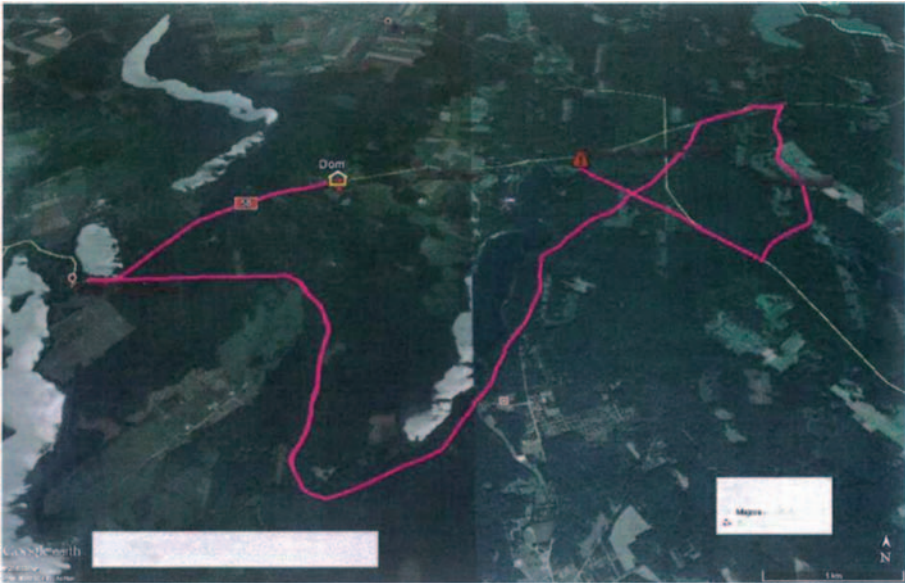
Sprawdzony w dniu 14 czerwca przewodnik z psem miał na powierzchni porównać próbki zapachowe pobrane z kilku punktów miejsca zdarzenia. Po przybyciu na miejsce zdarzenia - Stacja Ratownictwa Górniczego Ruch Śląsk, kierownik zmiany poprosił grupę poszukiwawczą o ustalenie na podstawie próbek zapachowych miejsca znajdowania się zwłok poszukiwanych dwóch górników. W ramach podjętych działań zabezpieczono miejsce zdarzenia oraz dokonano dwukrotnego badania 9 pobranych próbek zapachowych w odstępie 3 godzin z terenu poszukiwań. Podczas pierwszego badania sześciu próbek pies wskazał jedną z nich, co mogło sugerować znajdowanie się tam zwłok. Próbką tą pochodziła ze strefy nr 4. W związku z tym drugie badanie zawężono do strefy nr 4. Podczas tego badania sprawdzono kolejne trzy próbki, pies ponownie wskazał jedną z nich co potwierdziło, że w miejscu z którego pochodziła próbka mogą znajdować się zwłoki. Po przeprowadzeniu badań działania zostały zakończone. W kolejnym dniu, po przybyciu na teren KWK Wujek Ruch Śląsk kierownik zmiany poprosił przewodnika z psem zwłokowym o ustalenie na podstawie próbek zapachowych miejsca znajdowania się zwłok poszukiwanych dwóch górników. Działania polegały na zabezpieczeniu miejsca zdarzenia oraz dokonaniu dwukrotnego badania 4 pobranych próbek zapachowych w odstępie 1 godziny z terenu poszukiwań. Podczas pierwszego badania próbek pies wskazał próbkę nr 2, co mogło sugerować znajdowanie się tam zwłok. Próbką tą pochodziła ze strefy nr 4. W czasie drugiego badania pies wskazał ponownie próbkę nr 2. Po przeprowadzeniu badań działania PSP zostały zakończone.

Ciała obu mężczyzn ratownicy odnaleźli 15 czerwca, wydobyli je na powierzchnię 22 czerwca. Dotarli do nich specjalnie wykopanym w tym celu chodnikiem ratowniczym, w ramach akcji wydrążono też otwór z powierzchni w miejsce, gdzie spodziewano się znaleźć poszukiwanych. Przedstawiciele Centralnej Stacji Ratownictwa Górniczego w Bytomiu podkreślali, że akcja była prowadzona w niezwykle trudnych warunkach - ratownicy pracowali nieraz czołgając się w rumowisku skał i urządzeń, w atmosferze całkowicie niezdanej do oddychania i utrudniającą pracę specjalistycznym sprzęcie ochronnym, temperaturze sięgającej nawet 50 stopni Celsjusza i 90-procentowej wilgotności. W trwającą ponad 2 miesiące akcję zaangażowanych było ponad tysiąc osób, w tym 742 ratowników.

4.11. Zaginięcie na Mazurach

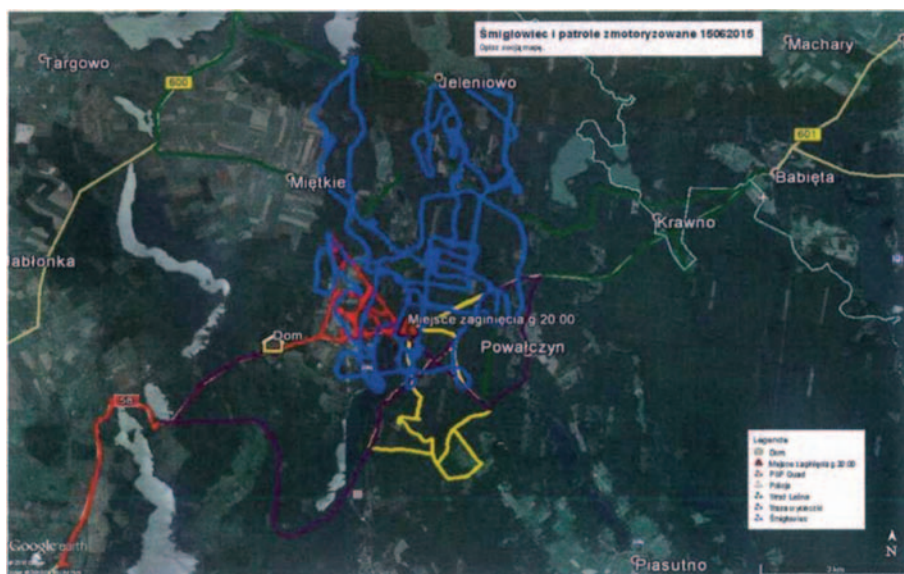
W dniu 14 czerwca o godz. 23.00 mąż zgłosił zaginięcie swojej 79-letniej żony X, z którą w godzinach popołudniowych wybrał się na wycieczkę rowerową - chcieli razem objechać jezioro M. (trasa około 30 km). Około 20.00 dojechali do skrzyżowania dróg leśnych w kształcie litery X. Zgłaszający wyprzedził żonę (jej rower uległ uszkodzeniu) i stracił ją z oczu. Wcześniej umówili się na postój trzysta metrów dalej za skrzyżowaniem nad brzegiem jeziora w okolicy drogi. Ponieważ X nie dojechała w umówione miejsce, po chwili wrócił do miejsca rozstania ale żony już nie było. Około 2 godzin sam szukał żony w okolicznym lesie, ale bezskutecznie. Zaginiona choruje na schizofrenię, miewa zaniki pamięci (demencja starcza, osoba po operacji mózgu), niedosłyszy. Kobieta ubrana była w białe spodnie i czerwoną bluzkę w kratę, jechała rowerem typu „składak” koloru zielonego. Małżonkowie zamieszkują w W., do miejscowości M. przyjechali 11 czerwca 2015 r., gdyż posiadają w tym rejonie domek letniskowy. Zaginiona jest osobą dosyć sprawną fizycznie, potrafi pokonywać duże odległości na rowerze, wychowywała się w lasach. Zaginiona nie zna okolicy, nie potrafi posługiwać się mapą, zawsze w trakcie wycieczek to mąż emerytowany wojskowy zajmował się nawigacją i planowaniem trasy.

Po przybyciu Mobilnego Centrum Wsparcia Poszukiwań założono sztab operacji, zorganizowano łączność radiową i wyznaczono teren poszukiwań w promieniu 2000 m od miejsca zaginięcia. W celu prawidłowego zaplanowania dalszej akcji poszukiwawczej, przy użyciu trackera GPS w towarzystwie męża zaginionej odtworzono trasę wycieczki małżeństwa. Czynność wykonano celem wytyczenia dalszego obszaru poszukiwań i określenia gdzie mogła udać się zaginiona. Do działań poszukiwawczych wykorzystano zadysponowany śmigłowiec policyjny, który dokonał penetracji terenu z powietrza.

Trasa wycieczki (przykładowy fragment mapy z danymi GPS)

Ponieważ zaginiona poruszała się na rowerze przyjęto założenie, że będzie się trzymać przejezdnych dróg leśnych i asfaltowych w pierwszej kolejności zlecono zadania dla patroli zmotoryzowanych policji oraz pojazdu typu quad z PSP. Wszystkie pojazdy wyposażono w GPS celem udokumentowania wykonanych czynności. Po przybyciu na miejsce strażaków OSP w liczbie 80 druhów, podzielono ich na cztery 20 osobowe zespoły, które skierowano w każdą z czterech dróg leśnych na skrzyżowaniu znajdującym się w okolicy miejsca zaginięcia. Każdej z grup zlecono penetrację wyznaczonej drogi metodą rozchodzenia się dwuosobowych zespołów w kolejne drogi odchodzące od wyznaczonej trasy. Grupa Poszukiwawczo Ratownicza PSP Gdańsk przy użyciu psów szkolonych do poszukiwania ludzi w terenie wykonała penetrację wyznaczonych sektorów bezpośrednio przyległych do miejsca zaginięcia. Działania zakończono o godz. 2.00 w dniu 16.06.15 nie ujawniając na wyznaczonym terenie zaginionej ani też jakichkolwiek śladów jej obecności, w tym roweru.

Trasy śmigłowca oraz patroli poszukiwawczych (przykładowy fragment mapy z danymi GPS)

Z analizy dotychczas wykonanych czynności jednoznacznie wynikało, że zaginiona przy użyciu roweru oddaliła się w nn kierunku a z uwagi na upływ czasu może przebywać w dużej odległości od miejsca ostatniego kontaktu z mężem. W dniu 15.06.2015 roku w godzinach popołudniowych, zaginiona była widziana przez osoby postronne w miejscowościach S., w miejscowości Z., przy wyrębie lasu, obok cmentarza i oczyszczalni ścieków, poruszała się lasami w stronę miejscowości F., gdzie o godz. 18.00 w dniu 16 czerwca, w odległości około 20 km w linii prostej od miejsca zaginięcia ujawniono rower i część odzieży (bluza) należącej do zaginionej. W powyższe miejsce skierowano dwóch przewodników z psami tropiącymi celem kontynuowania poszukiwań. Podjęte działania penetracyjne w tym przy wykorzystaniu policjantów OPP nie przyniosły oczekiwanych rezultatów. Do działań poszukiwawczych łącznie skierowano i wykorzystano 94 policjantów, 80 strażaków, 2 funkcjonariuszy straży leśnej, 2 leśniczych. GPR PSP i OSP Gdańsk stało się na miejscu w składzie 12 osób plus 5 specjalistycznych psów. Obszar objęty działaniami poszukiwawczymi to 1,5 tys. ha. Nadleśniczy Nadleśnictwa S. zadeklarował że poinformuje wszystkich podległych mu pracowników i poleci zwrócić szczególną uwagę na osoby przebywające w kompleksach leśnych. Poszukiwania nagłośniono w lokalnych mediach oraz w internecie.

17.06.15 założono sztab operacji w pojeździe MCWP i całą noc prowadzono działania poszukiwawcze. Objechano dukty leśne oraz drogi. O godz. 10.00 po przybyciu na miejsce 30 policjantów wyznaczono sektory poszukiwań bezpośredni przyległe do miejsca ujawnienia roweru zaginionej. W sektory skierowano 7 zespołów bezpośrednio do przeszukań metodą „szybkich trójek”. Teren został sprawdzony ponadto przy wykorzystaniu śmigłowca policyjnego, trasę przelotu udokumentowano GPS. Zadysonowano do dalszych działań w dniu 17 czerwca grupę poszukiwawczo-ratowniczą z psami z Gdańska. Ok. 13 uzyskano inf. że zaginiona była widziana w kompleksie leśnym w okolicy miejscowości K. Czynności prowadzone przez zespoły poszukiwawcze w wyznaczonych sektorach przerwano i decyzją Sztabu przemieszczono siły i środki wraz z MCWP na drogę leśną w pobliżu miejscowości K.

Po przemieszczeniu sił i środków we wskazane miejsce wytyczono nowy obszar poszukiwań - z uwagi na przemieszczanie się osoby zaginionej i unikanie przez nią kontaktu ludźmi, przyjęto taktykę zamykania obszaru, polegającą na penetracji dróg patrolami zmotoryzowanymi ze stanu KWP i KPP S. oraz Służby i Straży Leśnej, natomiast przeszukanie sektorów przez zespoły z psami prowadzono metodą dośrodkową. Podjęte działania w założeniach miały spowodować przemieszczanie się zaginionej w kierunku centrum obszaru gdzie znajdował się sztab operacji. Dodatkowo teren poszukiwań był przeszukiwany przy pomocy dwóch zastępów OSP metodą tyraliery. W trakcie prowadzonych działań ok. godz. 16.00 osoba zaopatrująca strażaków OSP w wodę pitną zauważyła w rejonie poszukiwań osobę odpowiadającą wyglądem zaginionej jak na widok samochodu chowa się za stołem ściętego drzewa, przy skrzyżowaniu dróg leśnych w odległości około 200 m od sztabu operacji. Natychmiast powiadomiła o tym fakcie biorących udział w poszukiwaniach strażaków OSP a oni drogą radiową sztab MCWP. We wskazane miejsce natychmiast skierowano patrol zmotoryzowany, który potwierdził, że jest to zaginiona X. Natychmiast na miejsce wezwano karetkę Pogotowia Ratunkowego w celu udzielenia pomocy medycznej. Zaginiona w stanie ogólnym dobrym, wyczerpana fizycznie po trzydniowej wędrówce po lasach. Decyzją lekarza zabrana na obserwację w szpitalu powiatowym.

Trasa po której przemieszczała się zaginiona (przykładowy fragment mapy z danymi GPS)

Jak wynika z analizy zebranych materiałów i informacji X od momentu zaginięcia pokonała rowerem i pieszo około 30 km. X po zaginięciu zachowywała się w sposób utrudniający prowadzenie akcji poszukiwawczej, unikała kontaktu z ludźmi chowała się przed jadącymi pojazdami oraz ratownikami, cały czas przemieszczała się w rejonie leśnym. Jak ustalono po odnalezieniu cały czas dążyła do tego by niepostrzeżenie powrócić do domu lecz nie potrafiła obrać właściwego kierunku. Wstydziła się zamieszania jakie w jej ocenie wywołała swoim zachowaniem¹⁰².

¹⁰² Notatka służbowa dot. wyjazdu MCWP do poszukiwań za zaginioną S.S. dalej X, Centrum Poszukiwań Osób Zaginionych KGP z dnia 18.06.2015.

4.12. Zaginięcie w okolicach Krakowa

23 maja br. w podkrakowskiej Rząsce zaginęła 72-letnia mieszkanka Krakowa z objawami demencji¹⁰³. W nocy z 23/24 maja w działaniach poszukiwawczych na wyznaczonym terenie brała udział Małopolska Cywilna Grupa Poszukiwawczo-Ratownicza z psami ratowniczymi. 24 maja do akcji poszukiwawczej zostały włączone kolejne zasoby: lokalne OSP, Grupa Poszukiwawczo-Ratownicza OSP Goszcza z psami ratowniczymi, kolejne patrole funkcjonariuszy policji, pies tropiący z policji, śmigłowiec. O godz. 20.45 GPR OSP Kęty zostały zadysponowane do działań i przed godz. 20.57 uruchomiony został System Regionalnego Ostrzegania (RSO) dla woj. małopolskiego. Wspólne działania GPR OSP Kęty wraz z GPR OSP Goszcza i OPP prowadzone były w nocy z 24/25 maja. Z uwagi na profil osoby zaginionej i informacje dostarczone podczas prowadzonego dochodzenia, celem działań było ponowne przeszukanie terenu, który był sprawdzany w ciągu dnia. 25 maja działania w terenie zostały wznowione przez policję i miejscowe jednostki OSP. Dodatkowo do akcji została włączona SGPR PSP Nowy Sącz. Zadania poszukiwawczy skupiły się na ponownym przeszukaniu wcześniej wyznaczonych terenów. 25 maja 2016 r. przed godz. 16.00 w Rząsce pies ratowniczy Veri ze Specjalistycznej Grupy Poszukiwawczo-Ratownicznej PSP w Nowym Sączu zlokalizował leżącą już skrajnie odwodnioną, ale żywą poszukiwaną od trzech dni kobietę. Veri uratowała życie zaginionej, która w wyniku choroby nie była oddzielnie w stanie wrócić do domu.

Strażackie psy poszukiwawczo-ratownicze, fot. AW.

¹⁰³ <http://www.gpr.ospkety.pl/koordynacja-dzialan-podstawa-sukcesu-dzialaniach-poszukiwawczych/>

Rozdział VI

Inne instytucje w systemie poszukiwań osób zaginionych

1. Fundacja Itaka

Itaka – Centrum Poszukiwań Ludzi Zaginionych jest pozarządową organizacją pożytku publicznego zajmującą się problemem zaginięć. Fundacja Itaka – Centrum Poszukiwań Ludzi Zaginionych powstała 22 marca 1999 roku z inicjatywy Bożeny Dudko, Anny Jurkiewicz, Lidii Ostałowskiej, Alicji Tomaszewskiej i Wojciecha Tochmana – dziennikarzy związanych z programem „Ktokolwiek widział, ktokolwiek wie” oraz „Gazetą Wyborczą”. Itaka współpracuje z Komendą Główną Policji i jest organizacją członkowską Federacji Missing Children Europe.

Nadzór nad Itaką sprawuje Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz niezależna Rada złożona z wolontariuszy. Organizacja została ustanowiona aktem notarialnym z dnia 25 stycznia 1999 roku, do Krajowego Rejestru Sądowego została wpisana 22 sierpnia 2002 roku. Raporty finansowe i merytoryczne są co roku publikowane na stronie internetowej fundacji oraz na stronie Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej. Publiczne kampanie fundraisingowe przeprowadzane są po wydaniu zgody Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Poza pomocą w odnajdywaniu zaginionych, promuje również działania i programy prewencyjne. Prowadzi internetową bazę danych osób zaginionych, całodobową linię wsparcia dla zaginionych i ich rodzin oraz „Telefon w Sprawie Zaginionego Dziecka”. Pierwszym ze zrealizowanych przez Itakę projektów był telefon zaufania, uruchomiony 2 września 1999 roku. Od 15 marca 2000 roku Itaka prowadzi serwis www.zaginieni.pl, zawierający bazę osób zaginionych. W 2005 roku Itaka uruchomiła całodobową linię wsparcia. 5 marca 2009 roku, we współpracy z Telekomunikacją Polską, Itaka uruchomiła bezpłatny, całodobowy numer 116 000 – Telefon w Sprawie Zaginionego Dziecka. 25 maja 2009 roku Itaka podpisała z Komendantem Głównym Policji gen. insp. Andrzejem Matejukiem porozumienie o współpracy w zakresie poszukiwań osób zaginionych, ustalania tożsamości osób, profilaktyki zaginięć, przeciwdziałaniu zjawisku zaginięcia oraz zmniejszaniu negatywnych konsekwencji wynikających z tego zjawiska.

Celem statutowym Fundacji jest zapobieganie zaginięciom osób należących do grup zagrożonych, w szczególności dzieci, młodzieży, osób chorych i starszych oraz osób wyjeżdżających do pracy za granicę; informowanie opinii publicznej o problemach społecznych, które mogą prowadzić do zaginięcia oraz o konsekwencjach zaginięcia bliskiej osoby dla jej rodziny; poszukiwanie ludzi zaginionych w kraju i za granicą; pomoc rodzinom zaginionych; poradnictwo obywatelskie; prowadzenie grup wsparcia dla rodzin osób zaginionych; prowadzenie Bazy Danych Osób Zaginionych oraz pomoc w identyfikacji osób o nieustalonej tożsamości. Fundacja realizuje swoje cele w szczególności poprzez:

- 1) zapobieganie zaginięciom osób należących do grup zagrożonych, w szczególności:
 - a) dzieci i młodzieży,
 - b) osób chorych,

- c) osób starszych,
- d) osób wyjeżdżających do pracy za granicę;
- 2) informowanie opinii publicznej o problemach społecznych, które mogą prowadzić do zaginięcia oraz o konsekwencjach zaginięcia bliskiej osoby dla jej rodziny, jak i przeciwdziałanie tym problemom, a zwłaszcza zjawiskom:
 - a) porwań rodzicielskich,
 - b) wykluczenia społecznego,
 - c) handlu ludźmi,
 - d) patologii społecznych;
- 3) prowadzenie działań na rzecz poprawy sytuacji prawno-socjalnej rodzin osób zaginionych, zwłaszcza poprzez informowanie o koniecznych zmianach istniejących przepisów;
- 4) poszukiwanie osób zaginionych w kraju i za granicą bez względu na charakter i czas zaginięcia, pomoc rodzinom osób zaginionych w poszukiwaniach lub w organizacji poszukiwań, także akcji poszukiwawczych w sytuacjach wymagających natychmiastowego działania takich jak zaginięcie dziecka, osoby starszej lub chorej, publikowanie i kolportowanie zdjęć osób zaginionych oraz współpracę ze środkami masowego przekazu w zakresie poszukiwań osób zaginionych;
- 5) poradnictwo obywatelskie, w szczególności udzielanie porad przez prawników, pracowników socjalnych, psychologów oraz specjalistów d/s poszukiwań:
 - a) rodzinom osób zaginionych,
 - b) osobom zaginionym,
 - c) osobom zagrożonym zaginięciem,
 - d) ofiarom handlu ludźmi i ich rodzinom;
- 6) prowadzenie warsztatów, konferencji i szkoleń oraz przygotowywanie udostępnianych opracowań w zakresie problemu dotyczącego zaginięcia osoby dla wolontariuszy chcących pracować na rzecz Fundacji, specjalistów z policji, służb socjalnych, psychologów, prawników, polityków, dziennikarzy z kraju i zza granicy oraz dla organizacji pozarządowych, których działanie jest zgodne z celami Fundacji;
- 7) organizowanie grup wsparcia dla rodzin osób zaginionych oraz osób o nieustalonej tożsamości, także rodzin w żałobie. Szkolenie wolontariuszy - powoływanie grup wsparcia w lokalnych środowiskach;
- 8) prowadzenie Bazy Danych Osób Zaginionych, udzielanie pomocy w identyfikacji osób o nieustalonej tożsamości oraz w uzasadnionych przypadkach przygotowanie komputerowej symulacji obecnego wyglądu osoby zaginionej wiele lat temu;
- 9) współpracę z instytucjami państwowymi, samorządowymi oraz organizacjami pozarządowymi, których celem jest niesienie pomocy dzieciom, młodzieży, osobom starszym i chorym znajdującym się w trudnej sytuacji życiowej;
- 10) współpracę z organizacjami i instytucjami za granicą, zajmującymi się poszukiwaniem osób zaginionych;
- 11) podejmowanie działań na rzecz wdrażania rozwiązań prawnych i metod poszukiwań osób zaginionych, które funkcjonują w ramach Unii Europejskiej;
- 12) współpracę z policją oraz monitorowanie działań policji w zakresie poszukiwania osób zaginionych;
- 13) poradnictwo w sprawach osób rozdzielonych z rodzinami w przeszłości w wyniku zdarzeń losowych;

- 14) prowadzenie programów badawczych, profilaktycznych, szkoleniowych, pomocowych i informacyjnych w kraju i na świecie, w zakresie problematyki zaginięć;
- 15) prowadzenie telefonicznych linii wsparcia dla osób zwracających się do Fundacji o pomoc;
- 16) wykonywanie czynności prawnych na rzecz osób zaginionych i ich rodzin, w tym udział przedstawicieli Fundacji w postępowaniach sądowych w zakresie określonym przepisami ustawy Kodeks postępowania cywilnego.

Projekty realizowane przez Fundację obejmują bardzo szeroki zakres tematyczny. Ich celem jest usprawnienie poszukiwań i poprawa sytuacji rodzin, które długotrwale poszukują zaginionych bliskich oraz doprowadzenie do wyjaśnienia niewyjaśnionych spraw poszukiwawczych i identyfikacja NN zwłok. Celami projektów są również zwiększenie dostępności i rozszerzenie poradnictwa oferowanego przez Fundację ITAKA co przyczyni się do rozwiązania problemów prawnych, emocjonalnych, socjalnych zaginionych i ich rodzin. Są to m.in.:

1. Kampania informacyjna prowadzona na lotniskach w Polsce.
2. Kampania medialna „Po niektórych znika ślad”.
3. Ulotki dla policji i rodzin osób zaginionych.
4. Konferencja na temat poszukiwań osób zaginionych.
5. Międzynarodowy dzień dziecka zaginionego.
6. Kampania „Stop depresji!”, której celem jest wzrost świadomości społeczeństwa na temat tej choroby.
7. Konferencja dotycząca porwań rodzicielskich.
8. Kampania „Nie uciekaj!”
9. Kampania „Opiekuj się dzieckiem” Kampania kierowana do rodziców i opiekunów małych dzieci. ITAKA prowadzi stronę www.opiekujsiedziekiem.pl, która zawiera szereg informacji o zaginięciach małych dzieci oraz informacje dla rodziców.
10. Profilaktyka zaginięć.
11. Rozszerzenie zakresu poradnictwa prawnego i obywatelskiego dla osób zaginionych i ich rodzin.
12. Profesjonalni wolontariusze - profesjonalna pomoc zaginionym.
13. Obsługa europejskiego telefonu 116 000 i świadczenie poradnictwa w związku z zaginięciami dzieci i nastolatków oraz porwaniami rodzicielskimi.
14. Prowadzenie telefonu interwencyjnego w sprawie zaginionego dziecka i nastolatka 116000.
15. Monitoring działań policji w poszukiwaniach zaginionych na otwartym terenie.
16. GeNN – Genetyczna identyfikacja zwłok o nieustalonej tożsamości.
17. Monitoring działań policji w poszukiwaniach zaginionych na otwartym terenie.
18. Aktywni obywatele – sprawne poszukiwania zaginionych – modelowe działania w zakresie rzecznictwa w imieniu rodzin osób zaginionych.

2. Rzecznik Praw Obywatelskich

Problematyka z zakresu szeroko pojmowanych sytuacji kryzysowych jest przedmiotem znacznej liczby skarg wpływających do Rzecznika Praw Obywatelskich. W tych sprawach RPO dokonuje analizy obowiązujących uregulowań w praktyce, w celu dokonania oceny, czy nie wymagają one zmiany, ponieważ w rzeczywistości okazują się niejednolite, sprzeczne ze sobą lub krzywdzące poszkodowanych obywateli. Poniższe zagadnienia częściowo nie dotyczą bezpośrednio systemu poszukiwań osób zaginionych, lecz zostały wybrane ze względu

na elementy, które są istotne przy zaginięciu (np. kwestia funkcjonowania numeru alarmowego 112).

2.1. System poszukiwań osób zaginionych

W związku z coraz liczniejszymi przypadkami zaginięć osób, zarówno małych dzieci, jak i nastolatków oraz osób starszych, Rzecznik Praw Obywatelskich przekazał Komendantowi Głównemu Policji pismo Fundacji ITAKA dotyczące problemów związanych z zaginięciami osób oraz istniejącej w tym zakresie sytuacji prawnej, z prośbą o ustosunkowanie się do przedstawionych w piśmie zagadnień, w szczególności do postulatów dotyczących zmiany istniejącego stanu prawnego w powyższej kwestii. Rzecznik prosił również o przedstawienie stanowiska odnośnie prawidłowości funkcjonowania organów Policji w omawianej sprawie, szybkości podejmowanych działań i ich skuteczności¹⁰⁴.

W odpowiedzi Komendant Główny wskazał, iż - wbrew pozorom - sprawa poszukiwań osób zaginionych jest uregulowana ustawowo, mimo że w Ustawie o Policji z dnia 6 kwietnia 1990 r. (Dz. U. 1990 nr 30 poz. 179 z późniejszymi zmianami) brak jest określenia „poszukiwanie osób zaginionych”, wymienionego jako zadanie lub uprawnienie Policji¹⁰⁵. Zmiany w zakresie przepisów wewnętrznych policji w zakresie poszukiwania osób zaginionych były wynikiem uznania argumentów i postulatów zgłaszanych m.in. przez Fundację ITAKA oraz efektem potrzeby dostosowania charakteru tego przepisu do norm europejskich. Przy jego opracowaniu zostały wykorzystane sprawdzone rozwiązania, stosowane przez szereg zagranicznych służb policyjnych, a także wszystkie racjonalne propozycje zgłoszone przez ITAKĘ. KGP przyjął zatem, że przepisy prawa policyjnego właściwie regulują sprawę poszukiwania osób zaginionych. Kwestia ta nie powinna sprawiać kłopotów interpretacyjnych Zarządowi Fundacji ITAKA. Zmian w tym zakresie wymagają raczej regulacje prawa cywilnego - o czym Fundacja ITAKA nie wspomina w swym piśmie, np. brak możliwości otrzymywania emerytury z ZUS przez współmałżonka, jeśli zaginiony(na) był jedynym żywicielem rodziny, czy otrzymania paszportu przez dziecko, gdy jeden z rodziców zaginął. KGP podkreślił, iż pomimo wysokiego wskaźnika skuteczności policyjnych poszukiwań osób zaginionych, mamy świadomość potrzeby stałej poprawy skuteczności i doskonalenia metod poszukiwania tych osób. Stale doskonalone są umiejętności policjantów na kursach i szkoleniach krajowych i zagranicznych, doskonalone są przepisy służbowe w celu stworzenia algorytmów postępowania w konkretnych sytuacjach. Policjanci uczeni są, jak efektywnie współpracować z rodzinami osób zaginionych oraz organizacjami pozarządowymi, które zajmują się tą problematyką (fundacje: La Strada, ITAKA). Reasumując KGP stwierdził, że Policja przywiązuje dużą wagę do poszukiwań osób, które ze względu na wiek lub stan zdrowia (małe dzieci, osoby starsze i nieporadne) mogą stać się ofiarami przestępstw. W tych przypadkach policyjne poszukiwania podejmowane są niezwłocznie i prowadzone niezwykle starannie.

2.2. Jednolite zasady działania grup poszukiwawczo-ratowniczych

Badane w kolejnych latach w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich sprawy ujawniły problem dotyczący funkcjonowania oraz działań grup poszukiwawczo-ratowniczych w zakresie m.in. respektowania przez Krajowy System Ratowniczo Gaśniczy (dalej KSRG) międzynarodowego certyfikatu IRO, organizowania bezpłatnych szkoleń i egzaminów specjalistycznych

¹⁰⁴ WG RPO do Komendanta Głównego Policji, RPO/449052/03/II/208.1 RZ.

¹⁰⁵ Ak-4582/4417/03.

umożliwiających certyfikowanie grup Ochotniczych Straży Pożarnych i ochotników niezrzeszonych; wspólnych szkoleń i ćwiczeń Policji, grup poszukiwawczo ratowniczych i Straży Pożarnej (PSP i OSP) w zakresie organizacji i prowadzenia poszukiwań na otwartym terenie oraz włączenia jednostek samorządu terytorialnego w działania poszukiwawcze na otwartym terenie¹⁰⁶.

Działania grup poszukiwawczo-ratowniczych w zakresie lokalizacji osób zaginionych mogą być realizowane przez specjalistyczne zespoły poszukiwawcze z psami ratowniczymi z Ochotniczych Straży Pożarnych, grup cywilnych lub inne podmioty ratownicze współdziałające z Krajowym Systemem Ratowniczo Gaśniczym (np. Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe dalej WOPR, czy Górskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe, dalej GOPR), których zakres współdziałania określa właściwy terytorialnie plan ratowniczy. Do działań poszukiwawczych z psami ratowniczymi mogą być dysponowane tylko zespoły posiadające ważną specjalność, poświadczoną właściwym dokumentem wydanym zgodnie z obowiązującymi przepisami. Pies ratowniczy uprawniony do działań to pies z aktualną licencją terenową/gruzowiskową I klasy Komendy Głównej Państwowej Straży Pożarnej. Ze względu na zasadę jednolitego i spójnego dowodzenia podczas akcji poszukiwawczych wskazane byłoby ujednoczenie zasad dopuszczania psów ratowniczych do poszczególnych stopni egzaminów. Oznaczać to może zarówno respektowanie międzynarodowych certyfikatów, jak i opracowanie wspólnych zasad certyfikacji dla wszystkich grup poszukiwawczo ratowniczych.

Dalej RPO podnosił, iż rozwijanie umiejętności ratowniczych w ochotniczych organizacjach ratowniczych oraz sprawne i efektywne wykorzystanie potencjału pozarządowych organizacji ratowniczych w niesieniu różnego rodzaju pomocy stanowić powinny główne cele procesu szkoleniowego oraz przygotowującego potencjalną OPR do pracy ratowniczej. Nowoczesne ratownictwo, realizowane przez społeczne organizacje ratownicze wymaga zaangażowania wysoko wykwalifikowanych kadr ratowniczych i specjalistycznego sprzętu. Bez tych dwóch czynników nie jest możliwe sprawne niesienie pomocy osobom znajdującym się w stanie zagrożenia. Rozwój umiejętności ratowniczych w ochotniczych organizacjach ratowniczych powinien opierać się na ścisłej współpracy tych organizacji ze służbami państwowymi, ustawowo powołanymi do niesienia pomocy. Podkreślenie w trakcie procesu szkoleniowego celów ratownictwa, czyli ratowania dobra najwyższego, jakim jest życie ludzkie, oznacza również określenie bardzo wysokich wymogów etycznych, które ratownicy winni spełniać. Realizacja wspólnych ćwiczeń, szkoleń, konferencji itp. prowadzić będzie do lepszego poznania technik ratowniczych wykorzystywanych w poszczególnych jednostkach ratowniczych, jak również wpłynie na ich standaryzację. Rozważenia wymaga koncepcja uznania, aby podmiotem odpowiedzialnym za opracowanie zasad jednolitej certyfikacji (w tym uznawania egzaminów międzynarodowych) byłoby Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, a podmiotem, który by w praktyce przeprowadzał egzaminy zarówno dla organizacji mundurowych, jak i cywilnych byłaby Państwowa Straż Pożarna. Koncepcja ta jednoznacznie wynika również z tego, iż to właśnie MSWiA (w celu usunięcia dotychczas funkcjonujących niejasności), powinno odpowiadać za prowadzenie spisu wszystkich grup poszukiwawczo ratowniczych. Obecnie rejestr grup poszukiwawczo ratowniczych na szczeblu centralnym jest prowadzony i na bieżąco aktualizowany przez Centrum Poszukiwań Osób Zaginionych KGP. Grupy poszukiwawczo ratownicze nie informują Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji o podjęciu współpracy z KSRG, stąd MSWiA nie ma pełnej wiedzy, które podmioty podpisały porozumienia. Wskazane zatem byłoby aby MSWiA podjął działania zmierzające do ustalenia stopnia realizacji tych umów, w szczególności

¹⁰⁶ WG do Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia BPK.501.6.2015.AW.

poprzez zintensyfikowanie współpracy, w zakresie swoich kompetencji, z podmiotami, które podpisały ww. porozumienia. Wskazanie jednego podmiotu, który określałby uprawnienia dla zespołów ratowniczych, jak i prowadził aktualizowany spis grup poszukiwawczo ratowniczych wraz z zespołami ratowniczymi niewątpliwie przyczyniłoby się do uporządkowania obecnego stanu oraz eliminacji powstających na tym tle nieporozumień pomiędzy samymi grupami poszukiwawczo ratowniczymi, jak i Policją i PSP.

Jednym z najważniejszych czynników mających wpływ na szybkie odnalezienie osoby zaginionej i w efekcie uratowanie jej życia jest szybkie zgłoszenie zaginięcia oraz dysponowanie ratowników, co zwiększa szanse na jej przeżycie. Oznacza to również wysoką płynność w przepływie informacji pomiędzy policją a strażą pożarną. Z tego też powodu rozwój działalności poszukiwawczo-ratowniczej następować powinien w takim kierunku, aby zdolność do realizacji działań ratowniczych na poziomie podstawowym stała się powszechna, jak najszybsza i najbardziej skuteczna dla wszystkich podmiotów KSRG. System poszukiwania osób zaginionych powinien się opierać na kilku sposobach finansowania: centralnego (np. poprzez MSWiA), oraz pozyskiwania funduszy z programów operacyjnych lub grantów. Niepodważalną rolę w pomocy (niekoniecznie bezpośrednio finansowej) powinny również pełnić samorządy terytorialne, wspierające grupy (np. w akcjach lub ćwiczeniach). Ze względów strategicznych jednostki samorządowe powinny być bezpośrednio zainteresowane w powstawaniu i sprawnym działaniu grup poszukiwawczo-ratowniczych wraz z Policją. Podyktowane to jest również realizacją podstawowych zadań własnych, jakie wykonują w postaci utrzymania porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli¹⁰⁷. Dotyczy to przede wszystkim włączenia powiatowych centrów zarządzania kryzysowego w działania poszukiwawcze na otwartym terenie. Z tego powodu nieodzowne byłoby zmodyfikowanie istniejących algorytmów w kontekście wpisania jednostki samorządu terytorialnego (przynajmniej informacyjnie) w system zarządzania poszukiwania osoby zaginionej.

Mając na uwadze powyższe Rzecznik Praw Obywatelskich zwrócił się do Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji o rozważenie potrzeby podjęcia działań legislacyjnych, których następstwem będzie stanowiąc nowelizacja obowiązujących przepisów w taki sposób, aby zapewnić sprawne działania szkoleniowo ratownicze służb odpowiedzialnych za utrzymanie porządku i bezpieczeństwa w zakresie poszukiwania osób zaginionych.

W odpowiedzi z dnia 23 marca 2016 roku, Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji¹⁰⁸ podkreślił, że ratowanie życia ludzkiego poprzez poszukiwanie osób zasypanych pod gruzami lub osuwiskami ziemnymi i kamiennymi jest jednym z podstawowych zadań statutowych jednostek organizacyjnych krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego. Zasady oraz procedury powiadamiania i dysponowania zasobów ratowniczych w ww. zakresie zawarte są w planach ratowniczych opracowywanych dla każdego województwa i powiatu zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 18 lutego 2011 r. w sprawie szczegółowych zasad organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego (Dz. U. Nr 46, poz. 239). Natomiast poszukiwanie osób zaginionych, w tym na terenach trudnodostępnych i leśnych (dla uproszczenia nazywanych terenami otwartymi) stanowi zadanie Policji, która jest wspierana przez PSP oraz społeczne organizacje ratownicze. Należy przy tym podkreślić, że PSP nie może dysponować podmiotów spoza KSRG do działań poszukiwawczych prowadzonych przez Policję. Podstawą współdziałania jednostek KSRG z Policją podczas poszukiwań

¹⁰⁷ Art. 7.1.14 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, Dz.U.2013.594.

¹⁰⁸ BMP-0790-1-2/2016/PS.

terenowych jest realizacja zobowiązań wynikających z Porozumienia między Komendantem Głównym Państwowej Straży Pożarnej a Komendantem Głównym Policji z dnia 12 czerwca 2001 roku o współdziałaniu Państwowej Straży Pożarnej i Policji. Ponadto, w celu usprawnienia ww. współdziałania, w wyniku współpracy Centrum Poszukiwań Osób Zaginionych Komendy Głównej Policji (CPOZ KGP) z Państwową Strażą Pożarną opracowano „Procedury i algorytmy dysponowania Specjalistycznych Grup Poszukiwawczo-Ratowniczych Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego do działań poszukiwawczych prowadzonych w terenie”, które zostały wdrożone do stosowania z dniem 1 grudnia 2014 roku. Wymienione procedury, zatwierdzone przez Komendanta Głównego Policji Komendanta Głównego Państwowej Straży Pożarnej, regulują zakres i sposób wnioskowania o zadysponowanie Specjalistycznych Grup Poszukiwawczo-Ratowniczych oraz kwestie dotyczące koordynacji działań przy realizacji czynności poszukiwawczo-ratowniczych za osobami zaginionymi, w szczególności prowadzonych poza obszarem zabudowanym. W przedmiotowych procedurach uwzględniono topografię oraz specyfikę systemu KSRG. Warto przy tym dodać, że wypracowane algorytmy postępowania mają na celu zwiększenie wykorzystania przez Policję Specjalistycznych Grup Poszukiwawczo-Ratowniczych do prowadzonych poszukiwań w terenie. MSWiA zaznaczył, iż w przypadku akcji poszukiwawczych prowadzonych w terenie, przy zaangażowaniu znacznych sił i środków, w tym również pozapolicyjnych, włączane są struktury Powiatowych Centrów Zarządzania Kryzysowego, które wspierają Policję w zakresie organizacji logistyki, związanej m.in. z wyżywieniem uczestników wielogodzinnych działań. Powiadomianie Powiatowych Centrów Zawiadomienia Kryzysowego o poszukiwaniu osoby zaginionej, w tym szczególnie w przypadku prowadzonej akcji poszukiwawczej w otwartym terenie, jest dobrą i coraz częściej stosowaną praktyką w toku działań poszukiwawczych. W kontekście podniesionego w wystąpieniu zagadnienia dotyczącego wspólnych szkoleń ćwiczeń Policji oraz grup poszukiwawczo-ratowniczych Straży Pożarnej MSWiA wskazał, że obecnie przedsięwzięcia w ww. zakresie są realizowane na szczeblu Komendy Głównej Policji oraz w ramach lokalnego doskonalenia zawodowego przez komendy wojewódzkie Policji. Należy w tym miejscu dodać, iż z inicjatywy lub przy wsparciu CPOZ KGP zorganizowano szereg przedsięwzięć szkoleniowych i ćwiczeń z zakresu poszukiwań terenowych, w tym również przy współpracy lub przy udziale koordynatorów do spraw poszukiwań w komendach wojewódzkich Policji oraz Komendzie Stołecznej Policji (KSP). Na organizowane ćwiczenia zapraszani byli także przedstawiciele organizacji poszukiwawczo-ratowniczych. Jako przykład MSWiA wskazał ćwiczenia zorganizowane na poligonie w Kazuniu w dniu 8 maja 2015 roku z okazji Międzynarodowego Dnia Dziecka Zaginionego, w których uczestniczyli przedstawiciele CPOZ KGP, Wydziału Kryminalnego KSP, Komendy Powiatowej Policji w Nowym Dworze Mazowieckim, Polskiego Czerwonego Krzyża, OSP w Nowym Dworze Mazowieckim oraz Grupy Ratownictwa Specjalistycznego S-12 z Warszawy. Z kolei, w ramach centralnego doskonalenia zawodowego funkcjonariuszy Policji został uruchomiony we współpracy ze Szkołą Policji w Pile „Kurs specjalistyczny z zakresu wykonywania wybranych czynności w obszarze poszukiwania osób zaginionych”. W programie ww. kursu przewidziano wykłady i ćwiczenia z zakresu poszukiwań terenowych przy udziale zaproszonych przedstawicieli i ekspertów zewnętrznych, w tym z PSP, OSP oraz organizacji poszukiwawczo-ratowniczych.

Należy również dodać, że CPOZ KGP na bieżąco prowadzi działalność mającą na celu pogubienie oraz rozwój współpracy z grupami poszukiwawczo-ratowniczymi i innymi podmiotami, obejmującą wspólne przedsięwzięcia poświęcone tematyce poszukiwania osób zaginionych. Ponadto, na potrzeby działań Policji w CPOZ KGP prowadzony jest i stale aktualizowany wykaz grup poszukiwawczo-ratowniczych i organizacji ratowniczych w kraju oraz ich dane

teleadresowe (wskazany wykaz jest również dostępny na poziomie komend wojewódzkich i powiatowych Policji). Warto bowiem wyjaśnić, że zawarte w ww. wykazie informacje są wykorzystywane przez dyżurnego koordynatora CPOZ KGP, który wspiera i koordynuje bieżące działania poszukiwawcze jednostek organizacyjnych Policji. Dane z opisanego wykazu są także wykorzystywane podczas bezpośrednich czynności poszukiwawczych z udziałem Mobilnego Centrum Wsparcia Poszukiwań. Jednocześnie MSWiA wspominał o porozumieniu pomiędzy Komendantem Głównym Policji a Prezesem Zarządu Głównego Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego zawartym w Warszawie dnia 20 czerwca 2007 roku w sprawie współdziałania w zakresie bezpieczeństwa i porządku publicznego na wodach i terenach przywodnych (Dz. Urz. KGP Nr 13, poz. 106) oraz porozumieniu pomiędzy Komendantem Głównym Policji a Zarządkiem Głównym Górskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego z dnia 5 lutego 2008 roku w sprawie współdziałania Policji z Górkim Ochotniczym Pogotowiem Ratunkowym (Dz. Urz. KGP Nr 3, poz. 28), w których uregulowane zostały możliwe formy współdziałania tych podmiotów, w tym m.in. zagadnienia związane z prowadzeniem i organizowaniem wspólnych szkoleń oraz udostępnianiem podczas prowadzonych działań specjalistów oraz sprzętu i urządzeń wraz z obsługą.

W zakresie kolejnej kwestii Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji wskazał, że zasady egzaminowania przyjęte dla psów ratowniczych gruzowiskowych i terenowych wynikają ze specyfiki najczęściej występujących w Polsce zawałów budowlanych oraz poszukiwań w terenie oraz zostały oparte na standardach międzynarodowych organizacji, tj. Międzynarodowej Organizacji Psów Ratowniczych (IRO) oraz Szwedzkim Stowarzyszeniu Psów Ratowniczych (SBK). Jednakże pomimo wielu zbieżności zasady certyfikacji psów ratowniczych specjalności gruzowiskowej i terenowej; wypracowane i stosowane w Polsce znacznie odbiegają od zasad certyfikacji IRO. Biorąc pod uwagę sporą rozbieżność w specyfice poszukiwania osób zasypanych pod gruzami, uwięzionych pod lawiną, zaginionych w terenach otwartych czy znajdujących się pod wodą, należy stwierdzić, że każda z tych dziedzin powinna posiadać własne rozwiązania oraz odrębne certyfikacje. Szczegółowe zasady selekcji, szkolenia i certyfikacji poszczególnych specjalności ratowniczych powinny być uregulowane przez te służby i organizacje, które statutowo zajmują się realizacją zadań w tym zakresie.

Ponadto Minister wskazał, że psy tropiące lub psy do wyszukiwania zwłok ludzkich, którymi dysponuje Policja w zasadzie wykorzystywane są w ramach działań prowadzonych wyłącznie przez tę formację. Wskazane czynności, z uwagi na swoją specyfikę, na ogół nie są wspierane przez przewodników psów innych służb, a ewentualne takie przypadki mają charakter bardzo incydentalny.

Z kolei przechodząc do propozycji stworzenia jednolitych zasad rejestracji i wykazów grup poszukiwawczo-ratowniczych, w ocenie Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji zasługuje ona na poparcie. Według MSWiA, kwestia ta powinna zostać uregulowana w ustawie o Krajowym Systemie Ratowniczym lub w ustawie o ochronie ludności i obronie cywilnej, nad którymi prace koordynuje Komendant Główny Państwowej Straży Pożarnej/Szef Obrony Cywilnej Kraju. Należy zaznaczyć, że Komenda Główna Państwowej Straży Pożarnej prowadzi tylko rejestry przewodników psów ratowniczych posiadających kwalifikacje, zgodnie z rozporządzeniem w sprawie zwierząt wykorzystywanych w akcjach ratowniczych. W odniesieniu do pozostałych grup poszukiwawczych, rejestr powinien być prowadzony przez Centrum Poszukiwań Osób Zaginionych Policji.

Podobnie jak w przypadku wymienionych zasad rejestracji grup poszukiwawczo-ratowniczych, sprawy ich finansowania i współpracy powinny również zostać uregulowane w ww. usta-

wach. Obecne regulacje odnoszą się głównie do finansowania ochotniczych straży pożarnych (zarówno tych funkcjonujących w ramach KSRG, jak i poza tym systemem) oraz podmiotów realizujących zadania z zakresu ratownictwa wodnego i górskiego.

2.3. Baza danych DNA NN

W zainteresowaniu Rzecznika Praw Obywatelskich pozostawała również kwestia prowadzenia i administrowania przez Komendanta Głównego Policji bazy danych DNA, w której gromadzi się i przetwarza – między innymi – informacje o wynikach analizy DNA zwłok ludzkich o nieustalonej tożsamości (art. 21 a i b Ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz. U. 2011, nr 287, poz. 1687; dalej: ustawa o Policji)¹⁰⁹. Rzecznik Praw Obywatelskich zwrócił się o informację w sprawie praktyki i procedury wprowadzania do bazy danych wyników analizy DNA ujawnionych NN zwłok. W tym kontekście, w szczególności Rzecznik prosił o wyjaśnienie, czy użyte w art. 21 b ustawy o Policji sformułowanie „wprowadza do bazy danych” w praktyce oznacza, iż każde DNA ujawnionych i niezidentyfikowanych zwłok są wprowadzane i przechowywane w bazie danych, czy też praktyka jest taka, iż decyzja o przechowaniu w bazie danych DNA NN zwłok zależy od właściwego organu. W dalszej kolejności Rzecznik zwrócił się z prośbą o wyjaśnienie, jak w praktyce został ukształtowany podział kompetencji pomiędzy wskazanymi w art. 21 b ustawy o Policji organami w przypadku zarządzenia wprowadzenia do bazy danych wyników analizy DNA NN zwłok w sytuacji, gdy istnieje wysokie prawdopodobieństwo, iż zgon jest konsekwencją popełnienia przestępstwa, zwłaszcza wobec treści § 31 ust. 1 pkt 3 i § 34 ust. 1 pkt 4 zarządzenia nr 124 Komendanta Głównego Policji z dnia 4 czerwca 2012 r. w sprawie prowadzenia przez Policję poszukiwania osoby zaginionej oraz postępowania w przypadku ujawnienia osoby o nieustalonej tożsamości lub znalezienia nieznanymi zwłok oraz szczątków ludzkich (Dz. Urz. KGP 2012 r., poz. 29 z późn. zm.), określających niektóre obowiązki policjanta wykonującego czynności w związku z ujawnieniem NN zwłok.

W odpowiedzi Komendant Główny Policji poinformował¹¹⁰, że zgodnie z § 34 Zarządzenia nr 124 Komendanta Głównego Policji policjant prowadzący identyfikację zobowiązany jest do wykonania szeregu czynności mając do dyspozycji metody identyfikacji określone w § 33 wymienionego zarządzenia. W praktyce w pierwszej kolejności stosuje się metody identyfikacji wymienione w § 33 pkt 6, 8, 9, 10 tj. rozpoznanie przez świadków, członków rodziny lub znajomych/ identyfikacja na podstawie dokumentów ujawnionych przy NN zwłokach lub szczątkach NN zwłok/ identyfikacja na podstawie rzeczy osobistych/ porównanie cech rysopisowych i znaków szczególnych w tym blizn i tatuaży. W sytuacji kiedy zastosowane metody nie przyczynią się do identyfikacji zgodnie z § 34 pkt 1 ust. 4 ww. Zarządzenia należy zlecić oznaczenie kodu genetycznego materiału biologicznego pobranego na miejscu ujawnienia NN zwłok w ciągu 30 dni od daty ich ujawnienia. Czynność ta jest realizowana zgodnie z § 4 i 8 Zarządzenia nr 1565 Komendanta Głównego Policji z dnia 29 grudnia 2005 roku w sprawie wykonywania przez policjantów zadań związanych z prowadzeniem bazy danych zawierającej informacje o wynikach analizy kwasu dezoksyrybonukleinowego. Policjant prowadzący czynności identyfikacyjne po pobraniu próbki biologicznej wykonuje m.in. czynności polegające na rejestracji pobranej próbki biologicznej, przygotowaniu zarządzenia o wprowadzeniu do bazy danych oraz przesłaniu razem z pakietem kryminalistycznym (próbką) do Centralnego Laboratorium Kryminalistycznego. CLKP oznacza profil z dostarczonej próbki i rejestruje w bazie oznaczając

¹⁰⁹ WG do KGP, 13 maja 2014 roku, II.519.1348.2014.KSz.

¹¹⁰ KR- WPIO- 957/14.

numerem registry. Baza prowadzona jest w Zakładzie Biologii CLKP od 2007 roku i w chwili obecnej zawiera około 850 profili NN zwłok, natomiast aktualnie niezidentyfikowane pozostaje 3551 NN zwłok ujawnionych od 1972 roku. W przypadku, gdy zachodzi podejrzenie, że ujawnione zwłoki mogą mieć związek z popełnionym przestępstwem, prowadzone są dwa postępowania: prokuratorskie-procesowe oraz policyjne postępowanie identyfikacyjne. Obowiązek rejestracji profilu NN zwłok jest realizowany w ramach postępowania identyfikacyjnego. Podobne zastrzeżenia w zakresie ustalania kodu DNA zgłosiła w raporcie kontrolnym NIK. Kontrola wykazała niewystarczającą współpracę jednostek organizacyjnych Policji z Prokuraturą przy czynnościach związanych z identyfikacją NN zwłok. Głównymi przyczynami tego stanu rzeczy było nierzetelne wywiązywanie się funkcjonariuszy Policji z obowiązków dotyczących identyfikacji NN zwłok. Przeprowadzone kontrole wykazały, że w sytuacjach, w których jednostki organizacyjne prokuratury nie przekazywały na bieżąco Policji informacji dotyczących oznaczonego kodu DNA ujawnionych zwłok, jednostki Policji nie występowały do prokuratury o udzielenie takich informacji. Samo oznaczanie kodu DNA ujawnionych NN zwłok zlecone przez prowadzącego śledztwo prokuratora, następowało niejednokrotnie ze sporym opóźnieniem, np. po upływie 369 dni od dnia ujawnienia NN zwłok, czy nawet 14 miesięcy od daty ujawnienia NN zwłok, profil DNA nie został wprowadzony do bazy danych GENOM.

2.4. Treningi psów ratowniczych

Badane w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich sprawy ujawniły kolejny problem (na który zwróciła uwagę również ITAKA) dotyczący pracy oraz treningów psów ratowniczych wykorzystywanych m.in. w poszukiwaniach osób zaginionych. Obecnie obowiązujące przepisy nie pozwalają bowiem na przeprowadzanie pracy i treningów psów ratowniczych adekwatnych do oczekiwanych od nich rezultatów, w postaci odnalezienia osoby zaginionej.

Ustawa Kodeks Wykroczeń w art. 166 określa, iż „Kto w lesie puszcza luzem psa, poza czynnościami związanymi z polowaniem, podlega karze grzywny albo karze nagany”. Przedmiotem ochrony są „niezakłócone warunki bytowania zwierząt leśnych oraz roślin leśnych, które mogą zostać zagrożone przez psy biegające po lesie”¹¹¹. Psy pozostawiają po sobie obce dla dzikiej fauny substancje zapachowe mogące zaburzać naturalny rytm aktywności gatunków silnie terytorialnych. Zakaz ten ma również na celu ochronę samego psa przed jego zaginięciem. Stro-
na przedmiotowa wykroczenia z art. 166 polega na tym, że sprawca niebędący na polowaniu puszcza luzem psa w lesie. Czynność wykonawcza sprawcy polega na puszczeniu psa luzem, co należy interpretować jako umożliwienie psu swobodnego poruszania się bez smyczy¹¹². Analizowany przepis stanowi normę sankcjonującą dla art. 30 ust. 1 pkt 13 ustawy z 28 września 1991 r. o lasach¹¹³, który zabrania puszczenia psa luzem w lesie. O wiele dalej idący jest zakaz przewidziany w art. 15 ust. 1 pkt 16 u.o.p.¹¹⁴. Powołany przepis zabrania w parkach narodowych oraz w rezerwach przyrody wprowadzania psów na obszary objęte ochroną ścisłą i czynną, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych w planie ochrony oraz psów pasterskich wprowadzanych na obszary objęte ochroną czynną, gdzie ten plan ochrony albo zadania ochronne dopuszczają wypas¹¹⁵. Naruszenie powyższego zakazu, jeżeli będzie miało charakter umyślny, będzie stano-

¹¹¹ Radecki w: Bojarski, Radecki, KW. Komentarz, wyd. 6, Warszawa 2013. s. 859.

¹¹² M. Zbrojewska, Komentarz do art.166 Kodeksu wykroczeń, Lex.

¹¹³ Tekst jedn.: Dz. U. z 2005 r. Nr 45, poz. 435 z późn. zm.

¹¹⁴ Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, Dz.U. 2004 Nr 92 poz. 880 z późn. zm., dalej u.o.p.

¹¹⁵ M. Mozgawa, Komentarz do art.166 Kodeksu wykroczeń, Lex.

wiło wykroczenie z art. 127 pkt 1 u.o.p. jako *lex specialis* wobec kodeksu wykroczeń¹¹⁶. Okolicznością wyłączającą odpowiedzialność za wykroczenie z art. 166 k.w. jest puszczenie psa luzem w ramach czynności związanych z polowaniem. Regulacja ta jest konsekwencją unormowania przewidzianego w art. 9 ust. 1 pkt 2 pr. łow.¹¹⁷, który stanowi, że istnieje zakaz - poza polowaniami i odłowami, sprawdzianami pracy psów myśliwskich, a także szkoleniami ptaków łowczych, organizowanymi przez Polski Związek Łowiecki - płoszenia, chwywania, przetrzymywania, ranienia i zabijania zwierzyny¹¹⁸.

W szkoleniu psów ratowniczych duży nacisk (poza innymi elementami) kładzie się na ćwiczenia z zakresu poszukiwania ludzi i przeszukania terenu w celu odnalezienia zaginionej osoby. Założeniem przeszukania wyznaczonego sektora jest wypracowanie u psa odruchu spenetrowania terenu, ujawnienia zapachu oraz doprowadzenie do osoby zaginionej. Dobrze wyszkolony pies w terenie potrafi zastąpić pracę wielu ludzi, a na gruzach okazać się szybszym i skuteczniejszym od urządzeń lokalizacyjnych. Pies nie tylko potrafi wykryć zapach, ale jest także zdolny do określenia jego stężenia - dzięki czemu poruszając się od słabszego do mocniejszego stężenia potrafi bardzo szybko znaleźć nawet odległe źródło zapachu i wskazać je przewodnikowi poprzez różne techniki oznaczania znalezionej osoby. Pies ratowniczy przeszukuje sektory odbiegając od przewodnika na duże odległości i ściągając zapach nawet z 500 - 800m. Psy szkolone są bez kagańca, a od pewnego stopnia zaawansowania bez otoku, co wynika z taktyki prowadzenia poszukiwań osób zaginionych¹¹⁹. Tak prowadzony system szkolenia wynika z faktu, iż psy ratownicze powinny być niezależne, dlatego nie mogą być zdominowane przez przewodnika i ograniczone pracą na lince. Jedną z pożądanych cech psa ratowniczego jest wysoki stopień samodzielności, która pozwala na pracę poszukiwawczą wyznaczonego sektora, często w warunkach trudno dostępnych dla przewodnika. Oznacza to konieczność prowadzenia zarówno samego cyklu szkolenia jak i działań poszukiwawczych bez użycia otoka (linki), gdyż sprzeciwiałoby się to celowi pracy psa ratowniczego, a wręcz uniemożliwiałoby poszukiwania. Jak wykazują statystyki poszukiwania osób zaginionych najczęściej odbywają się na terenach trudno dostępnych - górzystych oraz leśnych. Unormowanie art. 166 kw, pozwalające na pracę luzem jedynie psa myśliwskiego w świetle powyższych wywodów pozostaje w sprzeczności z działaniami grup poszukiwawczo-ratowniczych, których najwyższym celem jest ratowanie życia i zdrowia zaginionej osoby. Jednakże czynności zespołu pies - ratownik mogą zostać uznane jako działania w granicach kontratypu szczególnych uprawnień czyniąc dane zachowanie sprawcy (ratownika) zgodnym z prawem. Oznacza to, że zachowanie wypełniające znamiona czynu zabronionego, w tym wypadku wykroczenie nie jest bezprawne kryminalnie, jeśli popełnione zostanie w sytuacji kontratypu - ratowania najwyższego dobra, jakim jest życie ludzkie. Bez względu jednak na to, uregulowanie tego wprost w ustawie usunęłoby ewentualne wątpliwości związane ze stosowaniem instytucji kontratypu. Jednocześnie wymagałoby uregulowania ustawowego kwestia szkolenia psów wykorzystywanych do celów ratowniczych. Oczywistym jest, że skoro psy te mają pracować w rejonach leśnych, czy górskich to muszą być w takich warunkach szkolone. Szkolenie psa na lince rozmija się bowiem z celem pracy poszukiwawczej zwierzęcia. W tym przypadku za wystarczającą można uznać nowelizację art. 166 kodeksu wykroczeń. Ponadto, ratowane dobro, które przyświeca pracy

¹¹⁶ Tak też Piórkowska-Flieger (w:) Bojarski i in., s. 500.

¹¹⁷ Ustawa z dnia 13 października 1995 r. Prawo łowieckie, Dz.U. 1995 Nr 147 poz. 7130.

¹¹⁸ W. Kotowski, Komentarz do art.166 Kodeksu wykroczeń, Lex.

¹¹⁹ K. Jałoszyński (red.), Kynologia Policyjna, Szczytno, 2011; J. Kuźniewicz, G. Kuźniewicz, Metody szkolenia i sposoby użytkowania psów, Wrocław, 2005.

oraz szkoleniu psów ratowniczych jest zdecydowanie wyższym dobrem niż praca psa myśliwskiego czy pasterskiego, którego zadaniem jest zaganianie i strzeżenie stad owiec. Projektowana zmiana (wzorem unormowań funkcjonujących już w prawodawstwie czeskim i słowackim) jest więc oczywistą konsekwencją i realizacją założeń wykorzystania psów w ratownictwie. W zakresie postulowanych zmian rozważyć można również określenie statusu psa pracującego (w tym zarówno psa ratowniczego, czy patrolowo-tropiącego) na zasadzie szczególnej ochrony przyznawanej np. funkcjonariuszom publicznym, stosowanej odpowiednio. Odgrywać to może szczególne znaczenie w sytuacji np. czynnej napaści wobec psa (odpowiednio art. 222 i 223 kodeksu karnego). Ponadto, określenia wymaga sposób finansowania i zaopatrzenia psa po zakończeniu służby w należytą opiekę, wyżywienie oraz pomoc weterynaryjną. Dlatego też Rzecznik Praw Obywatelskich zwrócił się do Ministra Środowiska z prośbą o przedstawienie stanowiska w tym zakresie oraz rozważenie potrzeby podjęcia działań legislacyjnych, których następstwem będzie stanowiąc nowelizacja obowiązujących przepisów w taki sposób, aby zapewnić sprawne działania szkoleniowo ratownicze służb odpowiedzialnych za utrzymanie porządku i bezpieczeństwa w zakresie poszukiwania osób zaginionych¹²⁰.

Minister Środowiska w odpowiedzi wskazał, iż istnieją wyjątki od powyższego zakazu, wynikające z ustawy z dnia 13 października 1995 r. - Prawo łowieckie¹²¹. Zgodnie z art. 9 ust. 1 pkt 2 ochrona zwierzyny obejmuje zakaz jej płoszenia, chwytania, przetrzymywania, ranienia i zabijania. Wyjątek stanowią polowania, odłowy, sprawdziany pracy psów myśliwskich, a także szkolenia ptaków łowczych i psów myśliwskich organizowane przez Polski Związek Łowiecki. Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 23 marca 2005 r. w sprawie szczegółowych warunków wykonywania polowania i znakowania tusz do polowania mogą być używane psy myśliwskie. Znajduje to odzwierciedlenie w Kodeksie wykroczeń - art. 166 wyklucza bowiem odpowiedzialność za puszczenie psa luzem do czynności związanych z polowaniem.

Kolejnym wyjątkiem jest możliwość szkolenia psów ratowniczych na terenach parków narodowych. Wynika to z przepisu art. 15 ust. 6 ustawy o ochronie przyrody, który stanowi, że organizowanie i prowadzenie szkoleń ratowników górskich i psów ratowniczych, w tym psów lawinowych, na obszarze parku narodowego poza terenami udostępnionymi, przez podmioty uprawnione do wykonywania ratownictwa górskiego na danym obszarze, jest dozwolone po uzgodnieniu z dyrektorem parku narodowego. Zdaniem Ministra Środowiska w przypadku, w którym istnieje zagrożenie życia ludzkiego, działania grup poszukiwawczych z psami ratowniczymi mogą być realizowane zarówno w lasach, jak i na terenie parków narodowych bez konieczności uzyskiwania jakichkolwiek zezwoleń dotyczących odstępstw od obowiązujących zakazów. Wynika to z przepisu art. 26 ust. 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny (Dz. U. Nr 88 poz. 553, z późn. zm.), stanowiącego, że nie popełnia przestępstwa, kto działa w celu uchylecia bezpośredniego niebezpieczeństwa grożącego jakimkolwiek dobru chronionemu prawem, jeżeli niebezpieczeństwa nie można inaczej uniknąć, a dobro poświęcone przedstawia wartość niższą od dobra ratowanego.

W konkluzji, Minister Środowiska zaznaczył, iż przepisy zostaną w powyższym zakresie zostaną przeanalizowane podczas najbliższych prac nad nowelizacją ustawy o lasach czy zmianami w ustawie o ochronie przyrody.

¹²⁰ WG do Ministra Środowiska z dnia 28 grudnia 2015, BPK.501.6.2015.AW.

¹²¹ Odpowiedź z 13 maja 2016 roku, DLP-III.073.3.2016.AK.

2.5. System informacji o hospitalizowanych NN

Z wniosku Fundacji ITAKA prowadzona była również sprawa dotycząca potrzeby stworzenia systemu informacji o osobach hospitalizowanych w stanie nagłym, których tożsamości nie można ustalić. Celem wniosku miałyby być umożliwienie rodzinom osób zaginionych ustalenie, czy taka osoba może przebywać w którymś z podmiotów leczniczych, bez konieczności osobnego dzwonienia do każdego z nich. System taki – w założeniu wnioskodawców – miałby być ogólnodostępny dla wszystkich szpitali (szpitalnych oddziałów ratunkowych - SOR) i posiadać funkcjonalność pozwalającą na ustalenie, czy w okresie np. 24 godzin na terenie danego powiatu przyjęto do szpitala (w szczególności na SOR) osoby w stanie nagłym, z utratą świadomości lub o nieustalonej tożsamości, które mogą być osobami potencjalnie zaginionymi i poszukiwanymi przez rodzinę lub bliskich. W związku z powyższym, zwrócono się do Ministerstwa Zdrowia z prośbą o zajęcie stanowiska w sprawie, czy istnieje potrzeba uruchomienia takiego systemu lub dodanie opisanej funkcji w istniejącym systemie baz danych oraz jak ocenia potencjalną przydatność takiego systemu¹²².

W odpowiedzi wskazano, że w Informacji o wynikach kontroli w zakresie poszukiwania osób zaginionych, Najwyższa Izba Kontroli sformułowała wniosek, skierowany do ówczesnego Ministra Spraw Wewnętrznych, o: „wprowadzenie, we współpracy z właściwymi podmiotami, obowiązku informowania Policji przez placówki medyczne o przebywaniu osób o nieustalonej tożsamości, osób które nie ukończyły 16 lat, nieprzytomnych bądź niezdolnych do zrozumienia znaczenia informacji. Podjęcie takich działań pozwoli na ustanowienie systemu komunikacji pomiędzy placówkami opieki zdrowotnej i Policją i ułatwi prowadzenie działań poszukiwawczych.”¹²³ W związku z powyższym, w trybie roboczym zostały podjęte prace, w których uczestniczyli przedstawiciele Ministra Zdrowia, Ministra Spraw Wewnętrznych oraz Biura Służby Kryminalnej Komendy Głównej Policji, w celu wypracowania rozwiązań prawnych, umożliwiających skuteczne współdziałanie podmiotów leczniczych z Policją w zakresie poszukiwania osób zaginionych. Wynikiem tej współpracy jest przygotowanie brzmienia stosownych przepisów, uwzględnionych w pracach nad nowelizacją ustawy z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej (Dz. U. z 2015 r. poz. 618, z późn. zm.), w oparciu o którą w dodawanym art. 28a projektu się następujące zmiany, będących odpowiedzią na wniosek Najwyższej Izby Kontroli:

Art. 28a, 1. Podmiot leczniczy prowadzący szpital jest obowiązany przekazać, na podany przez jednostkę Policji numer telefonu, numer faksu lub adres poczty elektronicznej, informację o:

- 1) przyjęciu pacjenta małoletniego, z którego przedstawicielem ustawowym albo opiekunem faktycznym nie można się skontaktować - nie później niż w ciągu 4 godzin od przyjęcia;
- 2) przyjęciu albo zgonie pacjenta, którego tożsamości nie można ustalić albo potwierdzić na podstawie dokumentów stwierdzających tożsamość - nie później niż w ciągu 8 godzin odpowiednio od przyjęcia albo zgonu.

2. Podmiot wykonujący działalność leczniczą udziela Policji informacji o pacjencie w zakresie niezbędnym do realizacji zadań związanych z poszukiwaniem osób zaginionych.

Podczas opracowywania koncepcji nie było rozważane wykorzystanie w tym celu systemu teleinformatycznego. Minister również podkreślił, że z uwagi na brak konkretnych założeń dotyczących funkcjonowania systemu (np. jakie dane pacjentów byłyby w nim gromadzone, kto

¹²² Pytanie do Ministerstwa Zdrowia z dnia 29 lutego 2016 do Departamentu Infrastruktury i e-Zdrowia Ministerstwo Zdrowia BPK.7013.6.2015 MP.

¹²³ Pytanie do z dnia 29 lutego 2016 do Departamentu Infrastruktury i e-Zdrowia Ministerstwo Zdrowia BPK.7013.6.2015 MP.

miałby do nich dostęp, itp.), w chwili obecnej nie jest możliwe jednoznaczne zajęcie stanowiska w przedmiotowej sprawie.

2.6. Działanie numeru 112

Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej stworzyło potrzebę dostosowania polskiego prawa do standardów unijnych. W zakresie organizacji systemu ratowniczego wymagane jest zintegrowanie działań wszystkich służb odpowiadających za niesienie pomocy w sytuacjach zagrożenia. Idea dostosowania zasad alarmowania jednostek ratowniczych wynika z potrzeby zapewnienia obywatelom odpowiednich standardów bezpieczeństwa obowiązujących w państwach stowarzyszonych, co wymaga stworzenia warunków do właściwego współdziałania Straży Pożarnej, Policji i Pogotowia Ratunkowego oraz opracowania i wdrożenia stosownych procedur postępowania.

Numer 112 stwarza możliwość natychmiastowego powiadomienia poprzez Wojewódzkie Centrum Powiadamiania Ratunkowego, w szczególności w sytuacji niemożliwości identyfikacji zagrożenia w wymiarze 3 aktualnych numerów ratunkowych, zaczynających się od „9” lub kiedy wymagana jest interwencja wszystkich służb równocześnie.

W Polsce działa 17 Centrów Powiadamiania Ratunkowego. Centra działają w każdym mieście wojewódzkim oraz dodatkowo w Radomiu. Podstawowym założeniem systemu jest jak najszybsze odebranie połączenia i powiadomienie służb udzielających pomocy. W przypadku, gdy osoba przebywająca na terenie danego województwa łączy się z numerem 112 i nie może uzyskać połączenia z centrum na tym terenie, zgłoszenie jest przekazywane do innego ośrodka zgodnie z tzw. regułą zastępowalności. Operator, który odbierze zgłoszenie ustala lokalizację zdarzenia oraz przekazuje informacje do odpowiednich służb.

Problem, który został Rzecznikowi Praw Obywatelskich zgłoszony dotyczył nadużywania numeru telefonu alarmowego 112 przez osoby oraz innych wątpliwości związanych z wdrażaniem systemu powiadamiania ratunkowego (m.in. kwestie zastępowalności WCPR).

Tak zwane fałszywe zgłoszenia zajmują czas operatorów i blokują linię, która staje się niedostępna w sytuacji realnego zagrożenia życia lub zdrowia osoby potrzebującej pomocy. Ze względu na informacje pozyskane z Wojewódzkiego Centrum Powiadamiania Ratunkowego w Katowicach na temat używania numeru ratunkowego 112 w sposób nieuzasadniony podjęto badanie zakresu problemu na terenie województw: małopolskiego, podkarpackiego, śląskiego i świętokrzyskiego¹²⁴. W jego wyniku dokonanych następujących ustaleń:

1. Województwo śląskie

Centrum Powiadamiania Ratunkowego w Katowicach poinformowało RPO, iż w okresie od 1 października 2013 r. do 31 grudnia 2013 r. przyjęło łącznie 202 341 zgłoszeń. Około 68% zgłoszeń uznać należy za bezzasadne tj. telefony od osób notorycznie dzwoniących na numer 112, które nie potrzebują pomocy, dzieci bawiące się telefonem, przypadkowe wybranie numeru alarmowego 112 (np. telefon w kieszeni). Podejmowane są na bieżąco działania mające na celu ograniczenie nadużywania numeru alarmowego 112. Podkreślono, że zadanie to nie jest łatwe, gdyż ustawa z dnia 22 listopada 2013 r. o systemie powiadamiania ratunkowego (Dz. U. poz. 1635) nie zawiera zapisów o odpowiedzialności karnej za uporczywe i złośliwe wykonywanie połączeń telefonicznych na numery alarmowe. W związku z tym nie ma formalnych podstaw do podejmowania stosownych działań. Wyjątkiem od powyższego jest jedynie zgłosze-

¹²⁴ BPK.564.2.2014., RPO-755271-XVIII/13/BP.

nie podłożenia materiału wybuchowego. Każdorazowo w takim przypadku na wniosek Policji przekazywane są wszelkie dostępne informacje, w tym pełne nagranie zgłoszenia alarmowego. Znaczną część zgłoszeń „złośliwych” stanowią połączenia wykonywane przez dzieci, np. bawiące się telefonem rodziców. Mając powyższe na uwadze zalecono operatorom numerów alarmowych oddzwanianie na numery stacjonarne w godzinach popołudniowych z informacją, że wcześniej wykonywane były bezzasadne lub złośliwe połączenia. Wielokrotnie rozmowa z rodzicem lub opiekunem przynosi oczekiwane efekty. Podobnie ma się sprawa w sytuacji, gdy połączenia takie realizowane są z telefonu komórkowego w czasie przerwy z terenu szkoły (ustalone na podstawie lokalizacji abonenta dzwoniącego). Sytuację wyjaśnia telefon do jej dyrekcji. Na podstawie wieloletnich doświadczeń służb ratowniczych znaczną uciążliwość stanowią również telefony od osób z zaburzeniami psychicznymi. Za przykład posłużyć może zdarzenie, które miało miejsce w kwietniu na terenie powiatu częstochowskiego. W okresie od 2.02.2014 r. do 17.04.2014 r. z telefonu (...) wygenerowano łącznie 4.023 połączenia na numer alarmowy 112. Poważną przeszkodą w dokładnej lokalizacji dzwoniącego był fakt, że osoba z upośledzeniem umysłowym wykorzystywała do tego celu telefon bez karty SIM. Podejmowane przez operatorów działania, wspierane aktywnie przez dyżurną Komendy Miejskiej Policji w Częstochowie, pozwoliły na ustalenie adresu ich domniemanego wykonawcy.

2. Województwo małopolskie

Centrum Powiadamiania Ratunkowego w Krakowie w dwóch przypadkach przekazało policji zgłoszenie o możliwości popełnienia przestępstwa, przez nadużywanie i blokowanie numeru alarmowego 112. W stosunku do tych spraw prowadzono postępowania prokuratorskie. Jedna z ww. osób wykonywała połączenia (około 3 tys. w okresie 2-3 miesięcy) i bez zgłoszenia zdarzenia, rozłączała się. W drugim przypadku osoba zgłaszała fikcyjne pożary w podkrakowskich miejscowościach, wywołując niepotrzebne działania służb ratunkowych. Brak informacji o wynikach przeprowadzonych przez organy ścigania czynnościach. W ramach przedsięwzięć mających na celu zminimalizowanie nadużywania numeru alarmowego 112, w szczególności przez osoby niepełnoletnie w Centrum organizowane są „lekcje 112”. Na spotkania zapraszane dzieci z krakowskich przedszkoli i szkół podstawowych, podczas których prowadzona jest pogadanka na temat funkcjonowania Centrum, sposobu zgłaszania zdarzeń, oraz tego kiedy i z jakimi sprawami należy dzwonić na numery alarmowe. Dzwoniący, którzy błędnie, świadomie lub nieświadomie dodzwonili się do Centrum, a nie potrzebują pomocy służb ratunkowych, są informowani przez Operatorów w jakich sytuacjach należy dzwonić i do czego służy numer alarmowy 112. Przekazano informacje, że WCPR w Krakowie nie posiada danych od operatorów numeru alarmowego o nieuzasadnionych zgłoszeniach, które mogłyby mieć na celu wprowadzenie w błąd służb ratunkowych.

3. Województwo świętokrzyskie

WCPR w Kielcach nie prowadzi osobnej statystyki dotyczącej zgłoszeń „blokujących”, nieuzasadnionych czy fałszywych wprowadzających w błąd służby ratunkowe. W każdym przypadku powiadomień fałszywych - zazwyczaj to powiadomienia o podłożeniu ładunku wybuchowego - informacje takie skierowane zostają do Policji. Ponadto w bieżącym roku skierowano jedno wystąpienie do Policji w związku z działaniem osoby, która używając kilku różnych numerów telefonów komórkowych kontaktowała się z numerem alarmowym 112, uparczywie składając groźby pod adresem Premiera RP. WCPR w Kielcach prowadzi przedsięwzięcia o charakterze promującym właściwe korzystanie z numeru alarmowego 112. Na każdym spotkaniu woje-

wody świętokrzyskiego z grupami dzieci i młodzieży temat ten jest obowiązkowo poruszany. Ponadto kierownictwo CPR wraz z rzecznikiem wojewody świętokrzyskiego organizuje wizyty grup dzieci młodszych w CPR, za każdym razem przekazując gadżety oraz materiały informacyjne w postaci i formie dostosowanej do wieku odbiorców. Niezależnie od wymienionych działań również sami operatorzy numerów alarmowych prowadzą bezpośrednią akcję uświadamiającą. WCPR w Kielcach nie zanotowało przypadków uporczywego blokowania linii 112. Odnotowano dwa przypadki wprowadzenia służb ratunkowych w błąd, w związku z którymi podjęto czynności zmierzające do wykrycia winnych. Ponadto WCPR wskazało, że 70-75% telefonów to tzw. zgłoszenia głuche, przypadkowe, nieuzasadnione oraz informacyjne.

4. Województwo podkarpackie

W przypadku telefonów z zapytaniami o informację, np. o rozkład jazdy pociągów, dzwoniący są przez operatorów numerów alarmowych pouczeni, że jest to numer alarmowy i że nie należy go używać bez potrzeby. Wśród osób dzwoniących znajdują się również pensjonariusze szpitali psychiatrycznych. W takich przypadkach operatorzy oddzwaniają do personelu dyżurnego w szpitalu, celem zwrócenia uwagi oraz sprawdzenia zasadności takiego telefonu. Gdy na numer alarmowy 112 dzwonią małe dzieci, wtedy operator prosi do telefonu kogoś starszego, w celu wyjaśnienia potrzeby zgłoszenia. W odniesieniu do zgłoszeń „fałszywych” oraz „złośliwych” podejmowana jest współpraca w tym zakresie z Policją, między innymi poprzez informowanie właściwych dzielnicowych, z prośbą o rozpoznanie sytuacji. Podejmowane są także próby oddzwania do osób wykonujących „złośliwe” połączenia, w celu pouczenia o przeznaczeniu numeru alarmowego 112 oraz o ewentualnych skutkach niezasadnego blokowania tego numeru. Podkreślono, że taki sposób postępowania w tego typu sytuacjach zwykle przynosi pozytywny skutek. Jednocześnie analiza zachowań prowadzi do postawienia tezy o niedostatecznej świadomości społeczeństwa oraz potrzebie wzmocnienia działań edukacyjnych. WCPR w Rzeszowie w ciągu doby odbiera ok 1360 zgłoszeń. Ok 70% to tzw. „zgłoszenia fałszywe”. Znaczna część telefonów dotyczy potrzeby uzyskania informacji m.in. jaki szpital pełni tzw. „ostry dyżur”, jak również pytania dotyczące rozkładu jazdy pociągów czy autobusów. Pojawiają się zgłoszenia wykonane w wyniku zabawy telefonem przez dzieci lub przypadkowe wybranie numeru 112 (telefon w torebce czy w kieszeni). Ok 9 % telefonów to celowe, złośliwe zgłoszenia (odgłosy oddechu, wulgaryzmy, itp.). Znany jest również problem połączeń z telefonów bez karty SIM.

5. Stołeczne Centrum Powiadamiania Ratunkowego

SCPR odbiera średnio ponad 3000 połączeń na dobę na numer 112. Około 75 %, połączeń na numer 112 w Stołecznym Centrum Powiadamiania Ratunkowego jest bezzasadane. Są to w większości pomyłki, zabawy dzieci telefonami, zapytania, które powinny być kierowane na inną infolinie i przypadkowe uruchomienia telefonów.

Uzyskane w trakcie badania sprawy przez Rzecznika informacje potwierdzają, że opisany problem stanowi nieodłączny element codziennej pracy dyspozytora WCPR. Skala zjawiska jest niezwykle wysoka, bowiem uśredniając ok. 80% połączeń odbieranych przez Centra Powiadamiania Ratunkowego to tzw. „zgłoszenia fałszywe”. Zdarza się również, że są to telefony z zapytaniem o godziny odjazdu pociągów lub innego rodzaju „prośby” o informację, połączenia wybierane przez bawiące się dzieci, czy przypadkowe wybranie numeru alarmowego. Jednocześnie potwierdzono, iż część z „fałszywych zgłoszeń” ma charakter celowy i złośliwy.

W związku z monitorowaniem przez Rzecznika Praw Obywatelskich procesu wdrażania systemu powiadamiania ratunkowego pojawiły się również wątpliwości czy przekazanie zgłoszenia o zdarzeniu, wymagającym pilnej interwencji ze strony służb ratunkowych na numer alarmowy „112” nie spowoduje wydłużenia czasu reakcji odpowiednich służb, a tym samym czasu oczekiwania na pomoc¹²⁵.

Z informacji uzyskanych w trakcie badania opisanego wyżej problemu wynika, iż istnieje realne zagrożenie sparaliżowania pracy centrum powiadamiania ratunkowego w sytuacji awarii systemu, odpowiedzialnego za funkcjonowanie numeru alarmowego „112”. Przykładem potwierdzającym przedstawione wyżej obawy może być sytuacja, do której doszło w Wydziale Centrum Powiadamiania Ratunkowego Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego w Katowicach 28 maja 2014 r., gdzie awarii uległ system tzw. „zasilania gwarantowanego”.

Do kolejnego niebezpiecznego zdarzenia doszło 15 sierpnia br., kiedy na terenie całego kraju przez ok. 30 minut nie funkcjonował system informatyczny Centrów Powiadamiania Ratunkowego.

Kolejnym problemem Systemu Powiadamiania Ratunkowego, ujawnionym w trakcie działań podejmowanych przez RPO jest kwestia zapewnienia automatycznej zastępowalności Centrów Powiadamiania Ratunkowego w sytuacjach awaryjnych oraz tzw. „zgłoszeń nadmiarowych”. Podczas przeprowadzonej w ramach prowadzonych ćwiczeń i symulacji możliwych zdarzeń niepożądanych próby w dniu 20 sierpnia br., mającej na celu sprawdzenie, uzgodnionej z operatorem telekomunikacyjnym, procedury awaryjnego przekierowania ruchu alarmowego Centrum Powiadamiania Ratunkowego w Katowicach do Łodzi, okazało się, że zastępowalność uzyskano dopiero po upływie 21 minut, a przywrócenie prawidłowego działania systemu w Katowicach zajęło łącznie 30 minut¹²⁶. W praktyce zaistnienie opisanej wyżej sytuacji doprowadziłoby do braku możliwości reakcji służb ratunkowych przez 21 minut. Mając to na uwadze za zasadne do rozważenia uznać należy utrzymanie równoległego funkcjonowania numerów alarmowych 99x w dotychczasowej postaci. W ocenie Rzecznika niezależne funkcjonowanie „tradycyjnych” numerów alarmowych jest szczególnie zasadne w przypadkach zgłoszeń, wymagających interwencji służb medycznych, gdzie kontakt z wykwalifikowanym dyspozytorem medycznym jest niezwykle istotny ze względu na ich specyfikę. Likwidacja numeru 999 i przekierowanie połączeń na numer 112 może doprowadzić do wydłużenia czasu reakcji służb medycznych na zgłoszone zdarzenie, jeśli przyjęcie zgłoszenia przez operatora numeru alarmowego sprowadzałoby się jedynie do przekazania go do właściwej dyspozytorni pogotowia ratunkowego.

Inną zauważalną słabością Systemu Powiadamiania Ratunkowego, zdaniem RPO w obecnej postaci jest fakt, iż nie jest on przystosowany technicznie do obsługi medycznych zgłoszeń alarmowych m.in. poprzez brak odpowiednich nakładek w systemie informatycznym oraz niekompatybilność sprzętu. Jak wynika z informacji Wojewody Śląskiego, operator numeru 112, po przeprowadzeniu wstępnego wywiadu ze zgłaszającym, musi te informacje przedyskutować dyspozytorowi właściwej służby ratowniczej. Ponadto, z uwagi na fakt, iż System Informatyczny Centrów Powiadamiania Ratunkowego nie jest zintegrowany z Systemami Wspomagania Dowodzeniem służb ratowniczych, nie ma możliwości szybkiego przekazania innych informacji m.in. lokalizacji dzwoniącego czy jego danych teleadresowych. W praktyce niedoskonałość systemu prowadzi do sytuacji, w których operatorzy numeru 112, z uwagi na znaczący

¹²⁵ BPK.564.2.2014 (RPO-755271-XVIII/13/BP).

¹²⁶ Informacje Wojewody Śląskiego nr pisma: BWII.6311.1.2014.

zgłoszeń wymagających przekierowania do służb ratowniczych, oczekują na zgłoszenia się odpowiedniego dyspozytora, co w konsekwencji znacznie ogranicza sprawność funkcjonowania Centrum Powiadamiania Ratunkowego.

W świetle tych ustaleń Rzecznik Praw Obywatelskich uznał, iż obecny stopień niezawodności Systemu Powiadamiania Ratunkowego okazuje się być niewystarczający, co w konsekwencji może stanowić zagrożenie dla zdrowia i życia obywateli. Dlatego RPO zwrócił się Dyrektora Departamentu do Spraw Usuwania Skutków Klęsk Żywiolowych i Zarządzania Kryzysowego Ministerstwa Administracji i Cyfryzacji z uprzejmą prośbą o informacje dotyczące stanu realizacji wdrażania systemu powiadamiania ratunkowego w Polsce, w szczególności dotyczące dalszej roli „tradycyjnych” numerów alarmowych w rozwoju systemu powiadamiania ratunkowego¹²⁷.

W odpowiedzi Minister Administracji i Cyfryzacji wskazał, że koordynując proces wdrażania systemu powiadamiania ratunkowego (SPR) kieruje się przede wszystkim potrzebą zapewnienia społeczeństwu najwyższego poziomu bezpieczeństwa.¹²⁸ Efektem pierwszego etapu wdrożenia systemu, tj. uruchomienia siedemnastu centrów powiadamiania ratunkowego obsługujących wszystkie zgłoszenia kierowane do numeru alarmowego 112, jest przede wszystkim zwiększenie jego dostępności dla obywateli. Dzięki wdrożeniu jednolitego SPR, brak jest sygnałów o niedostępności tego numeru, a czas oczekiwania na odebranie połączenia skrócił się średnio z 27 do 10 sekund. Ulepszane obecnie rozwiązania techniczne, w tym dotyczące zastępowalności centrów powiadamiania ratunkowego i ich połączenia z publiczną siecią telekomunikacyjną, jeszcze bardziej zwiększą poziom dostępności numerów alarmowych dla społeczeństwa. W CPR wprowadzony został też mechanizm lokalizacji dzwoniącego. Należy podkreślić, iż przygotowywane obecnie rozwiązania, w ramach SPR, dotyczą nie tylko obsługi numeru alarmowego 112, ale też numerów alarmowych 997, 998 i 999.

Kwestia obligatoryjnej obsługi numerów alarmowych 997, 998 i 999 przez centra powiadamiania ratunkowego została uregulowana w ustawie z dnia 22 listopada 2013 r. o systemie powiadamiania ratunkowego (Dz. U. poz. 1635). Zgodnie z art. 29 ust. 1 pkt 3 ustawy, kierowanie połączeń do numerów alarmowych 997, 998 i 999 do właściwego terytorialnie centrum powiadamiania ratunkowego nastąpi w terminie 6 miesięcy od dnia ogłoszenia przez Ministra Administracji i Cyfryzacji informacji, o gotowości centrów powiadamiania ratunkowego do obsługi zgłoszeń alarmowych kierowanych do tych numerów, w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski” oraz na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej Ministerstwa. Ponadto, zgodnie z art. 29 ust. 2 ww. ustawy, ogłoszenie to będzie poprzedzone uzyskaniem pozytywnej opinii w przedmiocie gotowości do obsługi tych numerów alarmowych w centrum powiadamiania ratunkowego, wydanej przez Ministra Spraw Wewnętrznych - w zakresie numerów 997 i 998 oraz Ministra Zdrowia - w zakresie numeru 999. Objęcie obsługi tych numerów alarmowych przez system powiadamiania ratunkowego odbędzie się zatem w sposób planowany, skoordynowany i zapewniający ciągłość kierowania na nie zgłoszeń alarmowych oraz sprawnej ich obsługi, po wdrożeniu wszystkich niezbędnych rozwiązań technicznych.

Należy mieć jednocześnie na uwadze, że ze względu na stopień skomplikowania wdrażanych rozwiązań teleinformatycznych, zarówno po stronie SPR jak i służb ratowniczych, nie jest wskazany pośpiech we wprowadzaniu wszystkich planowanych funkcjonalności systemu teleinformatycznego wykorzystywanego do wykonywania zadań centrów powiadamiania ratunkowego - określonych w Rozporządzeniu Ministra Administracji i Cyfryzacji z dnia 1 wrze-

¹²⁷ Pismo z dnia 17 października 2014 r., sygn. BPK.564.2.2014.

¹²⁸ DUSKŹIK-WAS, 850.17.2014.

śnia 2014 r. w sprawie wymagań funkcjonalnych dla systemu teleinformatycznego i interfejsu komunikacyjnego oraz warunków współpracy systemu powiadamiania ratunkowego z Policją, Państwową Strażą Pożarną oraz dysponentami zespołów ratownictwa medycznego (Dz. U. poz. 1159) - a tym samym objęcia zakresem obsługi przez system powiadamiania ratunkowego numerów alarmowych 997, 998 i 999. Wskazano, że trwają m.in. intensywne testy połączenia tego systemu z systemami teleinformatycznymi, które zostały wybudowane przez właściwe służby ratownicze. Trwają też zaawansowane prace nad wdrożeniem centralnego Systemu Wspomagania Dowodzenia Państwowego Ratownictwa Medycznego. Minister Administracji i Cyfryzacji dąży do jak najszybszego wdrożenia pełnej technicznej funkcjonalności systemu powiadamiania ratunkowego. Planuje się, że od 2015 r. wymiana informacji dotyczących zgłoszenia alarmowego przekazywana będzie drogą elektroniczną przy wykorzystaniu tzw. „formatek”. Nie wyklucza to jednak możliwości przekierowania połączenia telefonicznego przez operatora numerów alarmowych do właściwego dyspozytora. Jako przykład podać tu można konieczność przełączania rozmów do dyspozytora medycznego, który jako jedyny ma prawo zbierać wywiad medyczny, w przypadku wymagającym zapewnienia pomocy osobie znajdującej się w stanie nagłego zagrożenia zdrowotnego - co uregulowane zostało w § 9 ust. 1 pkt 6 Rozporządzenia Ministra Administracji i Cyfryzacji z dnia 28 kwietnia 2014 r. w sprawie organizacji i funkcjonowania centrów powiadamiania ratunkowego (Dz. U. poz. 574). Pełne wdrożenie wszystkich planowanych rozwiązań technicznych pozwoli także na zapewnienie automatycznej zastępowalności funkcjonowania centrów powiadamiania ratunkowego w razie miejscowej awarii systemu teleinformatycznego bądź jego przeciążenia. Aktualnie jest to realizowane poprzez wyznaczenie centrum, które - w razie wystąpienia sytuacji awaryjnej przejmie cały ruch alarmowy kierowany do danego centrum. Docelowo, każde centrum powiadamiania alarmowego będzie mogło odebrać i obsługiwać zgłoszenia alarmowe z dowolnego miejsca w Polsce - dzięki zapewnieniu jednolitych procedur, wyposażenia technicznego oraz przygotowania operatorów numerów alarmowych.

W przedmiocie zapewnienia ciągłości realizowania zadań przez system powiadamiania ratunkowego należy zwrócić uwagę, że odpowiednie uregulowania i procedury w tym zakresie zostały już przyjęte i wdrożone - zarówno na szczeblu centralnym, jak i wojewódzkim - w poszczególnych centrach powiadamiania ratunkowego. Wśród najważniejszych z nich wymienić można:

- 1) zgodnie z § 3 ust. 3 rozporządzenia Ministra Administracji i Cyfryzacji w sprawie organizacji i funkcjonowania centrów powiadamiania ratunkowego, kierownik centrum opracowuje m.in. plan postępowania na wypadek wystąpienia sytuacji awaryjnych i plan zwiększenia obsady osobowej centrum w sytuacjach nadzwyczajnych;
- 2) zgodnie z § 5 ust. 1 rozporządzenia, na potrzeby centrum zapewnia się m.in. pomieszczenia do obsługi zgłoszeń alarmowych i zapieczętowane technicznie, wyposażone w szczególności w urządzenia zasilania awaryjnego dla urządzeń teleinformatycznych i innych urządzeń elektrycznych, a także urządzenia techniczne i środki łączności oraz systemy teleinformatyczne zapewniające realizację zadań systemu powiadamiania ratunkowego w sposób efektywny, z zachowaniem ciągłości jego działania i wymiany informacji oraz możliwości pracy, szczególnie w przypadku braku zasilania zewnętrznego lub uszkodzenia systemów teleinformatycznych;
- 3) w § 12 ww. rozporządzenia uregulowano procedurę obsługi zgłoszeń alarmowych, w przypadku braku możliwości przekazania zgłoszenia alarmowego do podmiotu ratowniczego za pośrednictwem systemu teleinformatycznego;

- 4) zgodnie z § 2 rozporządzenia Ministra Administracji i Cyfryzacji w sprawie wymagań funkcjonalnych dla systemu teleinformatycznego i interfejsu komunikacyjnego oraz warunków współpracy systemu powiadamiania ratunkowego z Policją, Państwową Strażą Pożarną oraz dysponentami zespołów ratownictwa medycznego, system teleinformatyczny centrów powiadamiania ratunkowego funkcjonuje w architekturze centralnej z wykorzystaniem podstawowego i zapasowego ośrodka przetwarzania danych, oraz zapewnia wykonywanie kopii bezpieczeństwa przetwarzanych danych na wypadek awarii i bezpieczeństwo przetwarzanych danych;
- 5) zgodnie z § 3 ww. rozporządzenia, interfejs komunikacyjny (służący do wymiany informacji i danych z Systemem Wspomagania Dowodzenia Policji, Systemem Wspomagania Decyzji Państwowej Straży Pożarnej i Systemem Wspomagania Dowodzenia Państwowego Ratownictwa Medycznego) zawiera m.in. mechanizmy zapewniające zachowanie ciągłości jego funkcjonowania oraz bezpieczeństwo przesyłanych danych;
- 6) zgodnie z § 7 ust. 1 rozporządzenia Ministra Administracji i Cyfryzacji z dnia 21 lutego 2014 r. w sprawie szkoleń operatorów numerów alarmowych (Dz. U. poz. 269), w trakcie szkolenia na operatorów numerów alarmowych organizowane są zarówno teoretyczne, jak i praktyczne zajęcia dotyczące m.in. procedur obsługi zgłoszeń alarmowych, obsługi urządzeń technicznych i systemów teleinformatycznych służących do wspomagania działań ratowniczych oraz zasad udzielania pierwszej pomocy. Ponadto, zgodnie z § 16 ust. 2 tego rozporządzenia, w toku egzaminu na operatora numerów alarmowych, kandydaci na to stanowisko wykonać muszą m.in. symulację reagowania na sytuację awaryjną wpływającą na sposób obsługi zgłoszeń alarmowych przez centrum powiadamiania ratunkowego.

Wskazane powyżej regulacje i procedury, uzupełnione przez odpowiednie rozwiązania techniczne zapewnią bezpieczeństwo i ciągłość realizowania zadań przez centra powiadamiania ratunkowego. W kwestii czasu obsługi zgłoszeń alarmowych po objęciu przez centra powiadamiania ratunkowego obsługi zgłoszeń alarmowych kierowanych na numer alarmowy 112 z obszaru całego kraju, średni czas obsługi tego rodzaju zgłoszeń uległ skróceniu. Nie ma zatem podstaw, by stwierdzić, że po wdrożeniu wszystkich planowanych funkcjonalności systemu teleinformatycznego centrów powiadamiania ratunkowego i objęciu przez system powiadamiania ratunkowego obsługi zgłoszeń alarmowych kierowanych na numery alarmowe 997, 998 i 999 wydłużona zostanie odpowiednia reakcja podmiotów ratowniczych. Oczekiwać należy wręcz skrócenia czasu oczekiwania na uruchomienie przez nie odpowiednich do danego zdarzenia zasobów ratowniczych. Podmioty te otrzymywać będą bowiem wyłącznie kompletne informacje dotyczące zgłoszonych zdarzeń alarmowych. Nie będą natomiast obciążone odbieraniem zgłoszeń złośliwych, czy innych, które nie mają charakteru informacji o realnym zagrożeniu. Statystyka pokazuje, że ok. 75% procent zgłoszeń kierowanych do numeru alarmowego 112 to zgłoszeń głuche, fałszywe lub niezasadne. Wyszkolony operator numerów alarmowych w CPR jest więc swoistym filtrem dla tych zgłoszeń dbając o to, aby do dyspozytora służby ratunkowej trafiały wyłącznie zgłoszenia od osób, które rzeczywiście potrzebują pomocy. Planowane w przyszłości przejęcie przez CPR obsługi numerów alarmowych 997, 998 i 999 pozwoli więc dyspozytorom służb na skupienie się wyłącznie na pracy polegającej na dysponowaniu i koordynowaniu działań ratowniczych. Należy podkreślić, że pozostawienie dotychczasowej obsługi zgłoszeń alarmowych kierowanych na numery alarmowe 997, 998 i 999 odpowiednio przez Policję, Państwową Straż Pożarną i dysponentów byłoby sprzeczne z obowiązującymi re-

gulacjami prawnymi w tym zakresie (ustawą o systemie powiadamiania ratunkowego i rozporządzeniami wydanymi na jej podstawie) oraz wbrew wdrażanym obecnie rozwiązaniom organizacyjno-technicznym.

2.7. Porwania rodzicielskie

Do Rzecznika Praw Obywatelskich coraz częściej docierają informacje i apele osób, zmagających się z problemem tzw. „porwań rodzicielskich”. Kwestia ta jest bardzo niepokojąca, a z badań i obserwacji wynika, że dostępne środki prawne i ich wykorzystanie nie zapewniają należytej pomocy rodzicowi posiadającemu pełną władzę rodzicielską w egzekwowaniu jego uprawnień. Postępowania toczone między dorosłymi odbijają się niekorzystnie na ich relacjach z dzieckiem, a aspekt transgraniczny, występujący coraz częściej, dodatkowo komplikuje całą procedurę. Obecnie jedyną drogą dochodzenia naruszenia uprawnień wynikających z władzy rodzicielskiej jest postępowanie cywilne, które jednak nie przewiduje dostatecznych konsekwencji mogących powstrzymać rodzica utrudniającego, czy niejednokrotnie uniemożliwiającego kontakt dziecka z drugim rodzicem posiadającym pełną władzę rodzicielską, przed dokonaniem tego czynu. Wobec tego zwrócono się do Ministra Sprawiedliwości z prośbą o informację, czy aktualnie prowadzone są prace mające na celu monitorowanie zjawiska tzw. „porwań rodzicielskich”, czy są planowane zmiany legislacyjne usprawniające przebieg czynności odebrania osoby pozostającej wbrew orzeczeniu sądu pod opieką drugiego rodzica, a także czy nie warto rozważyć doprecyzowania art. 211 k.k. tak, by umożliwić pociągnięcie do odpowiedzialności karnej za popełnienie tego przestępstwa również rodzica, który posiada pełną władzę rodzicielską.

W odpowiedzi Ministra Sprawiedliwości podkreślono, że prawo karne ma charakter subsydiarny i nie powinno być stosowane tam, gdzie wystarczające będzie wykorzystanie procedur cywilnych czy administracyjnych.¹²⁹ Pojawiające się informacje i dane (m.in. z Fundacji ITAKA Centrum Poszukiwań Ludzi Zaginionych) świadczą jednak o tym, że instrumenty prawa cywilnego nie spełniają swojej roli w przypadku tzw. „porwań rodzicielskich”. Mając na uwadze również funkcję prewencyjną prawa karnego, należałoby rozważyć czy nie jest konieczna penalizacja tego typu zachowań. Obecnie artykuł 211 k.k. przewiduje odpowiedzialność karłą osoby, która wbrew woli osoby powołanej do opieki lub nadzoru, uprowadza lub zatrzymuje małoletniego poniżej lat 15. Jednak zgodnie z utrwalonym orzecznictwem podmiotem przestępstwa z tego artykułu nie może być rodzic, któremu przysługuje pełna władza rodzicielska.¹³⁰ Taka wykładnia wspomnianego przepisu uniemożliwia pociągnięcie do odpowiedzialności sprawcy tzw. „porwania rodzicielskiego”.

Z analiz przeprowadzonych przez Instytut Wymiaru Sprawiedliwości wynika, że to właśnie powoływanie się na orzeczenia Sądu Najwyższego i stwierdzenie, że rodzic, który ma pełną władzę rodzicielską nie może być sprawcą przestępstwa z art. 211 k.k. stanowi najczęstszą przyczynę braku wszczęcia lub umorzenia postępowania po zgłoszeniu uprowadzenia dziecka przez jednego z rodziców¹³¹. Warto jednak zauważyć, że niektórzy przedstawiciele doktryny dopuszczają przypisanie odpowiedzialności z art. 211 k.k. jednemu z rodziców, który działając wbrew woli drugiego, dopuszcza się uprowadzenia dziecka w sytuacji, gdy obojgu rodzicom

¹²⁹ Z dnia 12 marca 2015 r. (DL-III-072-4/15/2).

¹³⁰ Por. uchwała SN z 21 listopada 1979 r., VI KZP 15/79; postanowienie SN z 9 grudnia 2003 r., III KK 116/03.

¹³¹ K. Drapała, K. Buczkowski, Porwania rodzicielskie. Analiza umorzeń i odmów wszczęcia postępowania w sprawach o przestępstwo z art. 211 k.k., Warszawa 2013.

przysługuje pełna władza rodzicielska¹³². Podkreśla się, że wykładnia gramatyczna, a także *ratio legis* tego przepisu nie daje podstawy do ekskulpowania rodzica, posiadającego pełną władzę rodzicielską i uprowadzającego dziecko wbrew woli drugiego z rodziców, również korzystającego z pełni praw. Przeciwnie stanowisko dawałoby bezkarność skłóconym rodzicom co najmniej do chwili pozbawienia lub ograniczenia władzy rodzicielskiej jednego z nich. W orzecznictwie sądów powszechnych można spotkać także orzeczenia, w których za podmiot przestępstwa uznaje się rodzica, który nieprawomocnie został pozbawiony praw rodzicielskich. Wywołuje to wątpliwości dotyczące jednolitej wykładni przepisu z art. 211 k.k.

Przepisy prawa cywilnego przewidują, że rodzicowi posiadającemu pełną władzę rodzicielską przysługuje prawo wystąpienia do sądu opiekuńczego z wnioskiem o odebranie dziecka, które drugi rodzic (również dysponujący pełną władzą rodzicielską) samowolnie zatrzymał lub uprowadził, a postępowanie toczy się według art. 5981-5984 k.p.c. W przypadku uwzględnienia wniosku sąd wydaje postanowienie o odebraniu dziecka, w którym określa termin, w jakim dziecko powinno być wydane wnioskodawcy. Po bezskutecznym upływie terminu wyznaczonego przez sąd rodzic może zwrócić się ponownie do sądu o pomoc przy fizycznym odbiorze dziecka, rozpoczynając tym samym drugi etap postępowania o oddanie dziecka, czyli fazę wykonawczą. Sąd zleca wówczas kuratorowi sądowemu przymusowe odebranie dziecka. Kurator taki jest zobowiązany do odebrania dziecka od każdego u kogo się ono znajduje. Ten właśnie etap sprawia największe trudności. Kuratorzy często nie są wpuszczani do pomieszczeń, gdzie przebywa małoletni, a rodzic grozi popełnieniem czynu desperackiego, by udaremnić odebranie dziecka. Także pomoc Policji (na podstawie art. 59810 i art. 59811 § 1 k.p.c.) nie stanowi dostatecznej gwarancji zrealizowania zadania kuratora. Nawet zawiadomienie przez kuratora na podstawie art. 59811 k.p.c. prokuratora o utrudnianiu i udaremnianiu wykonania postanowienia o odebraniu osoby podlegającej władzy rodzicielskiej, które powinno prowadzić do wszczęcia postępowania w związku z przestępstwem określonym w treści art. 232 k.k. polegającym na wywieraniu przemocą lub groźbą wpływu na czynności urzędowe sądu, nie przesądza o powodzeniu w egzekwowaniu orzeczenia sądu.

Jak również wynika z pisma Ministra Sprawiedliwości w Ministerstwie Sprawiedliwości we współpracy z Komisją Kodyfikacyjną Prawa Cywilnego był diskutowany projekt założeń do projektu ustawy o zmianie ustawy - Kodeks cywilny, ustawy - Kodeks rodzinny i opiekuńczy, ustawy - Kodeks postępowania cywilnego, ustawy o wspieraniu rodziny i pieczy zastępczej oraz niektórych innych ustaw. Projekt zawierał - wg pisma - m.in. przepis uprawniający Policję do przeszukiwania pomieszczeń, w których mogłyby przebywać osoby podlegające odebraniu, a tym samym umożliwiającą kuratorom (korzystającym z pomocy Policji na podstawie aktualnego art. 59810 k.p.c.) bardziej efektywne wykonywanie orzeczeń.

2.8. Zaginięcie Karoliny O.

Rzecznik Praw Obywatelskich w 2009 roku podjął do zbadania sprawę zaginięcia obywatelki Polski - Karoliny O.¹³³. Brytyjscy policjanci bezskutecznie usiłowali uzyskać podstawowe informacje na temat zasad bezpieczeństwa, jakie rozpowszechniają firmy transportowe, doświadczyli także trudności w kontakcie z policją z terenu, z którego pochodziła zaginiona dziewczyna. Polska Policja wyjaśniała swój brak zainteresowania faktem, że „nie popełniono przestępstwa”, podczas gdy Policja z West Midlands poważnie brała pod uwagę dochodzenie

¹³² Np. Z. Krauze, Rodzice jako podmiot przestępstwa z art. 199 k.k., „Nowe Prawo” 1963, nr 4-5.

¹³³ WG do Podsekretarza Stanu Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji RPO-622276-IX-9013/09/TO.

w sprawie zabójstwa. W okolicznościach zaginięcia obywatela Wielkiej Brytanii w obcym państwie, Policja ustanawia Rodzinnego Oficera Łącznikowego (Family Liaison Officer) na wypadek, gdyby następstwem zdarzeń były tragiczne informacje, po to, aby rodzina nie dowiadywała się o nich od dyżurnych policjantów czy też za pośrednictwem mediów. Wydaje się, iż przedmiotowe rozwiązanie, wychodzące naprzeciw oczekiwaniom rodzin osób zaginionych można przetransponować na grunt polski. Ponadto Pani Konsul zauważyła, iż mimo recesji wielu Polaków poszukujących pracy wciąż przybywa do Wielkiej Brytanii. Częstokroć są to osoby nie znające języka angielskiego na poziomie komunikatywnym, również bez zaaranżowanej wcześniej pracy. Z uwagi na fakt, iż w ostatnim czasie w Wielkiej Brytanii nasiliły się ataki na tle rasowym (tzw. hate crimes) wobec obywateli m.in. Polski, Rzecznik Praw Obywatelskich zaproponował rozważenie wdrożenia kampanii informującej nastolatków na temat zagrożeń wynikających z wyjazdu do obcego państwa bez dostatecznej znajomości jego języka, być może w ramach Krajowego Programu Zwalczania i Zapobiegania Handlowi Ludźmi, realizowanego w MSWiA.

3. Najwyższa Izba Kontroli

Najwyższa Izba Kontroli w dniu 6 lutego 2015 roku opublikowała raport z kontroli planowej nr P/14/042 w zakresie poszukiwania osób zaginionych, której celem była ocena, czy został zorganizowany i wdrożony przez właściwe organy i instytucje spójny i skuteczny system poszukiwań tychże osób. W szczególności raport zmierzał do udzielenia odpowiedzi na pytanie, czy przestrzegano procedur regulujących postępowanie w przypadku zaginięcia osoby oraz identyfikacji NN zwłok i czy procedura ta kompleksowo i prawidłowo regulowała obszar poszukiwań oraz, czy wypracowano metody i formy współpracy pomiędzy Policją, a innymi podmiotami biorącymi udział w czynnościach poszukiwawczych i czy jednostki organizacyjne Policji podejmowały współpracę z innymi podmiotami mogącymi wziąć udział w czynnościach poszukiwawczych. Kontrolą objęto przestrzeganie przez funkcjonariuszy Policji procedury regulującej postępowanie w przypadku zaginięcia osoby oraz identyfikacji NN zwłok, podejmowanie przez Policję współpracy z innymi podmiotami mogącymi wziąć udział w czynnościach poszukiwawczych, działania KGP w celu określenia ustawowych kompetencji Policji przy poszukiwaniu osób zaginionych, działania KGP związane z wypracowaniem metod i form współpracy pomiędzy Policją, a innymi podmiotami biorącymi udział w czynnościach poszukiwawczych, nadzór Komendanta Głównego Policji nad jednostkami podległymi w zakresie poszukiwań osób zaginionych, zmiany organizacyjne w KGP związane z problematyką poszukiwań osób zaginionych, a także wykonywanie obowiązków dotyczących udziału KGP w poszukiwaniu osób. Ogółem kontroli poddano 421 postępowań poszukiwawczych, na terenie 30 jednostek organizacyjnych Policji, w okresie od 1 lipca 2012 r. do 21 listopada 2014 roku.

Wprowadzone rozwiązania systemowe nie zapewniały jednak w pełni spójnych oraz zawsze adekwatnych działań przy prowadzeniu poszukiwań osób zaginionych, ponieważ w stworzonym systemie poszukiwań wciąż występowały nieprawidłowości, z których najważniejsze to:

- błędy w kwalifikowaniu osób zaginionych, mające wpływ na zakres podejmowanych działań;
- niepodejmowanie czynności wynikających z przyjętych procedur: nieprzyjmowanie zawiadomień, niepublikowanie wizerunków zaginionych, nieprzeprowadzanie sprawdzeń w szpitalach i innych miejscach, niepobierania materiału biologicznego itp.;
- problemy we współpracy Policji z podmiotami, których działalność ma wpływ na skuteczność poszukiwań, w szczególności ze strażami miejskimi i gminnymi oraz z ochotniczymi grupami ratowniczo-poszukiwawczymi;

- braki w nadzorze nad prowadzonymi czynnościami poszukiwawczymi;
- problemy we współpracy Policji z Prokuraturą przy identyfikacji NN zwłok;
- braki w wyszkoleniu funkcjonariuszy Policji w zakresie poszukiwań osób zaginionych.

NIK zwraca przede wszystkim uwagę na błędne kwalifikowanie osób zaginionych do jednej z trzech kategorii procedur. W niemal połowie jednostek policji objętych kontrolą funkcjonariusze nie potrafili nadać zgłaszanej sprawie kategorii adekwatnej do okoliczności zaginięcia – najczęściej powtarzany błąd dotyczył przypisania zaginionego do zbyt niskiej kategorii. I tak np. osoby zaginione, które powinny zostać zakwalifikowane do kategorii pierwszej-najwyższej, wskazującej na zagrożenie ich życia lub zdrowia, były kwalifikowane do kategorii drugiej, czyli niższej, wymagającej zupełnie innych, łagodniejszych procedur, co diametralnie zmieniało sposób postępowania na niekorzyść zaginionego. To ustalenie NIK znajduje potwierdzenie m.in. w Raporcie Fundacji ITAKA, który stwierdza, że policja wykazuje nadmierną powściągliwość w nadawaniu pierwszej kategorii zaginięcia.

Według danych Fundacji ITAKA 30 proc. rodzin zaginionych miało trudności ze zgłoszeniem zaginięcia na policję. Równocześnie, jak ustaliła NIK, nie zawsze po przyjęciu zgłoszenia funkcjonariusze przystępowali do działania, np. w jednym z postępowań od czasu zarejestrowania osoby zaginionej przez 200 dni nie podjęto żadnych działań, a w innym przez 256 dni.

Zdarzało się także, że funkcjonariusze nie w każdym przypadku publikowali wizerunek osoby zaginionej na stronie internetowej Komendy Głównej Policji oraz w środkach masowego przekazu lub nie zabezpieczali nagrań z monitoringu i nie sprawdzali ostatniego miejsca pobytu osoby zaginionej. Zdarzało się również, że to policja ma problemy z uzyskaniem informacji o osobie zaginionej, np. z ewidencji świadczeń medycznych prowadzonych przez NFZ (jeden z komisariatów policji czekał na odpowiedź z NFZ 37 dni, a w innym wcale nie otrzymano odpowiedzi).

NIK zauważa, że poszukiwanie zaginionych byłoby skuteczniejsze, gdyby szpitale były zobowiązane do automatycznego informowania policji o przyjętych osobach o nieustalonej tożsamości, lub osobach nieprzytomnych bądź niezdolnych do zrozumienia informacji albo takich, które nie ukończyły 16 lat. Taki system przekazywania informacji o hospitalizowanych przez placówki zdrowia do urzędów gmin działa w przypadku przeprowadzenia wyborów i aktualizacji spisu wyborców. Brak automatycznego systemu przekazywania policji danych o tego rodzaju pacjentach w wielu wypadkach wydłuża lub komplikuje poszukiwania, które w rzeczywistości mogłyby zakończyć się dużo szybciej.

W akcjach poszukiwawczych bardzo pomocne są obecnie badania kodu DNA zaginionych, które zestawia się z kodami DNA niezidentyfikowanych zwłok. NIK wykazała jednak nieprawidłowości w zakresie pobierania przez policjantów materiału genetycznego zaginionych. W 12 na 29 skontrolowanych jednostek materiału nie pobierano wcale lub robiono to za późno. Przyczyną jest niewystarczające przeszkolenie funkcjonariuszy oraz niedostateczne zaopatrzenie ich w odpowiedni sprzęt.

Mimo iż Komendant Główny Policji jednoznacznie określił zakres informacji, które w przypadku zaginięcia należy rejestrować w Krajowym Systemie Informacyjnym Policji (KSIP), kontrola NIK wykazała, że nie zawsze robiono to rzetelnie. Jak ustalili kontrolerzy, z powodu braku nadzoru oraz lekceważenia obowiązków służbowych przez policjantów w Krajowym Systemie brakowało chociażby tak podstawowych danych, jak np. numery PESEL osób zaginionych, informacje o stanie zdrowia czy okolicznościach zaginięcia. Nieprawidłowości występowały także przy rejestrowaniu NN zwłok. W 11 proc. wszystkich skontrolowanych spraw nie rejestrowano takich danych, jak: fotografie, przybliżone daty zgonu, rysopis, znaki szczególne.

Podczas kontroli ustalono także przypadki, w których nie wprowadzono do Systemu informacji o zakończeniu poszukiwań osoby zaginionej i w konsekwencji angażowano ludzi i sprzęt do zakończonych już spraw. Sytuacja taka miała miejsce np. w Komisariacie Policji w Chęcinach - wysłano patrol, aby sprawdził, czy zaginionego nie ma w miejscu zamieszkania, podczas gdy on sam był już w ośrodku wychowawczym.

W Komendzie Głównej Policji utworzono bazę danych, zawierającą informacje na temat działających na zasadzie stowarzyszeń pozapolicyjnych grup ratowniczo-poszukiwawczych z psami. Zdaniem NIK policja nie korzysta w pełni z pomocy tych grup. Nie ustalono bowiem jasnych zasad, regulujących włączania ich do policyjnych akcji poszukiwawczych. Często grupy te zostają uruchomione dopiero po wielu godzinach od zdarzenia.

NIK zauważa, że jedną z przyczyn nieprawidłowości powstałych przy poszukiwaniu zaginionych i identyfikacji zwłok jest niewystarczające przeszkolenie policjantów. W siedmiu na 29 kontrolowanych jednostek, szkoleń nie było wcale, natomiast w pięciu były one niewystarczające. Ustalenia kontroli są zgodne z opinią samych policjantów. Najwyższa Izba Kontroli przeprowadziła anonimowe badanie ankietowe, z których wynika, że 30 proc. przepytanych policjantów uznało system szkolenia z zakresu poszukiwań osób zaginionych za zły, a prawie połowa stwierdziła, że dostęp do szkoleń tego rodzaju jest niewystarczający. Przy czym aż 90 proc. ankietowanych wysoko oceniło przydatność prowadzonych szkoleń w codziennej służbie.

Jednostki policji prowadzące poszukiwania osób zaginionych mają obowiązek sporządzania i przekazywania do właściwych komend wojewódzkich policji szczegółowych raportów dotyczących prowadzonych działań. W raportach powinny się znaleźć analizy sytuacji z wnioskami i planem poszukiwań. Tymczasem w 1/3 skontrolowanych jednostkach policji nie przygotowywano i nie przekazywano takich informacji. W ten sposób koordynatorzy ds. poszukiwań w komendach wojewódzkich policji, odcięci od informacji dotyczących zaginięć, nie mogli rzetelnie nadzorować akcji, o których nie wiedzieli.

4. Sejm (interpelacje poselskie)

Od kilku lat sprawa ujednoczenia systemu działań poszukiwawczych ratowniczych, a tym samym funkcjonowania grup specjalistycznych stała się również przedmiotem obrad sejmowych.

4.1. Interpelacja nr 14659

20 lutego 2013 roku złożona została do Ministra Spraw Wewnętrznych Interpelacja nr 14659 w sprawie wsparcia oraz uregulowania sytuacji prawnej grup poszukiwawczo-ratowniczych ochotniczej straży pożarnej¹³⁴. W Interpelacji podkreślono, iż grupy poszukiwawczo-ratownicze ochotniczej straży pożarnej specjalizują się w akcjach ratowniczych zaginionych osób przy wykorzystaniu psów ratowniczych, nowoczesnych systemów GPS, kamer telewizyjnych. Psy ratownicze, z którymi pracują służby, stanowią 90% psów przystępujących do egzaminów organizowanych przez Państwową Straż Pożarną. Do OSP należy 75% wszystkich zespołów ratowniczych (składających się z przewodnika i psa), dopuszczonych do działań poszukiwawczo-ratowniczych w Polsce. Dzięki pomocy wolontariuszy wyszkolenie jednego psa wymaga ok. 500 godzin pracy indywidualnej, jak i grupowej. Grupy poszukiwawczo-ratownicze biorą udział w największych akcjach ratunkowych w Polsce, m.in. w akcji po zawaleniu się hali MTK w Chorzowie, wspomagają lub zastępują służby mundurowe (dzięki wyszkolonym psom) w akcjach

¹³⁴ Pisma posła Marka Poznańskiego z dnia 27 lutego 2013 r. sygn. SPS-023-14787/13).

obejmujących ich region. Niektóre placówki GPR OSP prowadzą we własnym zakresie lekcje edukacyjne w przedszkolach i szkołach, organizują pokazy dla firm i gmin, prezentując innowacyjne metody działań poszukiwawczych. Jednakże pomimo dużego zaangażowania służb GPR OSP w ratownictwo polskie, większość ich działań opiera się na szukaniu i pozyskiwaniu środków od sponsorów, ponieważ brak jest wsparcia finansowego ze strony państwa. Grupy muszą same ponosić koszty kursów specjalistycznych na przewodników psów ratowniczych, instruktorów przewodników psów ratowniczych czy ratowników wysokościowych, organizowanych przez PSP dla OSP. Na kanwie tych faktów powstaje więc pytanie o wsparcie finansowe OSP ze strony państwa pozwalające na zakup nowego sprzętu oraz przeprowadzanie kursów specjalistycznych.

W odpowiedzi z dnia 17 kwietnia 2013 roku, Minister Spraw Wewnętrznych jako organ sprawujący nadzór nad krajowym systemem ratowniczo-gaśniczym podkreślił, że popiera wszelkie starania, które mają na celu poprawę warunków działania jednostek ratowniczo-gaśniczych w kraju. Wskazał jednocześnie, że jednostki ochotniczych straży pożarnych, funkcjonujące na podstawie ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (t.j. Dz. U. z 2001 r. Nr 79, poz. 855, z późn. zm.) oraz ustawy z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej (t.j. Dz. U. z 2009 r. Nr 178, poz. 1380, z późn. zm.), mogą korzystać z następujących środków finansowych oraz rzeczowych:

1. Przekazywanych przez ministra spraw wewnętrznych Zarządowi Głównemu Związku Ochotniczych Straży Pożarnych RP na podstawie corocznie zawieranej umowy. Wskazane środki przeznaczone są na realizację zadań obejmujących m.in. przygotowanie jednostek ochotniczej straży pożarnej (OSP) do organizowania i prowadzenia akcji ratowniczej w czasie walki z pożarami, likwidacji miejscowych zagrożeń oraz budowę i remonty remiz strażackich.
2. Ujętych w budżecie państwa w części 42, dziale 754, rozdz. 75409: Komenda Główna Państwowej Straży Pożarnej. Zgodnie z art. 33 ustawy o ochronie przeciwpożarowej Komendant Główny Państwowej Straży Pożarnej dokonuje rozdziału ww. środków pomiędzy jednostki ochotniczej straży pożarnej, które działają w ramach krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego, z zastrzeżeniem wykorzystania ich wyłącznie dla zapewnienia gotowości bojowej. Wysokość tych środków określana jest corocznie przez ministra spraw wewnętrznych w drodze rozporządzenia w sprawie wysokości środków finansowych i ich podziału między jednostki ochrony przeciwpożarowej działające w ramach krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego.
3. Pochodzących z Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej przeznaczonych na zakup i karosację samochodów pożarniczych, których wysokość określana jest w formie aneksu do porozumienia pomiędzy ministrem środowiska a ministrem spraw wewnętrznych.
4. Przekazywanych na podstawie art. 38 ust. 1a ustawy o ochronie przeciwpożarowej przez zakłady ubezpieczeń Zarządowi Głównemu Związku Ochotniczych Straży Pożarnych RP oraz Komendantowi Głównemu Państwowej Straży Pożarnej. Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 2 czerwca 1999 r. w sprawie szczegółowych zasad rozdziału środków finansowych przeznaczonych wyłącznie na cele ochrony przeciwpożarowej (Dz. U. Nr 53, poz. 564, z późn. zm.) podział ww. środków dokonywany jest na podstawie indywidualnych wniosków jednostek ochrony przeciwpożarowej, które w zależności od źródła finansowania przekazywane są odpowiednio do:

- Zarządu Głównego Związku Ochotniczych Straży Pożarnych RP - za pośrednictwem właściwych terytorialnie zarządów wojewódzkich Związku Ochotniczych Straży Pożarnych RP wraz z opinią właściwego terytorialnie zarządu powiatowego Związku Ochotniczych Straży Pożarnych RP;
 - Komendanta Głównego Państwowej Straży Pożarnej - za pośrednictwem właściwych terytorialnie komendantów wojewódzkich PSP wraz z opinią właściwego terytorialnie komendanta powiatowego PSP.
5. Środków rzeczowych, tj. nieodpłatnie przekazywanego zgodnie z art. 31 ustawy o ochronie przeciwpożarowej przez Państwową Straż Pożarną technicznie sprawnego sprzętu i urządzeń. W tym celu zainteresowana jednostka OSP powinna zwrócić się z wnioskiem zaopiniowanym przez zarząd wojewódzki Związku Ochotniczych Straży Pożarnych, za pośrednictwem komendanta powiatowego PSP, do właściwego terytorialnie komendanta wojewódzkiego PSP.
 6. Środków przekazywanych przez samorządy terytorialne na podstawie art. 32 ust. 3b ustawy o ochronie przeciwpożarowej w formie dotacji. Wskazany przepis prawa stwarza możliwość ubiegania się przez OSP u właściwego terytorialnie wójta, burmistrza lub prezydenta miasta o finansowanie zakupu sprzętu niezbędnego dla prowadzenia działalności statutowej.

Podstawą wszczęcia procedur uzyskania środków wymienionych w punktach od 1. do 5. jest złożenie przez jednostkę OSP wniosku do Zarządu Głównego Związku Ochotniczych Straży Pożarnych RP i/lub komendanta głównego PSP, za pośrednictwem wyżej wymienionych jednostek organizacyjnych PSP lub OSP, usytuowanych na poziomie powiatu i województwa. Przedstawiając powyższe, Minister Spraw Wewnętrznych jednocześnie poinformował i rozdziałe dotacji dla jednostek ochrony przeciwpożarowej włączonych do krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego na rok 2013.

4.2. Interpelacja nr 14787

W kolejnej Interpelacji nr 14787 do ministra spraw wewnętrznych poruszono sprawę regulacji procedur poszukiwania osób zaginionych w Polsce.¹³⁵ Podkreślono, że co roku w kraju ginie ok. 15 000 osób, z czego 3500 to dzieci. W 2012 r. zgłoszono ponad 22 000 zaginięć zarówno dorosłych, jak i dzieci, jest to o ponad 8000 więcej niż w roku 2011. Należy pamiętać, że w wypadku zaginięcia najważniejszy jest czas reakcji i jak najszybsze podjęcie czynności poszukiwawczych. Kolejnym problemem związanym z procedurą poszukiwania zaginionych jest kwestia wykorzystywanych w tym celu środków oraz nakładów finansowych na te środki. Służby wyposażone w kompetencje do poszukiwania zaginionych niejednokrotnie nie dysponują odpowiednim sprzętem technicznym. W Interpelacji zwrócono uwagę na zagadnienie związane ze zwierzętami specjalnie wyszkolonymi do celów poszukiwawczych, w postaci psów tropiących bądź ratowniczych. Pies tropiący zazwyczaj używany jest przez funkcjonariuszy Policji do poszukiwania dowodów na miejscu zbrodni. Może być również wykorzystywany w celu poszukiwań ludzi, jednakże do takich celów specjalnie szkolone są psy ratownicze, które zazwyczaj pozostają w dyspozycji jednostek straży pożarnej. Psy ratownicze wykorzystywane są w wielu sytuacjach: do poszukiwania osób zaginionych w terenie otwartym, żywych osób uwięzionych w osuwiskach, pod gruzami zawałonych obiektów budowlanych. Także w tym miejscu może pojawić się problem podczas poszukiwań. Może się bowiem zdarzyć tak, że dana jednostka

¹³⁵ Pismo posła Marka Poznańskiego z dnia 20 lutego 2013 r., nr SPS-023-14787/13.

Policji nie dysponuje psem tropiącym, a jedyne wyszkolone w tym względzie zwierzę posiada straż pożarna. Bezdyskusyjnie w obliczu zaginięcia służby te będą potrafiły dojść do porozumienia, jednakże należałoby wprowadzić w tym względzie odpowiednie przepisy regulujące omawianą kwestię. Całkowicie odrębną kwestią jest sprawa funduszy i innych środków ponoszonych przez opiekunów psów. Z całą stanowczością należy stwierdzić, że środki finansowe na nowe rozwiązania technologiczne, które ułatwiłyby pracę organów ścigania czy straży pożarnej, są zdecydowanie za niskie. Tak samo niewystarczające są środki przeznaczane na szkolenie i utrzymanie psów tropiących i ratowniczych. Zwyczajem stało się, iż opiekunowie zwierząt ponoszą koszty ich utrzymania i szkolenia, nie oczekując niczego w zamian. Taki stan rzeczy nie powinien być standardem w państwie Unii Europejskiej. W związku z powyższym kluczowe pytania Interpelacji koncentrują się na:

1. zmianach regulacji prawnych dotyczących poszukiwań osób zaginionych, tak aby wyznaczały wyraźne granice kompetencji pomiędzy odpowiednimi służbami,
2. uruchomieniu przez Policję Centrum Poszukiwań Osób Zaginionych,
3. roli psów w poszukiwaniach osób zaginionych,
4. dofinansowaniu środków technologicznych oraz szkoleń i utrzymania zwierząt tropiących, ratowniczych dla policji straży pożarnej oraz innych służb,
5. roli organizacji społecznych w poszukiwaniach osób zaginionych.

W odpowiedzi na Interpelację¹³⁶ w sprawie regulacji procedur poszukiwania osób zaginionych w Polsce Minister Spraw Wewnętrznych przypomniał, że Policja jako jedyna formacja w kraju prowadzi poszukiwania osób zaginionych, wobec czego jest służbą odpowiedzialną za podejmowanie wszelkich decyzji w trakcie prowadzonych poszukiwań, również tych związanych z przyjęciem wyjątkowych kierunków działań czy metod poszukiwania. Inne służby, takie jak m.in. Państwowa Straż Pożarna oraz GOPR, TOPR, WOPR, nie prowadzą formalnie poszukiwań osób zaginionych w celu ich odnalezienia lub ustalenia miejsca pobytu w kraju lub zagranicą. Ich rolą jest prowadzenie akcji ratowniczych na wskazanym obszarze w celu ratowania życia lub zdrowia ludzi, które zostało narażone. Wszystkie wskazane wyżej podmioty współpracują z Policją w ramach prowadzonych działań poszukiwawczych, jeżeli zachodzi potrzeba użycia specjalistycznego sprzętu ratowniczego bądź niezbędne są specyficzne umiejętności służb ratowniczych. Minister podkreślił, że zgodnie z art. 1 ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 24 sierpnia 1991 r. o Państwowej Straży Pożarnej (t.j. Dz. U. z 2009 r. Nr 12, poz. 68, z późn. zm.) Państwowa Straż Pożarna odpowiada za organizowanie i prowadzenie akcji ratowniczych w czasie pożarów, klęsk żywiołowych lub likwidacji miejscowych zagrożeń, podczas których może wykorzystywać zwierzęta (art. 20a ust. 1 ww. ustawy). Stosownie do § 13 ust. 2. pkt 4 lit. a rozporządzenia ministra spraw wewnętrznych i administracji z dnia 18 lutego 2011 r. w sprawie szczegółowych zasad organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego (Dz. U. Nr 46, poz. 239) działania ratownicze niezbędne do ugaszenia pożaru, a także do zmniejszenia lub likwidacji zagrożenia pożarowego lub wybuchowego obejmują dotarcie i wykonanie dostępu do zagrożonych lub uszkodzonych osób wraz z udzieleniem im kwalifikowanej pierwszej pomocy i ewakuację poza strefę zagrożenia. W ramach przygotowania do reagowania na zdarzenia z zakresu ratownictwa technicznego, w szczególności wymagających użycia specjalistycznego sprzętu, przeszkolonych osób i psów ratowniczych, Państwowa Straż Pożarna dysponuje sześcioma specjalistycznymi grupami poszukiwawczo-ratowniczymi zlokalizowanymi w Warszawie, Łodzi, Poznaniu, Gdańsku, Nowym Sączu i Jastrzębiu-Zdroju. Wskazane grupy mogą w krótkim czasie opu-

¹³⁶ BMP-0713-5-27/2013/PS.

ścić jednostkę macierzystą i podjąć działania na własnym terenie chronionym bądź na terenie całego kraju oraz poza nim. Wskazane działania polegają przede wszystkim na ratowaniu życia osób uwięzionych pod zawalonymi lub zniszczonymi konstrukcjami obiektów budowlanych. W sytuacji gdy położenie osób uwięzionych nie jest znane, wówczas do lokalizacji tych osób służy specjalistyczny sprzęt techniczny, tj. kamery wziernikowe, geofony oraz psy ratownicze. Z kolei gdy nie ma dostępu do wskazanych osób, należy taki dostęp umożliwić, na przykład poprzez przebicie się przez elementy konstrukcyjne, cięcie tych elementów, unoszenie, opuszczanie, itp. Minister podkreślił, że Państwowa Straż Pożarna w ramach posiadanych grup poszukiwawczo-ratowniczych szkoli przewodników psów ratowniczych oraz psy zarówno w specjalności gruzowiskowej, tzn. do poszukiwania osób uwięzionych pod elementami konstrukcji budynków, jak i w ramach specjalizacji terenowej, tzn. do poszukiwania osób zaginionych w terenie otwartym. Użycie wyszkolonych psów oraz nadzorujących ich pracę i kierujących nią przewodników, a także wspomaganie działań poprzez urządzenia techniczne, tj. lokalizację i koordynowanie pokrycia terenu poszukiwań przez system GPS, znacznie zwiększa szanse szybszego odnalezienia osób zaginionych, co ma szczególne znaczenie przy poszukiwaniu osób starszych i dzieci, zwłaszcza w okresie zimowym. Jednocześnie w kraju funkcjonuje kilka ochotniczych straży pożarnych, które posiadają psy ratownicze do działań na gruzowiskach (na przykład OSP Włoczkowo, OSP Kęty, OSP Biegonice/Nowy Sącz, JRS Wrocław, OSP Siechnice, OSP Gdańsk). Możliwe jest zatem skierowanie do działań ratowników oraz psów ratowniczych powyższych jednostek ochotniczych straży pożarnych, które podpisały z właściwymi terenowo komendantami PSP stosowne porozumienia o wykorzystaniu ich zasobów w działaniach ratowniczych organizowanych przez PSP. Niezbędnym warunkiem jest także uprzednie zdanie egzaminu przez psy ratownicze. Minister również wskazał, że finansowanie działalności grup poszukiwawczo-ratowniczych Państwowej Straży Pożarnej odbywa się w ramach budżetu własnego właściwej terenowo komendy powiatowej (miejskiej) PSP, przy czym część kosztów związanych z utrzymaniem grupy i zakupami nowego sprzętu ratowniczego może być pozyskiwana z innych źródeł pozabudżetowych.

Minister Spraw Wewnętrznych przypomniał, że system organizowania i kierowania działaniami poszukiwawczymi na terenach otwartych jest przejrzysty i nie wymaga zmiany obowiązujących regulacji prawnych w tym zakresie. Natomiast w odniesieniu do kwestii wyboru metody poszukiwania osoby zaginionej Minister podkreślił, że zależy on od konkretnej sprawy i nie jest możliwe wcześniejsze wskazanie danej metody jako tej najskuteczniejszej. W sytuacji gdy zajdzie konieczność użycia psa ratowniczego w celu jak najszybszego odnalezienia zaginionej osoby, z pewnością taka decyzja zostanie podjęta przez Policję.

Z uwagi na fakt, że rola Policji w prowadzeniu poszukiwań osoby zaginionej jest pierwszoplanowa i to głównie od jej skutecznego działania zależy, czy podjęte czynności poszukiwawcze zakończą się powodzeniem, od dnia 15 lutego 2013 r. w ramach Wydziału Poszukiwań i Identyfikacji Osób Biura Kryminalnego Komendy Głównej Policji funkcjonuje Centrum Poszukiwań Osób Zaginionych (CPOZ) będące wyspecjalizowaną komórką odpowiedzialną za koordynację, analizę i nadzór nad najtrudniejszymi poszukiwaniami osób zaginionych, obejmującymi zasięgiem cały kraj. Do zadań CPOZ należy także wdrażanie nowych technologii, opracowywanie nowych metod i algorytmów postępowania, nadzór merytoryczny i techniczny nad funkcjonowaniem platformy informatycznej Child Alert, podejmowanie czynności w sprawach dotychczas nierozwiązanych mimo prowadzenia wieloletnich poszukiwań. Minister wyjaśnił, że Child Abduction Alert System to system alarmowy stworzony w celu uruchomienia zorganizowanej i natychmiastowej akcji poszukiwawczej w momencie uprowadzenia dziecka. W 2008 r.

Rada UE wydała zalecenie dla państw członkowskich UE dotyczące wprowadzenia tego systemu na terytorium całej UE oraz nawiązywania współpracy w związku z uprowadzeniami dzieci w strefach przygranicznych. Działania poszukiwawcze w ramach systemu Child Alert polegają na natychmiastowym rozpoczęciu rozpowszechnienia informacji na temat zaginionego dziecka za pośrednictwem dostępnych mediów i narzędzi komunikacji (radio, TV, media, ekrany reklamy zewnętrznej, tablice informacyjne w miejscach publicznych typu dworce, lotniska, centra turystyczne oraz telefonia komórkowa). Ponadto Centrum Poszukiwań Osób Zaginionych wykonuje zadania na rzecz jednostek organizacyjnych Policji prowadzących poszukiwania na terenie całego kraju. Przede wszystkim na podstawie zdjęć i innych danych wprowadzonych do krajowego systemu informacji policyjnej eksperci CPOZ przy użyciu systemu analitycznego będą porównywać i typować zarejestrowane w systemie osoby zaginione, ujawnione nieznane zwłoki i osoby. Zadaniem CPOZ jest również utworzenie bazy osób małoletnich stale uciekających. Centrum stanowi także punkt kontaktowy do wymiany informacji z policyjnymi jednostkami do spraw zaginięć w państwach członkowskich Unii Europejskiej oraz w innych krajach, a także z polskimi instytucjami i podmiotami pozarządowymi, takimi jak np. Fundacja ITAKA. Nowością jest również prowadzona w ramach CPOZ strona internetowa, na której umieszczane są zdjęcia nieznanymi zwłok. Dostęp do tej strony, poza policjantami i pracownikami CPOZ, mają tylko osoby, które zgłosiły zaginięcie swoich bliskich. W centrum są również opracowywane założenia programowe szkoleń dla funkcjonariuszy Policji w zakresie prowadzenia poszukiwań osób zaginionych.

Minister podkreślił, że zarządzenie KGP w sprawie prowadzenia przez Policję poszukiwania osoby zaginionej oraz postępowania w przypadku ujawnienia osoby o nieustalonej tożsamości lub znalezienia nieznanymi zwłok oraz szczątków ludzkich (Dz. U. KGP poz. 29) wprowadziło obowiązek niezwłocznego powiadomiania Wydziału Poszukiwań i Identyfikacji Osób Biura Kryminalnego KGP o przyjęciu zawiadomienia o zaginięciu osoby zakwalifikowanej do I kategorii (tj. osób, które opuściły w sposób nagły ostatnie miejsce swojego zamieszkania w okolicznościach uzasadniających podejrzenie zagrożenia dla ich życia, zdrowia lub wolności). Następnie ww. zgłoszenie pilnie trafia do CPOZ, gdzie jest analizowane pod kątem potrzeby wsparcia służb działających na miejscu zdarzenia. W sytuacji gdy wsparcie CPOZ okaże się potrzebne, jego eksperci udadzą się na miejsce zdarzenia.

W odniesieniu do kwestii współpracy organizacji pozarządowych z Policją w zakresie poszukiwań osób zaginionych, Minister podkreślił, że rola tych organizacji jest pomocnicza w stosunku do roli Policji. Organizacje pozarządowe, w tym przede wszystkim Fundacja ITAKA - Centrum Poszukiwań Osób Zaginionych wspiera Policję w działaniach poszukiwawczych, m.in. obejmując wsparciem psychologicznym i prawnym rodziny osób zaginionych. Ponadto od marca 2009 r. działa telefon 116000 prowadzony przez Fundację ITAKA. Zadanie związane z prowadzeniem interwencyjnego telefonu w sprawie zaginionych dzieci zostało powierzone przez ministra spraw wewnętrznych ww. fundacji po przeprowadzeniu na podstawie ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (t.j. Dz. U. z 2010 r. Nr 234, poz. 1536, z późn. zm.) otwartego konkursu ofert. Usługa 116000 jest bezpłatna i dostępna przez 24 godziny na dobę przez 7 dni w tygodniu na terenie całego kraju. Realizacja tego zadania przyczyniać się ma do jak najszybszego odnalezienia zaginionego dziecka, w tym do zbierania i analizowania informacji na temat zaginionego dziecka, przekazywania tych informacji Policji oraz opiekunom dziecka, włączania w poszukiwania mediów, a także poszerzenia wiedzy osób korzystających z telefonu na temat istniejących organizacji udzielających specjalistycznej pomocy. Przy realizacji powyższego zadania Fundacja ITAKA współpracuje z Policją na

mocy porozumienia podpisanego w dniu 3 listopada 2008 r. z Komendantem Głównym Policji w sprawie współpracy jednostek organizacyjnych Policji i fundacji na rzecz sprawnej obsługi ogólnopolskiego telefonu zaufania dla dzieci - 116111. Wskazane porozumienie zobowiązuje strony do współpracy w sytuacjach bezpośrednio zagrażających życiu lub zdrowiu dziecka, które wymagają natychmiastowej interwencji.

Odpowiedź Ministra Spraw Wewnętrznych została uznana za niewystarczającą, w związku z czym ponownie przywołano pytania przedstawione w pierwszym zapytaniu¹³⁷. Mianowicie nie udzielono odpowiedzi lub zrobiono to w sposób zbyt ogólnikowy na pytanie: "Czy nie uważa Pan, że regulacje prawne dotyczące poszukiwania osób zaginionych powinny być zmienione, tak aby wyznaczały wyraźne granice kompetencji pomiędzy odpowiednimi służbami? Jeśli nie, to dlaczego? Jeżeli tak, kiedy można spodziewać się nowelizacji w tym względzie?". W odpowiedzi na zadane pytanie wyłuszczone, że organ Policji jest jedyną formacją, która oficjalnie zajmuje się poszukiwaniem osób zaginionych, nadmieniono, że współpracuje z innymi służbami, takimi jak Państwowa Straż Pożarna, jednostki ochotniczych straży pożarnych czy w końcu GOPR, TOPR i WOPR, które w zakresie swoich kompetencji nie mają obowiązku poszukiwania zaginionych. Ponowiono pytanie, na jakiej podstawie inne organa poza Policją uczestniczą w czynnościach poszukiwawczych w kontekście rozważenia możliwości regulacji procedury i nadania odpowiednich kompetencji służbom gotowym i przeszkolonym do udziału w takich czynnościach.

W odpowiedzi na kolejne pytania: "Czy w najbliższym czasie Policja planuje uruchomić Centrum Poszukiwań Osób Zaginionych? Jakie zadania będzie spełniało takie centrum? Kto będzie wchodził w jego skład? Na czym będzie polegało poszukiwanie osób przez osoby zatrudnione w centrum? Na podstawie jakich regulacji prawnych będzie funkcjonować i czy nie wprowadzi dodatkowego zamieszania kompetencji Policji i Straży Pożarnej?" szczegółowo objaśniono zasadę funkcjonowania platformy Child Alert oraz wzajemnego informowania się służb o nowych przypadkach zaginięć, lecz pominięto kwestię regulacji prawnych tych działań oraz nie wypowiedziano się na temat nałożenia nowych obowiązków na funkcjonariuszy Policji czy straży pożarnej.

Kolejną kwestią jest sprawa kosztów wykładanych na funkcjonowanie grup poszukiwawczo-ratowniczych. Na przykładzie regionu Małopolski wskazano, iż działają tam zaledwie trzy takie grupy poszukiwawczo-ratownicze: GPR PSP Nowy Sącz (posiadają jednego psa z uprawnieniami), OSP GRS Nowy Sącz (posiadają cztery psy z uprawnieniami) oraz OSP GPR Kęty (posiadają dwa wyszkolone psy). W tej okolicy zamieszkują również osoby niezrzeszone, które posiadają psy z uprawnieniami i w razie potrzeby służą pomocą (trzy psy wyszkolone). Grupy te do poszukiwań nie są wzywane wcale lub w zbyt małej liczbie, bez uwzględnienia warunków pogodowych ani możliwości psów. Na przeszukanie 30 hektarów jeden pies potrzebuje około godziny. Zwykle do przeszukania jest nawet do 300 hektarów, często w bardzo trudnym terenie. Konkluzja nasuwa się sama, że nawet wezwanie wszystkich zespołów z Małopolski może być niewystarczające. W odpowiedzi wspomniano, że jednostki OSP otrzymują około 5083 zł na utrzymanie gotowości bojowej oraz dodatkowo 10 000 zł na ratownictwo specjalistyczne. Kwota ta jest przeznaczona na funkcjonowanie roczne całej jednostki, gdyż średni roczny koszt utrzymania psa ratowniczego, wliczając w to dojazdy na egzaminy i ćwiczenia, żywienie i leczenie psa bez kosztów sprzętu i ubrania niezbędnego dla ratownika wynosi ponad 6000 zł rocznie. Doliczając koszt ekwipunku (ubrania nieprzemakalne, buty, latarki, GPS), koszt przekracza 10 000 zł na jedną osobę.

¹³⁷ Poseł Marek Poznański, 8 maja 2013 r. (sygn. SPS-023-14787p/13).

W związku z powyższym ponownie zwrócono się do Ministra z prośbą o wyczerpującą i rzetelną odpowiedź na następujące pytania:

1. Czy nie uważa Pan, że regulacje prawne dotyczące poszukiwania osób zaginionych powinny być zmienione, tak aby wyznaczały wyraźne granice kompetencji pomiędzy odpowiednimi służbami? Jeśli nie, to dlaczego? Jeżeli tak, kiedy można spodziewać się nowelizacji w tym względzie?
2. W najbliższym czasie Policja planuje uruchomić Centrum Poszukiwań Osób Zaginionych. Jakie zadania będzie spełniało takie Centrum? Kto będzie wchodził w jego skład? Na czym będzie polegało poszukiwanie osób przez osoby zatrudnione w Centrum? Na podstawie jakich regulacji prawnych będzie funkcjonować i czy nie wprowadzi dodatkowego zamieszania kompetencji Policji i straży pożarnej?
3. Jaki środek, sposób poszukiwań osób zaginionych jest Pańskim zdaniem najskuteczniejszy? Czy zgodzi się Pan ze stwierdzeniem, że dobrze wyszkolone zwierzę jest niezastąpione w opisywanych sytuacjach?
4. Kiedy Policja, straż pożarna i inne służby mogą liczyć na dofinansowanie środków technologicznych oraz szkoleń i utrzymania zwierząt tropiących, ratowniczych?
5. Nie zaprzeczając znacznemu wkładowi organizacji społecznych w poszukiwania osób zaginionych, czy nie uważa Pan, że takie zadania powinny być spełniane również przez Policję? Na jakiej ustawowej podstawie organizacje społeczne i fundacje dokonują czynności poszukiwawczych, zwłaszcza umieszczają informacje w mediach, na plakatach, itp.?

W odpowiedzi na ponowną interpelację, Minister Spraw Wewnętrznych podtrzymał swoje stanowisko i przedstawiał dodatkowe wyjaśnienia¹³⁸. Sprecyzował, że Policja jest podmiotem prowadzącym sprawy dotyczące poszukiwania osób zaginionych, natomiast Państwowa Straż Pożarna i inne służby wykonują specjalistyczne czynności poszukiwawcze w ramach akcji koordynowanej i dowodzonej przez Policję. Należy jednocześnie podkreślić, że fakt korzystania przez Policję z pomocy innych instytucji lub organizacji dysponujących specjalistycznym sprzętem lub możliwością dotarcia z informacją do większej liczby osób nie oznacza, że formacja ta nie korzysta również z wymienionych środków, takich jak np. psy służbowe, sprzęt techniczny, publikacje informacji o zaginięciu w mediach. Podkreślenia wymaga, że także zgodnie ze stanowiskiem Komendy Głównej Państwowej Straży Pożarnej brak jest potrzeby rozszerzenia lub zmiany regulacji prawnych dotyczących kompetencji PSP przy wykorzystaniu psów ratowniczych do poszukiwania osób zaginionych. Specjalizacja terenowa psów ratowniczych jest traktowana przez PSP jako uzupełniająca w stosunku do podstawowego szkolenia psów w zakresie lokalizacji osób żywych uwięzionych pod elementami zawalonych konstrukcji budowlanych. Według Krajowego Centrum Koordynacji Ratownictwa i Ochrony Ludności KG PSP Policja powinna posiadać w zakresie swoich obowiązków zadanie poszukiwania osób zaginionych oraz pełnić rolę koordynatora przy tego typu akcjach, natomiast inne służby, w tym PSP, oraz organizacje społeczne, takie jak np. OSP, powinny współpracować z właściwymi terenowo jednostkami organizacyjnymi Policji. Odnosząc się do kwestii wyboru najskuteczniejszego środka i sposobu poszukiwań osób zaginionych, Minister wskazał, że nie jest możliwe udzielenie jednoznacznej odpowiedzi w tym zakresie.

¹³⁸ 11 lipca 2013 r.

W poszukiwaniach osób zaginionych bądź zagubionych w terenie wykorzystywane są bowiem różne metody, m.in.:

- poszukiwanie oparte na bezpośredniej penetracji terenu, którą prowadzą zespoły ratowników;
- metoda elektroniczna, która wykorzystuje do lokalizacji osób specjalistyczny sprzęt, np. kamery pracujące w podczerwieni, noktowizory itp., stosowana głównie przy penetracji terenu z pokładu śmigłowca służb porządku publicznego;
- metoda biologiczna, w której zgodnie z Zarządzeniem nr 296 Komendanta Głównego Policji z dnia 20 marca 2008 r. w sprawie metod i form wykonywania zadań z użyciem psów służbowych, szczegółowych zasad ich szkolenia oraz norm żywienia (Dz. Urz. KGP Nr 7, poz. 46, z późn. zm.) podczas działań poszukiwawczych osób zaginionych wykorzystywane są psy tropiące oraz psy do wyszukiwania zapachu zwłok ludzkich.

Minister wskazał, że psy tropiące posiadają umiejętności tropienia śladów oraz poszukiwania osób żywych w terenie. Obecnie w Policji jest 13 psów tej kategorii. Na podstawie Decyzji nr 751 Komendanta Głównego Policji z dnia 4 grudnia 2008 r. w sprawie programu kursu specjalistycznego dla przewodników psów tropiących (Dz. Urz. KGP Nr 19, poz. 116, z późn. zm.) psy tropiące szkolone są w Zakładzie Kynologii Policyjnej Centrum Szkolenia Policji w Legionowie. Pierwszy kurs szkoleniowy został zrealizowany w 2011 r., natomiast zgodnie ze zgłoszonymi przez KWP/KSP potrzebami na 2013 r. zaplanowano realizację jednego kursu specjalistycznego dla przewodników psów tropiących, w którym przewidziany jest udział 11 przewodników wraz z psami. Kolejną kategorią psów wykorzystywanych w działaniach poszukiwawczych prowadzonych przez Policję są psy posiadające umiejętność wyszukiwania zapachu zwłok ludzkich zarówno na lądzie, jak i na wodzie, których aktualnie w Policji jest 14. Szkolenie psów tej kategorii przeprowadza się zgodnie z programem kursu specjalistycznego określonego w załączniku do Decyzji nr 270 Komendanta Głównego Policji z dnia 4 września 2012 r. w sprawie programu kursu specjalistycznego dla przewodników psów służbowych do wyszukiwania zapachu zwłok ludzkich (Dz. Urz. KGP poz. 47). Minister poinformował, że koszt zakupu psa do służby wynosi średnio 4500 zł, zaś koszt kursu dla przewodników psów tropiących w Zakładzie Kynologii Policyjnej to ok. 8700 zł. Na powyższą kwotę składa się koszt zakwaterowania oraz żywienia słuchacza, żywienia psa oraz profilaktyczna opieka weterynaryjna. Przewodnik psa służbowego otrzymuje dodatek za opiekę nad psem służbowym, który zgodnie z § 11 ust. 1 rozporządzenia ministra spraw wewnętrznych i administracji z dnia 6 grudnia 2001 r. w sprawie szczegółowych zasad otrzymywania i wysokości uposażenia zasadniczego policjantów, dodatków do uposażenia oraz ustalenia wysługi lat, od której jest uzależniony wzrost uposażenia zasadniczego (Dz. U. Nr 152, poz. 1732, z późn. zm.), wynosi 10% kwoty bazowej. Ponadto zgodnie z zarządzeniem komendanta głównego Policji nr 296 z dnia 20 marca 2008 r. w sprawie metod i form wykonywania zadań z użyciem psów służbowych, szczegółowych zasad ich szkolenia oraz norm żywienia (Dz. Urz. KGP Nr 7, poz. 46, z późn. zm.) stawka żywieniowa dla psa określona jest w zależności od wagi psa oraz pory roku. Dzienna stawka letnia dla psów o wadze od 25 kg do 40 kg wynosi 10,38 zł, natomiast stawka zimowa - 13,35 zł.

Przedstawiając powyższe, Minister stwierdził, że dobrze wyszkolony pies to bardzo skuteczna metoda poszukiwania osób zaginionych w terenie otwartym, która znacznie ogranicza liczbę osób zaangażowanych w akcje poszukiwawcze, a także skraca czas ich trwania. Jednakże ponownie zaznaczam, że jest to tylko jedna z metod, która bardzo często nie może czy też nie powinna być stosowana odrębnie od pozostałych dostępnych sił i środków. Ponadto nie zawsze

użycie psów do poszukiwań jest zasadne. Przykładowo teren zurbanizowany często ogranicza albo uniemożliwia wykonanie czynności realizowanych z użyciem psów służbowych.

Odnosząc się do kwestii Centrum Poszukiwań Osób Zaginionych Komendy Głównej Policji (CPOZ KGP), Minister wskazał, że zostało ono powołane decyzją nr 147 komendanta głównego Policji z dnia 15 kwietnia 2013 r. w sprawie Centrum Poszukiwań Osób Zaginionych Komendy Głównej Policji (Dz. Urz. KGP poz. 36) i działa w ramach Wydziału Poszukiwań i Identyfikacji Osób Biura Służby Kryminalnej KGP. Zgodnie z § 3 ww. decyzji centrum kontynuuje wykonywanie zadań Centrum Poszukiwań Osób Zaginionych Komendy Głównej Policji funkcjonującego od dnia 15 lutego 2013 r. w Wydziale Poszukiwań i Identyfikacji Osób Biura Kryminalnego Komendy Głównej Policji.

Przechodząc do problematyki współpracy organizacji pozarządowych w zakresie poszukiwań osób zaginionych, należy dodać, że fundacje w Polsce, w tym Fundacja Itaka - Centrum Poszukiwań Ludzi Zaginionych, są tworzone w oparciu o przepisy ustawy z dnia 6 kwietnia 1984 r. o fundacjach (t.j. Dz. U. z 1991 r. Nr 46, poz. 203, z późn. zm.). Zgodnie z art. 1 ww. ustawy fundacja może być ustanowiona dla realizacji zgodnych z podstawowymi interesami Rzeczypospolitej Polskiej celów społecznie lub gospodarczo użytecznych, w szczególności takich jak ochrona zdrowia, rozwój gospodarki i nauki, oświata i wychowanie, kultura i sztuka, opieka i pomoc społeczna, ochrona środowiska oraz opieka nad zabytkami. Fundacja podlega obowiązkowi wpisu do Krajowego Rejestru Sądowego, którego dokonuje sąd po stwierdzeniu, że czynności prawne stanowiące podstawę wpisu zostały podjęte przez uprawnioną osobę lub organ i są ważne. Postanowienie o wpisaniu fundacji do Krajowego Rejestru Sądowego sąd wydaje ponadto po stwierdzeniu, że cel i statut fundacji są zgodne z przepisami prawa. Dodatkowo o wpisaniu fundacji do Krajowego Rejestru Sądowego sąd zawiadamia ministra właściwego ze względu na zakres jego działania oraz cele fundacji oraz właściwego ze względu na siedzibę fundacji starostę, przesyłając jednocześnie statut. Fundacja działa na podstawie przepisów ww. ustawy, a także statutu, określającego jej cele i zasady działania. Jeśli zatem celem fundacji jest prowadzenie działań poszukiwawczych, to po spełnieniu wymienionych warunków może ona takie działania prowadzić. Natomiast organizacje społeczne takie jak GOPR, TOPR oraz WOPR, które są uprawnione do wykonywania ratownictwa górskiego lub wodnego, prowadzą działania ratownicze polegające na poszukiwaniu osób zaginionych w górach lub na obszarach wodnych odpowiednio na podstawie ustawy z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie i ratownictwie w górach i na zorganizowanych terenach narciarskich (Dz. U. Nr 208, poz. 1241, z późn. zm.) oraz ustawy z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych (Dz. U. Nr 208, poz. 1240, z późn. zm.).

Ponadto Minister wskazał, że ww. organizacje ratownicze nie zamieszczają samodzielnie informacji w mediach na temat osób zaginionych z podaniem jej danych personalnych lub fotografii. Informacje o zaginionych przekazywane przez TOPR, np. w kronice na stronie internetowej, nie zawierają danych, które umożliwiłyby identyfikację danych personalnych zaginionej osoby. Pojawiające się w mediach informacje pochodzą zazwyczaj od rodziny lub znajomych zaginionego. Natomiast, jeżeli na stronach internetowych wskazanych organizacji zostały zamieszczone informacje o osobach poszukiwanych, to tylko w związku z formalnym wnioskiem Policji.

4.3. Interpelacja nr 32765

Na kanwie raportu pokontrolnego NIK w sprawie poszukiwań osób zaginionych złożona została Interpelacja nr 32765 do ministra spraw wewnętrznych, w której podjęto problem:

wprowadzenia obowiązku informowania policji przez placówki medyczne o przebywaniu u nich osób o nieustalonej tożsamości, osób nieprzytomnych bądź niezdolnych do zrozumienia informacji lub takich, które nie ukończyły 16 lat; zintensyfikowania szkolenia policjantów, którzy zajmują się poszukiwaniami osób zaginionych oraz identyfikacją NN zwłok, w szczególności w zakresie nadawania kategorii osobom zaginionym oraz wykorzystywania badań genetycznych; określenia zasad współpracy Centrum Poszukiwania Osób Zaginionych z grupami poszukiwawczo-ratowniczymi oraz usprawnienia współpracy policji z prokuraturą przy prowadzeniu identyfikacji NN zwłok.

W odpowiedzi z dnia 16 czerwca 2015 roku minister spraw wewnętrznych omówił program szkolenia zawodowego policjantów, które obejmuje między innymi zagadnienia związane z tematyką dotyczącą osób zaginionych oraz identyfikacją NN zwłok. Podkreślił również, że począwszy od 2015 roku przez Szkołę Policji w Pile prowadzony jest kurs specjalistyczny w zakresie wykonywania wybranych czynności w obszarze poszukiwań osób zaginionych, który został zaakceptowany wydaną w tym zakresie decyzją Komendanta Głównego Policji z dnia 9 lutego 2015 roku. W zakresie współpracy Policji z grupami poszukiwawczo-ratowniczymi MSW wskazało, że w wyniku nawiązanej w 2014 roku współpracy Komendy Głównej Policji z Państwową Strażą Pożarną w zakresie poszukiwań osób zaginionych prowadzonych w terenie opracowano „Procedury i algorytmy dysponowania Specjalistycznych Grup Poszukiwawczo-Ratowniczych Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego do działań poszukiwawczych prowadzonych w terenie”, które zostały wdrożone do stosowania z dniem 1 grudnia 2014 roku. Wskazane procedury przyczyniły się do zwiększenia wykorzystania Specjalistycznych Grup Poszukiwawczo-Ratowniczych do prowadzonych poszukiwań, jak również pozytywnie wpłynęły na skuteczność i efektywność wspólnych działań poszukiwawczych prowadzonych w terenie. Należy wskazać, że Centrum Poszukiwań Osób Zaginionych Komendy Głównej Policji na podstawie bieżącej współpracy z funkcjonującymi na terenie kraju Specjalistycznymi Grupami Poszukiwawczo-Ratowniczymi oraz prowadzonymi wspólnie na terenie kraju szkoleniami, działaniami i ćwiczeniami posiada utworzoną i na bieżąco uzupełnianą bazę kontaktową wszystkich grup. Baza ta zawiera zarówno grupy zrzeszone w Krajowym Systemie Ratowniczo-Gaśniczym, jak również grupy, stowarzyszenia i zespoły, które nie występują w tym systemie. Mając świadomość, że wymienione grupy nie funkcjonują we wszystkich województwach w kraju, w ww. Procedurach określone zostały również zasady dysponowania grup poszukiwawczo-ratowniczych znajdujących się poza terenem powiatu lub województwa, na terenie którego prowadzone są poszukiwania osoby zaginionej.

Ponadto, w celu zapewnienia właściwego wsparcia prowadzonych przez Policję poszukiwań osób zaginionych, zwłaszcza zakwalifikowanych do kategorii I dokonano zmiany przepisów prawnych, które weszły w życie Zarządzeniem Nr 72 Komendanta Głównego Policji z dnia 31 grudnia 2014 r. zmieniającym zarządzenie w sprawie prowadzenia przez Policję poszukiwania osoby zaginionej oraz postępowania w przypadku ujawnienia osoby o nieustalonej tożsamości lub znalezienia nieznanymi zwłok oraz szczątków ludzkich (Dz. Urz. KGP poz. 1). Wskazane zmiany dotyczą m.in. konieczności niezwłocznego, telefonicznego powiadomienia o zaginięciu osoby kategorii I koordynatora wojewódzkiego Policji ds. zaginięć, który ma za zadanie koordynowanie wykonywanych czynności poszukiwawczych, a w razie potrzeby niezwłoczne wnioskowanie do koordynatora Centrum Poszukiwań Osób Zaginionych KGP o udzielenie właściwego wsparcia osobowego lub technicznego, w tym również związanego z dysponowaniem grup poszukiwawczych, które nie są objęte procedurami dysponowania w ramach Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego.

Odnośząc się natomiast do zagadnienia dotyczącego identyfikacji NN zwłok należy wskazać, iż prowadzone przez Policję sprawy związane z ujawnianiem nieznanymi zwłok i ich późniejszą identyfikacją wymagają właściwej współpracy i współdziałania Prokuratury i Policji, zwłaszcza we wstępnej fazie prowadzonych czynności, kiedy mają one szczególne znaczenie dla przebiegu prowadzonych spraw. Obowiązujące przepisy procedury karnej, jak również przepisy wewnętrzne regulujące pracę powszechnych jednostek organizacyjnych Prokuratury oraz Policji określają zasady wzajemnej współpracy. W celu dodatkowego usprawnienia tej współpracy podjęto działania mające na celu dokonanie zmiany przepisów wewnętrznych Policji w tym zakresie, m.in. poprzez zmianę ww. zarządzenia Komendanta Głównego Policji w sprawie prowadzenia przez Policję poszukiwania osoby zaginionej oraz postępowania w przypadku ujawnienia osoby o nieustalonej tożsamości lub znalezienia nieznanymi zwłok oraz szczątków ludzkich, które regulować będzie zarówno kwestie związane z podejmowanymi przez Policję czynnościami na miejscu ujawnienia nieznanymi zwłok, jak też współdziałaniem i współpracą w tym zakresie z prokuratorem. Ponadto, uwagi dotyczące właściwej współpracy Policji z Prokuraturą przy sprawach związanych z identyfikacją ujawnianymi NN zwłok były przekazywane podczas narad i odpraw policyjnych, co pozwoliło na zintensyfikowanie współpracy w tym zakresie na szczeblu lokalnym poprzez zwrócenie uwagi na wskazany problem w trakcie spotkań kierownictwa jednostek miejskich i powiatowych Policji z kierownictwem Prokuratur Rejonowych.

Należy również zwrócić uwagę, iż ustawą z dnia 26 czerwca 2014 r. o zmianie ustawy o Policji oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1199) wprowadzono nowe uprawnienia dla funkcjonariuszy Policji, m.in. pozwalające na podniesienie skuteczności i efektywności prowadzonych przez Policję poszukiwań osób zaginionych oraz identyfikacji NN osób i NN zwłok. Wprowadzone przepisy prawa dają Policji możliwość pobierania od osób: odcisków linii papilarnych lub wymazu ze śluzówki policzków w celu identyfikacji osób lub zwłok ludzkich o nieustalonej tożsamości, możliwość uzyskiwania i przetwarzania przez Policję w celu poszukiwania osób zaginionych danych telekomunikacyjnych oraz możliwość gromadzenia i przetwarzania w Zbiorach Danych DNA informacji o osobach zaginionych i osobach z nimi spokrewnionych.

Wobec postulatu obowiązku informowania Policji przez placówki medyczne o przebywaniu osób o nieustalonej tożsamości osób, które nie ukończyły 16 lat, nieprzytomnych bądź niezdolnych do zrozumienia znaczenia informacji uprzejmie informuję, że w ocenie Komendy Głównej Policji wprowadzenie przedmiotowego obowiązku w znaczący sposób ułatwiłoby prowadzenie poszukiwań osób zaginionych przez Policję. Należy mieć jednakże na uwadze, że realizacja ww. zadania wymaga przede wszystkim doprecyzowania kategorii osób, o których pobycie placówki medyczne powinny informować Policję z uwagi na fakt, że nie do wszystkich osób wpisujących się w przedmiotowy katalog, należy stosować obowiązek zgłaszania ich do Policji, np. osoby, w przypadku których możliwa jest ich identyfikacja. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych w dniu 10 marca 2015 roku wystąpiło do Ministerstwa Zdrowia o opinię w przedmiotowym zakresie. W dniu 2 kwietnia 2015 roku Minister Zdrowia przekazał odpowiedź, z której wynika, że nałożenie na placówki medyczne obowiązku informowania Policji o przyjęciu określonych grup pacjentów, w celu ułatwienia poszukiwań osób zaginionych, wydaje się być rozwiązaniem zasługującym na rozpatrzenie, jednakże wymaga uszczegółowienia. W ocenie Ministra Zdrowia obowiązek ten mógłby dotyczyć osób o nieustalonej tożsamości przyjętych w stanie nieprzytomności, bądź takich, z którymi z różnych powodów, kontakt jest utrudniony oraz osób, których tożsamość można ustalić, ale nieprzytomnych, bądź niezdolnych do zrozumienia znaczenia informacji.

Zakończenie

Jednym z najważniejszych czynników mających wpływ na szybkie odnalezienie osoby zaginionej i w efekcie uratowanie jej życia jest szybkie zgłoszenie zaginięcia oraz dysponowanie ratownikami, co zwiększa szanse na przeżycie osoby zaginionej. Z tego też powodu rozwój działalności poszukiwawczo-ratowniczej następować powinien w takim kierunku, aby zdolność do realizacji działań ratowniczych na poziomie podstawowym stała się powszechna, jak najszybsza i najbardziej skuteczna dla wszystkich podmiotów KSRG. Oznacza to również wysoką płynność w przepływie informacji pomiędzy policją a strażą pożarną.

W Polsce stworzono system poszukiwań osób zaginionych i zadbano o ustawowe uporządkowanie działań podejmowanych w celu odnalezienia osób zaginionych. W Policji wypracowano procedury postępowania w przypadku otrzymania zawiadomienia o zaginięciu osoby i prowadzenia czynności poszukiwawczych, zwłaszcza w stosunku do dzieci. Wymienione procedury, zatwierdzone przez Komendanta Głównego Policji i Komendanta Głównego Państwowej Straży Pożarnej regulują zakres i sposób wnioskowania o zadysponowanie Specjalistycznych Grup Poszukiwawczo-Ratowniczych oraz kwestie dotyczące koordynacji działań przy realizacji czynności poszukiwawczo-ratowniczych z osobami zaginionymi, w szczególności prowadzonych poza obszarem zabudowanym. W KGP zbudowano komórkę odpowiedzialną za ogólnopolską koordynację poszukiwań, określono również strukturę nadzoru nad poszukiwaniami osób zaginionych, zadania związane z poszukiwaniami zostały uwzględnione w regulaminach organizacyjnych jednostek Policji oraz w kartach opisu stanowisk pracy funkcjonariuszy. Równocześnie precyzyjnie wskazano jednostki organizacyjne Policji odpowiedzialne za prowadzenie poszukiwań, określając właściwość miejscową tych jednostek w zakresie poszukiwań osób zaginionych. Centrum Poszukiwań Osób Zaginionych Komendy Głównej Policji na podstawie bieżącej współpracy z funkcjonującymi na terenie kraju Specjalistycznymi Grupami Poszukiwawczo-Ratowniczymi oraz prowadzonymi wspólnie na terenie kraju szkoleniami, działaniami i ćwiczeniami posiada utworzoną i na bieżąco uzupełnianą bazę kontaktową wszystkich grup. Baza ta zawiera zarówno grupy zrzeszone w Krajowym Systemie Ratowniczo-Gaśniczym, jak również grupy, stowarzyszenia i zespoły, które nie występują w tym systemie. Pomimo tego instytucje kontrolne stale zwracają uwagę na niewystarczająco sprawne działanie systemu.

Wskazane przez NIK nieprawidłowości wpływały na skuteczność prowadzonych poszukiwań zaginionych osób. Rozwój działalności poszukiwawczo-ratowniczej następować powinien w takim kierunku, aby zdolność do realizacji działań ratowniczych na poziomie podstawowym, stała się powszechna dla wszystkich podmiotów KSRG. Istotne jest także, aby w sieci jednostek ochrony przeciwpożarowej uwzględnić w planach rozwoju w szczególności te JRG PSP, OSP, ZSP, które aktualnie już realizują zadania poszukiwawczo-ratownicze. Ze względu na to, że wymienione grupy nie funkcjonują we wszystkich województwach w kraju, w Procedurach określone zostały również zasady dysponowania grup poszukiwawczo-ratowniczych znajdujących się poza terenem powiatu lub województwa, na terenie którego prowadzone są poszukiwania osoby zaginionej. Ponadto, w celu zapewnienia właściwego wsparcia prowadzonych przez Policję poszukiwań osób zaginionych, zwłaszcza zakwalifikowanych do kategorii I, dokonano

zmiany przepisów prawnych, które weszły w życie zarządzeniem Nr 72 Komendanta Głównego Policji z dnia 31 grudnia 2014 r. zmieniającym zarządzenie w sprawie prowadzenia przez Policję poszukiwania osoby zaginionej oraz postępowania w przypadku ujawnienia osoby o nieustalonej tożsamości lub znalezienia nieznanymi zwłok oraz szczątków ludzkich. Wskazane zmiany dotyczą m.in. konieczności niezwłocznego, telefonicznego powiadomienia o zaginięciu osoby kategorii I koordynatora wojewódzkiego Policji ds. zaginięć, który ma za zadanie koordynowanie wykonywanych czynności poszukiwawczych, a w razie potrzeby niezwłoczne wnioskowanie do koordynatora Centrum Poszukiwań Osób Zaginionych KGP o udzielenie właściwego wsparcia osobowego lub technicznego, w tym również związanego z dysponowaniem grup poszukiwawczych, które nie są objęte procedurami dysponowania w ramach Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego.

Ponadto system jednolitego dowodzenia akcją poszukiwawczą, pomimo tego, że został konkretnie wskazany na zasadzie wydzielenia służby wiodącej oraz pomocniczej, również wielokrotnie przysparza problemów, wpływając przez to na jakość oraz sprawność przeprowadzenia akcji. W przypadkach bowiem, kiedy organizatorem działań ratowniczych jest Państwowa Straż Pożarna, za właściwy dobór sił i środków krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego niezbędnych do efektywnej realizacji założonych celów akcji ratowniczej odpowiada kierujący działaniem ratowniczym. Natomiast jeżeli dochodzi do zaginięcia osoby i jej precyzyjna lokalizacja nie jest znana, służbą właściwą do organizacji działań poszukiwawczych jest Policja, która wówczas, będąc organizatorem działań, odpowiada za dobór właściwych sił i środków oraz ewentualne wezwanie dodatkowej pomocy innych służb. Wobec powyższego w sytuacji gdy do działań poszukiwawczych zostają wezwane siły PSP lub OSP, są one podporządkowane dowodzącemu z Policji.

Poszukiwanie zaginionych osób jest procesem dynamicznym, a zarazem żmudnym i długotrwałym. Składa się na niego wiele czynników, a także wielu uprawnionych uczestników postępowania. Regulacje prawne w tym względzie są często niejednolite. Zdarza się tak, że np. Policja i straż pożarna uprawnione są do tych samych czynności. Niejednokrotnie organy te działają razem, jednakże brak kompleksowych regulacji, a w szczególności odpowiedniego rozdzielenia kompetencji, może prowadzić do niepotrzebnego zamieszania i sporów o właściwość. Rozwijanie umiejętności ratowniczych w ochotniczych organizacjach ratowniczych oraz sprawne i efektywne wykorzystanie potencjału pozarządowych organizacji ratowniczych w niesieniu różnego rodzaju pomocy stanowić powinny główne cele procesu szkoleniowego oraz przygotowującego potencjalną grupę do pracy ratowniczej. Nowoczesne ratownictwo, realizowane przez społeczne organizacje ratownicze wymaga zaangażowania wysoko wykwalifikowanych kadr ratowniczych i specjalistycznego sprzętu. Bez tych dwóch czynników nie jest możliwe sprawne niesienie pomocy osobom znajdującym się w stanie zagrożenia. Rozwój umiejętności ratowniczych w ochotniczych organizacjach ratowniczych powinien opierać się na ścisłej współpracy tych organizacji ze służbami państwowymi, ustawowo powołanymi do niesienia pomocy. Podkreślenie w trakcie procesu szkoleniowego celów ratownictwa, czyli ratowania dobra najwyższego, jakim jest życie ludzkie, oznacza również określenie bardzo wysokich wymogów etycznych, które ratownicy winni spełniać. Realizacja wspólnych ćwiczeń, szkoleń, konferencji itp. prowadzić będzie do lepszego poznania technik ratowniczych wykorzystywanych w poszczególnych jednostkach ratowniczych, jak również wpłynie na ich standaryzację.

Summary

Searching for Missing Persons. System and Methods of Operation in the Public Security Services' Procedures

Based on the motions submitted for the attention of the Commissioner for Human Rights as well as on the inspected cases, I prepared the first Polish monograph discussing the issue of the system of searching for missing persons entitled *Searching for Missing Persons. System and Methods of Operation in the Public Security Services' Procedures*. Dealing with the issue of searching for missing persons I focus on three areas: theoretical, academic and practical.

The publication aims to present comprehensively the present legal status and the procedures applied by the services dealing with the matter, i. e. the Police, the State Fire Department, as well as the supporting services: Volunteer Fire Department, Volunteer Water Rescue Service (WOPR), Volunteer Mountain Rescue Service (GOPR) and civil groups. The idea comes from the fact that there is an increasing number of search and rescue groups (both within the Fire Department as well as civil ones) and it seems necessary to provide a compendium presenting the current legal regulations, procedures and algorithms any action undertaken by such groups should be based upon. On the other hand, events of apparent misunderstanding that are known as they have occurred between different services and groups. They have drawn the attention of control bodies and NGOs to prove that such compendium is needed. Hence a question arises, whether the legal and logistic aspect of seeking missing persons in Poland is well organized. Another question whether the rules governing search actions are clear and understandable for all the services. To answer that question the book discusses the present legal regulations in Poland as well as problems linked with their application - problems which have drawn the attention of the Supreme Audit Office, the Commissioner for Human Rights, MPs in their interpellations and NGOs, e.g. ITAKA.

Within the theoretical area, I dealt with the problem in operation of the search and rescue system as well as the problems resulting from its functioning. The problems I mention have also been noted by other control bodies such as the Supreme Audit Office or Parliament as well as Non-Governmental Organizations e.g. ITAKA Missing Persons Agency. Having analysed the subject, I prepared some open addresses tackling the problem of certain inaccuracies and errors of the current system for the search of missing persons and cooperation of the public security services. These addresses were then submitted for the attention of the Minister of the Interior, the Chief Police Commander, and the Minister of Health. The Police implemented and continuously improves the system of searching for missing persons. However, procedures are often imperfect. Sometimes it results in the situation that the seeking procedures are too late, especially in cases in which time is crucial. Dogs' skills in searching large areas in relatively short time and their help in an identification of the location with the trapped victims are the greatest benefits of using teams with rescue dogs. Moreover, criteria of including rescue dogs in the process of searching are still defined unclearly and dogs' effectiveness often remains underestimated and it would be advisable to unify the rules of including rescue dogs in particular spe-

cialties. A recognition of international certificates and development of common principles of certification for all search and rescue groups might be solutions to the problems stated above. To ensure efficient rescue actions taken by the services responsible for maintenance of order and safety in the area of searching for missing persons, the Commissioner for Human Rights asked Minister of the Interior to take the need for an introduction of some legislative changes into consideration.

Within the practical area, for several years I have been an active member of search and rescue groups (cooperating with the Volunteer Fire Department), preparing a rescue dog for the field test (0 and 1 degree of field specialty). As a WOPR lifeguard I work with another dog (already certified for the water rescue actions, class 1) in the section of Rescue Dogs of the Voluntary Water Rescue Service.

Bibliografia

Akty prawne

Zarządzenie Nr 124 Komendanta Głównego Policji z dnia 4 czerwca 2012 r. w sprawie prowadzenia przez Policję poszukiwania osoby zaginionej oraz postępowania w przypadku ujawnienia osoby o nieustalonej tożsamości lub znalezienia nieznanymi zwłok oraz szczątków ludzkich Dz.Urz.KGP, poz. 29, z późn. zm.

Ustawa z dnia 24 stycznia 2014 r. o zmianie ustawy o Policji, ustawy o Straży Granicznej, ustawy o Państwowej Straży Pożarnej, ustawy o Biurze Ochrony Rządu, ustawy o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu, ustawy o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych, ustawy o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym, ustawy o służbie funkcjonariuszy Służby Kontrwywiadu Wojskowego oraz Służby Wywiadu Wojskowego, ustawy o Służbie Więziennej oraz niektórych innych ustaw. Dz.U. 2014 poz. 502.

Rezolucja Rady Unii Europejskiej z dnia 9 czerwca 1997 r. (97/C 193/02) w sprawie wymiany wyników analiz DNA (Dz. Urz. U E C 193 z 24.06.1997, s. 2).

Zarządzenie Nr 296 Komendanta Głównego Policji z dnia 20 marca 2008 r. w sprawie metod i form wykonywania zadań z użyciem psów służbowych, szczegółowych zasad ich szkolenia oraz norm wyżywienia, Dz. Urz. KGP Nr 7, poz. 46 z późn. zm.

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 13 grudnia 2012 r. w sprawie zwierząt wykorzystywanych w akcjach ratowniczych (Dz. U. z dnia 21 grudnia 2012 r.).

Porozumienie pomiędzy Komendantem Głównym Policji a Prezesem Zarządu Głównego Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego, Dziennik Urzędowy Komendy Głównej Policji 2007 Nr 13.

Dz.Urz.KGP.2013.36 Decyzja Nr 147 KGP z dnia 15 kwietnia 2013 r. w sprawie Centrum Poszukiwań Osób Zaginionych Komendy Głównej Policji, Dz. Urz. KGP z dnia 16 kwietnia 2013 r.

Rozporządzenie MSWiA z dnia 18 lutego 2011 r. w sprawie szczegółowych zasad organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego (Dz. U. z dnia 3 marca 2011 r.).

Zasady organizacji działań poszukiwawczo-ratowniczych w krajowym systemie ratowniczo-gaśniczym, Warszawa, lipiec 2013 r.

Ramowe wytyczne Komendanta Głównego Państwowej Straży Pożarnej do opracowania zasad dysponowania sił kstrg oraz zasad doraźnego zabezpieczenia operacyjnego terenu powiatu po zadysponowaniu zasobów ratowniczych. Warszawa, 15.02.2012.

Konwencja dotycząca cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę, sporządzona w Hadze dnia 25 października 1980 r., Dz.U. 1995 nr 108 poz. 528.

Child Alerting Memorandum to the European Parliament & the European Commission Recommendations on an effective pan-European approach of the cross-border problem of endangered missing children and child abductions, 10.12.2014, www.amberalert.eu

WRITTEN DECLARATION submitted under Rule 136 of the Rules of Procedure on improving emergency cooperation in recovering endangered missing children and improving child alert mechanisms in the EU Member States, DC\1083886EN.

'Best practice for launching a cross-border child abduction alert', European Commission (DG Justice), 24 November 2008, http://ec.europa.eu/justice/funding/rights/call_10014/ramc_ag_annex_5_2008_en.pdf

The communication 'Towards an EU Strategy on the Rights of the Child', European Commission (DG Justice), July 2006; The informal Council meeting (JHA) on 1 and 2 October 2007.

Insarag: Wytyczne I Metodologia, Organizacja Narodów Zjednoczonych, Biuro Ds. Koordynacji Pomocy Humanitarnej Sekcja Wsparcia Koordynacji Działań W Terenie (Sekretariat Insarag), Lipiec, 2006.

Literatura

American Rescue Dog, Search and Rescue Dogs: Training the K-9 Hero, 2002.

Bartczak J., Czy ślubowanie strażaka PSP dziś wystarczy? Przegląd Pożarniczy, 5/2014.

Bilikiewicz A., Landowski J., Radziwiłowicz P., Psychiatria. Repetytorium. Warszawa, 1999.

Bogucka I., Pietrzykowski T., Etyka w administracji publicznej, wyd. LexisNexis, Warszawa 2009.

Brzezicha A., Twój przyjaciel pies. Wychowanie i szkolenie użytkowo-obronne, Warszawa 2002.

Ciosek M., Psychologia sądowa i penitencjarna, PWN, 2001.

Drapała K., Buczkowski K., Porwania rodzicielskie. Analiza umorzeń i odmów wszczęcia postępowania w sprawach o przestępstwo z art. 211 k.k., Warszawa 2013.

Echols M., I Know My First Name Is Steven. Pinnacle, 1999.

Fritz, N.J. and Altheide, D.L., The mass media and the social construction of the missing children problem. The Sociological Quarterly, 1987.

Gidel –Stefaniec E., Poszukiwanie osób zaginionych w Polsce, Kwartalnik Policyjny.

Głodkowska J., Poznanie ucznia szkoły specjalnej, WSiP, Warszawa 1999.

Gołębiowski J., Grochowska K., Profilowanie kryminalne na potrzeby sądu. Kontrowersje wokół przydatności, E-Wydawnictwo. Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa. Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego 2014.

Górny B., Nowoczesne szkolenie psów tropiących, Warszawa, 2010.

Górski J., Pies ratowniczy na otwarte przestrzenie, <http://www.goprpodhale.pl/wpis.php/w.108/m.2/s.5>.

Izdebski H., Kulesza M., Administracja publiczna, wyd. LIBER, Warszawa 2004.

- Jałoszyński K. (red.), Kynologia Policyjna, Szczytno, 2011.
- Jóźwiak P., K. Opaliński K. (red.), Zasady etyki zawodowej w służbach mundurowych. III seminarium z cyklu „Odpowiedzialność dyscyplinarna w służbach mundurowych”, Piła 2013, Biblioteka Kwartalnika Prawno-Kryminalistycznego 2013 nr 3.
- Judah Ch., Training a Search and Rescue Dog: for Wilderness Air Scent, 2014.
- Kaleta T., Fiszdom K., Wybrane zagadnienia z genetyki i zachowania się psów. Warszawa, 2002.
- Kepplinger, H.M., Glaab, S., Research note: reciprocal effects of negative press reports. European journal of communication, 2007.
- Kędzierska G., Pływaczewski W., Kryminologia wobec współczesnych wyzwań cywilizacyjnych, Olsztyn, 2010.
- Koester R.L., Lost Person Behavior: A search and rescue guide on where to look - for land, air and water, 2008.
- Kościelska M., Upośledzenie umysłowe a rozwój społeczny, PWN, Warszawa 1984.
- Krauze Z., Rodzice jako podmiot przestępstwa z art. 199 k.k., „Nowe Prawo” 1963, nr 4-5.
- Kulesza M., Niziołek M., Etyka służby publicznej, LEX a Wolters Kluwer Business, Warszawa 2010.
- Kuźniewicz J., Kuźniewicz G., Metody szkolenia i sposoby użytkowania psów, Wrocław, 2005.
- Kwartalnik policyjny. Kynologia służbowa. Czasopismo Centrum Szkolenia Policji w Legionowie, Nr 3 (38)/2016, Rok X.
- Lach B., Profilowanie kryminalistyczne. Warszawa, 2014; J. Gołębiowski, Profilowanie kryminalne, Warszawa 2008.
- Malinowska I., Adamus M., Kiedy zaginęło dziecko - podstawowe informacje prawne, (w:) Wolni od patologii, red. M. Krysiak, Maków Mazowiecki, 2011.
- Malinowska I., Rybicka A., Zagorzenia społeczne wynikające z zaginięć ludzi we współczesnym świecie. Kwartalnik Policyjny Nr 1 (36)/2016.
- Martin E.H., Introduction To Search And Rescue, 2008.
- Missing children in the European Union Mapping, data collection and statistics. European Commission - Directorate-General for Justice, Luxembourg, 2013.
- Młodziejowski B., Sołtyszewski I., Wybrane aspekty identyfikacji osób i N.N. zwłok, [w:] K. Stanińska, Kiedy zaginał człowiek. Zagadnienia prawne, Fundacja ITAKA, Warszawa 2002.
- Monkiewicz J., Wajdzik J., Kynologia. Wiedza o psie. Wrocław, 2003.
- Mozgawa M., Komentarz do art. 166 Kodeksu wykroczeń, Lex.
- Napierała M., Skaliy A., Żukow W.(red.) Stan, Perspektywy i Rozwój Ratownictwa, Kultury Fizycznej i Sportu w XXI wieku. Bydgoszcz, 2011.
- NASAR, Fundamentals Of Search And Rescue, 2005.
- Papiernik J., Depresja i inne zaburzenia psychiczne - plaga XXI wieku, <http://www.zdrowie.se-nior.pl/75,0,Depresja-i-inne-zaburzenia-psychiczne-8211-plaga-XXI-wieku,5587.html>.

Pashley V., Enhus E., Leys M., Research Report "Child Alert": public information dissemination of child disappearances Research within the framework of developing a "Child Alert system", a project coordinated by Child Focus, Brussels, 2010.

Podsiedlik P., Prowadzenie przez Policję poszukiwania osób zaginionych oraz postępowanie w przypadku ujawnienia osoby o nieustalonej tożsamości lub znalezienia nieznanego zwłok, Wydawnictwo Szkoły Policji w Katowicach, Katowice 2010.

Polkowska J., Praca rewalidacyjna z dziećmi upośledzonymi umysłowo w szkole życia, WSiP, Warszawa 1994.

Prusiński A., Neurologia praktyczna. Warszawa, 2015.

Raport z projektu Monitoring działań Policji w poszukiwaniach zaginionych na otwartym terenie. Warszawa, 2015, http://www.itaka.org.pl/wp-content/uploads/2015/01/raport_2015_Fundacja-ITAKA-net.pdf.

Stojer-Polańska J. (red.), Przypadki kryminalne. Rola współpracy interdyscyplinarnej w badaniu ciemnej liczby przestępstw, Poznań, 2016.

Swinkels N.L., Stay Away From Missing Persons" Cases On The Internet: Should managers and users of missing persons' websites be afraid of copyright infringement and defamation?; Tilburg, 2012.

Wolańska-Nowak P., Branicki W., Baza danych profili DNA - nowe narzędzie dla wymiaru sprawiedliwości. Prokuratura i Prawo 2000, nr 5.

Wroński Ł., Seryjni i wielokrotni mordercy. Warszawa, 2015.

Young Ch.S. et al, Urban Search: Managing Missing Person Searches in the Urban Environment, 2007.

Zaginienia. Profil zachowań osób z dysfunkcjami psychicznymi. Broszura informacyjna Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, Centrum Poszukiwań Osób Zaginionych Komenda Główna Policji, Fundacja ITAKA - Centrum Poszukiwań Ludzi Zaginionych.

Analiza zawartości merytorycznej publikacji wskazuje, że jej wartość to nie tylko walory poznawcze, ale także praktyczne (...) Powinny posłużyć do szkolenia funkcjonariuszy różnych służb czy też pracowników podmiotów, których kompetencje obejmują poszukiwanie osób zaginionych.

*Fragment recenzji
insp. dr hab. Izabeli Nowickiej prof. Wyższej Szkoły Policji*

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Infolinia obywatelska 800 676 676

Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich
Al. Solidarności 77, 00-090 Warszawa
www.rpo.gov.pl

ISBN 978-83-65029-24-9